

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΩΤΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΔΑ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΟΥ ΕΡΜΟΥ Αρ. 215.

1841.

AMERICAN

LIBRARY

THE

AMERICAN

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

LIBRARY

ΤΟΙΣ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

ΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Α. ΚΟΡΑΗ

Ο Έκδοτης.

« Εγώ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτὸς τε μακάριος εἶναι καὶ
τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ κληροκαθήαν ἄγειν. »

Ξενοφ. Ἀπομν. Κεφ. VI. § 14, σελ. 32, ἑκδ. Α. ΚΟΡΑΗ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τῶν ἐπιστολῶν Ἀδαμαντίου Κοραῆ τὸ Πρῶτον Ἀπάνθισμα, ἐκδοθὲν τὸ 1839 ἔτος, ἔλαβε παρὰ τῶν λογίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλογενῶν δεξίωσιν τοιαύτην, ὥστε ἐνθαρρύνομαι σήμερον νὰ ἐκδώσω καὶ Δεύτερον ἄλλο, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται τὰ ἀκόλουθα

α. Ὁ Βίος τοῦ Κοραῆ, γραμμένος ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἕως τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

β. Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι πρὸς τὸν φίλον του Πρωτοψάλτην Σμύρνης,

Πρὸς τὸν φίλον του Βερνάρδον Κεῶν (Bernard Keum) ἱερέα τῶν ἐν Σμύρνῃ Ὁλλανδῶν.

Πρὸς τὸν φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου, ἄνδρα φιλόκαλον καὶ φιλογενέστατον.

Πρὸς τὸν σοφὸν Βάμβαν, καὶ διαφόρους ἄλλους φίλους τοῦ Κοραῆ.
γ. Τεμάχια ἐπιστολῶν, διαλαμβάνοντα φιλογογικὰς καὶ ἠθικὰς παρατηρήσεις.

δ. Ὀλίγαι ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Κύριον Ἰω. Ὀρλάνδον.

Ταῦτα εἶναι ἐν συντόμῳ τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ Δεύτερον τοῦτο Ἀπάνθισμα.

Δίδει βέβαια μεγίστην εὐχαρίστησιν εἰς τὸν φιλόκαλον ἀναγνώστην ὁ βίος τοῦ Κοραῆ, γραμμένος μὲ ἀφέλειαν καὶ μετριοφροσύνην ἀξιομίμητον. Ἀλλὰ τὸν ἀφίνει εἰς τὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ ὅσα μετριοφρόνως ἀποσιωπᾷ εἰς τὸν βίον του ὁ φιλόσοφος Κοραῆς, καὶ ὅσα ἔπραξεν ἀπὸ τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς ἀποβιώσεως. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ ἀναβιώσῃ καὶ μεταξὺ τῶν νέων Ἑλλήνων νέοι Πλάτωνες καὶ Ξενοφῶντες, διὰ νὰ περιγρά-

ψωσι μὲ ἀκρίβειαν ὅλον τὸν βίον, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ νέου τούτου Σωκράτους. ἸΚαὶ τίς δὲν ἤθελεν θαυμάσειν τὴν γενναϊότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Κοραῆς, ἡ πένης ὢν, ἀπέβαλεν ἐπικερδεῖς προτάσεις (α), μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχῃ ἀφιερωμένον ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τῶν ὁμογενῶν τὴν ὠφέλειαν; ἸΤίς νὰ μὴν ἐκθειάσῃ τὴν Σωκρατικὴν αὐτοῦ ἐπιείκειαν, ὅσῃν ἐδειξεν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του (β); Θέλεις, φιλόμουσε ἀναγνώστα, νὰ βεβαιωθῇς ὅποιον Δημοσθενικὸν πῦρ κατέφλεγε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀθανάτου Κοραῆ; ἀνάγνωσον μὲ προσοχὴν τὴν ἐπιστολὴν ἀρ. 38, εἰς τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα, σελ. 163—169! Εἶναι ἀναμφίλεκτον ὅτι, καθὼς ἡ παλαιὰ Ἑλλάς ἔχει καύχημα καὶ δόξαν αὐτῇ; τὸν Σωκράτην, οὕτω καὶ ἡ νέα Ἑλλάς σήμερον ἔχει ὡς δόξαν καὶ τιμὴν αὐτῆς τὸν Κοραῆν. . .!

Εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ παρόντος Ἀπανθίσματος ἐφύλαξα ὅσον ἐδυνήθην τὴν χρονολογικὴν τάξιν, ὡφεληθεὶς ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν λόγιοι τινὲς, χάριν νοουθεσίας, ἐδημοσίευσαν διὰ τοῦ τύπου. Λέγω, ὅσον ἐδυνήθην, πρῶτον, διότι πολλαὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἔχουν μόνην τὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς, ὅτ' ἐγράφθησαν. Δεύτερον, διότι δὲν εἶχον, οὐδ' ἔχω ἀκόμῃ σκοπὸν, νὰ δημοσιεύσω ὅλην κατὰ σειρὰν τοῦ Κοραῆ τὴν ἀλληλογραφίαν, ὁποίαν τὴν ἔχω πρὸ πολλοῦ συνχθροισμένην. Δὲν εἶναι ἀκόμῃ τοῦ παρόντος καιροῦ, ὡς νομίζω, τοιαύτη δημοσίευσίς. Δημοσιεύω πρὸς τὸ παρὸν τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ἀπανθίσματα, ἐλπίζων ὅτι καὶ ταῦτα, ὡς εἶναι, θέλουν ἀνφρανῆν χρήσιμα εἰς τοὺς φιλομούσους ὁμογενεῖς. Εἰς τούτους τὰ ἀφιερώνω, καὶ εὐχομαι νὰ τὰ ἀναγινώσκωσι μὲ πόθον, ἀκούλουθῶντες τὰ σοφὰ παραγγέλματα τοῦ αἰοδύμου Κοραῆ, ὅλα ἀποβλέποντα τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης.

Ὁ Ἐκδότης.

(α) Ἰδε τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα, σελ. 184—185.

(β) Ἰδε τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα σελ. 17. καὶ τὸν πρῶτον Τόμον τῶν Προλεγομένων ἐκδοτῶν Παρισίων 1833, σελ. 7.

BIO Σ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

« Οὐ γὰρ, ὡς σοὶ ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σῶν κινδύ-
νων μεμνησθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδύ ἐστι
» τὸ τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν ».

Ἐπικτ. Ἐγχειρίδιον xxx, iii § 14

⁷⁷
ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους, νέος χρηστός
(ὁ Εὐστράτιος Ράλλης, ἂν δὲν μὲ πλαναῖ ἢ μνήμη), μ' ἐρωτοῦ-
σε μίαν τῶν ἡμερῶν εὐρισκόμενος εἰς τοὺς Παρισίους, ἂν ἐ-
φρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη
παράξενος· πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε κ' ἐκεῖνος τὴν ἀπό-
κρισίν μου.

Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ
τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τό-
σῃ ἀκρίβειαν, ὥστε μὴτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μὴτε τὰ
δεύτερα νὰ σμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι· πρᾶγμα ду-
σκολώτατον, διὰ τὴν ἐμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. Ὅσις
ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἅς κάμῃ τὴν πείρα νὰ χαράξῃ δύο
μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλῃ καταλάβειν τὴν
δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου, ἄξια λόγου, δὲν ἔχω νὰ ἀπα-
ριθμήσω· τὰ ἁμαρτήματά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημοσιεύ-
σειν, ἂν ἔκρινα, ὅτι ἐμελλε νὰ διορθώσῃ κἀνένα ἢ δημοσιεύσεις·
Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τινὰ τῆς ζωῆς μου συμβάματα· καὶ

τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσιν.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κοραῆν Χίον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρυσίαν, Σμυρναίαν. Ἀπὸ τὰ ὀκτώ των τέκνα, ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρίτος νεώτερός μου ἀδελφὸς Ἀνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὅχι μόνον διότι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαιδευτὸν (παρεκτὸς ὀλίγων στυλισμένων μὲ ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μέλινει ὀρφανὸς εἰς παντάπασιν τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸς τῆς γενέσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἔτη νέος ὢν διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον (1), μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυραινὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικὸν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀπατυχίαν του, σπουδάζας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱούς, τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην, μόναι σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ρυσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὅμως) καὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε

(1) Εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθὲν (1824) ἀνώνυμος σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον Κωνσταντινὰς παλαιὰ καὶ νέα, εὐρίσκω (σελ. 113) ὅτι ὁ Ἀδαμάντιος (Ἀδάμας) ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο πιθανὸν ὅτι συνέβη πρὸ τῆς εἰς Χίον σχολαρχίας.

παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσειν νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις αἱ ἐξῆς.

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλά· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνῃ ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καὶ ἐπυρώθη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν, συχνάζων ὅπου εὗρισκε κἀνένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίζῃ τὴν δίψαν του μὲ τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοιαν, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγή του, εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοίκησιν, ὅσῃν ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννουμένους οἱ τύραννοι. Ὡς τοῦτο ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μὲ ζημίαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὁκτάκις ἡ δειράκις ἐκλέχθη δημογέρων· δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὅπῳ δὲν ἦτον ἡ δημογέρων, ἡ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἡ τοῦ νοσοκομείου, ἡ πρωτομαγίστωρ τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ὅσοι εἶχαν διχονοίας ἐμπορικὰς, οἰκιακὰς, ἢ ἄλλας ὁποιασδήποτε διαφοράς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διελύσῃ μὲ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ εἰρηνῶς ποιήσῃ τοὺς διαφερομένους μὲ τὴν ἔμμετον ῥητορείαν. Διὰ ταῦτα του τὰ προτερήματα εἶχε τὸν ἐκλέξιν γαμβρὸν ὁ μητρικὸς μου πάππος, παρὰ δὲ πολλὸν πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν παρὰ τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας τοῦ γαμβροῦς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάππος μου εἶχεν ἀκόμῃ, εἰς ἐκεῖνον ἀδιστάκτως ἤθελεν ἐμπι

στευθῆν τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἀνδρᾶ Χίον, Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπωλον, τὸ ὅποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ Μοναχόν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, ὡμοιάζαν ὅλους, τοὺς ἄλλου διδασκάλου, καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος ἤγουν ἐδίδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν, συνωδευμένην μὲ ῥαβδισμὸν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄρθονα ἐξυλοκαπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου μὴν ὑπορέων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἰσχυροποιήσαν τὴν ἰδικὴν μου ὑπομονήν· ἕως παιδείας καὶ ἕως τιμῆς. Ὁ ἕως τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὴν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ἠύξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου, Ἀδαμαντίου τοῦ Ρυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικρὸν παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κορχῆ (1), καὶ τρίτου τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, Ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἦθε' αὖ σιωπήσῃν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἃν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου, καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν σέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδατε νὰ κοι νωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφ' οὗ τὰς ὑπ' ἀνδρὸς προικισμένας παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατασκευασμέ-

(1) Τούτου τὴν Ἦ δ ἡ ν εἰς τὸν Δ α γ ε σ σ ε α (Ode à Daguesseau) ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1819 ἔτος. Ὁ Ἀντώνιος τὴν ἐστιχούργησε, τὸ 1702 ἔτος, ὅτε διέτριβεν εἰς τοὺς Παρισίους.

νον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρπούς ἀρσενικούς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἐλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἐγένεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθουμένου, ἔγραψε τὴν διχθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικούς μέλλοντας ἀπογόνους, τὸν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, διδασκόμενος καὶ ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μ' ἐμὲ ἐξαδελφοὶ καὶ συσχολασταὶ μου, δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ μ' ἐκατάστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά· ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ μὲ φέρωτιν εἰς αἴσθησιν πόσου ἦτον εὐτελὲς ἡ μὲ πολλοὺς ῥαβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς μου γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον, Λογιώτατος ἢ καὶ Σοφρολογιώτατος, εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαιρέσιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἐφριζα ὅττιν ἐκατάλαβον, πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαβῶν μὲ πληροπορίαν τοὺς ἐλληνικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἡγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅτον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπίκτησιν, τόσον μικρᾷ ἐπιστήμῃ, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην περηγορίαν εὗρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἥτις μ' ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὁπωσοῦν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἀλλ' εἰς πόλιν, ἃν καὶ μεγαλόπολιν, ὅποια ἦτον ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς· καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν

πατρίδα μου, τὴν ὁποίαν ἔβλεπα πλέον ὥς μητρίαν παρὰ ὥς μητέρα μου. Ἡ τόση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψε καὶ τὴν υἱείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτυσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκοστόν. Μ' ὅλον τοῦτο οὔτ' ἡ νοτερά κατὰστασις, οὔτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δέν μου ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὗρηκα ἄνθρωπον νὰ με διδάξῃ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήντησα νὰ εὔρω διδάσκαλόν τῆς Γαλλικῆς. Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσση ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλέον δὲ ἐμπορικὰς χρεῖα παρὰ με σκοπὸν ν' αὐξήσωσι τὴν γνώσιν των· καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρὸς μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς Γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχα ἐλευθερωθῇ τῆς ἐλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ῥαβδισμοῦς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὔτ' εἶχα, οὔτ' εὐχολὸν ἦτο νὰ δανεισθῶ, εἰς ἀνάγνωσιν, Ἰταλικά ἢ Γαλλικά βιβλία, ὅσον ὥς προοδοποιήσιν εἰς τὴν γνώσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψαν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασσιανῶνος. Εὐρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστελδάμον ἐκδοσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασσιανῶνα. Λέγω κατὰ τύχην· διότι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην τότε ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὐρίσκετο, καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἡ καλὴ ἐκδοσις τοῦ Στράβωνος.

Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσειν, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὁλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελόδαμον, κατὰ καὶρὸν, καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν τοῦ χρησιν. Ὅσακις ἤνοιγα τὴν Στράβωνα, ἐβασανίζομένη ἀπὸ μόνην τὴν ὅφιν τῶν μικρῶν τοῦ Κασωβῶντος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἤλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην Δουτικούς ἱερωμένους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουῖτας· πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδρὰν, ὥστ' ἐνόμιζαν, καὶ νομίζουν ἀκόμη σήμερον, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουῖται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς Γρηγορίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πλὴν πλέον ἀξιομισθὸν ἔργον πικρὰ νὰ καταχλήτωσι δέκα Τούρκους, ἢ δέκα εἰδωολοάτρας. Τὸ πρᾶγμα ἤθελ' εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἔζη ὁ πάππος μου· ἵπῳ ἦτο δυνατὸν νὰ μὲ παρὰδῶσῃ εἰς χεῖρας Ἰησουϊτῶν, ὁ Ἀδελφάντιος Ρύτιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα ὁλόκληρον διὰ στίχων ἱαμβικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον, Λατίνων θρησκείας ἐλεγχος, εἰς 36 κεφάλαια, καὶ ἐφρόντιζε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον (1) διὰ νὰ τὸ μοιράζῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον.

Ὅτι περιερχόμενος ἐζήτουν μὲ τόσῃν ἐπιθυμίαν, μὲ τὸ ἐ-

(1) Τὸ ἔτος τῆς τυπώσεως εἶναι τὸ 1748. Ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1747 ἔτος, δὲν ἔφθασε νὰ τὸ ἴδῃ τυπωμένον· καὶ τοῦτο εὐτυχῶς, διὰ νὰ μὴν ἴδῃ τόσον πλήθος τυπογραφικῶν σφαλμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ μέρη τοῦ ποιήματος ἔγιναν ἀκχερότητα. Ἐφρόντισα νὰ φέρω ἐν ἀντίτυπον ἀπὸ τὴν Σμύρνην διὰ νὰ τὸ προσφέρω εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τὸ ἐπρόσφερα (1829).

πρόσφερεν ἀνελπίσως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω κ' ἐνθυμοῦμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῇ μου, διότι εὗρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὅχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναῆτκον τοῦ προξένου (consul) τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, Βερνάρδος Κεῦνος (Bernhard Keun). Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτει Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποῖαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ' ἐμέ, καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος, ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασχῆς μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλεόν ἀπὸ φιλάνθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδασχθῇ, παρὰ ἀπὸ χρεῖαν, ἣτις ἔμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προσφέρῃ, ὡς ἐπρόφερα, τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐξῆς, μὲ πρόφασιν χρεῖας, μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμέ του εὐνοια πύξῃσε τόσον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, νὰ μὲ δανείζῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίνη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὡσάκεις ἠναγκάζετο νὰ διατρίβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλθσμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι, πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνῶσιν τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης. Παρatreχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος

μὴ φανῶ, ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἔπρεπ' ἐξανάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τοῦρκον· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνητον εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸ νομῶ, Τοῦρκος, μ' ἐπροξένει σπασμούς ἀλλοκότους. Ἐμαθὼν ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε μεγάλην συγγένειαν μὲ τὴν Ἑβραϊκὴν· ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω, κ' εὑρήκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἀλλ' ὁποῖον διδάσκαλον! Ἐπαθὼν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἐπάθαμεν ἡμεῖς· καθὼς χάσαντες τὴν προγονικὴν γλῶσσαν ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος **Καλὰ γραμματικὰ** τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ **Καλὰ Ἑβραϊκὰ** τῶν. Μ, ὅλον τοῦτο ἐσπούδαζα τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς προοδοποίησιν τῆς Ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὔρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὅχι Τοῦρκον. Ἡ χρεία νὰ πληρόνω τὸν Ἑβραϊκὸν διδάσκαλον μὲ ἡνάγκαστε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος· πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξίχρεσιν, ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ Ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἱετρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαχφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἀλλ' ὁ χρηστός καὶ φρόνιμος πατὴρ μου, ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ, εἰς τί ὠφέλει ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα, ὅτι ἐχρησίμευσεν εἰς ἀκριβοστέραν κατάληψιν τῆς Πηλαιᾶς διαθήκης, **Καλὰ!** ἄρχισε λοιπὸν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο· πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἐορτάς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἐορτάσιμον ἔνδυμα νέον, καὶ μ' ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα. Οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δέν μ' ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόνον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου, ἤθελε

μὲ ἀποσπάσει ν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὐρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοστόργου διδασκάλου καὶ πατρὸς, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς Λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς Ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὁποῖον συνέλαβα πρὸ πούλλου ἔρωτα νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴν ὄντες Ἕλληνες μὴδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχαν βοηθήματα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴν ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικὰ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπώλει μεταξωτὰ, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῆτοι, καὶ ὅχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου (1), εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρηтен, εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου· ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἐκεῖ ἄνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὅχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου, ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμν. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμενην τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς μέγα ἐμπόδιον νὰ ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξίδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἐμελλε νὰ μ' ἀφίνη καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίζω ὅτην ᾗτο δυνατὸν, ἂν ὅχι ὅσην ἐδιψοῦσα, σοφίαν.

Ἐμβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικόν, καὶ μετὰ 26

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t. V, p. 52.

ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευδῶθην εἰς Λιβόρνον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐκείθεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, συνωδευμένος μὲ πολλὰς ἐπιστολάς, συστατικάς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μ' ὠφέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου (Bernhard Keun), πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον (Adrien Buurt), ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὐρισκομένων ἐκεῖ μινίστρων σαφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱόν του, καὶ ἀφοῦ ἐξέτασε τὰς μικράς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν, ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω δις τῆς ἐβδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον (ὡς ἔλεγε) ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθην, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμην ἀπ' αὐτόν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, καὶ τὴν Λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδαζα εἰς βιβλίον Λογικῆς συνταγμένον ἀπ' αὐτὴν του τὴν σοφὴν σύζυγον, Καρολῖναν (Iosina Carolina van Lynden), σύνταγμα ὁλότελα διάφορον (1) ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶχα διδαχθῆν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικὴν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι· εὐδαίμονες ὅμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ιδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἐβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ

(1) Φυλάσσω ἀκόμη εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου ταύτην τὴν λογικὴν (γραμμένην εἰς τῶν Ὁλλανδῶν τὴν γλῶσσαν) δῶρον πολυτίμου τῆς σεβασμίας Καρολῖνας. Ἐχω καὶ τοῦ ἀνδρός τῆς τινὰ συγγράμματα, καὶ αὐτὰ εἰς Ὁλλανδικὴν γλῶσσαν. Ἐν ἀπὸ ταῦτα μετέφρασεν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ὁ πρῶτός μου διδάσκαλος (Bernhard Keun), ἐπιγραφόμενον *Abrégé de la Théologie dogmatique*, τυπωμένον εἰς Ἀμστελόδαμον, 1779. Σῶζεται καὶ τοῦτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου.

εἰς πολλῶν ἐπισήμων πολιτῶν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδασχὴν τῆς Καρολίνας, καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ, ὅχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὅπωςδῆποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν, καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τώρα καὶ τὴν νεότητα τοῦ πητρός μου· πιθανόν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆν, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ρυσίου. Μάθημα ἀναγκάζον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιούτους διδασκάλους, ὁποῖων ὅχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην, καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον διέτριψα ἕξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ, καθ' ὅσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὀρεξίν νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρκων, μῖσος κατήντησεν, ἀφοῦ ἐγεύθην εὐνομουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστροφὴν μανιώδη. Τούρκος καὶ θηρίον ἄγριον εἰς τὸν λογισμὸν μου ἦσαν λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ Λεξικὸν σημαίνωσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσειν καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμσελόδαμον) διὰ νὰ ἴδω καὶ δεύτερον τὸν θεῖόν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου), Σωφρόνιον. Ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν προσασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατρίβην εἰς τὴν Βιένναν, ἐπέ-
 ρασα εἰς Τεργέστην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτρι-
 ψα ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόμενος
 ἀκόμῃ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζη-
 τηθεῖσαν ἄδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ σπουδάζω
 τὴν ἰατρικὴν. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἰατρός·
 εἰς δύο μῖνα πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν νὰ
 μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἂν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω,
 νὰ ζῶ μετὰ τῶν ὡς ἰατρός, ἐπειδὴ τὸ θηριῶδες ἔθνος
 τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἰατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται
 καῖτοιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευδῶθην, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν
 πυρκαϊάν, ἥτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως, σειομένης
 ἀκόμῃ καὶ ἀπὸ σεισμῶν. Αἱ κοιναὶ δυστυχίαι ἡνωμέναι με-
 τὰς ἰδίαις (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικός μου οἶκος) μου
 μετέβαλαν τὴν ἀποστροφήν τῆς μετὰ Τούρκους συγκατοικήσεως,
 εἰς τόσῃν μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνευσαν νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν
 παρὰ φροσύνην. Καὶ ἐδῶ τὸνομα παρὰ φροσύνη, δὲν εἶναι
 ῥητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμῃ ἐνθυμούμενος τὴν τότε
 ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαιοῦμαι, ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως
 παραρρησέειν, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ δι-
 δασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν
 ἦτον ἡ συχνότερά μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἔτων διὰ-
 στήμα, ὅσον διέτριψα ἀκόμῃ εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν
 τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς
 τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν
 ἀκόμῃ τὴν ἐλπίδα νὰ με κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα· καὶ ἐ-
 μετεχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου
 τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλλωσιν τὴν γνώμην μου. Τὸ δέλεαρ τοῦτο
 ἤθελεν ἐξάπαντος με συναρπάσειν, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας
 μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς
 νύμφης, ὀρφανῆς ἀπὸ πατέρα βαθύπλουτον, ἂν ὁ ἔρως τῆς

ἐλευθερίας δὲν μ' ἐβίαζε νὰ καταφρονήσω πάσης λογῆς ἄλλους ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἔπχυσε νὰ μὲ μαλᾶξῃ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθημέραν ὑγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμω τὰ μεταξὺ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιβόρνον, ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν, καὶ κατευωδῶθην τελευταῖον εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον (Montpellier) τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782, καὶ ὅχι τὸ 1787 (1). Ἐκεῖ διέτριψα ἑξ ἔτη, καὶ ὅχι ὀκτὼ (2), σπουδάζων τὴν ἱατρικὴν, ὅσον μ' ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους· τῆς σπουδῆς καὶ ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμὸν ὅτι ἔμελλα τελευταῖον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τυραννουμένην ἀπὸ Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον ἔμαθα τὴν θλιβεράν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατὴρ μου ἀπέθνηκε τὴν 21 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἠκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει, ὅτι ἡ εἰς Μοντσπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2000 τοῦ Βερνάρδου (3). Ὁ καλὸς μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος ἤθελε μετὰ χαρᾶς δράμειν εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματικὴ του κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν ἔλειψεν ὅμως οὐτ' αὐτὸς οὐτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ πυχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνόσω ἐζοῦσαν, καὶ μετὰ θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς οἰκίας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασις τῆς κλητήσεως τοῦ Ρώσου Πλά-

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t, V, p. 52.

(2) Ibid, pag. 53.

(3) Ibid, ibid.

τωνος, τῆς Κλινικῆς ἱατρικῆς (médecine clinique) τοῦ Selle, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς τὸ Μοντ-σπελλιέρον εὐρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ ἱατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἐκδομένα ἔπειτα εἰς τοὺς Παρισίους.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους, διὰ νὰ ἀποφύγω καὶ τὸ ὄνειδος τῶν, ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν Προφессόρων μου, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ἐμὲ εὐνοία καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Broussonet, τοῦ Grimaud καὶ τοῦ Chaptal, ἐχρημάτισεν ἐν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἀλλ' ἦλθα εἰς καιρὸν, ὅτ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπὸ τὰ μέσα ταύτης τῆς ἑκατονταετηρίδος κυρφορρυμένη παράδοξος, καὶ πρώτη εἰς τὴν ἱστορίαν, πολιτικὴ μεταβολὴ ἔθνους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠλπίζετο τοιαύτη μεταβολή. Οἱ Γάλλοι ἕως τότε ὅμοιοι τῶν Ἀθηναίων τὴν σοφίαν, τὴν ἡμερότητα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐρασμιότητα, ἐκρίνοντο καὶ ἐλαφροὶ ὡς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἄξιοι ὅσων ἔγραψε κατὰ τῆς ἐλαφρίας ἐκείνων ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης. Ἡ μεταβολὴ ἐδείξεν, ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον ἐλαφρὸν ἔθνος τοῦτο ἐκρύπτετο μέγας ἀριθμὸς φιλοσόφων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλυψεν ἀπροσδοκῆτως ἡ κατὰχρησις τῆς τότε ἀπολύτου μοναρχίας, καὶ κατέστητε νέας πολιτείας νομοθέτας.

Τὰς μέχρι τούτου ἀπορίας μου περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς, τὰς ὁποίας εἶχε μετριάσειν ὁ θάνατος τῶν γονέων μου, ἔλυσε πλέον ὀλότελα ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπεφάσισα ἀμεταθέτως νὰ μὴ συζήσω εἰς τὸ ἐξῆς μέταρνον. Τοῦτο ἠϋξήσε καὶ τὴν ὁποίαν ἔτρεφα ἐπιθυμίαν πρὸ πολλοῦ νὰ συνεργήσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν παιδείαν τῶν ὁμογενῶν μου, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθην, ὅτι ἡ

αὐξήσις καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐγέννησε τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Μόνον μέσον τοιαύτης συν-εργίας εὑρισκα τὰς ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἀναγι-νώσκωνται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. Εἰς τοιαύτην ἐπιχείρη-σιν ὅμως ἐχρειάζετο πλειότερα γινῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τὴν κριτικὴν ἐκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων. Εἰς ταύτης λοιπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἔδωκα ὅλην μου τὴν προσοχὴν, ἀφίνων καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἱατρικῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν.

Αἱ συμβᾶσαι ταραχαὶ ἀπὸ τοὺς ἔπειτα δημαγωγοὺς τῆς Γαλλίας, ἀνομοίους ὁλότελα τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταβολῆς, ἐπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ γεννήσωσι δημαγωγὸν δεινότερον, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς· καὶ τὸν ἐγέννησαν. Οὗτος ἦτον ὁ περιδότης Ναπολέων. Στολισμένος μὲ κυβερνητικὰς καὶ στρατηγικὰς ἀρετὰς, ὑπερτέρας ὅσων μᾶς παρέδωκεν ἡ ἱστο-ρία, καὶ δημιουργημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς ταραχοποιούς, καὶ σέβας εἰς τοὺς ἐπιθυμητὰς τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο μόνον ἐπλανήθη, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὁποῖους καρποὺς ἐπρόσμεναν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ τόσα του προτερήματα. Ἀντὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς καταπονουμένους τῆς Εὐρώπης λαοὺς ἀπὸ τοὺς δεσπότης των, ἐπρόκρινε νὰ γενῇ αὐτὸς δεσποτῶν δεσπό-της. Ἀντὶ νὰ σπεύρῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ κατασταθῇ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μακαριζόμενος ἀπο ἀθα-νάτους ὕμνους τῆς παρουσίας καὶ τῆς ἐπερχομένης ἀπείρου γε-νεᾶς ἀνθρώπων, ἐπροτίμησε τὰ βρωμερὰ τῶν βρωμερῶν κο-λάκων θυμιάματα. Ἐπλανήθη ὁ ταλαίπωρος !

Ὁ μεγαλουργὸς ἄλλ' ὄχι μέγας οὗτος ἀνὴρ ὑπατεύων (ὑπα-τεῖαν, ἥτις ἔμελλε ν' ἀφανίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐλ-πιζόμενα πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ) ἐπεθύμησε τὴν μετάρρα-σιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. Ὁ ποτέ μου εἰς τὸ

Μοντςπελλιέρων διδάσκαλος τῆς χημείας, Chaptal, τότε δὲ λειτουργὸς τῆς ὑπαιτίας, ἐπρόβαλε μεταφραστὰς τοῦ κειμένου τὸν La Porte-du-Theil καὶ ἐμὲ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον Gosselin διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, διορίσας εἰς καθένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔργου, φρ. 3,000, καὶ ὄχι σύνταξιν ἐτήσιον (1), ἥτις ἐμελλε νὰ διορισθῇ μετέπειτα.

Κατὰ τὸ 1805 ἐπροσφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (ὄχι πλέον ὕπατον, ἀλλ' Αὐτοκράτορα) τὸν πρῶτον τόμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσηγορίας τοῦ δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3,000, μᾶς ἐφιλοδώρησεν ἀκόμη καθένα 2,000 φράγκων σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς. Ὄταν μᾶς ἦλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συντάξεως ὑποπτεινόμενος (δὲν ἐξεύρω διὰ τί) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μ' ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ θανά εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεθύμησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν. Μὴ δυνάμενος ὁμῶς νὰ τὸ πράξω μόνος, ἐπρόβαλα εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος ἐμελλε νὰ ᾖ μακρὰ, μᾶς ἐσύμφερε νὰ ἀποβάλωμεν, ἢ τὸν μισθὸν ἢ τὴν σύνταξιν· καὶ τὸ ἐδέχθησαν οἱ συνεργάται μου χωρὶς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς οἱ τρεῖς πρὸς τὸν τότε λειτουργὸν παραιτούμενοι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3,000, καὶ ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἐπὶ ζωῆς σύνταξιν τῶν φρ. 2,000. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ λειτουργοῦ ἦτον ἐγκώμιον τῆς ἀφιλοκερδεΐας μας (désintéressement) ὡς τὴν ὠνόμαζε, καὶ παῦσις τοῦ ἐτησίου μισθοῦ. Ἄν ἐπρόβλεπα ὅσα κακὰ ἐμελλε νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συγκροτηθεῖσα μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, καὶ ἀσεβῶς ἐπονομασθεῖσα Ἀγία Συμμαχία, ἤθελα βέβαια προκρίνειν νὰ κυβερνᾶται σήμερον ἡ πατρίς μου μὲ τὸ σκῆπτρον ἐνὸς Ναπολέοντος, διώκτου τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, παρὰ

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t. V, p. 53.

μέ την σιδηρᾶν ράβδον πολλῶν ἀπολύτων δεσποτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κάνεις δὲν ἀξίζει τὸν Ναπολέοντα.

Τούτου τοῦ δυστυχοῦς Ναπολέοντος βασιλεύοντος, ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπρόβαλλεν εἰς τὸν μακαρίτην Κλαυῆρον, κ' ἐμέ, νὰ μᾶς ἀναδείξῃ μὲ δαφιλῇ ἀμοιβὴν ἐτήσιον βιβλοκρίτας (censeurs), αὐτὸν μὲν διὰ τὰ Λατινιστὶ, ἐμὲ δὲ διὰ τὰ Ἑλληνιστὶ ἢ Γραικιστὶ ἐκδιδόμενα βιβλία. Μὲ φρίκην ἀπέβαλεν ὁ φίλος μου τὸ πρόβλημα, καὶ νὰ φρίξω ὅχι ὀλιγώτερον μ' ἐκίνησε συλλογιζόμενος, ὅτι ὅστις ἤλπιζεν ἀπὸ μᾶς τοιοῦτον ἔργον, πιθανὸν ὅτι μᾶς ἔκρινεν ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσωμεν μὲ μισθὸν καὶ ἄλλα ἀτιμώτερα.

Ἀλλ' ἀφίνω τὸν Ἡρώα τοῦτον (δυστυχέστερον διότι ἐχώρισε τὰ ἰδιὰ του ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα, παρὰ διότι κατεστράφη ἀπὸ ἀσυγκρίτως ὑποδεστέρους του δεσπότας) καὶ ἀκολουθῶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐξῆς βίου μου.

Εἰδῶ χρεωστῶ νὰ ἱστορήσω μίαν ἀπὸ τὰς τύχας τοῦ βίου μου, τὴν ὁποίαν ἤθελα σιωπήσειν ἂν δὲν μ' ἐκατάκριναν οἱ φίλοι μου ὡς ὑπερήφανον, οἱ μὴ φίλοι, ἴσως ὡς ἀνάξιον. Τὴν ὑπερηφανίαν βδελύσσομαι· ἀνάξιος πάλιν ὀλότελα νὰ κριθῶ τὸ ἀποστρέφομαι. Ἀπόρησαν τινὲς διὰ τί δὲν ἐζήτησα ποτὲ νὰ ψηφισθῶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου. Ἰδοὺ πῶς ἠκολούθησε τὸ πρᾶγμα. Ὅστις ἐπιθυμῇ νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου, χρεωστεῖ πρῶτον νὰ ζητήσῃ δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν πρόεδρον νὰ τὸν καταγράψῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων· χρεωστεῖ δεύτερον πρὸ τῆς ψηφιοφίας νὰ ἐπισκεφθῇ προσωπικῶς ἓνα καθένα ἀπὸ τοὺς ψηφοφόρους, καὶ νὰ τὸν παρὰ κλέσῃ ταπεινῶς, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ψῆφόν του. Τὸ πρῶτον μόνον ἐγνώριζα, καὶ τὸ πρῶτον ἐπλήρωσα, ἂν ὅχι ὡς χρεὸς ἀναγκαῖον, ὡς καὶ ἔθιμον ἄψογον, καὶ κατεγράφην ὡς ὑποψήφιος.

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1805) τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Γαλλικοῦ Στράβωνος ἐξέδωκα διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμάδων τὸν πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, μὲ

προλεγόμενα διεξοδικώτατα, εἰς ὄνομα Αὐτοσχεδίων στοχασμῶν. Ἡ διασπορά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ γεννηθεῖσα ἐξ αὐτῶν εὐνοια τοῦ γένους εἰς ἐμὲ, μ' ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ γένος ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν χρεῖαν τῆς παιδείας, κ' ἠύξησε τὰς ὁποίας πρὸ πέντε ἐτῶν (1) εἶχα φανερῶσειν ἐλπίδας τῆς πλησιαζούσης ἐλευθερίας τοῦ. Εἰς τοῦτο μόνον ἠπατήθην, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ τυράννου ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἔθετεν ὁ λογισμὸς μου περὶ τὰ μέσα τῆς παρούσης ἐκάτονταετηρίδος, συνέβη τριάκοντα χρόνους ἀρχήτερα. Ὅτι δὲ συνέβη παρὰ καιρὸν, ἐφάνη καὶ ἀπὸ τὴν θρασυτητα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως (εἴτε αὐτομάτως, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν κινηθέντων) καὶ ἀπὸ τὴν ἔπειτα μέχρι τῆς σήμερον ἀφρονεστάτην διαγωγὴν πολλῶν πολιτευομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα· διαγωγὴν, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τόσῃν αἵματος ἀθώου χύσιν, καὶ παρ' ὀλίγον ἤθελ' ἀφανίσειν καὶ αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἂν οἱ στρατευόμενοι κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ πεζοὶ καὶ θαλάσσιοι δὲν ἔπρατσαν ἀληθῶς ἄξια τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος κατορθώματα. Ἄν τὸ γένος εἶχε καὶ κυβερνήτας στολισμένους μὲ παιδείαν (κ' ἤθελε τοὺς ἔχειν ἐξάπαντος, ἂν ἡ ἐπανάστασις συνέβαινε τριάκοντα χρόνους ἀργότερα) ἔμελλε καὶ τὴν ἐπανάστασιν νὰ κάμῃ μὲ πλειοτέραν πρόνοιαν, καὶ εἰς τοὺς ἄλλογενεῖς νὰ ἐμπνεύσῃ τόσον σέβας, ὥστε ν' ἀποφύγῃ ὅσα ἔπαθε κακὰ ἀπὸ τὴν ἀντίχριστον Ἀγίαν συμμαχίαν.

Αἱ ἐκδόσεις μου δὲν ἔλειψαν ὅμως νὰ μοῦ γεννήσωσι καὶ ἐχθροὺς, ὀλίγους τινὰς σχολαστικούς, ἐνωμένους μὲ ὅχι πολλοὺς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, οἱ ὁποῖοι μὲ κατεπολέμησαν ἀγρίως ὡς καινοτόμον ὅχι μόνον εἰς τὰ περὶ παιδείας, ἀλλὰ καὶ

(1) Ἰδὲ τὸ τέλος τῶν Προλεγομένων (Discours préliminaire) τοῦ κατὰ τὸ 1800 ἔτος ἐκδοθέντος Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων τοῦ Ἰππικῆς κράτους.

εἰς αὐτὴν μου τὴν θρησκείαν. Μετανοῶ τώρα, ὅτι τοὺς ἀντέ-
πολέμητα κ' ἐγὼ φρονιμώτερα ἤθελα πράξειν, ἂν ἀκολουθοῦ-
σα τὸ σοφὸν παράγγελμα τοῦ Ἐπικτήτου, « Ἐδοξεν αὐτῷ ».
Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ συμβουλευῇ διόρθωσιν ἔργων στραβῶν,
πρέπει νὰ προβλέπῃ καὶ τὸν μέλλοντα ἀπαραιτήτως πόλεμον
ἀπὸ τοὺς ὧσων ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐτυχία κρέμεται καὶ τρέφετ'
ἀπὸ τὰ στραβά· καὶ ἀντὶ νὰ ἐλπίζῃ, πρᾶγμ' ἀδύνατον, εἰρήνην,
ἀπ' αὐτοὺς, χρεωστεῖ ν' ἀκολουθῇ τὸ ἔργον τοῦ ἀτάραχα, ἀρ-
κούμενος εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν ὠφελουμένων ἀπ' αὐτό.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην, ἐξέδωκα (1799)
τοὺς **Χαρακτῆρας** τοῦ Θεοφράστου Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ
μὲ Προλεγόμενα καὶ σημειώσεις Γαλλικὰς· ὁμοίως τὸ Περὶ
αἰέρων, ὑδάτων, τόπων (1800) τοῦ Ἱπποκράτους (1), τὸ Σάλ-
πισμα πολεμιστήριον (1801), τὴν πρώτην ἔκδοσιν (1802)
τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκαρίου (2), τὸ Γαλλιστὶ γραμμένον
ὑπόμνημα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς
Ἑλλάδος (1803) (3), ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσα εἰς τὴν τότε
Ἑταιρίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν (des observateurs de l'
homme), καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου τὰ Αἰθιοπικὰ, μὲ σημειώσεις
Ἑλληνικὰς, καὶ Προλεγόμενα εἰς τὴν ἡμερινὴν τῶν Γρῆκων
γλῶσσαν (1804). Μετὰ τὸν Ἡλιοδωρον ἤρχισα (κατὰ τὸ
1805 ἔτος) τὴν ἠνωτέρω ὀνομασθεῖσαν Ἑλληνικὴν βι-
βλιοθήκην. Ταύτην ἠκολούθησα ἀδιακόπως μέχρι τῆς ἀρ-
χῆς τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων (4), μὲ τύσιν

(1) Κατὰ τὸ 1816 ἐξεδόθη δεύτερον, ἀλλὰ μόνον τὸ κείμενον τοῦ Ἱπποκρά-
τους μὲ τὴν μετάφρασιν, εἰς τὸ ὅποιον ἐπρόσθεσα καὶ τὸν νόμον τοῦ Ἱπποκρά-
τους καὶ τοῦ Γαληνοῦ τὸ ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος.

(2) Ἐξεδόθη δεύτερον ἢ αὐτὴ μετάφρασις κατὰ τὸ 1823 ἔτος.

(3) Mémoire sur l'état actuel de la civilisation de la Grèce.

(4) Συνίσταται σήμερον (1829) ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη μὲ τὸν Πρόδρομον αὐ-
τῆς εἰς τόμους 17, τὰ δὲ ἐπιγραφόμενα Πάρεργα αὐτῆς εἰς τόμους 9. Παρὰ
ταῦτα, εἶναι τὰ Ἀς εἶα τοῦ Ἱεροκλέους, καὶ αἱ τέσσαρες πρῶται βιβλιο-
θῆκαι τῆς Ἰλῆδος, καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα Ἄτακτα εἰς δύο τόμους.

εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγιγνωσκόντων, ὥστ' ἔκριναν ὠφέλιμον τινὲς τῶν ὁμογενῶν μου νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ ἐκδώσωσιν εἰς τόμον χωριστὸν τὰ εἰς καθένα συγγραφεῖα Προλεγόμενα, ἢ Αὐτοσχεδίους στοχασμούς.

Τὸ πλεόν παράκαιρον παρὰ ἀπροσδόκητον τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων ἔχυσε τύσον φόβον εἰς τὴν ψυχὴν μου, ὥστ' ἂν ἦτο δυνατόν εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὴν χρηματικὴν μου κατάστασιν, ἤθελα δημοσιεύσειν ἐνταυτῷ ὅλους τοὺς ἠθικοὺς καὶ πολιτικοὺς συγγραφεῖς, διὰ νὰ μετριάσω, ἂν ἦτο δυνατόν, τὰ προσδοκώμενα ἀπὸ τὴν μεταβολὴν κακὰ.

Ἀλλ' οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι (διὰ περιστάσεις τινὰς ἀπροσδοκήτους) εἶχαν παύσειν πρὸ πολλοῦ τὴν συνεισφορὰν τῆς δαπάνης τοῦ τύπου· ἡ δὲ χρηματικὴ μου κατάστασις δὲν ἐξαρκοῦσε νὰ πληρώω βοήθους ἢ διορθωτὰς τοῦ τύπου τόσους, ὅσων ἦτο χρεῖα εἰς πολλῶν ἐντάμα τόμων ἔκδοσιν.

Ἦρχισα λοιπὸν (1821) ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρὸ ἐνὸς ἔτους (1820) εἶχα μεταφράσειν καὶ ἐκδόσειν ἀνωνύμως τὴν παράδοξον Συμβουλήν τριῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον. Σκοπὸν εἶχεν ἡ φανέρωσις τοιοῦτου συγγράμματος τὴν διόρθωσιν καὶ δικαίωσιν ἐνταυτῷ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ μακρὰ δουλεία ἀφανίσασα τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ φθείρῃ τὸν κλῆρον, μηδὲ νὰ συγχύσῃ τὰ θρησκευτικὰ μας φρονήματα· ὅποια ὅμως καὶ ἐπὶ τὰς ἡμέρας τὰς ἀμαρτήματα τῶν Ἀνατολικῶν χριστιανῶν παραβαλλόμενα μετὰς φρικτὰς τῆς Παπικῆς αὐλῆς καταχρήσεις, εἰς τὴν γάθμην τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ λογίζωνται ὀλίγοι τινὲς πρὸς ὠκεανὸν ὕδατος σταλαγμοί· καὶ οἱ συνήγοροι τῆς Παπικῆς αὐλῆς, κατηγοροῦντες πικρῶς δι' αὐτὰ τοὺς Γραικοὺς, κατηγοροῦν ἀνθρώπους ἐνοχλουμένους ἀπὸ κάρφος, τυφλωμένοι ἀπὸ παχυτάτην δοκὸν αὐτοί. Νὰ κατακρίνῃ τις ὅλους τοὺς ἱερω-

μένους ανατολικούς, διὰ τὴν τρυφὴν ὀλίγων σαρδαναπάλων ἀρχιερέων, τρυφώντων εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ παραβάλλῃ ὅλους τοὺς κοσμικοὺς μὲ τοὺς Φαναριώτας τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν Παρίσις, 23 Δεκεμβρίου, 1829.

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Πρὸς τὸν φίλον Πρωτοψάλτην, Δημ: Λῶτον, εἰς Σμύρνην

Λιδόρνον, 9 Σεπτεμβρίου, 1782

Ποθεινότητέ μοι Κ. Δημήτριε ἀσπάζομαί σε!

Σήμερον τελειώσας τὸν τριακονθήμερον καθαρισμόν μου, ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ λοιμοκομεῖον, καὶ εὐρίσκομαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἐνταῦθα κυρίου Γεωργίου Κωστάκη, Ἕλληνας καὶ ἐντίμου ἐμπορίου (εἶναι σύντροφος τοῦ αὐτοῦ Παύλου Ροδοκανάκη), μὴ θελήσαντος ἀπὸ κλοσύνην του νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ κάμω τὸ κατὰ φύσιν εἰς κἀνὲν πανδοχεῖον, κατὰ τὸ σῶν ἔθος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τοῦ λοιμοκομείου τὴν φυλακὴν, καὶ ἀπὸ τὰ παράξενα καὶ παράσημα παραλαλήματα τοῦ καπετάνου Σβετσεζόου, θέλεις νὰ σοῦ μωρολογήσω ὀλίγον; Ναὶ, θέλω. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλεις, ἄκουε.

Τὴν μεγάλην νίκην, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν οἱ Ἀγγλοὶ κατὰ τῶν Γάλλων εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὴν 12 Ἀπριλίου, εἰς ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ ἀείμνηστον ναυμαχίαν, βέβαια τὴν ἠκούσατε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ ἀπεδήμησα αὐτόθεν· διότι ἡμεῖς τὴν ἠκούσαμεν ἀπὸ καράβιον βενέτικον ἔξω ἀπὸ τὰ Κύθηρα. Ὅτι εἰς αὐτὴν δεκατρεῖς χιλιάδες Γάλλων ἐφάρησαν, οἱ μὲν σκοτωθέντες, οἱ δὲ πληγέντες, οἱ δὲ αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, καὶ τσαῦτα καράβια τῆς πρώτης κλάσεως· καὶ ὅτι ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις εὐρίσκετο αὐτὸς ὁ Ἀρχιστράτηγος, καὶ πολλοτάτοι τῶν μεγίστων ὀφικιῶν. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἠκουσες,

καὶ δὲν εἶναι χρεια νὰ τὰ πλατύνω. Ἡκουσας δὲ ὅτι καὶ ὁ συλληρηθεις Ἀρχιστράτηγος ἀπελύθη πάλιν, καὶ ὑπῆγεν εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου εὗρηκεν ὁ ταλαίπωρος ἕνα τῶν υἱῶν του (ὀφικιάλον αὐλικὸν) φρονευμένον· οἱ μὲν λέγουσιν ὑφ' ἐαυτοῦ, διότι δὲν ὑπέφερε τὸ πατρικὸν ὄνειδος· ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι ἐσκοτώθη εἰς μονομαχίαν ὑπ' ἄλλου, ὑπερασπιζόμενος καὶ ἐκδικῶν τὴν χλευαζομένην ἀτυχίαν τοῦ πατρός του. Πιστεύεις ὅμως ὅτι μὲ ὅλους αὐτοὺς τύς θριάμβους, οἱ Ἀγγλοι ἔστειλαν πρεσβεῖαν εἰς τοὺς Παρισίους, ζητοῦντες τὴν εἰρήνην ; Δὲν τὸ περτεύεις, διότι εἶσαι φίλαγγλος. Ἐγὼ δὲ, ὅστις εἶμα φίλος ὅλου τοῦ κόσμου, τὸ πιστεύω. Αὐτοί, αὐθέντα μου, ἔλαβαν πλεον τὴν ἀπόφασιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποτάξωσιν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν Ἀμερικὴν· καὶ σπουδάζουν ὅσον εἶναι δυνατὸν τάχιστα νὰ σκεπάζωσιν αὐτὴν τὴν φοβερὰν πληγὴν, διὰ νὰ μὴ δοθῇ ἡ γάργραινα τῆς ἀποστασίας καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πλησιοχώρους ἐπρχίας. Καὶ κάμνουσι φρονιμώτατα νὰ παραβλέψωσι καὶ τὴν παροῦσιν ὑπεροχὴν τῆς Γαλλίας, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν. Μερικοὶ φίλαγγλοι, ὡς ἡ λογιότης σου, λέγουσιν, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι τόσον ὀλέθριος εἰς τοὺς Ἀγγλους· καὶ διὰ νὰ τὸ ἀποδείξωσι, κάμνουν τὸν παρόντα στοχασμόν. Ἡ Ἀγγλία (λέγουν) εἰς διάστημα χρόνων 94, ἀπὸ τὸ 1688 μέχρι τοῦ παρόντος ἔτους 1782, εἶχε πόλεμον χρόνου 47, ἤγουν τὸ ἡμῖς διάστημα τῶν 94 ἐτῶν, οὕτως

ἀπὸ τὸ 1688 μέχρι τῶν 1696 πόλεμος ἔτη 10

»	»	1696	»	»	1702	εἰρήνη	
»	»	1702	»	»	1713	πόλεμος	» 11
»	»	1713	»	»	1739	εἰρήνη	
»	»	1739	»	»	1748	πόλεμος	» 10
»	»	1748	»	»	1755	εἰρήνη	
»	»	1755	»	»	1762	πόλεμος	» 8
»	»	1762	»	»	1775	εἰρήνη	
»	»	1775	»	»	1782	πόλεμος	8

ἔτη πολέμου 47 Καὶ τί

ἔπαθεν εἰς τούτους ὅλους τοὺς πολέμους ; Ἀλλὰ δὲν στοχάζονται, ὅτι ἡ Ἀγγλία τότε δὲν εἶχε τόσα βαρύτατα καὶ ἀπίστευτα χρέη, ὅσα ἔχει τώρα, μήτε, ὅτι τότε μὲν ἦτον ἐνωμένη μετὰ τῶν τέκνων της τῶν Ἀμερικανῶν, νῦν δὲ διαμεμερισμένη, καὶ ἐπομένως πολλὰ ἐξησθενισμένη. Ἄς ἀφήσωμεν τοὺς Ἀγγλους νὰ κάμωσι τὸ συμφερότερον ἀφ' ὅσα τοὺς διδάξει ἡ φρόνησις.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ θαυμαστὸς Αὐτοκράτωρ, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς, διορθώνει τὴν βασιλείαν του, καθαρίζων αὐτὴν ἀφ' ὅλας τὰς καταχρήσεις, ὅσας εἰσῆξε κατὰ καιροῦς ἡ ἄγνοια καὶ ἡ βαρβαρότης. Δὲν ἔχω τὸν τρόπον νὰ σὲ γράφω εἰς πλάτος τὰ καλὰ παρδείγματα, τὰ ὅποια δίδει καθεκάστην εἰς τοὺς γείτονάς του.

Ἡ Πολωνία, εἰς τὴν Δίαϊταν, ἥτις ἔχει νὰ συναθροισθῇ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Βαρσωνίαν, ἔχει νὰ προβάλῃ καὶ νὰ θεωρήσῃ διορθώσεις πολλῶν πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν. Καὶ διὰ νὰ μὴ συμβῇ κάμμία ἀπὸ τὰς συνήθεις εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ὀχλαγωγίας καὶ ταραχάς, ἡ Αὐτοκρατόριςσα τῆς Ρωσσίας, καὶ ὁ Καῖσαρ διώρισαν στρατεύματα διὰ νὰ κινήσωσι πρὸς τὰ σύνορα εἰς προφυλακὴν τῶν ἐνδεχομένων.

Ἄν λάβῃς τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν κατὰ τύχην εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς σου (τὸ ὅποιον δὲν εἶναι παράδοξον), δέξαι καὶ τὰς ταπεινάς μου εὐχετικάς προσρήσεις ὡς παρόντος· εἰς χρόνους πολλοὺς, ἀδελφέ μου, νὰ χαίρεσαι τὸ ἀκριβὸν σου ὄνομα. Γράψε με νὰ ζήσης πόσας ὁκάδας γλυκεῶν καὶ καπνοῦ ἐδαπάνησας; πόσας μπότσας ρακίου καὶ ῥοσολίου, πόσον καφέν; πόσοι φίλοι ἦλθαν εἰς ἐπίσκεψίν σου, καὶ εἴτι ἄλλο ἀξιόλογον ἠκολούθησεν.

Ἦλθεν ὁ ποιμὴν ἡμῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως; Ἡ πολιτεία εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκεται; Ὁ κλύδων τοῦ ὁσπητίου σου ἐκόπασεν, ἢ ἀκόμη ταλαιπωρεῖσαι καὶ βασανίζεσαι; Ἄν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὑπομονὴν, καὶ φυλακὴν εἰς τὸ σῶμα

ὅσον δύναται, ἕως οὗ νὰ παρέλθωσιν αἱ πονηραὶ ἡμέραι. Μὴν ἀμριβάλλης ὅτι θέλουν παρέλθειν καὶ ὅτι δὲν εἶναι κανένα πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπιταχύνει τὴν παρέλευσιν τῶν κακῶν τοσοῦτον, ὅσον ἡ ὑπομονή. Ἄς ἔχω συγχώρησιν ὅτι συμβουλεύω τὴν λογιότητά σου, τοῦ ὁποῖου τῆς συμβουλῆς χρεῖαν ἔχω ἐγώ. Μόλον τοῦτο, ἀδελφε, στοχάζομαι, ὅτι ἡ συμβουλή ὁμοιάζει τὴν ἱατρικὴν. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἐξεύρῃ πολλάκις μίαν θεραπείαν ἢ κεράτσα Ἀγγελίνα, τὴν ὁποίαν ἀγνοεῖ ὁ Δόκτωρ Βεστάρχη.

2.

Ἐν Μονπελιέρ, 11 Ἰουλίου, 1783

Δύο σου διεξοδικώτατα γράμματα ἔλαβον μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ κυρίου Γάλλου. Ὡ τῆς μωρολογίας! Ἄν εἶχα κ' ἐγὼ τὴν αὐτὴν εὐθυμίαν, τὴν ὁποίαν σ' ἐπροξένει ὁ θερισμὸς τῶν Θεοφανείων, ἤθελα σὲ γράψειν τοσαῦτα καὶ περισσότερα. Ἐπὶ ταύτου ἐχώρισα τὸ χαρτίον πρὶν ἀρχίσω, διὰ νὰ μὴν ἔλθω εἰς πειρασμὸν νὰ σὲ γράψω πολλά. Διὰ νὰ μὴ σὲ ἀφήσω ὁμῶς παντάπασι παραπονεμένον, ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς σημείωσις τοῦ χρέους τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὸ μπιλάντζιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἡ σύγκλητος τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον.

Ἐν ἔτει 1775 Ἰουνίου 24 ἐχρεώσται Διρ 136,930,072*l* ἀπὸ δὲ τῆς 24 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους }
μέχρι Ἰανουαρίου τοῦ ἐνέσῳτος ἔτους 1783 }
προσετέθη εἰς αὐτὸ τὸ χρέος ἀπὸ ἑξῶδα πο- }
λέμου κ.λ. } 115,654,914*l*.

τὰ ὁποῖα συμποσούμενα γινόνται ὅλα ὁμοῦ. Λ. 252,584,986, τὰς ὁποίας λογαριάζων πρὸς δύο βενέτικα φλωρία ἐκάστην, θέλεις ἰδεῖν ὅτι χρεωστεῖ ἡ Ἀγγλία τὰ νῦν, πεντακόσια μιλλιούνια, ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐννέα χιλιάδας καὶ ἐννεακόσια ἐβδομήκοντα δύο φλωρία βενέτικα, διὰ τὸ ὁποῖον χρέος πληρῶνει τόκον καθέκαστον ἔτος ὑπὲρ τὰ δεκαοκτὼ μιλλιούνια βενέτικων φλωρίων. Βαβαί! Ἐπειτα παραπονεῖσαι κάμμίαν φορὰν ὅτι χρεωστεῖς μερικὰς μπαγατέλας τῇ δε καχεῖ σε, καὶ προσμέγεις τὰ Φω-

τα ὡς λέων ὠρυόμενος διὰ νὰ τὰς πληρώσῃς ! Πίστευσόν με ἀδελφὲ, ὅσάκις ἔρχεται ὁ ἀλευρᾶς νὰ σὲ ζητῇ ἀργύρια, δεῖχνέ τον τὴν παροῦσαν σημείωσιν τοῦ χρέους τῆς Ἀγγλίας, ἢ νὰ θέλῃς νὰ τὸν δυσωπῇς.

Ὁ μακαρίτης πατὴρ μου ἐταράττετο ὅσάκις ἐγκωμιάζον τοὺς Εὐρωπαίους· ἴσως δὲ καὶ ἡ λογιότης σου. Ἀλλὰ τώρα πλέον δὲν σὲ φοβοῦμαι· διότι εἶσαι αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος, καὶ ἔχεις ἐναργεῖς ἀποδείξεις, τὸν Δόμινον ἀπὸ τὸ ἐν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὰ βάσανα, ὅσα πάσχεις καθημέραν διὰ τὴν αὐτοῦ βασιλεύουσαν ἄγνοιαν. Ἄν ἤξευρες τὴν Γαλλικὴν διάλεκτον, ἤθελα σὲ πέμψειν τὴν ἐπιστολὴν ἐνὸς Ἀκαδημαικοῦ τῶν Παρισίων, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ταύτην τὴν ἐβδομάδα, νὰ ἰδῇς τίνι τρόπῳ τιμῶνται οἱ ἄνθρωποι. Σ' ἔγραψα ἄλλοτε, ὅτι αὐτὸς μ' ἐπέμψε δῶρον πέντε βιβλία, καὶ διὰ τί ; διότι ἔκρινα μερικὰς του σημειώσεις ὡς ἐσφαλμένας· τὸ πιστεύεις αὐτό ; Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια, μὰ τὴν Αὐτοαλήθειαν ! Ἄν ἦτον ἄλλος, ἤθελεν γενῆν ἐχθρὸς μου ἀδιάλλακτος. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, ἄνθρωποι τῆς πρώτης κλάσεως.

3.

25 Δεκεμβρίου. 1783, ἐκ Μονπελιέρ

Ἐκ ψυχῆς ἀσπάζομαί σου καὶ πάλιν τὴν λογιότητα !

Τρεῖς ἐπιστολάς σου, ἂν ἀριθμῆσω τὰ κομμάτια, καὶ εἴκοσιν ἂν λογαριάσω τὴν πολυλογίαν, ἔλαβον εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, γραμμένας 6 καὶ 25 Μαΐου. Ποτὲ μωρολογία δὲν μ' εὐχαρίστησε, δὲν μ' εὐφρανε δὲν μὲ ἰλάρυνε τόσον, ὡς αὐτὴ σου ἡ μωρολογία. Χωρὶς κολακίαν (τὴν ὁποίαν ἐμίσησα πάντοτε), ἡ περιγραφὴ, τὴν ὁποίαν κάμνεις τῆς ἐλεύσεως τοῦ πολυπαθοῦς βιβλίου, τοῦ τρόπου μεθ' ὃν ἐδημοσιεύθη, καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν περιστάσεων (διὰ νὰ μὴ μωρολογῶ ὡς ἡ λογιότης σου), εἶναι θαυμασία καὶ κωμικωτάτη· καὶ δὲν ἐξεύρω, ἂν αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης ἐδύνατο νὰ τὴν κάμῃ κωμικωτέραν. Ἄν δὲν ἐφοβούμεν τὴν βλάβην, ἥτις μὲ προξενεῖται ἀπ' αὐτὴν σου τὴν πολυλογίαν, ἤθελα σὲ

παρακαλέσειν· ἵνα μὲ γράψῃς μὲ ἕκαστον ταχυδρόμον μίαν ἐπιστολὴν δώδεκα σελίδων. Λέγω, ἂν δὲν ἐροβούμην, διότι, ἄδελφέ, ἂν ἡ λογιότης σου δὲν συντέμῃς τὴν μωρολογίαν σου, ἐγὼ κινδυνεύω νὰ ἔλθω πάλιν αὐτοῦ τυφλός, καθὼς ἔφυγον. ἄλλο δὲν πράττω, παρὰ νὰ ἀναγινώσκω ἐπιστολάς τοῦ πρωτοψάλτου, καὶ ὁποίας ἐπιστολάς; Ἄ Μανόλη, Μανόλη! λακωνικώτατε Μανόλη! Ἐξεύρεις ποῖον λέγω; τὸν Περιβολάρην ἀδελφέ. Καὶ εἶναι τρόπος νὰ λησμονήσω τὴν εὐγλωττίαν του, τὰ ῥητά του, τὰ ἀποφθέγματα του, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅλα ἐκεῖνα τὰ προτερήματα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐστόλισεν ἡ φύσις;

Οἱ ἔπαινοι, τοὺς ὁποίους κάμνεις τοῦ βιβλίου, εἶναι περισσότερον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καλοσύνης σου ἔχεις πρὸς ἐμέ, παρὰ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως. Καὶ τί δὲν κάμνει ἡ φιλία;

Ἄν οἱ ὁμογενεῖς ἐδέχθησαν μὲ προθυμίαν αὐτὸν τὸν μικρὸν κόπον, τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθη δι' αὐτοὺς, ἔδειξαν μὲ αὐτὴν τὴν προθυμίαν, ὅτι εἶναι ἄξιον νὰ κοπιᾷ τις δι' αὐτούς. Καὶ περισσότερον ἐγὼ χρεωστῶ εἰς αὐτοὺς δι' αὐτὴν των τὴν συγκατάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν τὸ βιβλίον, ἀφ' ἧς, χρεωστοῦσιν αὐτοὶ πρὸς ἐμέ.

Τὸ περὶ Μελχισεδέκ συνταγμάτιον δὲν μετέφρασα, διότι (νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν) δὲν μὲ ἤρεσε. Καὶ φαίνεται ὅτι τὸ ἐσύνταξεν ὁ Πλάτων περισσότερον ἀναγκαζόμενος νὰ ἀναπαύσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ Δουκός. Αὕτη ἡ περὶ Μελχισεδέκ θεωρία εἶναι σκετεινή. Καὶ ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἀπόστολος Παῦλος τὴν εὔρηκε τοιαύτην, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίσῃ νὰ τὴν σαφηνίσῃ κανεὶς ἐπὶ ἡμῶς. « Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμηνεύτος λέγειν » ἴδε τὴν πρὸς Ἑβραίους, κεφ. 5, ἐδαφ. 11. Ἄν εἶχον τὸν καιρὸν, ἤθελα τὴν μεταφράσειν μὲ σημειώσεις ἰδικάς μου· ὅχι τάχα ὅτι φαντάζομαι (μὴ μὲ νομίσης τόσο ἀγριόλογον) νὰ τὴν σαφηνίσω καλῆτερα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· ἀλλ' εἶχον κάποιας πηγάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἤθελα δανεισθῆναι

ὅσα ἦσαν ἀνγκαιᾶ, ἂν ὅχι νὰ σαφηνίσωσι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ θεραπεύσωσιν ὀλίγον τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ἐχων ὁμως σκοπὸν τὴν Εὐρώπην, ἕκαμα κατεσπευσμένως ὅ,τι ἕκαμα. Καὶ τοῦτο σὲ λέγω, διὰ νὰ ἀποδίδῃς τὰ ἐλαττώματα τοῦ βιβλίου, ὅσα κατὰ τύχην ἤθελες εὑρεῖν, ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀμάθειάν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκόμην· ἤγουν εἰς περιστάσιν, ἣτις διέφερεν ὀλίγον ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Δολομανολιοῦ. Καὶ πίστευσόν με, ἂν ἔμενον ἀκόμῃ ἓνα μόνον χρόνον αὐτοῦ, ἤθελα παρὰφρονήσῃν τοσοῦτον ὅ ἔρως τῆς σπουδῆς μου ἐτάραξε τὸν ἐγκέφαλον!

Περὶ δὲ τοῦ νομιζομένου ἐλαττώματος, ἤγουν τοῦ λακωνισμοῦ τῆς ἀφιερωτικῆς, ἀπορῶ. Ἀδελφε, τίνι τρόπῳ παρὰβλέψαντες ἄλλα ἀληθινὰ ἐλαττώματα, ὅσα πιθανὸν εἶναι νὰ εὕρισκωνται εἰς τὸ βιβλίον, ὠνόμασαν ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τοιοῦτον. Αἱ μακραὶ καὶ πλήρεις ἐπαίνων ἐπιστολαὶ δίδουσι πάντοτε ὑποψίαν κακῆν καὶ διὰ τὸν ἐπαινοῦντα, καὶ διὰ τὸν ἐπαινούμενον. Οἱ Εὐρωπαῖοι, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ μιμούμεθα εἰς τὰ τοιαῦτα, βλέποντες τὸ γελοιοῦδες τῶν τοιούτων ἀφιερωτικῶν, ἤρχισαν τώρα νὰ τὰς ἐξορίζωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἐξώρισαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀθλιότητας τῶν παρελθόντων ἀθλίων αἰώνων. Ἄν εἶχον καιρὸν, ἤθελα σὲ γράψῃν μίαν ἀφιερωτικὴν τοῦ περιφήμου Ρουσώ, αὐτοῦ τοῦ μισοκόλακος φιλοσόφου, διὰ νὰ ἴδῃς πῶς πρέπει νὰ γράφονται αἱ ἀφιερωτικάί. Δὲν μὲ ἐμποδίζει τὸ μάκρος τῆς, διότι εἶναι συντομωτέρα κατὰ πολλὰ ἢ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγω εἰς ἓνα βιβλιοπώλην, νὰ ζητήσω τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον εὕρίσκεται, νὰ τὴν ἀντιγράψω, ἔπειτα νὰ τὴν μεταφράσω· τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Ἀδελφε, δὲν ἐδυνήθην ποτὲ νὰ ὑποφέρω τὴν κολακείαν! Δὲν λέγω, μήτε διατεινόμεναι, ὅτι, διὰ νὰ φύγῃ τις τὴν κολακείαν, πρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὴν ἀχαριστίαν. Ἀφοῦ δεῖξῃς λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν εὐεργέτην σου, ἕκαμες, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ

κάμης. Λέγω δι' ἓνα εὐεργέτην, ὅστις ἔχει φρονήματα ἀνθρώπινα, καὶ ὅχι δι' ἐκείνους τοὺς εὐτελεῖς εὐεργέτας, οἱ ὅποιοι κάμνοντες ἐμπορίαν τὴν εὐεργεσίαν, σὲ εὐεργετοῦν διὰ νὰ σὲ αἰχμαλωτίσωσι.

. . . . Ἀδελφὲ, Ἡ πείρα μ' ἔδειξεν ὅτι καὶ ἡ σοφία πωλεῖται καὶ ἀγοράζεται, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὅσα δαπανήσῃς, τόσα μαθαίνεις. Καὶ ἂν οἱ αὐτοχεῖς Ἕλληνες ἐπανερχῶνται πολλάκις εἰς τὴν πατρίδα μόνον ἀλευρωμένοι, καὶ ὅχι ζυμωμένοι, τὸ αἷτιον εἶναι ἡ τουρκικὴ παροιμία· « Ὁκαντάρ ἀκτσὲ, Ὁκαντάρμπογια ». χρειάζονται, ἀδελφὲ, βιβλία, χρειάζονται κατὰ μέρος διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι εἶναι μισθωτοί, χρειάζεται συναναστροφή σοφῶν ἀνδρῶν, ἀναγκαιότερα καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ τὴν ἔχῃ τις, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὴν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὴν ποτίζῃ μὲ κάποια δωρημάτια. Καὶ τί δὲν χρειάζεται;

. . . . Ἄν θέλῃς, δύνασαι νὰ συνεργήσῃς εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ φίλου σου, τοῦ ὑποίου ὁ μόνος ἔρως, ἡ μόνη φροντίς, ἡ μόνη μέριμνα εἶναι ἐκείνη τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπειτα τί ἔχεις καλλήτερον, νὰ μὲ ἀπολαύσῃς αὐτοῦ ἀμαθέστατον, καθὼς μὲ ἐξάπεςτεilas, ἢ σοφὸν καὶ ἐπιστήμονα;

Φαίνεται μὲ νὰ σὲ βλέπω ταύτην τὴν ὄραν ἀποδυσπετοῦντα καὶ λέγοντα· ὅτι ἐπινοῶ καὶ συλλογίζομαι μυρία πράγματα, διὰ νὰ αὐξάνω τοὺς κόπους σου. Μὴ ταραττεσαι, νὰ ζῇ ἡ ψυχὴ σου! Αἱ περιστάσεις ἀναγκάζουσι πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάμνωσι κ' ἐκεῖνα, ὅσα δὲν θέλουν.

Ἐπειδὴ φαίνεσαι μιμητὴς τῶν καλῶν, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ διορθώσῃς μερικὰ παροράματα τῶν ἐπιστολῶν σου. Τοιαῦτα εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἐγίόμισα, ἀντὶ τοῦ ἐγέμισα, Ἀμὴ, ἀντὶ τοῦ Ἄλλὰ, ἢ Ὅμως, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἀναγινώσκων, συγχωρῶ τὸν μακαρίτην Παγκράτιον, τὸν ἐφημέριον τῆς Σμύρνης. Εἶχεν ὁ μακαρίτης δύο προτερήματα, νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ εἰς τρε-

πον, ὥστε δὲν ἐδύνατό τις νὰ τὸν καταλάβῃ μήτε λαλοῦντα, μήτε γράφοντα. Συγχώρησόν με, ἂν τὸ φιλικὸν θάρρος, καὶ ὁ ζήλος, τὸν ὁποῖον ἔχω διὰ τὴν καλλονὴν τῶν ἐπιστολῶν σου, μὲ παρακινοῦν νὰ σὲ ἐλέγχω περὶ τούτων.

4.

Ἐκ Μοντεπελλιέρ, 23 Μαρτίου. 1784.

Ἀγαπητέ μου κύριε Δημήτριε,

Ἵστερον ἀπὸ τοσαύτην μακρὰν σιωπὴν, δὲν μ' ἐφάνη παράδοξον νὰ λάβω ἐπιστολὴν εἰς 22 σελίδας, τῶν 28 Δεκεμ. παρελθ. ἔτους. Σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἀφ' ὅ,τι ἐφοβοῦμένη δὲν εἶναι μήτε τὸ τρίτον· καὶ μὲ ἐπληροφόρησας, ὅτι τὰ ἐλαττώματα συναυξάνουσι μὲ τὴν ἡλικίαν. Μακάριοι, ὅσοι λάβωσι τὴν τύχην νὰ ἀναγινώσκωσιν ἐπιστολάς σου μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε ἔτη· καὶ μακαριώτεροι πρὸς ὅσους γράψῃς ὀγδοηκοντούτης! Καὶ ποῦ εὐκαιρεῖς σὺ, ἀδελφέ μου, νὰ γενῇς Σπεταιάρης, εἰς καιρὸν ὅταν καταγίνεσαι νὰ συγγράφῃς πονήματα; Τὸ χερίστον εἶναι ὅτι ἀναγκάζομαι καὶ μὴ βουλόμενος νὰ σὲ μιμοῦμαι. Ἐδαπάνησα δύο ὁλοκλήρους ἡμέρας νὰ τὴν ἀναγνώσω, καὶ χρεῖαν ἔχω τοῦλάχιστον δύο ἡμερῶν διὰ τὴν ἀπόκρισιν..

.....

Ἡ πρόνοια τοῦ θεοῦ εἶναι πολύτροπος καὶ πολυποίκιλος... Αὕτη παρεκίνησε τὴν Δόμινον, ἄνδρα ξένον καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, νὰ μὲ στοχάζεται ὡς ἴδιον ἀδελφόν του, νὰ μὲ παρηγορῇ, νὰ μὲ ἐνισχύῃ καὶ νὰ μὲ γράφῃ συνεχῶς, ὅτι ἡ μόνη του χαρὰ εἶναι νὰ μὲ ἰδῇ εὐδαίμονα. Αὕτη τέλος πάντων μ' ἐπροξένησε καὶ ἐνταῦθα φίλους, οἱ ὁποῖοι, ἂν ἤξευραν τὴν κατάστασίν μου (δὲν σὲ λέγω, φίλε μου, παραμύθια, οὐδὲ ὀνειράτα) ἤθελες ἐξάπαντος ἰδεῖν πρᾶγμα παράδοξον, μίαν δαψιλὴ καὶ γενναίαν ἐπικουρίαν. Ἀλλ' οἱ μακαρίται γονεῖς μου μὲ ἀνέθρεψαν μὲ γενναῖα φρονήματα· καὶ τὸ « Σοφοὶ δὲ συγ- » κρύπτουσιν οἰκείας βλάβας » εἶναι πάντοτε τυπωμένον εἰς τὴν ψυχὴν μου

..... Ἐνδεκα ὥραι τῆς νυκτὸς ἐκτύπησαν· ὅθεν πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὴν κλίνην διὰ νὰ ἐγερθῶ. αὐριον εἰς τὰς ἑξ. Ἄς μείνῃ λοιπὸν ἕως ἐδῶ ἡ ἐπιστολὴ, εἰς τὴν ὑποίαν θέλω προθέτειν αὐριον τὰ λείποντα. Καὶ καλὴν νύκτα ! Ἄμποτε νὰ σ' ἔβλεπον καθ' ὕπνου, καὶ νὰ σὲ διηγηθῶ τὰ νέα τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ κερδίσω τὸν κόπον τοῦ νὰ τὰ γράψω εἰς τὴν περὶ σου !

Καλὴν ἡμέραν ! Δὲν ἐκοιμήθην ὅλην τὴν νύκτα. Δὲν ἐξεύρω τίς σ' ἐφώτισε νὰ ἐπιθυμήσῃς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Σπετσαρίου. Δὲν με φθάνουν τὰ βάσανά μου· ἀλλ' ἐμελλε νὰ με τυραννῇ καὶ αὐτὸς ὁ λογισμὸς. Ἐσυλλογιζόμην εἰς τὴν κλίνην τοῦ νὰ ἀνοίξωμεν τὸ Σπετσαρίον. Τέλος πάντων πρὸς τὸ ἐξημέρωμα ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι προσφύεστερος τόπος παρὰ τὸ Τσουράκ καπὶ.

..... Πάλιν ἄρχισα νὰ λιμώττω ἀπὸ ἐπιστολάς σου. Δὲν ἦτο καλῆτερον νὰ μερίσῃς ἐκείνην τὴν πολὺβιβλον ἐπιστολήν σου (τὴν ὁποίαν ἀκόμη δὲν δύναμαι νὰ χωνεύσω) εἰς τοσάχτας μικράς ἐπιστολάς, καὶ νὰ με τὰς πέμπῃς ἐκ μικρῶν διαλειμμάτων, νὰ με τρέφῃς συνεχῶς καὶ κατὰ μικρὸν με τὴν ἀμβροσίαν τῶν νοημάτων σου, καὶ νὰ με ποτίζῃς με τὸ νέκταρ τῆς καλλιπείας σου, παρὰ νὰ με γεμίζῃς ἅπαξ μέχρι διχρῶρηξως, ἔπειτα νὰ με λιμοκτονῇς ὀλοκλήρους μῆνας
..... Ἰδοὺ ἔφθασεν ἡ μεγάλη ἐβδομὰς τῶν Λατίνων, καὶ δὲν ἐφάνησαν ἔτι ἐπιστολαί σου. Ἄ ! Δημήτριε ! Δημήτριε ! Καταγίνεσαι εἰς τὸν ἄνηθον καὶ εἰς τὸν ἡδύοσμον, (διότι, τί ἄλλο εἶναι νὰ ἀνοίξῃς Σπετσαρίον, παρὰ νὰ πωλῇς δραχμὴν ἡδυόσμου ;), καὶ ἀμελεῖς τὰ κυριώτερα τοῦ νόμου !

5.

Ἐκ Μοντεπλιέρ, 15 Ἰουνίου, 1784

Ποθεινότητα κύριε Δημήτριε, ἀσπάζομαι σου τὴν λογιότητα !

... Ἀδελφε τὰ γράμματά σου ἐγὼ τὰ στοχάζομαι ὥς

συγγράμματα· καὶ ἂν εἶχον τὸν τρόπον, ἤθελα τὰ καταστήσειν κοινὰ διὰ τοῦ τύπου. Ὁ ἐπιστολικὸς χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεσαι, ἔχει ὅλα ἐκεῖνα τὰ προτερήματα, ὅσα χρειάζονται διὰ μίαν ἐπιστολὴν τελείαν· καὶ ἂν, ὡς ἄνθρωπος, σφάλλῃς καμμίαν φορὰν, εἶναι καὶ τὰ σφάλματά σου νοστιμύτατα. Τί νοστιμότερον (παραδείγματος χάριν) ἀπὸ τὸ νὰ μὲ γράφῃς εἰς τὴν τελευταίαν σου ἐπιστολὴν, ὅτι ἐγέννησεν ἡ μήτηρ μου καὶ τρίτον υἱόν; Ἐξεύρω ὅτι ἔχεις νὰ παροξυνθῇς κατ' ἐμοῦ, νομίζων ὅτι ἐγὼ ἀναπλάττω ἀπ' ἐμαυτοῦ τοιαῦτα τερατώδη καὶ ἀλλόκοτα γεννήματα διὰ νὰ σὲ πειράζω. Πίστευσόν με ὅτι οὕτω τὸ ἔγραψας ἀδελφέ! Καὶ τοῦτο διότι ἡμέλησας, ἢ ἔκρινες περιττὴν μίαν τελείαν σιγμὴν.

Ἰδοὺ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς σου, ἀπαράλλακτον καθὼς τὸ ἔγραψας· « ἡ μήτηρ σου σὲ ἐπεύχεται ἐγέννησεν καὶ τρίτον υἱόν ὁ σύντεκνός μου μισὲρ Νικόλαος κ. τ. ». Εἶπέ με σὲ παρκαλῶ ἂν δὲν εἶχον δίκαιον νὰ ἐκπλαγῶ διὰ τὴν ἀποκτησιν ἐνὸς ἀδελφοῦ, πρὶν ἀναγνώσω τὸ ἐπόμενον « ὁ σύντεκνός μου μισὲρ Νικόλαος ».

Ἰσως νομίζεις ὅτι αὐταὶ αἱ ἀστείότητες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παραφροσύναι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εὐθυμίας μου, καὶ μιᾶς εὐδαίμονος καταστάσεως. Ὁχι ἀδελφέ! Ἐξ ἐναντίας « τὸ πολὺ τῆς θλίψεως γεννᾷ παραφροσύνην ». Δὲν δύναμαι νὰ σὲ περιγράψω πίστην ἀθυρίαν, ἀγανάκτησιν καὶ ταραχὴν τῆς καρδίας· μ' ἐπροξένησεν αὐτὸς ὁ βρῆδροχονδροκαμηλοκουβακλειδέστατος Ἀκεψιμᾶς! Ὅταν συλλογισθῶ μὲ πόσῃν προθυμίαν καὶ ἐτοιμότητι ἐκοινώνουν εἰς αὐτὸν ἐκεῖνας τὰς ὀλίγας εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἀπέκτησα διὰ τῆς μακρᾶς καὶ πολυχρονίου μελέτης, καθὼς αὐτὸς πολλάκις τὸ ὠμολόγησε παρὰ πολλοῖς, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν (ἢ ὑπεκρίνετο νὰ δεικνύῃ) πρὸς ἐμέ, καὶ τὴν παραβάλλω μὲ τὴν σημερινὴν του ἀμεριμνίαν καὶ ἀδιανοήσιαν δι' ἐμέ, δὲν ἐξεύρω τί νὰ συλλογισθῶ! . . .

Ἄν αἱ ἐπιστολαί μου πρὸς τὴν λόγιότητά σου καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν κακὸν ὀφειλέτην δὲν προξενήσωσι τὴν πρὸ πολλοῦ ποθυμένην πληρωμὴν τῶν χρημάτων, φανερόν ἐστίν ὅτι, αὐτὸς μὲν ἔγινεν « Ὀνος πρὸς λύραν », ἢ ἀπελιθώθη παντάπασι· ἡ δὲ λογιότης σου, ὅστις ἐπαγγέλλεσαι τὴν τέχνην τοῦ Ὀρφέως, δὲν ἔχεις τὸ προτέρημα τοῦ Ὀρφέως, νὰ πείσῃς τὸν ἀναίσθητον μὲ τὴν μουσικὴν σου, καθὼς ἐκεῖνος ἐκίνει τοὺς λίθους μὲ τὴν λύραν του. Ἄν ὁ Μακρομανόλης ὁ Περιβολάρης ἤξευρε νὰ γράφῃ, ἤθελα καθαιρέσειν τὴν λογιότητά σου ἀπὸ τὸ Καπικιαχαγιαλίκιον, καὶ βάλειν αὐτόν. Ἐνθυμᾶσαι τὸ « Καὶ » χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων ; Ποτὲ δὲν θέλω τὸ λησμονήσῃς ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ πνέω !

Θαυμάζεις τὴν πρὸς ἐμὲ διάθεσιν τοῦ Δόμινου. Καὶ ἔχεις δίκαιον. Διότι, ὅταν στοχασθῇ τις τὴν ἰδικήν μου ἀναξιοτήτα, καὶ τὴν ἀνυπερβλήτον εὐνοίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔχει πρὸς ἐμὲ, ἀπορεῖ τί νὰ εἰπῇ. Ἦθελες ὁμῶς ἐκπλαγεῖν περισσότερο, ἂν ἔβλεπες τὰς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολάς του, ἂν ἀνεγίνωσκας τὰς συμβουλὰς, τὰς ἐνισχύσεις, τὰς παρακελεύσεις, τὰς ὁποίας μὲ γράφει, διὰ νὰ μὲ θαρρύνῃ εἰς τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον τρέχω· σιωπῶ τὰς εὐεργεσίας του, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασα, καὶ δοκιμάζω ἔτος ἡδὴ δέκατον τέταρτον, σιωπῶ τὴν εὐγένειάν του· ὁ μικρότερος τίτλος ἀφ' ὅσους μὲ δίδει εἰς τὰς ἐπιστολάς του εἶναι τὸ « ἀκριβέστατέ μου φίλε ». Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμες εἰς αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου τὸ νέον ἔτος. Καὶ παρακαλῶ σε, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ (ἀγκυλὰ χρεῖαν τοιούτων αὐτὸς δὲν ἔχει) νὰ τὸν δουλεύσετε εἰς μικρὸν ἢ μέγα, ἢ ἡ λογιότης σου, ἢ ὁ ἀδελφός μου, νὰ τὸ κάμετε μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ὡς ἂν τὸ ἐκάμνετε καὶ πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Δὲν τὸν χρεωστῶ μόνον σοφισμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῆς τῆς ζωῆς μου. Διότι, ἂν δὲν ἔγιναι σφάγιον τῆς μελαγχολίας, ἥτις μ' ἐπολιόρκει τόσους χρόνους, εἶναι αὐτὸς ὁ αἴτιος, ὅστις ἐγλύκαινε τὸ ἀψίνθιον τῆς λύ-

τῆς μου μετὰ τὸ μέλι τῶν σοφῶν του παραινέσεων καὶ συμβουλῶν.

Ὅταν, ἀδελφὲ, συλλογισθῶ τοὺς κόπους, ὅσους λαμβάνεις δι' ἐμὲ, ἀνεκλάλητος εὐγνωμοσύνη περιέχει ὅλην μου τὴν ψυχὴν. Καὶ ἐπεθύμουν νὰ σὲ δώσω σημεῖα ἐναργέστατα αὐτῆς μου τῆς εὐγνωμοσύνης· νὰ σὲ εὕρω ἄρρωστον, ὅταν σὲ ἀνταμώσω, καὶ νὰ λάβω τὴν τύχην νὰ σὲ θεραπεύσω. Αὕτη εἶναι εὐγνωμοσύνη ἀνήκουστος, καὶ τόσον παράδοξος, ὥστε ἴσως σὲ κάμει καὶ νὰ βλασφημῇς. Μὴ ταράττεσαι ὅμως νὰ ζῇ ἡ ψυχὴ σου! Καλῆτερον νὰ λέγῃ τις τὰ πράγματα καθὼς τὰ αἰσθάνεται καὶ τὰ συλλογίζεται, παρὰ νὰ τὰ ἐπισκιάζῃ μετὰς διαβολοτσερεμνίας. Ἐπειτα ἀσθένεια εἶναι διαφόρων εἰδῶν. Φθάνει μόνον νὰ μὴ σ' εὕρω μετὰ τὴν ὑγείαν σου, καὶ ἂς ᾔῃ καὶ μία μικρὰ καταρροή, ἢ κανένα ἀκίνδυνον ἀπόστημα εἰς τὸν νῶτον.

6.

ἐκ Μοντεπλιέρ, 11 Ἰανουαρίου, 1786.

Φίλε μου καὶ ἀδελφὲ, χαίροις!

Καιρὸς παντὶ πράγματι (α).

Νέα δὲν ἔχω νὰ σὲ γράψω, φιλόκαινὲ Κυρ Δημήτριε, παρεκτός ἂν ἀγαπᾷς ἀναπλάσματα τῆς διανοίας μου. Ἡ δεινὴ μέριμνα τῆς Θεσεΐς μου μετὰ ἡνάγκαζε νὰ ἀφεθῶ ἐκ πολλοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γαζέτων· χθὲς ὅμως, περὶ δύοσιν ἡλίου, ἀφ' οὗ ἐτελείωσα μερικὰς μελέτας ἱατρικὰς, μὴν ἔχων πλέον τί νὰ κάμω. Ἰδοὺ, εἶπον πρὸς τὸν ἐαυτόν μου, καιρὸς νὰ φροντίσω καὶ διὰ τὸν Πρωτοψάλτην μου. Ὑπῆγα λοιπὸν εἰς τὸν καρενὲν, ἔπια μίαν λιμονάταν· μετὰ τὴν λιμονάταν ἐζήτησα τὴν γαζέταν· καὶ εἰς τὴν γαζέταν εὕρηκα δύο νέας ἄξια τῆς περιεργείας σου. Τὸ πρῶτον εἶναι.

Ὁ πρωτόκοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας,

(α) Τῆς κομφοτάτης καὶ γλυκυτάτης ταύτης ἐπιστολῆς μία μακρὰ περιχαρακτίζεται εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα α, 103—106. Ὁ ἐκδότης.

διὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς του δαπάνας, ὑπέπεσεν εἰς χρέος 250 χιλιάδων Γουϊνέων (αἱ ὁποῖαι κάμνουσι πεντακοσίας σχεδὸν χιλιάδας βενέτικων φλωρίων). Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης εὐρίσκεται καμμίαν φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην μετὸν ἀνθρακοπώλην, καὶ ἀλευροπώλην του. Παρεχάλεσε λοιπὸν τὸν πατέρα του, ἥ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἐτήσιον τῶν 50 χιλιάδων Γουϊνέων, ὅσα τὴν ἐδίδε διὰ σύστασιν καὶ ζωτροφίαν του, ἥ νὰ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Μῆτε αὐτὸ δὲν εἶναι παράδοξον, καὶ αὐτὸς ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης; ὅταν δὲν ἔχῃ, ζητεῖ, ποτὲ μὲν νὰ τὸν αὐξήσωσι τὸ ἐτήσιόν του, ποτὲ δὲ νὰ περιέρχεται τὴν εορτὴν τῶν Θεοφανείων, διὰ νὰ ψάλλῃ ἀπολυτίκιον, ἢ κοντάκιον ἢ ἄλλο τι, ὅ,τι τὸν ἔλθῃ εἰς τὴν φαντασίαν, ἢ εἰς τὴν μνήμην του. Ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ του ἄφησε τὸν Πρίγκιπα ἐξ ἐβδομάδας χωρὶς ἀποκρίσιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν τὸν ἐξ ἐβδομάδων τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι μῆτε τὸ ἐτήσιόν του νὰ αὐξήσῃ ἔχει γνώμην, μῆτε τὰ χρέη του νὰ πληρώσῃ. Μῆτε αὐτὸ δὲν εἶναι καινοφανές. Ποσάκις ὁ ταλαίπωρος Πρωτοψάλτης καὶ φίλος μου ἔλαβε τοιαύτας ξηρὰς ἀποκρίσεις; καὶ ποσάκις ἐπεθύμησε προσθήκην, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιτύχῃ; Ἀλλὰ τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ παράδοξον, τὸ μέγα, τὸ ἡρωϊκὸν καὶ ὄντως βασιλικὸν ἔργον.

Ὁ Πρίγκιψ, βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ στενὰ, τί κάμνει;

Μάντευσον ἂν δύνασαι· στοίχημα βάλλω, ὅτι δὲν θέλεις τὸ εὐρεῖν ποτὲ

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ εὗρηκας, ἄκουσον τὴν ἡρωϊκὴν προᾶξιν τοῦ Πρίγκιπος.

Ἐπώλησε τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἀμάξας του· ἀπέλυσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀφφικιάλων του. ἀφέθη ἀπὸ τὰς νέας οἰκοδομὰς καὶ καλλονὰς, ὅσας ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιόν του· ἐδιώριζεν ἀπὸ τὸ ἐτήσιόν του νὰ δίδωνται κατ' ἔτος εἰς τοὺς δανειστάς του χιλιάδες τεσσαράκοντα Γουϊνέων,

μέχρις οὗ νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον τοῦ τὸ χρέος, καὶ ἐσύρθη αὐτὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ ζῇ μὲ τὰς ἐπιλοίπους δέκα χιλιάδας βίον ἰδιώτην, μέχρις οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του. τοιαῦται ἀρεταί, φίλε μου, δὲν εὐρίσκονται πλὴν ὅπου εἶναι ἐλευθερία. Μήτε ἡ λογιότης σου, μήτ' ἐγὼ δυνάμεθα νὰ τὰς μιμηθῶμεν· διότι καὶ τῶν δύο τὰ εἰσοδήματα εἶναι τόσοι πενιχρά, ὥστε ἂν μόνον δέκα γρόσια θελήσωμεν νὰ ἀραιρέσωμεν κατ' ἔτος, ἡ λογιότης σου ἀπὸ τὴν ἐξοδὸν τοῦ οἴκου σου, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωοτροφίαν μου, εἶναι ἀνάγκη νὰ λιμοκτονήσωμεν καὶ οἱ δύο.

Ἡ Ἀγγλία ὅλη ἐξεπλάγῃ διὰ τὸ ἡρωϊκὸν τοῦ διαδόχου κατορθώματι καὶ τὸν ἡγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν πλέον παρὰ ποτέ. Διότι ἡ Ἀγγλία ἐξεύρει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀμείβῃ τὴν προκοπὴν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀρφικιάλους τοῦ δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀρήσωσι, λέγοντες, ὅτι, ὅχι μόνον ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλουν κανένα μισθὸν ἀπ' αὐτόν, ἔω; οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του· ἀλλὰ τὸν περκαλοῦσιν νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ κατάστιχον τῶν χρεῶν του πολλῶν ἐτῶν παρελθόντων μισθόν, τὸν ὁποῖον ἐχρεώσται εἰς αὐτούς, Τί λέγεις, φίλε μου; ἴδες ποτέ σου τοιοῦτους ἀνθρώπους; Ὅχι βέβαια· ἀνέγνωσας ὁμῶς; σὺ δὲ φιLANαγνώστης καὶ πολυτίτωρ πολλὰ τοιαῦτα γενναῖα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλὰ πότε ἐγίνοντο ταῦτα; ὅταν ἡ Ἑλλάς ἦτον ἐλευθέρα· ὅταν κατεφρόνει τὸν κραταῖον τῶν Περσῶν βασιλέα περισσότερον ἀφ' ὅ,τι καταφρονεῖς ἡ λογιότης, τίνα; . . . Τὸν πρωτοχάμαλιν τοῦ βεζίρχανιου. Δὲν ἐνθυμᾶσαι (ἐπειδὴ ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐχωρίσθην ἀπὸ σοῦ ἐξεβαρῆκρώθην παντάπασιν, ἐλησμόνησα καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατορθώματα τῶν προγόνων), δὲν ἐνθυμᾶσαι, λέγω, τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων; ὠνομάζετο, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κίμων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κίμων, εἰς μίαν δημόσιον προπομπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθος ἦτον νὰ διανέμωσιν οἱ στρατηγοὶ ἀργύρια εἰς τὸ πλῆθος, βλέπων τὸν λαὸν εἰς α-

πορίαν, διὰ τί δὲν ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸ συνθεσμένον· « Αἰσχυνοίμην (τοὺς εἶπε) ὑμῖν διδούς, τούτοις δὲ μὴ ἀποδιδούς » δείξας τοὺς δανειστάς του. Βλέπεις λοιπὸν, φίλε μου, ὅτι ἡ ἑλλάς ἔδωκεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους παραδείγματα ὄχι μόνον σοφίας ἐπιστημῶν, καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς. Τὰ νῦν δὲ (ὦ τῆς ἀθλίας μεταβολῆς!) ἐγυμνώθημεν ἡμεῖς οἱ ποτὲ λαμ-proi, καὶ ἐστολίσθησαν οὗτοι οἱ ποτὲ οἱ γυμνοὶ καὶ τρισθάρβαροι.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ δεῦτερον.

Κόμης τις καὶ Τσχυπελάνος τοῦ αὐτοκράτορος (τὸ ὀρφίκιον τοῦτο ὠνομάζετο παρ' ἡμῖν, ὅταν εἴμεθα ἐτι ἄνθρωποι, « ὁ » ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος ») μέγας καὶ κραταῖος ἄρχων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, ἔγινεν ὁ ἄθλιος ἑναχος πλαστοῦ, οὕτως ὠνομάζεται τὸ ἐγκλημα τοῦ νὰ πλαττῇ τις ψευθεῖς ὁμολογίας, συγγραφάς, ἀποχάς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μιμούμενος τὸ χειρόγραφον ἐτέρου, περὶ τοῦ ὁποῖου λαλῶ εἰς τὴν Κατήχησίν μου, σελιδ. 226. Μάντευσεν εἰς τίνα τιμωρίαν τὸν ἐπέβαλεν ὁ δικαιότατος καὶ μέγας Ἰωσήφ! Τὸν καταδίκασεν νὰ σκοπίζῃ τὴν πόλιν ἀλύσει δεδεμένος ἔτη δέκα· καὶ εἶδε, Πρωτοψάλτα μου, τὴν 16 Ἰουναρίου, ὅλη ἡ πόλις τῆς Βιέννης αὐτὸ τὸ καινὸν καὶ φοβερὸν θέαμα, τὸν κραταῖον ἄρχοντα, τὸν ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος τοῦ αὐτοκράτορος ἀλυσιδεμένον νὰ φιλοκαλῇ τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως.

Σὲ ὑπεσχέθην δύο μόνον νέα· ἐλπίζω ὁμῶς ὅτι δὲν θέλεις μὲ κατηγορήσῃν, ἂν προσθέσω καὶ τρίτον. Κατηγορίας ἄξιός εἶναι ὅστις δὲν πληρῶνει τὰ χρέη του, ὄχι ὅστις δίδει πλειότερον ἢ ὅ,τι χρεωστῇ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν σὲ ἔγραψα, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορίσσα τῆς Ρωσσίας ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μεταχειρίζεται ὁ λαὸς τῆς εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς ἐπίθετα δουλοπρεπῆ καὶ χαμερπῆ, ὅποια εἶναι « δουλος τα- » πεινότατος ». ὑποπόδιον τὸν ποδῶν τῆς ». « Γονυκλιτῶς » καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα ἐγέννησεν ἡ ἀνθρωπολατρεία· καὶ δὲν

θέλει νὰ ὑπογράφονται πλὴν μὲ τὸν ἀπλοῦν τίτλον τοῦ Ὑπηκόου. Δὲν ἐνθυμοῦμαι λέγω, ἂν σ' ἔγραψα τὸ γενναῖον τοῦτο καὶ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης. Ὄθεν μὴ τὸ λογαριάσης διὰ τρίτον νέον. Ἄς εἶναι λοιπὸν τρίτον τὸ ἐξῆς.

Κατήργησεν (ὡς λέγουσιν αἱ γαζέται) αὕτη ἡ Ἄνασσα ὅλα σχεδὸν τὰ μοναστήρια, μὴν ἀφήσασα πλὴν δύο ἢ τρία. Αὐτὰ ἦσαν πλουσιώτατα καὶ προικισμένα ὅχι μόνον μὲ γῆν πολλήν, ἀλλὰ μὲ χιλιάδας γεωργῶν πολλὰς, οἱ ὅποιοι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν βασιλεύσαντας ἡγεμόνας τῆς Ῥωσσίας εἰς τοὺς καλογήρους σκλάβοι, κυρίως σκλάβοι, τοὺς ὁποίους τὰ νῦν ἠλευθέρωσεν ἡ Ἄνασσα, αὐξήσασα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν μὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον τρόπον καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματός της. Διότι ὄντες, καθὼς σὲ εἶπον, σκλάβοι τῶν καλογήρων, δὲν εἶχαν τὴν ἄδειαν νὰ στρατεύωνται.

Ἐχω καὶ τέταρτον νέον· ἀλλὰ τὸ χαρτίον δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ τὸ χωρήσῃ· ὅθεν τὸ ἀφίνω εἰς ἄλλην ευκαιρίαν. Ἐρῶ σο!

Ἄς ἔχω τυχρινὴν ἀπόκρισιν· δὲν λέγω λακωνικὴν, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον· « εἰ ἀλλάζεται Αἰθίωψ τὸ δέρμα αὐτοῦ » καὶ ἡ λογιότης σου θέλεις ἀφήσῃ τὴν φιλτάτην πολυλογίαν· ἔπειτα μήτε δίκαιον ἔχω πλέον νὰ σὲ κατηγορῶ, ἀφοῦ σὲ ἐμιμήθην καὶ ἐγώ. Εὐδαιμόνει! 15 Ἰουλίου,

Ἡ ἐπιστολὴ ἔμεινεν μέχρι σήμερον, διότι ἠλπιζον νὰ πέμψω ὁμοῦ καὶ τὰς θέσεις μου πρὸς τὸν Δόμινον. Πανταχόθεν ἀδελφε, μὲ ἀναγγέλλουν, ὅτι οἱ διδασκαλοὶ μου ὅπου εὐρεθῶσιν, εἰς ὁποίους οἴκους ὑπάγωσιν ἐγκωμιάζουν καὶ ἐμὲ καὶ τὴν θέσιν μου. Εἶναι συνήθεια τὴν ἡμέραν τῆς διαλέξεως, μετὰ τὸ γεῦμα, νὰ ὑπάγῃ ὁ μαθητὴς εἰς ἐπίσκεψιν ὅλων τῶν διδασκάλων κατ' οἶκον, διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ διὰ τὸν κόπον τῆς διχλέξεως. Αὕτη εἶναι Τσιρηνόνια Φραντσέζικη. Ἀφ' οὗ λοιπὸν σὲ ἔγραψα τὴν ἄνω ἐπιστολήν, ἔκραξα τὸν Περουκιέρην μου, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἀταξίαν τῆς κε-

φαλῆς μου, (διότι εἰς τὴν διάλεξιν πρέπει νὰ παρασταθῇς λελυμένους τοὺς πλοκάμους καὶ νὰ διαλέγῃς ἀνεμαλιάρης σὰν τὸν Δολομανολιὸν) ἐνδύθην, ἔλαβα μίαν ἱπρέζαν ταμπάκον, ἔπειτα τὴν ῥάβδον μου (ἐλησμόνησα τὰ παπούτζια, ἀλλ' αὐτὸ ἐννοεῖται) καὶ ὑπῆγον εἰς τὸν οἶκον ἐκάστου. Μερικοὺς δὲν εὔρηκα, καὶ ἀφῆκα τὸ μπιλιέτον μου ὅσους δὲ εὔρηκα εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ γράψω τὴν εὐγενῇ δεξίῳσιν, τὴν ὁποίαν με ἔκκαμν, τὰ ἐγκώμια ὅσα μ' ἔδωκαν, τὰς εὐχαριστίας ὅτι ἐτίμησα αὐτοὺς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν των. Μὲ εἶπεν εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ γηραιότερος ἀπ' ὅλους, ὅτι ἔχω χρέος νὰ δώσω εἰς τὸ κοινὸν μίαν μετάφρασιν τοῦ Ἰποκράτους. . . . Καὶ ἔχετε ταιαύτας τὸν εἶπον. . . . Ναί, λέγει, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἰποκράτης ἀπὸ Ἑλληνα, ὅτι φοβοῦμαι μήπως αἱ μεταφράσεις ἡμῶν δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ἄλλος ἐπήνεσε τὸ ὕψος τῆς θέσεώς μου. ἄλλος ἀνέγνωσεν ἐπὶ παρουσίᾳ μου τὴν ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως πρὸς τὸν Δόμινον, τὴν ὁποίαν εὔρηκεν εὐφραστάτην καὶ κατάλληλον. Καὶ σημείωσαι ὅτι αὕτη ἡ ἀφιέρωσις εἶναι πολὺ γυμνοτέρα ἐπαίνων, ἀφ' ὅτι ἦτον ἡ πρὸς τὸν Μόσχας, τὴν ὁποίαν αὐτῷ ἀπεδοκίμασαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μεεἶπαν τοσαῦτα, καὶ τοιχῦτα ὥστε μ' ἔκαμν νὰ πιστεύσω καὶ ἄκοντα, ὅτι ἡ θέσις μου εἶναι καλὴ. Ἄρα οὕτως ἔχει, ἄρα οὕτω δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα, κρίνε πλέον ἢ λογιότης σου.

Ὡς τόσον ἐγὼ εἶμαι εὐχαριστημένος, καὶ δοξάζω ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, ὃς τις μεταξὺ πολλῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα συνεχώρησε νὰ πάθω ἐπὶ ζωῆς μου, με ἔκαμε καὶ μεγάλας εὐεργεσίας. καὶ τοιοῦτοτρόπως πανσόφως καὶ πανοικειρμόνως μίξας τὰ καλὰ τοῖς κακοῖς, με ἐστήριξε μέχρι τοῦ νῦν κλονούμενον ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. Πρώτη καὶ μεγίστη εὐεργεσία τοῦ θεοῦ (καὶ τὸ γνωρίζω καλῶτατα, φίλε μου) νὰ γεννηθῶ ἀπὸ γονεῖς ἐντίμους, καὶ φίλους τῆς προκοπῆς, οἱ ὁποῖοι μετεχειρίσθησαν ὅλα τὰ μέσα διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν μου. Δευτέρα εὐεργεσίᾳ νὰ γνωρίσω

ἓνα φιλόανθρωπον ἄνδρα, τὸν Δόμινον, ὅστις μ' ἐχορήγησεν ὅλα τὰ μέσχα διὰ νὰ διασκεδάσω τὴν ἀμάθειάν μου. Τρίτη εὐεργεσία, τὸ ταξίδιον εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου γνωρίσας ἀνθρώπους σοφοὺς, καὶ ἀπορρίψας τὸν ζυγὸν τῶν ἀθλίων γραμματικῶν, ἤρχισα νὰ σπουδάζω τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς μὲ μεθοδὸν πικρὰ καὶ διὰφορὸν. Ἡ ὁποία μέθοδος ὅχι μόνον μ' ἔκαμε νὰ μαντεύσω πολλὰ δυσνόητα τῶν προγόνων μου, τὰ ὅποια δὲν ἤθελα νοήσῃν ποτὲ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἰσχυροτάτου Θεοδώρου, καὶ τοῦ παχυτάτου αὐτοῦ σχολιαστοῦ Νεοφύτου, ἀλλὰ νὰ διορθώσω καὶ τὴν μητρικὴν μου διάλεκτον ἐκ μόνης τῆς ἀναλογίας, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς τὴν αὐτῆς μητέρα, τὴν Ἑλληνικὴν. Τετάρτη εὐεργεσία· ἐπειδὴ ἰσχυρογνωμόνως ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω καὶ δεύτερον εἰς τὴν Εὐρώπην, νὰ εὕρω γονεῖς καὶ φίλους γενναίους, ἐτοιμοὺς εἰς τὸ νὰ μὲ βοηθήσωσι. Πέμπτη εὐεργεσία, νὰ ἐπιτύχω φίλον ἀκάματον, ἔτοιμον εἰς ὑπηρεσίαν μου, πρόθυμον νὰ τρέχῃ ἔνθεν καθεῖθεν δι' ἐμέ, ἀκούραστος νὰ γράφῃ βιβλία ἀντὶ ἐπιστολῶν· καὶ αὐτὸς ὁ φίλος εἶναι ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης. Ναί, ἀδελφε μου καὶ φίλε, ἂν καμμίαν φορὰν ἀστεεινόμενος σὲ ἐλέγχω, μὴ μὲ νομίσης ἀχάριστον· ἐξεύρω τοῦ, κόπους, ὅσους ὑπέμεινας δι' ἐμέ· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀφίνεις ἐν μέρει καὶ τὰς ιδίας σου ὑποθέσεις, διὰ νὰ θεωρήσης τὰς ιδιὰς μου, καὶ σὲ εἶμαι αὐτίδως ὑπόχρεως. Ἑκτὴ εὐεργεσία. . . . ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταρὶ θμῇσω τὰς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ;

.....

Σὲ ἐζάλισα, ἃς ἔχω συγχώρησιν ! Ἀλλ' ἐξεύρω, ὅτι ἡ χαρὰ μου εἶναι χαρὰ σου, καὶ ὅτι δὲν ἤθελες χορτασθῆν, ἂν μὲ ἐβλεπες Αὐτοκράτορα τῆς Κίννας. Ἐρῶσο !

7

Ἐκ Μοντεπελλιέρ, 10 Αὐγούστου 1786.

Φίλε μου Πρωτοψάλτα

Κυριακῇ ἑσπέρας γράφω· καὶ ἀγκαλὰ ἔπρεπε νὰ ἐτοιμασθῶ

διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων τῆς αὔριον, ἔκρινα μ' ὅλον τοῦτο εὐλογον νὰ σηκωθῶ αὔριον πρωῒτερον, καὶ νὰ δαπανήσω τὴν παροῦσαν ἐσπέραν εἰς τὸ νὰ ἀναπαύσω τὴν περιέργειάν σου. Ἄκουε λοιπὸν·

Αἱ σημεριναὶ διατριβαὶ καὶ συνομιλίαι καὶ σοφῶν καὶ ἰδιωτῶν ὕλην ἔχουσι τὴν νέαν εὑρεσιν τοῦ ὀνομαζομένου Μογγολφιέρου. Ὁ εὐτυχὴς οὗτος ἄνθρωπος, ὁδηγούμενος πλέον ἀπὸ τὸ αὐτόματον παρ' ἀπὸ τὴν σοφίαν του, εὑρηκεν εὑρημα ὃχι μόνον περιέργον, ἀλλ' ἴσως καὶ μεγάλης ὠφελείας πρόξενον μὲ τὸν καιρόν. Μίαν μεγάλην σφαῖραν, κατασκευασμένην ἀπὸ ὕφασμα μεταξωτὸν, ἥ καὶ ἀπὸ χαρτίον ἀπλοῦν, γεμίζει, ἥ ἀπὸ ἓν εἶδος ἀέρος, ὀνομαζομένου φλογιστοῦ (τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν διὰ νὰ σ' ἐξηγήσω, ἔπρεπε νὰ ἔχω μιᾶς ἐβδομάδος εὐκαιρίαν, καὶ εἰκοσιτέσσαρα τετράδια χαρτίου) ἥ καὶ ἐξαραιοῖ μόνον τὸν περιεχόμενον εἰς τὴν σφαῖραν ἀέρα διὰ τοῦ πυρός. Εὐθὺς ὅταν ἐξαραιωθῇ ὁ περιεχόμενος εἰς τὴν σφαῖραν ἀήρ, ἡ σφαῖρα γίνεται πλέον ἀκατάσχετος, καὶ ἀφίνουσα τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ἵπταται πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ διατρίβει εἰς τὰ μετέωρα μέχρις οὗ, γεμισθεῖσα πάλιν ἀπὸ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν κοινὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον πνέομεν, καταβαίνει εἰς τὴν γῆν. Ὁ ῥηθεὶς Μογγολφιέρος, παρὰ γενόμενος εἰς Παρισίους τὸ παρελθὸν θέρος, ἐκοινώνησεν αὐτὴν του τὴν εὑρεσιν εἰς τὴν ἐκεῖσε Ἀκαδημίαν.

Οἱ φυσικοὶ τῶν Παρισίων ἔκκαμν διάφορα πειράματα μὲ διαφόρους σφαίρας, αἱ ὁποῖαι ὅλαι εὐτυχῶς ἀνέβησαν εἰς τοσοῦτον ὕψος, ὥστε νὰ γενῶσιν ἀόρατοι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τριακοσίων χιλιάδων θεατῶν. Δὲν ἤρκεσθησαν εἰς αὐτὸ, ἀλλ' ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἀναβῶσιν ὁμοῦ μὲ τὴν σφαῖραν δύο περίφημοι φυσικοὶ, ὁ Κάρολος, καὶ ὁ Ροβέρτος, οἱ ὁποῖοι ὃχι μόνον ἀνέβησαν εἰς ὕψος ἐννέα χιλιάδων ποδῶν, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσι πλέον τὰ ἐν τῇ γῇ, μήτε πόλεις, μήτε πολίχνια (ἡ γῇ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς, ὡς λέγουσιν, ἓνας ὄγκος ἀληθῶς « ἀό-

ρατος καὶ ἀκτασκεύατος. »), ἀλλ' ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τοὺς Παρισίους ἐννέα λέγας γαλλικὰς εἰς δύο σχεδὸν ὥρων διάστημα. ταχύτης, μὲ τὴν ὁποῖαν οὐδ' αὐτὴ τῶν ὀρνίθων ἢ πτῆσις δύναται νὰ συγκριθῇ. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη εὑρεσις κατεγράφη εἰς τοὺς Κώδικας τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς βιβλιοθήκης, καὶ ἐδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Μονάρχου ὁ εὐρετὴς μὲ δωρήματα, καὶ μὲ τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας. Δὲν ἔμεινεν ἄλλο παρὰ νὰ εὐρεθῇ καὶ ὁ τρόπος νὰ πηδαλιουχῇται ἡ σφαῖρα, καὶ νὰ κατευθύνεται ὅπου θέλει ὁ ἀναβάτης, καθὼς εἰς τὴν θάλασσαν τὰ πλοῖα. Καὶ τότε θέλουν πλέειν οἱ ἄνθρωποι ἐν ἀέρι, καθὼς καὶ ἐπὶ θαλάσσης. Τὴν δευτέραν ταύτην εὑρεσιν πολλοὶ τὴν θέλουσιν ἀδύνατον· ἄλλοι τὴν νομίζουν δυνατὴν, ὡς καὶ τὴν πρώτην. Ὡς τόσον ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λουγδούνου ἐκήρυξε βραβεῖον γρόσια τετρακόσια οἱ ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν εὐρεῖν τὸν τρόπον νὰ πηδαλιουχῇ αὐτὰ τὰ νεοφανῆ ἐναέρια πλοῖα.

Ὁ κύριος Κάρολος ἀναφέρει, ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸν ὕψος εὐρισκόμενος, ἤσθάνθη τοσοῦτον ψύχος, ὥστε νὰ πέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς του ὁ κάλαμος, τὸν ὅποιον ἐκράτει, διὰ νὰ σημειόνη τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις. Ἐδωκεν ἀφορμὴν ἡ εὑρεσις αὕτη εἰς πολλὰ γελοιώδη συμβεβηκότα· διότι εἰς πολλὰ χωρία, ὅπου κατέβαιναν αἱ σφαῖραι βλέποντες οἱ κάτοικοι (ἄνθρωποι ἄγριοι καὶ μηδεμίαν εἶδῃσιν ἔχοντες κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου) τοιούτους ὑπερμεγέθεις ὄγκους καταβαίνοντας κατὰ τῆς κεφαλῆς των, καὶ διευθυνομένους ὑπ' ἀνθρώπων, ἔντρομοι καὶ καταπεπληγμένοι, ἔφευγον ζαυροκοπούμενοι, ὡς ὑπὸ δαιμόνων ἐλαυνόμενοι. Καὶ τοῦτο σὲ λέγω διὰ νὰ μὴν ἐκπλαγῇς, ἂν μὲ ἴδῃς καμμίαν ἡμέραν καταβαίνοντα ἐπὶ σφαίρας εἰς τὸ δῶμα σου. Πολλοὶ πρίγκιπες ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους ἠθέλησαν νὰ ἀναβῶσιν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφῆκεν ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν ἐνδεχόμενον κίνδυνον. Αἱ ὠφέλειαί τὰς ὁποίας προσδοκῶσιν ἐξ αὐτῆς τῆς εὐρέσεως, εἰ μὲν εὐρεθῇ ὁ τρόπος

τῆς πηδαλιουχίας, εἶναι, νὰ κάμῃσι πολλὰς ὁδοιπορίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀεροπορίας εἰς βραχύτατον καιροῦ διάστημα, τὸ ὅποῖον συμβάλλει πολὺ νὰ συντέμῃ τὸν χρόνον τῶν ὅσα γίνονται διὰ ταχυδρόμων. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸς ὁ τρόπος δὲν εὐρεθῇ, αὐτὸ θέλει χρησιμεύσει πάντοτε (καθὼς φαντάζονται, εὐλόγως ἢ ἀλόγως δὲν ἐξεύρω) εἰς νυκτερινὰ σημεῖα ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς πολιτορκίας τειχῶν καὶ λοιπά. Εἰς δὲ καιρὸν εἰρήνης, εἰς τῶν φυσικῶν τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις.

Ἐχω καὶ ἄλλα περισσότερα νὰ σὲ εἶπω, ἀλλὰ βλέπω καὶ τὸ χαρτίον ἤδη πλήρες, καὶ τὸν ὕπνον πολιορκοῦντα τοὺς ὀφθαλμούς μου· ὅθεν ἀναγκάζομαι νὰ κάμω τέλος τῶν φυσικῶν, διὰ νὰ προσθέσω καὶ ὀλίγα πολιτικά.

Ἡ Αὐτοκρατορίσσα καταβαίνει, ὡς λέγουσι, τὸ ἐρχόμενον ἔαρ εἰς τὴν Κριμαίαν, διὰ νὰ στεφανωθῇ ἐκεῖ πανδημῶς, καὶ τὸ δικάδημα τῆς βασιλείας ἐκείνης, καὶ νὰ προσθέσῃ εἰς τοὺς λοιπὺς ἐνδόξους τῆς τίτλους, τὸν τίτλον Βασιλίσσα τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου.

Ὁ Αὐτοκράτωρ εὐρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὑπῆγε καὶ μέχρι Ρώμης, καὶ ἔκαμεν ἐπίσκεψιν ἀπροσδόκητον, φιλικὴν πρὸς τὸν Μικχαριώτῃ Μόναρχον τῆς Ρώμης Αἱ παρασκευαὶ τῶν δύο τούτων Αὐτοκρατοριῶν εἶναι φοβερώταται καὶ προμηνύουσι μεγάλας περιπετείας πραγμάτων. Εἰς τὸ ταξείδιον τῆς Κριμαίας ἡ Αὐτοκρατορίσσα θέλει διέλθῃ διὰ τῆς Βιέννας, διὰ νὰ συνομιλήτῃ ἀμέσως μὲ τὸν σύμμαχόν της τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἡ Ἀγγλία εὐρίσκεται εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διότι κινδυνεύει νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ αὐτῆς καὶ ἡ Ἰρλανδία, ὡς ἡ Ἀμερικὴ. Ἡ πτωσις, ἡ τουλάχιστον ἡ ἐλάττωσις τῆς βασιλείας ταύτης μὲ λυπεῖ μεγάλως, διότι αὐτὴ μόνη ἡ γωνία τῆς Εὐρώπης (ἡ Ἀγγλία) ἔμεινε μετὰ τῆς οἰκουμένης, ὅπου ἐσώζετο ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀλήθεια, ἡ παρρησία· ὅπου δὲν εἶχε χώραν ἡ κολακεία· ὅπου ἡδύνατο ὁ πτωχὸς νὰ ἀντῴσθῃ τῇ δυνά-

στείαν καὶ τὴν ὑπεροφίαν τῶν ὑπερηφάνων πλουσίων, ὅπου
 ἀλλὰ τί νὰ κάμω; χάρτην δὲν ἔχω. Καλὴν νύκτα!
 Καλὴν ἡμέραν!

Αὐτὸς, αὐθέντα μου καὶ λογιώτατέ μου, ὁ ἱμπεράτωρ θαυματουργεῖ. Ἄγρυπνος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς βασιλείας του, ἐκβάλλει καθημέρην νέα ψηφίσματα, ὅλα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπηκόων του. Ἐνα ἀπὸ τὰ νέα ψηφίσματα εἶναι τὸ περὶ τῶν Κριτηρίων, καὶ περὶ Κρίσεων, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τοῦ ἐξῆς, διὰ νὰ μὴ γίνεταί ὁ λαὸς του θυσία τῆς προσωποληψίας τῶν Κριτῶν καὶ τῆς ἀπληστίας τῶν Ἀβοκάτων.

Ἄλλο ψηφισμα καταργεῖ τὸν κακὸν νόμον τῆς δουλείας, ὅστις ἐπεκράτει εἰς τὴν Βοεμίαν, ὅπου οἱ ἄρχοντες εἶχαν σκλάβους τοὺς γεωργοὺς καὶ χωριάτας. « Ἐγὼ (ταῦτα εἶναι τὰ λόγια τοῦ Αὐτοκράτορος) ἐγὼ, λέγει, ἔχω δόξαν νὰ βασι- » λεύω ἐπάνω εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους, καὶ δὲν θέλω σκλάβ- » ρους εἰς ὅλην μου τὴν ἐπικράτειν ». Ἡ σύνοδος τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ἡ ὁποία μὲ προσταγὴν του συναθροίσθη εἰς Βιένναν, ἄρχισε τὰς συνελεύσεις της. Αὐτὴ κατήργησε πολλὰ τάγματα καλογήρων, ὀνομαζομένων ζητούντων, ἐπειδὴ ἐγύριζαν μὲ τὸ δυσσάκιον εἰς τοὺς ὤμους, καὶ κατέτρωγαν τῶν ἀνοήτων κοσμικῶν τὰ ψωμιά.

Ἐνας ἐπίσκοπος εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κατεδικάσθη ἀπὸ ἓνα δικαστήριον Οὐγγαρικὸν, διὰ τὴν τυραννικὴν του διοίκησιν, καὶ τὸ παράλογον μῖσος κατὰ τῶν ἐτεροδόξων (δηλαδὴ Γραικῶν καὶ Λουθηροκαλβίνων). Ὅταν ὑπῆγαν τὴν κατὰ τοῦ κακοῦ ποιμένου ἀπόφασιν εἰς τὸν Αὐτοτράτορα διὰ νὰ τὴν ὑπογράψῃ, ὁ ἱμπεράτωρ ὑπέγραψεν εἰς Λατινικὴν διάλεκτον ταῦτα τὰ λόγια « Εἶμαι σύμψηφος· καὶ ἐπὶ πᾶσι παραγγέλλω » εἰς ὅλους τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις εἶναι ὁ πρῶ » τιστος καὶ ἐξαίρετος νόμος τοῦ Ἰησοῦ ».

Ἰσως ἠκούσατε μέχρι τοῦ νῦν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἔχασε τὸν νοῦν του. Ἡ Σύγκλητος εἶναι εἰς ἀμηχανίαν. Ὁ

περήφημος Φόξ, τὸν ὅποιον ὁμοιάζω μὲ τὸν Αἰσχίνην, θέλει
 νὰ δώσωσι τὰ σκῆπτρα εἰς τὸν διάδοχον, ἕως νὰ ἀναλάβῃ τὰς
 φρένας τοῦ ὁ πατὴρ. Καὶ τοῦτο διότι, ὢν φίλος τοῦ διαδόχου,
 ἐλπίζει νὰ κατασταθῇ πρῶτος Μινίστρος, εἰς τόπον τοῦ Πίτ.
 Ὁ δὲ Πίτ, τὸν ὅποιον ὁμοιάζω μὲ τὸν Ἀρισείδην, εἰς μόνον τὸ
 κοινὸν καλὸν τῆς πατρίδος ἀφορῶν, λέγει, ὅτι, ἂν ἀπέθνησκεν
 ὁ βασιλεὺς, τότε ἦτο κατὰ νόμους διάδοχος ὁ υἱὸς του. Ἀλλ'
 ἐπειδὴ νοσεῖ, καὶ εἶναι ἐλπίς νὰ ἀναλάβῃ, καθὼς ἐμαρτύρησαν
 ἑξ ἰατροὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Συγκλήτου ἐνόρκως, ἡ Σύγκλητος
 μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ πρὸς καιρὸν ἀντιβασιλέα,
 ὅποιον κρίνῃ εὐλογον, ἢ τὸν υἱόν, ἢ τὴν βασίλισσαν, ἢ καὶ
 τοὺς δύο συνάμα. Ὁ δὲ κοινὸς λαὸς, οἵτινες μισοῦσι τὸν Φόξ
 καὶ τοὺς συνοπαδοὺς του, τί κάμνει; Τὸν ἐπιφορτίζουσι καθη-
 μέραν εἰς τὰς δημοσίους γαζέτας, ὅσα σύρει ἡ φιλοκαλιὰ· τὸν δὲ
 διάδοχον συμβουλεύουσι εἰς τὰς αὐτὰς γαζέτας, χωρὶς Ἱζερεμό-
 νιας, ὅτι ἂν ἐκλεχθῇ ἀντιβασιλεὺς νὰ φυλαχθῇ νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὸν
 Βιζύρην τοῦ πατρός του, ἂν θέλῃ νὰ ἀγαπηθῇ παρὰ τοῦ λαοῦ,
 ὡς ὁ πατὴρ του. Ἴδες, ἀδελφέ μου Ἐλευθερίαν; Αὕτη ἡ ἀγία
 Ἐλευθερία ἐβασίλευε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τότε, μὴν ἔ-
 χοντες γαζέτας, τὰ ἐκένωναν ζεστὰ βραστὰ ἐπὶ θεάτρου, ὅσα
 παράπονα εἶχαν κατὰ τῶν κρατούντων. Καὶ ἀπ' αὐτὰ εἶναι
 πλήρεις αἱ Κωμωδίαὶ τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐμβαίναν, καθ' ὑπό-
 θεσιν, εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν σαμολαδάδες, καὶ καρδουνα-
 ρηδες· εὐθὺς τοὺς ἐκωμῶδουν ἐπὶ θεάτρου, λέγοντες καὶ ὄνομα
 καὶ τέχνην, καὶ τὴν λοιπὴν τῶν ἀνθρώπων κακοθήθειαν.

Οὕτω μίαν φορὰν ἐκλέξεν ὁ ἀνόητος ὄχλος βυρσοδέψην (τοὺς
 ὁποίους ὀνομάζετε αὐτοῦ Ταμπάκιδες) διὰ προεστῶτα. Ὁ κα-
 λὸς σου Ἀριστοφάνης ἐπὶ θεάτρου τὸν ἐπατρίασε τὸν νέον
 Δημογέροντα λέγων, ὅτι ὁ δῆμος ἠγόρασε νέον δοῦλον Βυρ-
 σοδέψην, ἄνθρωπον διαβολεμένον καὶ πονηρόν

« Ἐπρίατο δοῦλον, βυρσοδέψην Παμφλαγόνα,

« Πανουργότατον καὶ διαβολώτατόν τινα. »

Πρὸς δὲ τοὺς ἐκλέξατας αὐτὸν ἀνοήτως, λέγει τὰ μελισταγῆ
ταῦτα στιχίδια.

Ἦ δῆγε κελὴν γ' ἔχεις
Ἀρχήν, ὅτε πάντες ἄν-
θρωποι δαδίασί σ' ὥς
περ ἄνδρα τύραννον·
Ἀλλ' εὐπράγως εἰ,
Θωπεύονός τε χί-
ρεις, καὶ ἀπακτώμενος,
πρὸς, τὸν τε λέγοντ' αἰεὶ
κέχνηας· ὁ νοῦς δέ σου
Παρὼν ἀποδημί.

8.

Ἐκ Μοντεπελιέρ, 29 Ὀκτωβρίου 1787.

Φίλιππε Πρωτοψάλτα,

..... Καὶ δὲν εἶναι βέβαια μεγαλητέρα μωρία ἀπὸ
τὸ νὰ διχονοῇ τις πρὸς τοὺς εἰκαίους, ὅταν ζητῇ καὶ σπουδά-
ζῃ τὴν εὐνοίαν τῶν μὴ προστηκόντων καὶ ἀλλοτρίων. Εὐρηκας
τὸν σκόλοπά σου καὶ ἡ λογιότης σου εἰς ἐμέ. Ἀλλὰ τί ποιη-
τέον, ἀδελφέ; ἔτι μικρὸν, καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλω ἐλευθερωθῆν
κ' ἐγὼ ἀπὸ τὰ βάσανά μου, καὶ ἡ Λογιότης σου ἀπ' ἐμέ. Πολ-
λάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιάράς μου ἀγρυπνίας (α) . . .

Καὶ ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην σου εἶμαι περὶ τοῦ . . . Ἄν αὐτὸ,
τὸ ὁποῖον θρυλλεῖται περὶ αὐτοῦ, ἦναι ἀληθές, βεβαιότατα,
φίλε μου, ὅχι δαιμόνιον, ἀλλὰ λεγεῶνα δαιμονίων ἔχει. Μό-
λον τοῦτο μὴν ἀπορῆς· πλήρης εἶναι ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστο-
ρία ἀπὸ τοιαῦτα παράδοξα· καὶ ὅλοι εἴμεθα ὑποκείμενοι εἰς
τοιαύτας παραφροσύνας.

Ὅρῳ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν
Εἶδωλ, ὅσοι περθώμεν, ἢ κούφην σκιάν.

Σὲ ἔγραψα τὴν κἀ. Ἰουνίου. Αὐτὴν ὁμως τὴν ἐπιστολὴν
κύριος οἶδε πότε θέλεις τὴν λάβειν. Διὰ νὰ ἀποφύγω τὴν

(α) Ἰδε τὴν κομφοτάτην ταύτην τοῦ ἐγυπνίου διήγησιν εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάν-
θισμα, σελ. 94.

δαπάνην τῆς πόσεως, τὴν ἔδωκα φίλον τινά, ὅτις εἶχε σκῶ-
πον νὰ ὑπάγῃ εἰς Μασσαλίαν κατ' εὐθείαν, ὡς ἐνόμιζον, Αὐτοῦς
ὁ φίλος ὁμῶς, παρελθὼν ἄλλας πόλεις πολλὰς, καὶ ἐμπερι-
πατήσας τὴν ὑπὲρ οὐρανὸν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐπιστολὴν μου, μόλις
ἔφθασε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς Μασσαλίαν, ὡς ἔμαθον, Ταῦτα
σὲ λέγω, διὰ νὰ μὴν αἰτιᾶσαι μήτε Γάλλους, μήτε Μάλτέ-
ζους, ἀλλὰ τὴν κατάρατον πενίαν,

« ἥς οὐδαμοῦ

« Οὐδὲν πέφυκε ζῶον ἐξωλέστερον ».

. Ἰσως σὲ φανῇ παράδοξον ὅτι συνεφόρησα ὅλους
μου τοὺς τίτλους εἰς τὴν ὑπόγραφὴν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς,
ἐγὼ ὅστις συνιθίζω νὰ μὴ γράφω μήτε τὸ ὄνομά μου. Ἀδελ-
φὲ, « ὁ βίος ὑπόληψις » καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόληψις, ἀγκαλὰ πολ-
λάκις δὲν εἶναι πλὴν καθαρὰ πρόληψις, κατέχει μάλιστα τοὺς
πλούσιους καὶ δυνατοὺς. Μήτε ἡ προκοπὴ σου, μήτε τὰ προ-
τερήματά σου ἰσχύουσι τόσον εἰς αὐτοὺς, ὅσον οἱ τίτλοι σου.

Τὸ πρᾶγμα χωρὶς ὄνομα δυσκόλως εὐρίσκει ἀποδοχὴν καὶ
δεξίωσιν· τὸ δὲ ὄνομα χωρὶς τὸ πρᾶγμα πολλάκις εὐτυχεῖ.
Καὶ ὅστις ἔχει καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα περισσότερον κατορ-
θώνει μὲ τὸ ὄνομα, παρὰ μὲ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ ὁ ἴδιος, πίστευσόν
με! μόλονότι μακρὰν ἀπὸ τοιαύτας προλήψεις, ἀφ' οὗ παραι-
τήσας νὰ προσθέτης τὸ Πρωτοψάλτης εἰς τὴν ὑπόγραφὴν σου,
δὲν ἀναγινώσκω πλέον τὰς ἐπιστολάς σου μὲ ἡδονήν. Ὄταν
ἐσυνειθίζεις νὰ τὸ γράφης, ἐμεγαλοφρόνουν, στοχαζόμενος τὸν
ἑαυτόν μου, ὁ ἀνόητος, μέγα τι, διότι εἶχον τὴν ΚΟΡΙΣΠΟΝ
ΔΕΤΣΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ. Μήτε ἡ ἄδο-
λός σου φιλία. μήτε ἡ παρ' ἐμοῦ χρεωστούμενη πρὸς τὴν λο-
γιότητά σου εὐγνωμοσύνη, δι' ὅσα ὑπέμεινας καὶ ὑπομένεις δι'
ἐμὲ, δὲν ἐκείνουν τόσον τὴν ψυχὴν μου, ὅσον ἡ ἰδέα ὅτι ἔχω
φίλον Πρωτοψάλτην. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὑπολήψεων, ἡ
προλήψεων. Περὶ δὲ τοῦ νέου μου τίτλου, ἔξευρε, φίλε μου,
ὅτι τὴν 16 Μαΐου, ἡ ἐνταῦθα βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπι-

στημῶν μὲ τὸν ἔδωκεν ἐγγράφως ἐπὶ μεμβράνης. Καὶ ὁ μὲν Δόμινος θέλει σὲ εἰπεῖν κατὰ πλάτος ὅσα ἐγὼ περὶ τούτου παραλείπω διὰ τὸ σύντομον· ἡ δὲ λογιότης σου εἰπέ με παρκαχλῶσε; τί σὲ ἐκίνησε νὰ εἰπῇς τὸν Δόμινον, ὅτι ἔμελλε νὰ μὲ δώσῃσι τοιαύτην τιμὴν; Πνεῦμα προφητείας βέβαια δὲν ἔλαβες, ἀκόμη μὲ ὅλας σου τὰς ἀρετὰς. διὰ ποίαν λοιπὸν αἰτίαν μὲ ἔκρινες ἄξιον τοιαύτης τιμῆς; Δι' οὐδεμίαν, φίλε μου! Μόνη τοῦ θεοῦ ἡ πρόνοια ἠὲ δόκησεν οὕτως, διὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ ἀψίνθιον τῶν πειρασμῶν μὲ ὀλίγον μέλι εὐεργεσίας. Αὕτη ἡ Ἀκαδημία εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἰατρικῆς. μήτε ὅσοι γίνονται ἱατροὶ ἔχουσι καὶ τὸν τίτλον αὐτόν. Εἶναι μία ἐξαίρετος συνάθροισις σοφῶν, εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς ὁποίας, γινομένης ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, εἰσέρχονται μόνον ὅσοι ἀνέχουσιν εἰς αὐτήν. Ἐξω ἀπὸ αὐτὸ τὸ προνόμιον τοῦ νὰ εἰσέρχωμαι εἰς τὰς Ἀκαδημιακὰς συνελεύσεις, ἔχω προσέτι τὴν ἐξουσίαν νὰ τυπῶν τὰ συγγράματά μου μὲ τὸ βασιλικὸν προνόμιον τῆς Ἀκαδημίας· καὶ ἀποδημήσας τῆς Γαλλίας, νὰ κορισπονδέρω δι' ἐπιστολῶν μὲ τὴν Ἀκαδημίαν, καθὼς καὶ τ' ὄνομα Κορισπονδέντες τὸ δηλοῖ.

Ἰδὲ πόσην πολυλογίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μωρολογίαν μὲ ἠνάγκασας νὰ σὲ γράψω. Διὰ τί; Διότι ἐλπίζω, ὅτι ἡ κενοδοξία τοῦ νὰ κορισπονδέρῃς μὲ Κορισπονδέντεν τῆς Ἀκαδημίας θέλει αὐξήσῃ τὴν πρὸς ἐμέ σου εὐνοίαν, καὶ θέλει σὲ ἀναγκάσειν νὰ πωλήσῃς τὸ ὠρολόγιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξεύρω μὲ ποίαν ἐλπίδα κρατεῖς τόσον καιρόν.

Μὲ ζητεῖς νοστιμάδας· δὲν ἐξεύρω τί ἐννοεῖς μὲ αὐτό. Ἄν ζητῇς βωμολοχίας, τὰς ὁποίας οἱ Χῆοι ὀνομάζουσι μετριάσματα, θαυμάζω τὴν αἵτησίν σου. Καὶ πότε λοιπὸν μ' ἐγνώρισες βωμολόχον; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤμην ποτὲ τοιοῦτος, ἡ ἡλικία καὶ αἱ συμφοραὶ ἔπρεπε νὰ μὲ διορθώσῃσι. Πρόσμενε ἀκόμη ὀλίγους χρόνους, καὶ τότε θέλεις ἰδεῖν εἰς ἐμὲ ἄλλας νοστιμάδας καὶ ἄλλα μετριάσματα, ἢ γουν τὰ κοινῶς ξεμωράματα.

Παραδείγματος χάριν δὲν εἶναι ξεμώραμα εἰς τὴν λογιότητά σου (μ' ἔλονότι ἡ ἡλικία σου εἶναι ἀκόμῃ μακρὰν ἀπὸ αὐτό) νὰ ἀναγκάσῃς τὸν καλὸν Δοτόρον νὰ σὲ μεταφράσῃ τὸ πονημάτιον « Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἱατροῦ » ; Τί θέλει αὐτὸ σὲ ὠφελήσῃν, νὰ ζήσῃς ! ἂν ἦτο καὶ Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ψάλτου, εἶχες δίκαιον.

9.

8 Δεκεμβρίου, 1787, ἐκ Μοντπελλιέρ.

Φίλιππε μου Πρωτοψάλτα.

Ἀφ' οὗ ἠνιάθην, ἠγανάκτησα, καὶ ἀπελπίσθην τέλος πάντων νὰ λάβω πλέον ἐπιστολάς σου, ἔλαβον τὴν τῆς τριακοστῆς Αὐγούστου. Τὴν ἀνοιξα μετὰ χαρᾶς καὶ σπουδῆς μεγάλης, ἐλπίζων νὰ εὔρω φάρμακον τῆς ἀνίας μου, παραμυθίαν τῆς ἀγανακτήσεως μου, καὶ χρηστοτέρας ἐλπίδας διὰ τὴν ἀπόγνωσίν μου, Καὶ τί νὰ ἴδω ; Αὕτη ἦτο πληγὴ σφοδρότερα τῆς πρώτης, ἢ νὰ εἴπω προσφύστερον, ἓνας κεραυνὸς, ὁ ὁποῖός με ἀφῆκεν ἡμιθανῆ, καὶ παντάπασιν ἐξεστηκότα διὰ πολλὰς ὥρας. Μὲ ἐδίδθη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀρίστου, ὅτ' εἶχον ὀρεξίν τροφῆς μεγαλωτάτην. Ἀλλ' ἡ ἀνοιξις τῆς ἐπιστολῆς σου ἔκλεισε τὸν ἰδικόν μου στόμαχον, καὶ ἠναγκάσθην νὰ μακρύνω ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ νὰ μείνω νῆστις μέχρις ἐσπέρας. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν τραγικωτάτην ἐπιστολήν σου, ἀποκρίνομαι χωρὶς εἰρμὸν κ' ἐγὼ (ὡς ἡ λογιότης σου), καὶ χωρὶς ἄλλην τάξιν παρ' ἐκείνην τῆς μνήμης.

Ἡ κοινὴ τῆς πατρίδος συμφορὰ μεγάλως με ἐθλίψε· μείζονως ὅμως ἡ τῶν γνωστῶν φίλων. Ὁ θάνατος τοῦ Σταυρινοῦ Μαντζουράνη, καὶ Κ. Σκούρσου μ' ἐφάνη δεινότερος ἀφ' ὅ,τι καθ' ἑαυτὸν εἶναι ὁ θάνατος, διὰ τὰς συνδραμούσας καὶ εἰς τοὺς δύο παραδόξους περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι δέχονται πολλὰς ἐξηγήσεις, παραφράσεις καὶ σχόλια, τὰς ὁποίας μήτε καιρὸν ἔχω, μήτε τολμῶ νὰ σὲ κοινωνήσω διὰ πολλὰς αἰτίας. Ὁ πρῶτος βιάζεται ὑπὸ τῆς τὰ πάντα τολμώσης πενίας (ὅχι ἀπὸ

πταῖσμα του) νὰ τρέχη τὸ πέλαγος, διὰ νὰ μετακομίσῃ λείψανα ἀγίων, καὶ θνήσκει. Ὁ δεύτερος, ἀπὸ φιλανθρωπίαν χωρὶς ὅρια, ἀνακαλύπτει καὶ ἐρευνᾷ τὰ λείψανα τῶν ἀποθανόντων : ἔργον (εἰς τὸ φαινόμενον) θεάρεστον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς θνήσκει. Οἱ πέμψοντες τὸν πρῶτον ἔπρεπε νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς τὰ εἰς τὴν Σμύρνην εὐρισκόμενα λείψνα, καὶ εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς ἐκκλησίας δεήσεις, καὶ ὅχι νὰ αὐξάνωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν θυσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εὐαρεστεῖται ὁ θεός, ὅταν δὲν ᾖναι κατὰ λόγον. « Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν ». Ἀλλ' ὁ δεύτερος (ἴσως ἤθελε τις εἰπεῖν) ἔλεον ἔπραττε, διὰ τί λοιπὸν ἀπέθανεν; Ὅτι, ἀδελφέ μου, μήτε ὁ ἔλεος δὲν εἶναι δεκτὸς παρὰ τῷ θεῷ, ὅταν δὲν ᾖναι καὶ αὐτὸς κατὰ λόγον. Ὁ κατὰ λόγον ἔλεος εἶναι, νὰ κάμῃ τις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος « καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων ». Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεήσῃς ἐμὲ τὸν μηδὲν σοι προσήκοντα, ἀφίνεις ἀνηλεῶς τὴν γυναικὰ σου εἰς χηρείαν, καὶ ἐγκαταλιμπάνεις τὸ σπέρμα σου εἰς ὀρφανείαν; Τίς σ' ἐμποδίζει ἀπὸ τῆς νὰ εὐεργετῇς τοὺς ἀνθρώπους; Εὐεργετῇ τοὺς ζῶντας, καὶ τοῦτο μὲ προφυλακὴν καὶ πρόνοιαν τῆς ζωῆς σου, τῶν οἰκείων σου. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐκπνεύσωσι, τί θέλεις πλέον ἀπὸ τὰ ψυχρά των σώματα; « Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς ».

Καὶ μὲ λέγεις ἔτι, ὅτι εὐρίσκονται ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι κρίνουν καλῶς πεπραγμένα τὰ τοιαῦτα! Ἄς μὲ συγχωρήσωσιν, ὅποιοι καὶ ἂν ᾖναι, ἂν ἔχω περισσοτέραν ὑπόληψιν καὶ πίστιν εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Παύλου, παρὰ τὰς ἰδικὰς των πλανημένας κρίσεις. Λέγεις ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ἐστάθη διὰ τὴν Λογιότητά σου ἡμέρα σκοτεινῇ, ἡμέρα θλίψεως. Καὶ ἐγὼ σὲ ἀποκρίνομαι ὅτι, ἡ ἡμέρα εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον αὐτὴν τὴν θλιβεράν εἶδσιν, ἦτον δι' ἐμὲ ἡμέρα ὀλέθρου, καὶ ὀλίγον ἔλλειψε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν ὁ πυρετός μου. Ὅχι μόνον διότι ἐστάθη καὶ φίλος μου μέγας, καὶ εὐεργέτης μου πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐδοκίμασε θάνατον βίαιον, παρὰ

λογον, ἐναντίον καὶ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἀλλὰ σὲ λέγω, ὅτι αὐτοῦ χρειάζονται σχόλια περισσώτερα, τὰ ὑποῖα δὲν ἔχω καιρὸν, μήτε τολμῶ νὰ σὲ κοινωνήσω. Καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ὅσα σὲ εἶπον, τὰ εἶπον βιαζόμενος ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ συνοχὴν τῆς καρδίας μου. Ἦθελες ἀπορήσειν, ἂν ἤξευρες ὅσα συλλογίζομαι, ταύτην τὴν ὥραν μὲ τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁρθώτατα συλλογίζεσαι ὅταν ἀποδοκιμάζῃς τὰς τοιαύτας παραλόγους θεοσεβείας, καὶ μένε πάντοτε εἰς αὐτὰς τὰς σταθεράς καὶ ἀμετακινήτους ἀρχάς, ὑπαγορευόμενας ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ σφραγισθείσας ἀπὸ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἔρησκεῖαν, καὶ ἂν ὅλος ὁ κόσμος ᾔθελεν κρίνειν τὸ ἐναντίον. Ἰδοὺ ἡ ἀθλία μου ἐξαδέλφη ἐγκαταλελειμένη εἰς χηρείαν, καὶ τὰ τέκνα της εἰς ὀρφανείαν ! Δὲν τολμᾷ ἡ χεὶρ μου νὰ κινήσῃ τὸν κάλαμον εἰς τὸ νὰ τὴν παρηγορήσω κατ' ἰδίαν. Ὅθεν παρακαλῶ σε νὰ τὴν προσταγορεύσῃς, καὶ νὰ τὴν παρηγορήσῃς ἐκ μέρους μου. Εἶπέ την νὰ αὐξήσῃ τὴν ὑπομονὴν της, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι, ἂν ἡ ἀφροσύνη κρημνίζει οἴκους, ἡ φρόνησις τοὺς ἀνοικοδομεῖ. Εἶπέ την, ὅτι δὲν εἶναι μόνη ἐν θλίψεσιν. Ἄς στρέψῃ κυκλῶθεν τοὺς ὀφθαλμούς της, τί ἄλλο θέλει ἰδεῖν παρὰ δυστυχίας; Ἀλλὰ τί τὴν λέγω νὰ ζητῇ παραδείγματα ἀλλύτρια; Ἄς στοχασθῇ τοῦ θείου μας τὴν κατὰστασιν. Ἄν ἡ ἐξαδέλφη μου εἶδε κακὰς ἡμέρας εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς ὑπανδρείας της, ἐδοκίμασεν ὅμως καὶ καλὰς εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀγαμίας της, εἰς τὸν πατρικὸν τῆς οἶκον. Ἀλλ' ὁ ταλαίπωρος ἡμῶν θεῖος ἄρχισε νὰ ποτίζεται τὸν κρατῆρα τῆς δυστυχίας ἀπὸ σπαργάνων, ὁμοῦ μὲ τὸ μητρικὸν γάλα, διὰ τὰς γνωστὰς εἰς αὐτὴν διχονοίας. Καὶ δύναται νὰ εἴπῃ, χωρὶς νὰ παροργίσῃ τὴν πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσαν θεῖαν Πρόνοιαν, ὅτι δὲν ἔμαθεν εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολυμόχθου ζωῆς του, τί πρᾶγμα εἶναι ἡ εὐτυχία . . . ! Αὐτὰ παρακαλῶ νὰ τὴν εἰπῇς ἀπὸ μέρους μου.

Εὐχαριστῶ σε, ἀδελφέ, διὰ τὴν μεγάλην καὶ σταθερὰν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔχεις τῶν ὑποθέσεων μου, καὶ διὰ τὴν ἀοκνίαν νὰ γράφης καταλεπτῶς ὅλα ὅσα κρίνεις ἀναγκαῖα νὰ ἐξεύρω. Παρακαλῶ σε νὰ ἐπιμένῃς καὶ μέχρι τέλους εἰς αὐτὴν τὴν εὐνοίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ μόνῃν σου καλὴ σὺνῃν (χωρὶς καμμίαν μου ἀξιομισθίαν) ἔδειξας εἰς ἐμέ, ἀφοῦ μὲ ἐγνώρισας. Αὐτὴ μόνη μ' ἔμεινε παραμυθία τῶν συμφορῶν μου, ἡ σταθερὰ τῶν φίλων μου εὐνοία: καὶ ἂν αὐτὴ μὲ λείψῃ δὲν ἐξεύρω ἂν δυνηθῶ νὰ μὴ πέσω εἰς ἀπόγνωσιν.

Ὁ Δόμινος δὲν λείπει εἰς ὅλας τοὺς ἐπιστολάς νὰ παραμυθῇ τὴν ὀλιγοψυχίαν μου, νὰ θαρρύνῃ τὴν ἀδυναμίαν μου, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ σπουδάζει μὲ ὅλο υς τοὺς τρόπους νὰ μὲ στηρίξῃ, καὶ νὰ μὲ κρατήσῃ κλονούμενον, καὶ κινδυνεύοντα κατὰ πᾶσαν ὥραν νὰ πέσω.

10.

ἐκ Μοντεπελιέρ, 15 Ἰανουαρίου, 1788.

Φίλιππε μου κύριε Δημήτριε,

. Ἀπὸ τὴν μεγάλην ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασας διὰ τὸν νέον μου τίτλον, συμπαιραίνω (καὶ εἶναι βέβαια πιθανόν) ὅτι μὲ ἀγαπᾷς. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως στοχάζομαι, μήπως αἷτιον εἶναι τῆς τοσαύτης ἡδονῆς σου ἡ φιλαυτία σου. Καὶ ἐχάρης, ὅχι ὅτι ἐτιμῆθην ἐγὼ, ἀλλὰ διότι ἐπληρώθη ἡ προφητεία σου. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἐγὼ, φίλε μου, σὲ εὐχαριστῶ ἐκ βάθους ψυχῆς μου διὰ τὴν πρὸς ἐμέ σου εὐνοίαν, ἀλλὰ μὲ συνθήκην ὅμως τοῦ νὰ μὴ προφητεύῃς πλέον. Διότι σὲ βεβαιώνω, ὅτι ἂν ἄλλην φορὴν ἀποτολμῆσθαι νὰ μαντεύῃς τὰ μέλλοντα, προτιμῶ νὰ μείνω, ὡς εἶμαι, οὐδενὸς ἄξιος, ἀπὸ τὸ νὰ λάβω καὶ αὐτὴν τῆς Γαλλίας τὴν βασιλείαν. Ἡ κακὴ μου τύχη καὶ σὲ ἤλθεν ἡ ἐπιστολή μου τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς σου! Τὸ ὁποῖον ἐγὼ, ἀφοῦ ἐχωρίσθημεν ἀπ' ἀλλήλων, πάντοτε ἐπίτηδες ἔφευγον, γράφων τὰς ἐπιστολάς μου εἰς

τρόπον, ὥστε νὰ ἔρχωνται ἢ πολλῶ πρότερον, ἢ πολλῶ κατόπιν τῆς ἑορτῆς σου. Ἐξεύρω καλῶτατα ποῖος εἶσαι φυσικά, καὶ ποῖος γίνεσαι τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς σου. Αὐτὰς ὁ ἅγιος Δημήτριος, μὲ ὅλην τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν, καὶ μὲ τὸν ἵππον τοῦ τὸν γενναῖον, ποτὲ τόσον δὲν ἐφρυάχθη, ὅσον ἡ λογιότης σου φρυάττεσαι καὶ κομπάζεις τὴν ἡμέραν ἐκείνην: πόσω μᾶλλον ἔχων καὶ ἐπιστολὴν τοῦ φίλου σου πρόσφατον εἰς τὰς χεῖρας. Φαίνεται μὲ νὰ σὲ βλέπω μὲ τὸ τζιμποῦκι εἰς τὸ στόμα, περικυκλωμένον ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τζιμπουκοφοροῦντας ὡσαύτως, εἰς μίαν ὀμίχλην πυκνοτάτην καπνοῦ, ἀναβαίνουσιν ἀπὸ τοὺς λολάδες, καὶ καταμαυρίζουσιν τὸ στέγωμα τῆς οἰκίας, δημηγοροῦντα, ἀναγινώσκοντα, ἀγαλλιόμενον ἐπὶ τῆς παροῦσι, προλέγοντα τὰ μέλλοντα. Αὐτὴ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀληθὴς Κωμωδία, εἰς τὴν ὁποῖαν κωμῶδεις τὸν φίλον σου νομίζων ὅτι τὸν ἐπαινεῖς.

Κάμε το δι' ἀγάπην ἡμῶν, φίλε μου, ἄλλην φορὰν μὴν ἀναγινώσκης τὰς ἐπιστολάς μου τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς σου!

Εἶδον καὶ τὰ ὅσα ἐδοκίμασας διὰ τὸ ὠρολόγιον ὅσα εἶπες τὸν μεσίτην, ὅσα σε εἶπεν ὁ μεσίτης, τοὺς κόπους τοῦ ὠρολογῆ διὰ νὰ τὸ καθαρίσῃ, τοὺς ἰδικούς σου διὰ νὰ τὸ μεταφέρῃς, ἀπὸ τὸν ὠρολογῆν εἰς τὸν μεσίτην, καὶ ἀπὸ τὸν μεσίτην εἰς τὸν ὠρολογῆν· βίασεν μεγάλα καὶ φοβερά, διὰ τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν συμπάσχω, οὐδὲ σὲ λυποῦμαι παντάπασιν, ὅτι εἶναι ἐκούσια, καὶ δὲν δύνασαι νὰ αἰτιηθῇς μήτε θεὸν, μήτε τύχην. Ἀφ' οὗ τὸ ἔλαβες εἰς χεῖρας αὐτὸ τὸ δυστυχὲς ὠρολόγιον, τὸ ἐνόμισας θηταυρὸν, σὲ ἐφάνη, δὲν ἐξεύρω πῶς, πολυτελέστερον λίθων τιμίων.

Συμπάσχω ὅμως καὶ συλλυποῦμαι πολλὰ διὰ τὰ ἀληθινὰ σου βιάσανα, διὰ τὴν μείωσιν τοῦ μισθοῦ σου, διὰ τὴν φασμαλίαν σου, διὰ τὸ ἀδύνατον νὰ ἐξισώσῃς τὰ κέρδη μὲ τὰς δαπάνας σου. Ὑπομονή, φίλε μου, χρειάζεται, καὶ πεποιθήσις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Ὑψίστου θεοῦ. Αὐτὸς μόνος εἶναι ὁ ἀληθὴς φίλος καὶ προστατῆς τῶν ἀδικουμένων, ὅτι οὗτοι δὲ

γογγίζωσιν. Αὐτὸς ὑφοῖ τὰ ταπεινὰ, καὶ κρημνίζει τὰ ὑψηλά. « Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους ». Λόγια θρυμκστά, τὰ ὅποια ἐπροτίμησα πάντοτε ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ Δαβὶδ..

Δὲν ἐξεύρω ποῖαν αἰτίαν εἶχες νὰ ὑποπτευθῇς φθονοῦντα τὸν Γερμανὸν, συγγραφέα τοῦ βιβλίου, τὸ ὅποιον μετέφρασα. Δὲν εἶναι, ἀδελφέ μου, οὗτοι τοιοῦτοι. Ὅχι ὅτι δὲν εὐρίσκονται καὶ ἐδῶ φθονεροὶ· ὅλαι αἱ κακίαι, ὅσαι ἐπιπολάζουσιν αὐτοῦ, εὐρίσκονται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ πανταχοῦ, ὅπου εὐρίσκονται ἄνθρωποι. Ἀλλὰ ἐδῶ αἱ κακίαι δὲν εἶναι τόσον βλαβεραὶ ὅσον αὐτοῦ, διότι εἶναι χαλινωμέναι, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τὴν σοφίαν καὶ φρόνησιν. Οἱ ταλαίπωροι ἡμῶν ὁμογενεῖς, ἀπολέσαντες μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν σοφίαν, ἂν ἦναι καλοὶ, ἢ ἀρετὴ των εἶναι χωρὶς φῶς, διότι εἶναι ἀκατήχητοι καὶ αὐτὴν των τὴν θρησκείαν· ἂν ἐξ ἀτυχίας γεννηθῶσι κακοὶ, φέρονται ἀκράτητοι εἰς ὅλα τὰ δεινὰ, διότι δὲν ἔχουσι χαλινὸν, μήτε τῆς θρησκείας, τὴν ὁποῖαν ἀγνοοῦσι, μήτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὸν ὅποιον ποτὲ δὲν ἐσυμβουλευθήσαν.

Ἐλυπήθην πολλὰ, ὅτι δὲν ἐγνώρισας αὐτοῦ τὸν φίλον μου, τὸν Ἀκαδημαϊκὸν τῶν Παρισίων, ἄνδρα πλήρη σοφίας καὶ συνέσεως. Ἐξεύρει, φίλε μου, μόνος αὐτὸς περισσότερα Ἑλληνικά, ἀφ' ὅσα ἐξεύρουσιν ἑκατὸν Ἕλληνες τοῦ Λεβάντε, χωρὶς νὰ ἀριθμῇσω τὰς λοιπὰς διαλέκτους καὶ ἐπιστήμας. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ταπεινοφρονεῖ, ὥς νὰ μὴν ἤξευρε τίποτε. Τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἔλαβον ἐπιστολήν του, πλήρη φιλίας εὐλικρινοῦς. Μὲ προσκαλεῖ, φίλε μου, νὰ ὑπάγω εἰς τοὺς Παρισίους. Τί λέγεις, μὲ συμβουλεύεις νὰ τὸ κάμω, ἢ ὄχι; Οἱ Παρίσιοι εἶναι καὶ λογιζόνται τὴν σήμερον αἱ Ἀθῆναι τῆς Εὐρώπης. εἰς ποῖαν ὑπόληψιν εἶχαν οἱ πρόγονοί μας (ἀλοίμονον εἰς ἡμᾶς! Ἀποτολμῶμεν ἀκόμη νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν προγόνους, τῶν ὁποίων δὲν ἐκληρονομήσαμεν τίποτε!) τὰς Ἀθήνας;

Εἰ μὴ τεθέσθαι τὰς Ἀθήνας, στέλεχος εἶ·

Εἰ δὲ τεθέσθαι μὲν, μὴ τεθῆναι δ' ὄνοσ.

Εἰ δ' εὐπρεστῶν ἀποτρέχεις Κανθήλιος.

Αὐτὸς, φίλε μου, ὁ σοφὸς φίλος μου, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἀλλ' εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, ὅσον διέτριψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθεν καὶ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, καὶ μὲ προσκαλεῖ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ τὸν γράφω εἰς αὐτήν.

Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπέκτησα ταύτας τὰς ἡμέρας ἓνα φίλον λογιώτατον, εὐγενέστατον καὶ πανιερώτατον. Καὶ ἰδοὺ τίνι τρόπῳ. Αὐτὸς εἶναι ἐπίσκοπος τῆς Ἀγάθης. Ἐξεύρεις ὅτι ἡ Ἀγάθη εὐρίσκεται εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅτι εἶναι πλησίον τοῦ Μοντπελλιού, καθὼς εἶναι ἡ Μαγνησία μὲ τὴν Σμύρνην. Ἰσως γνοεῖς, ὅτι ἐδῶ οἱ Ἀρχιερεῖς εἶναι ὅχι μόνον κοινῶς λόγιοι, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς, ἡγουν ἀπὸ τὰ πρῶτα γένη τῆς βασιλείας. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τῆς Ἀγάθης Ἀρχιερεὺς, λογιώτατος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐπιστῆμων τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Ἑβραϊκῆς, τῆς Χαλδαϊκῆς καὶ ἄλλων πολλῶν διαλέκτων, εὐγενὴς ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα γένη τῆς Γαλλίας (διότι ὁ ἀξάδελφός του εἶναι Δούξ), μέλος τῆς ἐν Παρισίοις φιλολογικῆς Ἀκαδημίας, ἀρχων ἐπιφανῆς καὶ λαμπρότατος, εὐρέθη κατὰ τύχην εἰς λαμπρὸν οἶκον τῆς παρούσης πόλεως, ὅπου ἐγὼ συνηθίζω νὰ ὑπάγω πολλάκις. Ὁ οἰκοδεσπότης ἀπὸ καλосύνην του καὶ εὐνοίαν εἰς ἐμὲ, τὸν ἐλάλησε περὶ ἐμοῦ πολλὰ, προσθέτων ὅτι εὐρίσκομαι εἰς κορισπονδέντσαν μὲ δύο Ἀκαδημιακοὺς τῶν Παρισίων. Ὁ Ἀγάθης δὲν χάνει καιρὸν, ἀλλ' ἐρωτᾷ τὴν κατοικίαν μου, καὶ ἐρχεται εὐθὺς εἰς τὸν οἶκον μου μὲ ὅλην του τὴν δορυφορίαν. Ἐγὼ, ὅλος ἐκστατικὸς εἰς τοιαύτην ἀνέλπιστον ἐπίσκεψιν, τὸ καταρχὰς ἐνόμισα, ὅτι ἠπατήθη, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν καμαράν μου μὴ θέλων. Δὲν τὸν ἐγνώριζα· δὲν τὸν εἶχον ἰδεῖν ποτέ, εἶχον ὅμως ἀκούσειν τὴν φήμην του. Τέλος πάντων, διὰ νὰ μὲ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν, εἶμαι, λέγει, ὁ τῆς Ἀγάθης ἐπίσκοπος· εὐρίσκόμενος εἰς τὸν οἶκον ἐνὸς φίλου σου, ἤκουσα τὸ καλὸν σου ὄνομα, καὶ ἤλθον νὰ σὲ γνωρίσω αὐτοψεί. Καὶ

τὰ λόγια ταῦτα, ἀδελφέ μου, ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ στόμα του μὲ μίαν γλυκύτητα, μὲ μίαν ἀφέλειαν, μὲ μίαν ταπεινοφροσύνην ἀνεκδιήγητον. Ἐκάθισε λοιπὸν μετ' ἐμοῦ μίαν ἡμισυ σχεδὸν ὥραν. Ἐλαλήσαμεν πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν· Τὸν ἔδωκα τὴν Θέσιν μου, καὶ ἐν ἀντίτυπον ἀπὸ τὸ μεταφρασθὲν βιβλίον. Ἐπειτα ἔπεσεν ὁ λόγος περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Τί ἦτον τότε καλὰ νὰ κάμω· μὲ ὁλονότι εἶσαι προφήτης, τοῦτο βέβαια δὲν θέλεις ποτὲ τὸ μαντεύσειν. Ἀνοίγω τὸ κιβώτιόν μου, ἐκβάλλω ἐν ἀντίτυπον τῆς Κατηχήσεως τῆς Μόσχας, καὶ ἐν ἑτερον τῆς Συνόψεως, καὶ τὸν τὰ χαρίζω. Αὐτὸς τὰ ἐδέχθη εὐμενέστατα, καὶ μὲ μίαν φιλοφροσύνην μεμιγμένην μὲ ἀπορίαν. Καὶ οὕτως ἔφυγεν εὐχαριστημένος κατὰ πολλὰ, παρακαλῶν με νὰ ὑπάγω συχνὰ πρὸς αὐτόν, τὸ ὅποῖον καὶ ἔκαμα. Γὰρ νῦν ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν του. Ἰσω· σὲ φανῇν παράδοξον, ὅτι τὸν ἐπρόσφερα Κατήχησιν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται καὶ τινα ἐναντία κατὰ τῶν Δυτικῶν. Ἀλλὰ δὲν ἤθελες ἀπορήσειν, ἂν ἐγνώριζες τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης.

. . . . Ἄν ἤξευρες, φίλε, πόσον λυποῦμαι, καὶ πόσῃν ἀτυχίαν νομίζω, νὰ κοπιᾶζω διὰ τοὺς ἄλλοτρίους, εἰς καιρὸν ὅταν ἦτο δυνατόν καὶ δίκαιον νὰ προσφέρω τὰς ἀπαρχὰς τῶν κόπων μου εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, ἂν οἱ ὁμογενεῖς εἶχαν ζῆλον ἀληθῆ τοῦ καλοῦ, καὶ ἂν ἤξευραν πόθεν ἔπρεπε νὰ κάμωσι τὴν ἀρχήν. Μόλον τοῦτο δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα. Ἀλλά **χ**ερίμ, λέγω καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ τὸ μεταχειρίζεσαι καὶ ἡ λογιότης σου, λησμονήσας, ὡς φαίνεται, ὅτι ἡ γλῶσσα σου ἔχει, τὸ **ἔ**χει ὁ θεός, πολλὰ ἡδύτερον εἰς τὴν ἀκοήν, ἀπὸ τὸ τρισβάρετον ἀλλά **χ**ερίμ.

Πρόσμενε πράγματα μεγάλα καὶ παράδοξα. Ὅπως ἂν συμβῇ τὸ πρᾶγμα, φαίνεται ἀδύνατον εἰς τὸν ὀλίγον μου νοῦν νὰ μὴ συμβῇ καμμία μεταβολή. Ἐρῶ σο, καὶ γίνου φρόνιμος ὡς ὁ ὄφρις, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσὶ διὰ πολλὰς αἰτίας.

Ἐκ Μοντπελλιού, 3 Μαΐου, 1738.

Φίλε μου χαίροις !

Μία περίστασις ἀπροσδόκητος μὲ ἀναγκάζει νὰ ὑπάγω εἰς Παρισίους, ὅπου ἔχω νὰ διατρίψω ὀλίγους μῆνας, διὰ νὰ ἐρευνήσω πράγματα ἀναγκαῖα εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε σοφῶν. Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σέ γράψω πλείότερα.

Γράφε με εἰς τὸ ἐξῆς εἰς χαρτίον λεπτὸν τῆς πόστας, λεπτά, ὀλίγα καὶ σοφά. Ὑγίαινε, φίλε μου, καὶ ἀγάπα με πάντοτε. Μὴ ταραττέσαι διὰ τὸν μακρυσμὸν μου. ἐλπίζω ὅτι θέλει εἰσθαι εἰς τιμὴν καὶ ὠφέλειαν τοῦ γένους, ἃν ὁ θεὸς μὲ χαρίσῃ ζῶν, καὶ σταθερωτέραν ὑγείαν.

Αὔριον κινῶ σὺν θεῷ.

12.

Ἐκ Παρισίων, 15 Νοεμβρίου, 1791.

Ἡθέλησεν ἡ τύχη μου, φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα, νὰ εὐρεθῶ εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς τὸν παρόντα καιρὸν, διὰ νὰ γενῶ αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τοιαύτης πολιτικῆς μεταβολῆς, ὁποίας μόλις εὐρίσκονται παραδείγματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀγιώτατος Πατὴρ τῆς Ῥώμης ἐπυρπολήθη δημοσίως (χωρὶς ὅμως νὰ αἰσθανθῇ τὴν καῦσιν, ἐπειδὴ ἦτον χάρτινος), καὶ ἀφ' οὗ οἱ καλόγηροι τῆς Γαλλικῆς Ἐπικρατείας, ἠναγκάσθησαν καὶ ἄκοντες νὰ μιμηθῶσι τὴν ἀποστολικὴν πενίαν, ἔμαθον μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ὅτι ἔγεινες καὶ συγγραφεὺς βιβλίων, καὶ σέ στοχάζομαι τὴν σήμερον ὥς ἄλλον Μιραβώ τῆς Σμύρνης. Δὲν ἔφθανεν αὐτὸ· ἀλλ' ἐπιχειρήσθης νὰ οἰκοδομήσῃς καὶ τὸν οἶκον σου. Πότε καὶ ποῦ, μὴ γινώσκων τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον, ἀνέγνωσας τὸν Στέρνιον ἢ λογιότης σου ;

Ὁ κωμικώτατος οὗτος συγγραφεὺς λέγει ῥητῶς εἰς τὰς μυθιστορίας του, ὅτι κάθε τίμιος ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ κάμη τέσσαρα πράγματα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· νὰ συνθέσῃ βιβλίον, νὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον, νὰ γεννήσῃ τέκνον, καὶ νὰ φυτεύσῃ δένδρον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἔπραξας τὰ τρία, καὶ δὲν σὲ λείπει ἄλλο, παρὰ νὰ φυτεύσῃς δένδρον ἔμπροσθεν εἰς τὸν νέον οἶκόν σου. Πρόσεχε ὅμως νὰ μὴ φυτεύσῃς τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, ἀλλὰ φύτευσον δένδρον ἀπλοῦν καὶ ἀπονήρευτον, διὰ νὰ ἀνατραφῶσιν ὑποκάτω εἰς τὴν σκιάν του τὰ τέκνα σου, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι κανένα καιρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ πατρός των, καὶ νὰ βλέπωσι τὰς οἰκοδομάς του.

Αἱ συγχύσεις τῆς Γαλλίας ἦσαν σχεδὸν πρὸς τὸ τέλος των· τὴν καὶ τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου, καὶ ὅλοι ἠλπίζαμεν, ὅτι ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς νὰ ἐλευθερῶμεν ἀπὸ τοὺς καθημερινούς κινδύνους καὶ βάσανα, ὅποταν ὁ βασιλεὺς, ἡ ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἢ κακῶς παρ' ἄλλων συμβουλευθεὶς, τὸ μετονύκτιον τῆς κ'. πρὸς τὴν κα'. λαμβάνει τὰ τέκνα του, τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν ἀδελφὴν του, καὶ φεύγει μετασχηματισθεὶς εἰς δούλον τῆς Βασιλίσσης, ἡ ὁποία ἔλαβεν ὄνομα πλαστὸν μιᾶς Κομητίσσης.

Τὴν αὐτὴν ὥραν εἰς ἄλλον χωριστὸν ἀμάξιον ἐδραπέτευσε μετὰ τῆς γυναικὸς του, καὶ ὁ μόνος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχε μείνειν ἐδῶ, ἐπειδὴ καθὼς ἐξεύρεις ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως εἶχεν ἐξέλθειν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῶν συγχύσεων.

Τὸ πρῶτ' κα'. εἰς τὰς 8 ὥρας, οἱ σωματοφύλακες, μὴν αἰσθανόμενοι παρουσίαν ἀνθρώπων, μήτε εἰς τὴν κάμεραν τοῦ βασιλέως, μήτε εἰς τὸν θάλαμον τῆς βασίλισσης, ἐμβαίνουνουσιν εἰς ὑποψίαν, ἀνοίγουσι τὰς θύρας, καὶ δὲν εὕρισκουν οὐδέν. Ἀφίνω σε νὰ στοχασθῇς τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον ὅλης τῆς πόλεως. Τρέχουσιν οἱ ψωρομανόληδες εἰς τὸ παλάτιον τοῦ πρώτου Μινίστρου, μὲ ἀπόφασιν νὰ τὸν κρεμάσουν, ὑποπτευόμενον σύμβουλον καὶ συγεργὸν τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης

φυγῆς. Μόλις ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χειράς των, προδραμὼν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἐθνικῆς Συνόδου, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ κρυβῇ, ἕως νὰ περάσῃ ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ.

Περιῆλθαν ἔπειτα ὅλην τὴν πόλιν, καὶ ἐξήλειψαν ἡ κατεκρήμνισαν ὅπου εὔρηκαν γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως. Ἡ ἀγανάκτησις ἦτον τοσαύτη, ὥστ' ἂν τὸν εὔρισκαν ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὸν κατέκοπταν μελῆδ' οὖν, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ ὅλους τοὺς συμφυγάδας του. Ἐπειδὴ ἐκατάλαβαν ὅτι ὅλη αὕτη ἡ φυγὴ ἦτον συμφωνημένη μετὰ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἂν δὲν ἐξήρχετο πρῶτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, φοβούμενος μετὰ δίκαιον, μήπως ἡ ὑπεράσπισίς του ἐγείρῃ τὸν λαὸν εἰς τὸ νὰ σφάξωσιν ἀνηλεῶς τὴν βασιλίσσαν.

Ἐπρόβλεπαμεν λοιπὸν ὅλοι ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ ἡμετέρου Λοδοβίκου ἦτο νὰ ἐλευθερωθῇ πρῶτον ἀπὸ τῶν ὑπηκόωντου τὸν φόβον, ἔπειτα ἐξελθὼν τῆς Γαλλίας, νὰ ἐπαναστρέψῃ μετ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ στρατεύματα ἄλλων βασιλέων, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ ὁμοῦ ἐμβαινὼν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅλους τοὺς δυσαρεστημένους εἰς τὴν νέαν μετὰβολὴν, δηλαδὴ Καλογήρους καὶ εὐγενεῖς, νὰ διαλύσῃ τὴν Σύνοδον, καὶ ἂν εὔρῃ ἐναντιότητα νὰ κρεμάσῃ καὶ νὰ θυσιάσῃ ὅσους εὔρισκεν ὠπλισμένους.

Φεύγων ἀπὸ τοὺς Παρισίους ἀφῆκε μίαν ἐπιστολὴν σφραγισμένην πρὸς τὴν Σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν παρεπονεῖτο καὶ ἔλεγεν ὅτι τὸ αἷτιον τῆς φυγῆς του ἦτον ἐπειδὴ ἡ Σύνοδος παρέβη τὰ ὅριά της, ὅτι ὁ λαὸς ἔλαβεν ὑπερβολικὴν ἐξουσίαν, καὶ αὐθαδίασε κατ' αὐτῶν τῶν δεσποτῶν του, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, χωρὶς ὅμως νὰ φανερώσῃ μῆτε τί ἐμελέτα νὰ κάμῃ, μῆτε ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξέλθῃ παντάπασιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν.

Εἰς τὰ σύνορα ἦτον ἐκ προσταγῆς τοῦ ἑνὸς στρατηγὸς μερικὰς φάλαγγας στρατιωτῶν, διὰ νὰ δεχθῇ τὸν βασιλέα, καὶ νὰ τὸν περάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Γερμανίαν.

Τοιαύτην φοβεράν ἡμέραν, ὡς τὴν κα', δὲν εἶχον ἰδεῖν ποτέ

μου. μήτε ἴσω· θέλω ἰδεῖν εἰς τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς μου. Ὅλος ὁ λαὸς σκορπισμένοι εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, λέγοντες ἄλλος τὸ μακρὺ τοῦ καὶ ἄλλος τὸ κοντό του, βλασφημοῦντες καὶ λοιδοροῦντες καὶ βχσιλέα καὶ βχσιλίσσαν, ὀνομάζοντες οὗτος προδότην, ἐκεῖνος ἐπίορκον, καὶ δίδοντες εἰς αὐτὸν ὅσα ἔντιμα ἐπιθετα δύνασαι νὰ φαντασθῇς. Μόνοι οἱ δυσαρεστημένοι εἰς τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ἐχάιροντο, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμουν νὰ φανερώσωσι τὴν χαράν των, φοβούμενοι μὴ κατακοπῶσιν ἀπὸ τὸν λαόν. Ἡ Σύνοδος, φοβηθεῖσα τὰ ἐνδεχόμενα δεινὰ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ, ἐπρόσταξε παρευθὺς νὰ ὑπλισθῶσιν ὅλοι οἱ πολῖται καὶ οὕτως ἐπεράσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς κα'. καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν οὐδένας δὲν ἐκοιμήθη, ἄλλος ἀπὸ φόβον, καὶ ἄλλος ἀπὸ περιέργειαν τοῦ τί μέλλει νὰ συμβῇ ἐκ τούτων. Ἡ Σύνοδος ἐκράτησεν ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τὴν ἐπομένην νύκτα, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, κβ'. καὶ τὴν νύκτα τῆς κβ'. τεσσαράκοντα σχεδὸν ὥρας, συμβουλευόμενοι τί ποιητέον εἰς τοιαύτην δεινὴν περίστασιν. Ἐξω ἀπὸ τὴν Σύνοδον ἦσαν συναθροισμένοι ὡσαύτως εἰς μερικὴν Σύνοδον καὶ τῶν Παρισίων οἱ Δημογέροντες, προσμένοντες κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τοὺς διαφόρους ταχυδρόμους, ὅτους εἶχαν πέμψειν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς βασιλείας, διὰ νὰ πιάσωσιν, ἂν ἦτο δυνατόν, τὸν βασιλέα.

Εἰς τὰς κβ'. λοιπὸν, ὥρα ἐνδεκάτῃ τῆς νυκτὸς, ἀντί νὰ κοιμηθῶ, ὑπῆγον κ' ἐγὼ εἰς τὸ Κελλίον τῆς χώρας, ὁμοῦ μετὸν φίλον μου (εἰς τοῦ ὁποίου τὸν οἶκον εὐρίσκομαι), καὶ ἐστάθημεν ἀκροχταί, καθῶς καὶ ἄλλοι πολλοί, τῆς βουλῆς τῶν Δημογερόντων. Μετὰ μίαν ὥραν, τὸ μεσονύκτιον δὴλονότι, μὴν ὑποφέροντες τὴν καυσιν, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι εἰσῆρχοντο μετὰ τὴν αὐτὴν περιέργειαν, ἤτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν, ὅποτε παρ' ἐλπίδα ἰδοὺ ἀνεφάνη ἕνας ταχυδρόμος μετὰ τὴν εἰδήσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν φα-

μηλίαν τοῦ, γνωρισθεὶς ἐπιάσθη εἰς ἓνα μικρὸν πόλιν, ὄνομαζόμενον Βαρέννας, πέντε λέγας μόνον μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα. Ἀφίνω σὲ νὰ στοχασθῇς εἰς πόσῃ χαρὰν μετεβλήθη ἡ λύπη καὶ ἡ κατήφεια ὅλης τῆς πόλεως, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀγανάκτησις. Ἀκόμη δύο ὥρας βραδύτερον, καὶ ὁ βασιλεὺς ἦτον ἐξάπαντος ἐξω ἀπὸ τὰ σύνορα. Ἀλλὰ καθὼς ἀπ' ἀρχῆς οἱ σύμβουλοί του ἐστάθησαν ἡλίθιοι, οὕτω καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἔδειξαν τὴν ἀφροσύνην των. Εἶναι πέντε λέγας μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα, καὶ ἀντὶ νὰ βιάσωσι τοὺς ἵππους, νὰ τελειώσωσι καὶ τὰς ὑπολοίπους δύο ὥρας, καταβαίνουσιν εἰς πανδοχεῖον, διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς γυναικὸς του, φυγόντες δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἐστάθησαν εὐτυχέστεροι, ἐπεὶ ἐξῆλθαν ἀπὸ τὰ σύνορα, χωρὶς νὰ γνωρισθῶσιν, ἢ νὰ ἀπαντήσωσι κανὲν κώλυμα. Ὁ στρατηγὸς, ὅστις ἐπρόσμενε τὸν βασιλέα, μήτε αὐτὸς δὲν ἐφάνη εἰς τὸν καιρὸν διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸ πανδοχεῖον. Εἰς αὐτὸ τὸ πανδοχεῖον, εἰς τὴν κάμεραν, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀνεπαύετο, ἦτον μία εἰκὼν τοῦ βασιλέως κρεμασμένη εἰς τὸν τοῖχον. Ὁ πανδοχεὺς βλέπων τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, ὅμοιον μὲ τὴν εἰκόνα, ὑπωπτεύθη τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος πάντων ἀφοῦ ἐπληροφορήθη, ἀνακαλύπτει τὴν κεφαλὴν του, καὶ πλησιάσας μὲ σέβας, « διὰ ποίαν αἰτίαν εὐρίσκεισαι ἐδῶ, ὦ βασιλεῦ, τὸν λέγει. Ὁ βασιλεὺς φοβηθεὶς εὐθὺς, τὸν λέγει νὰ σιωπήσῃ. Τὸν παρακαλεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ βασίλισσα· τὸν ὑπόσχονται πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἀλλὰ αὐτὸς, ἀδυσώπητος, δὲν γίνομαι τοὺς ἀπέκριθῃ προδότης τῆς πατρίδος μου. Ἄν ἡ βασιλεία σου ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἡμεῖς ἀφανιζόμεθα. Ἐξυπνίζει παρעὐθὺς τὴν πόλιν ὅλην, (ἐπεὶ δὴ ἦτο νῦξ βαθεῖα) σημαίνει τὰς καμπάνας καὶ συνάξει ὅλα τὰ πέριξ χωρία πρὸς βοήθειαν, διὰ νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς των, καὶ δίδει τὴν εἰδήσιν πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Σύνοδον.

Ἡ Σύνοδος μαθοῦσα τοῦτο, ἔπεμψεν εὐθὺς τρεῖς Συγκλη-

τικούς, διὰ νὰ συνοδεύσωσι τὸν βασιλέα εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ νὰ ἐμποδίσωσι μὲ τὴν παρουσίαν των τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ νὰ βλάβῃ τὴν τιμὴν, ἢ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ ἦτο φόβος μέγας, μήπως ὁ λαὸς, ἢ τῶν διαφόρων πόλεων, ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἐπανερχόμενος, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν Παρισίων εἰς τὴν εἰσοδὸν του, πράξῃ κανὲν ἄτοπον, καὶ γενῇ ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρον τῆς πρώτης.

Εἰς τὰς 25 λοιπὸν μετὰ τὸ μεσημέριον ἐμβῆκην ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς Παρισίους, συνωδευμένος ἀπὸ πολλὰς μυριάδας λαοῦ, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, οἱ ὅποιοι τὸν ἠκολούθησαν ἀπὸ διαφόρους πόλεις. Πρόσθες εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλας πολλὰς μυριάδας Παρισινῶν, οἱ ὅποιοι ἐξῆλθαν εἰς ἀπάντησίν του, ὅχι διὰ νὰ τὸν δεξάσωσιν καθὼς ἄλλαις φοραῖς, ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἀγανάκτησιν ὅτι ἐδραπέτευσεν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ χαρὰν ὅτι ἐπιάσθη, ὅλοι ὁμῶς μὲ σιωπὴν μεγάλην, καὶ θάμβος καὶ κατῆφειαν τοῦ προσώπου. Καὶ ἐνταῦθα συνέβη πρᾶγμα σημειώσεως ἄξιον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ὅτι τῶν φωτισμένων ἐθνῶν καὶ αὐτοὶ οἱ γυμνόποδες (τοὺς ὁποίους αὐτοῦ μπαλτιριτζιμπλάκιδες ὀνομάζετε) φαίνονται εἰς πολλὰς περιστάσεις συνετοί. Ἀγκαλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ Σύνοδος εἶχε δώσειν μεγάλας προσταγὰς εἰς τὸν λαὸν νὰ μὴ πράξῃ κανένα ἄτοπον εἰς τὸν βασιλέα, ὁ λαὸς ὁμῶς ἦτο τόσοσιν πολὺς καὶ τόσοσιν ἀγανάκτεστος, ὥστε, ἂν εἶχε γνώμην νὰ τὸν ἀτιμάσῃ ἢ νὰ τὸν κακοποιήσῃ, μήτε θεοὶ μήτε δαίμονες ἠδύναντο νὰ τὸν ἐμποδίσωσι. Ἐνα; λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς γυμνόποδας γράφει εἰς χαρτίον μὲ μεγάλα γράμματα, καὶ προσκολλᾷ εἰς ἓνα τοῖχον, εἰς τὰ μέρη ὅθεν εἶχε νὰ περάσῃ ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ ἀναγνωσθῶσι παρὰ πάντων, τοῦτα τὰ ἀξιοσημείωτα λόγια. « Ὁ βασιλεὺς ἐμβαίνει εἰς τοὺς Παρισίους, ὅστις ἐκβάλλει τὸ καπέλον του, διὰ νὰ τὸν χαιρετήσῃ, θέλει ξυλοφορηθῇ· ἀλλ' ὅστις τολμήσῃ νὰ πράξῃ εἰς αὐτὸν ὁποῖαν δῆποτε ὕβριν ἢ » ἀτιμίαν, θέλει κρεμασθῇ ». Βλέπεις, φίλε μου, τίτι τρόπον

ὁ ἀπαίδευτος λαὸς ἐξεύρει πολλάκις νὰ βαδίζῃ τὴν μέσσην ὁδὸν, χωρὶς νὰ ἐκκλίνῃ εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὑπερβολῆς, ἢ τῆς ἐλλείψεως ; Ἐκείνην τὴν ὥραν μία φιλόφρων ὑποδοχὴ ἐνὸς ἀπαταιῶνος βασιλέως ἦτον δουλοπρέπεια καὶ εὐτελισμὸς τοῦ ἔθνους· ἐξ ἐναντίας ὅμως καὶ ἂν ἔπρχτο εἰς αὐτὸν κανὲν ἄτοπον, ἦτο μέγας κίνδυνος μὴν ἤθελε συμβῶσιν ἀπ' αὐτὸ μέγαλα κακά.

Τὸν ὠδήγησαν λοιπὸν εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἐκεῖ διπλῶσαντες καὶ τριπλῶσαντες τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλάκων, καὶ χωρίσαντες ἀπ' αὐτὸν τὴν βασιλίτισσαν, τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὰ τέκνα του, ἔκαστον εἰς χωριστὸν οἶκημα, τοὺς ἐφύλαξαν ἕως τέλη Σεπτεμβρίου μηνός, διὰ νὰ μὴ τοὺς φύγῃ καὶ πάλιν. Ὁ βασιλεὺς φαίνεται ὅτι εἶναι φυσικὰ καλῆς ψυχῆς ἄνθρωπος· καὶ ἂν ποτε πράξῃ τι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἶναι γνώμη πολλῶν, ὅτι παρακινεῖται καὶ ἀπατᾶται ἀπὸ πονηροὺς συμβούλους, ὑπάρχων αὐτὸς ἀπλούστατος· Ἄν ἦναι ἀληθεὺς τὸ ὁποῖον αὐτοὶ διηγοῦνται, εἶναι καὶ αὐτὸ σημεῖον τῆς καλοκάγαθίας του ἢ τῆς ἡλιθιότητός του, ἂν οὕτως σὲ ἀρέσῃ νὰ ὀνομάσῃς τοιαύτην καλοκάγαθίαν. Λέγουσιν ὅτι καταβάς ἀπὸ τὴν ἄμαξαν, καὶ ἐμβαίνων εἰς τὸ παλάτιον, ἔρριψε μέβριαν τὸν ἑαυτὸν του εἰς μίαν καθέδραν, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὑδοιορίας τὸν κόπον, καὶ εἶπε ταῦτα τὰ λόγια· « οὐδένας ἐπέρασε τὴν ζωὴν του χωρὶς ποτὲ νὰ κάμῃ « καμμίαν σκατοδουλείαν· ἰδοὺ ἔκαμα κ' ἐγὼ τὴν ἰδικήν μου ». Ἐπειτα ἐζήτησεν ἕνα πετεινόπουλον ὀπτὸν, τὸ ἔφαγε μὲ μεγάλην ὄρεξιν, ἔπινε καὶ καμμίαν φιάλην οἴνου, μετὰ ταῦτα ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην του μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, καὶ ἐκοιμήθη ἡσύχως καθὼς καὶ πάντοτε, ὥς νὰ μὴν εἶχεν ἀκολουθήσειν τίποτε. Ἡ βασιλίτισσα ὅμως ἦτο πολλὰ λυπημένη, καὶ πολλάκις ἐδάκρυσε.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ Σύνοδος . . . Ἄλλ' ἂς ἀναβάλω μικρὸν τὴν διήγησιν, διὰ νὰ σὲ διηγηθῶ πρῶτον τὰ συμβάντα εἰς τοὺς μεταξὺ μῆνας.

Μόλις ὁ Ἀγιώτατος πατήρ τῆς Ρώμης ἔμαθεν τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως, καὶ ἔδειξε δημόσιον καὶ ἀνόητον χαρὰν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ Ρώμη, χωρὶς νὰ προσμένωσι καὶ τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἔξοδον τοῦ βασιλέως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐπειδὴ ἤλπιζαν μὲ αὐτὴν τὴν φυγὴν νὰ διορθωθῶσιν τὰ πράγματα κατὰ τὸν σκοπὸν των, ἤγουν νὰ ἀναλάβωσι καὶ πάλιν οἱ Καλόγηροι τὰς ἀρχαίας τιμὰς καὶ πλοῦτον καὶ νὰ πέμπῃ πάλιν ἡ Γαλλία ταπεινῶς, ὥς καὶ πρότερον, πρὸς τὴν αὐτοῦ Μακαριότητα ἑθαυρούς χρυσίου κατ' ἔτος. Ὅση ὅμως ἐστάθη ἡ χαρὰ τῆς Ρώμης, ἄλλη τόση, καὶ περισσοτέρα ἔγεινεν ἡ λύπη καὶ ἐκπληξίς, ὅταν μετὰ δύο ἡμέρας, μὲ τὸν δεύτερον ταχυδρόμον, ἔμαθεν ὅτι ἐπιάσθη καὶ ἐφέρθη εἰς τοὺς Παρισίους ὁ Πρωτότοκος υἱὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἐξεύρεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος, τὸν ὁποῖον δίδει εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ἡ πανοῦργος Ρώμη. Δὲν ἔφθανεν αὐτὸ, ἀλλ' ἐδοκίμασαν καὶ ἄλλην μεγάλην θλίψιν οἱ Καλόγηροι. Ἰσως ἤκουσας ὅτι ἀποθανόντα τὸν περίφημον Βολταῖρον, (α) Καὶ ὑμεῖς ἄθλιοι Καλόγηροι, ἀντὶ νὰ ζητῆτε νὰ ἰατρεύετε τὰς πληγὰς τοῦ γένους, ἐγίνετε χεῖρονες καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὑμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἦσθε τὸ ἅλας καὶ τὸ φῶς τῶν κοσμικῶν ἐμωράνθητε, ἐσκοτίσθητε, καὶ παντάπασιν ἡχραιώθητε. Ἐπειτα ζητεῖτε σέβας καὶ εὐλάβειαν παρὰ τοῦ λαοῦ, σεῖς οἱ ὅποιοι μῆτε θεὸν σέβεσθε, μῆτε θρησκείαν εὐλαβεῖσθε! Ἄς ἐπανελθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐθνικὴν Σύνοδον.

Αὕτῃ λοιπὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, μέλλουσα νὰ διαλυθῇ, ἐπειδὴ εἶχε πληρωθῇ ὁ διωρισμένος καιρὸς τῆς συνελεύσεώς της, ἐστοχάσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν τὸν βασιλέα εἰς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν του, τὸ μὲν διότι οὕτως ἀπῆτει τὸ συμφέρον ὅλης τῆς βασιλείας· τὸ δὲ, ὅτι ἐφοβοῦντο μὴπως οἱ ἄλλοι βασιλεῖς κάμωσι καὶ στα-

(α) Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναγνώσῃ ὅλην ταύτην τὴν περιεκτικὴν εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα, σελ. 93—102. Ο ἑκδότης

νικῶς, ὅτι δὲν ἔκαμαν αὐτοὶ ἐκουσίως, μάλιστα δὲ ὁ τῆς Ἰσπανίας, ὅστις εἶναι συγγενὴς τοῦ ἡμετέρου, καὶ ἐφοβέρισε τρόπον τινὰ τὴν Σύνοδον διὰ τοῦ πρέσβεως τῆς. Συνέβη περὶ τούτου μεγάλη ταραχὴ εἰς τὴν Σύνοδον, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ εἰς γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ καλέσωσι τὸν βασιλέα εἰς Δικαστήριον, καὶ νὰ τὸν κρίνωσιν ὡς ἓνα τῶν πολλῶν διὰ τὴν δραπέτευσίν του. Αὐτοὶ ὅσοι εἶχαν τοιαύτην γνώμην διήγειραν καὶ μερικοὺς τοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι συνθροισθέντες, ἐφοβέριζαν τὴν Σύνοδον, ζητοῦντες ἐξ ἀποφάσεως κρίσιν, ὥστε ἐφοβήθησαν μήπως συμβῇ καὶ ἐδῶ ὅτι συνέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ 1648 ἔτος, ὅπου, κρίναντες δημοσίᾳ τὸν βασιλέα, Κάρολον τὸν πρῶτον, τὸν ἀπεκεφάλισαν. Ἀλλὰ τέλος πάντων ἐνίκησε τῶν φρονιμωτέρων ἡ ψῆφος, ὅχι ὅμως χωρὶς αἱματοχυσίαν· ἐπειδὴ διὰ νὰ διασκηρπίσωσι τὸν συναθροισμένον λαόν, ἠναγκάσθησαν νὰ βροντήσωσι τὰ κανόνια, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔπесαν σχεδὸν τριάκοντα ἄνθρωποι.

Ἐτελείωσε λοιπὸν ἡ Σύνοδος τὴν νομοθεσίαν, ἔπειτα τὴν ἔπεμψε διὰ δώδεκα πρέσβεων πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ νὰ τὴν υπογράψῃ, λέγοντες πρὸς αὐτὸν, ὅτι διὰ νὰ μὴ προφασίζε-ται, ὅτι στανικῶς του τὴν υπέγραψεν, εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοὺς Παρισίους, καὶ νὰ υπάγῃ εἰς ὅποιαν πόλιν θέλῃ τῆς βασιλείας, καὶ ἐκεῖ νὰ τὴν ἐξετάσῃ ἐλευθέρως, καὶ νὰ τὴν υπογράψῃ, ἂν τὸν ἀρέσῃ. Αὐτὸς τὴν ἔλαβε καὶ ἀπεκρίθη πρὸς τοὺς πρέσβεις, ὅτι ἀπὸ μὲν τοὺς Παρισίους δὲν ἔκριεν εὐλογον νὰ ἐξέλθῃ: τὴν δὲ νομοθεσίαν εἶχε χρεῖαν ὀλίγων ἡμερῶν διὰ νὰ ἐξετάσῃ.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας μηνύει πρὸς τὴν Σύνοδον, ὅτι τῇ ἐπαύριον εἶχε γνώμην νὰ υπάγῃ πρὸς αὐτὴν, διὰ νὰ υπογράψῃ πανδημῶς τὴν νομοθεσίαν. Ἐπαρρησιάσθη εἰς τὴν Σύνοδον, ἔκαμε μίαν δημηγορίαν μακράν, ἀλλ' ὥραίαν καὶ καταπειστικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανέλαβε τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας εἶχε δραπέτευσεν· εἶπεν ὅτι, ἀγκαλὰ εἰς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν

εὑρίσκοντο καὶ μερικά πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν τῆς γνώμης του, τὴν ἀπεδέχετο ὁμῶς ὁλόκληρον, ἀφίνων εἰς τὴν φρόνησιν τῆς Συνόδου, καὶ εἰς τὸν μέγαν διδάσκαλον, τὸν καιρὸν, νὰ τὰ διορθώσῃ. Ἐπειτα ἔλαβε τὸν κάλαμον, καὶ ὑπέγραψε. Ἡ δημηγορία του ἦτον τόσο καλὴ, ὥστε τὴν διέκοπταν εἰς ἐκάστην σχεδὸν φράσιν, καὶ οἱ Συγκλητικοὶ καὶ οἱ περιεστῶτες ἐκ τοῦ λαοῦ, μὲ μεγάλας φωνάς, ζήτην ὁ βασιλεὺς! Ζήτην ὁ Λοδοβίκος! Αὕτη ἡ παρελπίδα ἀπόφασις τοῦ βασιλέως μᾶς ἐξέπληξε τόσο ὅλους, ὥστε πολλοὶ ἀκόμη ἀμφιβάλλουσι ἂν ἦναι εἰλικρινής, ἢ ἂν μᾶς μαγειρεύῃ καὶ πάλιν κρυφίως καμμίαν σκατοδουλείαν, ὡς τὴν πρώτην. Ὅσοι τὴν πιστεύουσιν ἄδολον (ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶμαι κ' ἐγὼ) θεμελιοῦνται πρῶτον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως, ὅστις καθὼς σὲ εἶπα, εἶναι καλὸς ἄνθρωπος· ἔπειτα εἰς αὐτὴν τὴν βασιλίссαν, ἢ ὅποια λέγουσιν, ὅτι μανθάνουσα ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀνδραδέλφων τῆς τῶν φυγάδων ἦτον, νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ δυνάμεις, ὅχι διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὸν ἀδελφόν των εἰς τὴν προτέραν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν καθαιρέσωσι ὡς ἥπιον, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάξιον νὰ βασιλεύῃ μὲ ῥάβδον σιδηρᾶν, καὶ νὰ λάβωσιν αὐτοὶ τοὺς χαλινούς τῆς βασιλείας, αὐτὰς, λέγουσι, τὰς σκευωρίας μανθάνουσα, ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν τῆς τὸν Αὐτοκράτορα παρκαλοῦσα νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς ἀδελφούς τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος παρέστησεν εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα τὸν μέγα κίνδυνον, τὸν ὅποιον ἔτρεχε νὰ ἀπωλέσῃ τὸ διάδημα, καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ μόνη του σωτηρία ἦτον νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν λαόν του. Ἀν αὐτὰ ἦναι ἀληθῆ, καθὼς εἶναι πιθανὰ, κατὰ λαμβάνεις καλῶτατα, ὅτι αὐτὸ τὸ κάμωμα τοῦ βασιλέως ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄδολον.

Ἀφοῦ ἐδέχθη καὶ ὑπέγραψε τὴν νομοθεσίαν, τὴν ἐκοινώνησε καὶ δι' ἐπιστολῶν πρὸς ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, βαβχιόνων ὅτι ἐλευθέρως τὴν ἐδέχθη. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεκρί-

θη μὲ εὐμένειαν, συγχαίρων μὲ τὸν γαμβρὸν του. Καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ βλέπη μὲ αὐστηρὸν ὄμμα καὶ τοὺς φυγάδας Γάλλους, ὅσοι εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐπικράτειάν του. Καὶ τοῦτο βεβαιώνει ἀκόμη, ὅτι τὰ περὶ τῆς βασιλείας λεγόμενα εἶναι ἀληθινά. Τὸ αὐτὸ ἔκαμαν καὶ ὁ Προυσίας, ἡ Ἀγγλία, ἡ Πολωνία καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ὁμοῦς ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του, νὰ μᾶς κρατῇ μάχην. Ἡ Ῥωσσία δὲν ἠθέλησε μήτε αὐτὴ νὰ ἀποκριθῇ, καὶ πέμπει καθεκάστην ἀργύρια εἰς τοὺς φυγάδας ἀδελφούς τοῦ βασιλέως, καὶ ὑποσχέσεις μεγάλας. Ὁ Σουηκίας δὲν ἠθέλησε μήτε νὰ ἀνοίξῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως· ἀλλὰ τὴν ἐπέστρεψε μὲ ὀργὴν πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν, διΐσχυριζόμενος ὅτι ὁ βασιλεὺς, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἐδέχθη τὴν νομοθεσίαν. Ταύτην τὴν ὥραν μανθάνομεν ὅτι συνεκρότησε καὶ νέαν συμμαχίαν μὲ τὴν Αἰκατερίνην. Καὶ αὐτὴ ἡ συμμαχία (εἰς τὴν ὁποίαν θέλει συνέλθειν, καὶ ἡ Ἰσπανία) ἄλλη βέβαια σκοπὸν δὲν ἔχει, παρὰ νὰ ἔλθωσι νὰ μᾶς σφάξωσιν, ἂν δυνηθῶσι τὸ ἐρχόμενον ἔαρ.

Αὐτοὺς τοὺς φόβους ἔχομεν τώρα, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν καὶ αἱ δυστυχεῖς εἰδήσεις ἀπὸ τὰς Ἀμερικανὰς ἀποικίας τῶν Γάλλων, ὅπου ἐστασίασαν οἱ Αἰθιοπες σκλάβοι, καὶ κατέσφαζαν ἀνηλεῶς πολλὰς χιλιάδας λευκῶν, κατέκαυσαν ἀναρίθμητα χωράφικα καφέ καὶ σακχάρου, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Πρόσθετε εἰς αὐτὰ καὶ τὸ σχίσμα τῆς Γαλλικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οἱ καλοὶ σου Κηλόγηροι, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὴν Γαλλίαν δύο μέρη καθολικῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, οἱ μὲν λειτουργοῦνται, βαπτίζονται καὶ θάπτονται ἀπὸ ἱερεῖς, ἐνόρκους· οἱ δὲ προστρέχουσιν εἰς τοὺς ἀνωμότους, λογιζόμενοι ὡς ἀσέβειαν, καὶ νὰ χαιρετήσωσι ἱερέα ἐνορκον.

Ἐλυσμόνησα νὰ σὲ εἶπω καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀργυρίου εἰς ὅλην τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνάβασιν τῆς τιμῆς ὧλων τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων. Ἄν ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπείρακτοι, πολλοὶ θέλουν μᾶς θαυμάσειν. Τὸ

χειρότερον ὁμῶς εἶναι ὅτι ἀπέθανεν ὁ Μιραβῶς. Μόνου αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ κεφαλὴ ἦτον ἱκανὴ νὰ διασκεδάσῃ τοσοῦτον νέφος κακῶν. Ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἀναζητεῖ, ὅλοι τὸν κλαίουσιν. Εἰς τὴν δευτέραν Ἑθνικὴν Σύνοδον, ἥτις ἤρχισε τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου, εἶναι μερικοὶ ἀξιόλογοι ἄνδρες, ἀλλὰ κανένας Μιραβῶς δὲν εὐρίσκεται.

Ἄς εἴπωμεν καὶ μερικὰ περὶ τῆς Ῥωσίας, ἐπειδὴ εἶσαι τόσον φιλόρωσος.

Ὁ περίφημος Ποτεμκῖνος ὁ Πρίγκιψ, εὐρισκόμενος εἰς τὸ Ἰάσιον, μητροπόλιν τῆς Μολδαβίας, ἡσθένησε μὲ πυρετὸν κακοήθη. Μετὰ τινὰς ἡμέρας τῆς νόσου, ἐζήτησε νὰ τὸν μετακομίσωσι μὲ ἀμάξιον τριάκοντα λέγας μακρὴν ἀπὸ τὸ Ἰάσιον (ὅπου ὁ ἀὴρ ἦτο καθαρὸς) εἰς ἓν μοναστήριον. Ἀλλ' εἰς τὴν ὁδὸν αὐξήσεν ἡ νόσος τόσον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ. Πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Ἰάσιον, ἐνοχλούμενος ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς ὁδύνας, κατέβη ἀπὸ τὸ ἀμάξιον, καὶ ἐπλαγίασεν τὸν ἑαυτὸν του εἰς ἓνα τάπητα, στρωμένον εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐκεῖ ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγον.

Στοχάζεται τὸν θανατὸν τοῦ ὅλη ἡ Εὐρώπη ὡς μεγίστην εὐτυχίαν διὰ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὸν διάδοχόν της. Ἦτον ἀκόρεστος ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ τοῦ Πρίγκιπος: καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ ἀπέβλεπαν βέβαια εἰς τὸ νὰ σφετερισθῇ τὸν θρόνον τῆς Ῥωσίας, ἀποθανούσης τῆς Βασιλίσσης, ἥ καὶ νὰ τὸν ἀρπάσῃ ἔτι ζώσης, καὶ νὰ τὴν σφαλίσῃ εἰς καμμίαν Μονήν. Ἄν τοῦτο συνέβαιnen, ἦτον ἰδικόν της τὸ σφάλμα, ἐπειδὴ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τόσον ὕψος, ἀπὸ τὸ ὅποιον δύσκολον ἦτο νὰ τὸν καταβιδάσῃ. Μόνος ὁ θεὸς ὕψοι καὶ ταπεινοῖ μὲ εὐκολίαν. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀνοήτως καὶ παρ' ἀξίαν ὑψώσωσί τινα, ἐπιστρέφει τὸ κακὸν εἰς αὐτούς. Βλέπεις ὅποια βάσανα δοκιμάζουσιν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοὺς Καλογήρους των τοὺς ὁποίους ἀκόμη δὲν δύνανται νὰ δαμάσωσι; Βλέπεις πόσα δοκιμάζουσιν οἱ καλοὶ σου Σμυρναῖοι εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν Ἄρ-

χιρατείας ; Ἀρχονται νὰ ὑψόνωσι τὸ Ἀρχιερίδιόν των μέχρι τῶν νεφελῶν, ἔπειτα θαυμάζουσι καὶ ἀγανακτοῦσιν, ἂν ἐκεῖθεν τοὺς κατακλύζει μὲ ὄμβρους αἵματος.

Σὲ εἶπον, ἂν δὲν λανθάνωμαι, εἰς τὰς προλαβούσας μου, μὲ ποίαν πολιτικὴν μετεχειρίσθη τοὺς Ἀγγλους ἢ Αἰκατερίνη, ὅταν τὴν ἐφοβέριζαν. Σὲ εἶπα πρὸς τούτοις ὅτι εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀγγλίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶχε δημηγορήσειν καὶ ἡ Ἀλώπηξ (διότι Φώξ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον σημαίνει Ἀλώπεκα) παριστάνουσα σοφώτατα τὴν μεγάλην ἀδικίαν τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμου. Αὐτὴν τὴν δημηγορίαν τοῦ Φώξ μανθάνουσα ἡ Αὐτοκρατόρισα, ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ πρέσβυν της νὰ εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους της τὸν Φώξ, καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὸν τὸ ἄγαλμά του, « διὰ νὰ τὸ στήσῃ (ἔλεγε ῥητῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν της) « μεταξὺ τῶν » ἀγαλμάτων τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος, τὰ ὅποια » εὐρίσκονται εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Πητρουπόλεως ». Διότι ἔχει καὶ αὕτῃ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰ ἀγάλματα καθὼς ἡ λογιότης σου τὴν εἰκόνα τοῦ Μιραβὼ εἰς τὸν θάλαμόν σου, δὲν ἐξεύρω ἂν ἡ βασίλισσα ἐμιμήθη τὴν λογιότητά σου, ἢ ἡ λογιότης σου, τὴν βασίλισσαν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, ἓνας περίφημος ἀγαλματοποιὸς τῆς Λόνδρας ἐλάξευσεν ἀπαραλλάκτως τὴν εἰκόνα τοῦ Φώξ, καὶ τὴν ἔπεμψαν εἰς Πητρούπολιν. Ἄν κατὰ τύχην εὕρω κ' ἐγὼ αὐτὴν τὴν εἰκόνα, θέλω τὴν πέμψειν πρὸς τὴν λογιότητά σου, διὰ νὰ μὴν ἦναι ἡ πινακοθήκη σου ὑποδεεστέρα ἀπὸ ἐκείνην τῆς βασιλίσσης.

Καιρὸς εἶναι νὰ σὲ εἶπω καὶ τὰ γελοῖα τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. ἐξεύρεις ὅτι αὐτὸς παρωξύνθη πολὺ κατὰ τοῦ Πίτ, μεμφόμενος αὐτὸν διὰ τὸν ἄδικον πόλεμον, τὸν ὅποιον ἐμελέτα κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀφ' οὗ ἡ Ῥωσσία ἀπεράσισε νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, ἐτύπωσαν εἰς Λόνδραν, καὶ ἐπώλησαν δημοσίᾳ εἰς τὰ ἐργαστήρια μίαν εἰκόνα, ἡ ὅποια παρίσταε

τὴν Αἰκατερίναν περιβεβλημένην καὶ πεποικιλμένην ἐν δόξῃ, εἰς μίαν θριαμβευτικὴν ἄμαξαν, διὰ τὰς κατὰ τῶν μιαρῶν χαμάλιδων λαμπρὰς νίκας, καὶ ὀπισθεν τῆς ἀμάξης ἦτον ἀπαράλλακτος εἰκονισμένος ὁ Καλὸς σου Πίτ, ἐνδεδυμένος δουρικὰ, καὶ σκλάβος δηλαδὴ τῆς Αἰκατερίνης.

Φοβεῖσαι, λέγεις, μὴ σὲ κατηγορήσω ὥς φιλόρωσον. Ἀγάπα τοὺς Ῥώσους, ὅσον θέλεις, εἰς αὐτὸ δὲν ἐναντιοῦμαι. Τοῦτο μόνον φοβοῦμαι μήπως καὶ ἡ λογιότης σου κρίνεις καὶ ἐλπίζεις τὴν Ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ὥς τὴν κρίνει ὁ κοινὸς λαός. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νέους Ἕλληνας τὴν σήμερον προσμένουσιν ἐπιθυμητικῶς τὴν ἐλευθερίαν, ὅχι διὰ νὰ σοφισθῶσι, καὶ νὰ ἀλλάξωσι τὰ δουρικὰ καὶ βάρβαρα ἦθη εἰς χρυστὰ, ὅχι διὰ νὰ ἔχωσι ποιμένας ἀληθινούς, μιμητὰς τῶν Ἀποστόλων, ἀντὶ τῶν λύκων, οἱ ὁποῖοι τοὺς δυναστεύουσι τὴν σήμερον· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀξιωθῶσι νὰ ἀκούσωσι τὴν λειτουργίαν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, διὰ νὰ ὑπάγῃ με περισσοτέραν εὐκολίαν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὥς νὰ μὴν ἦτον ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς τόσον καλὴ, ὅσον καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας· ὥς ἂν ἐκατοίκει ὁ θεὸς ἐν χειροποιήτοις, ὥς νὰ ἤρρεσεν εἰς αὐτὸν ἄλλη προσκυνήσις καὶ λατρεία, παρὰ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὥς ἂν τέλος πάντων, τὸ αἰσχρὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ **ΧΑΝΤΖΉ**, ἀρμόδιον εἰς μόνους τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Μωάμεθ, ἦτον ἀναγκαῖον καὶ εἰς τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Χριστοῦ! Ὅσον διὰ τοὺς Ῥώσους τοὺς ἀγαπῶ κ' ἐγὼ, καὶ ἴσως περισσότερον ἀπὸ τὴν λογιστήτά σου. Ἀλλὰ πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ τοὺς ἀγαπῶ, δὲν εἶναι καιρὸς κατὰ τὸ παρὸν νὰ σὲ τὸ ἐξηγήσω. Ἴσως μὲ ἄλλην μου ἐπιστολὴν σὲ γράψω περὶ τούτου μερικὰ ἀναγκαῖα, καὶ ἄξια εἰδήσεως καὶ διὰ τὴν λογιστήτά σου καὶ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν.

• • • • •

Ἐχω καὶ ἄλλα πάμπολλα ἐρωτήματα, ἄλλα μὲν ἀναφερό-

μενα εἰς τὸν Ἱπποκράτην, ἄλλα δὲ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διά-
λεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυνάθρηναι πολλὰς παρατηρήσεις
περιέργους, διὰ τὰς δώσω καμμίαν ἡμέραν εἰς φῶς, ἂν ὁ
θάνατος δὲν μὲ ἀρπάσῃ χωρὶς τὰ μὲ ἐρωτήσῃ. Κατὰ τὸ
παρὸν ὅμως δὲν ἔχω τὸν καιρόν.

Μὲ ἐρωτᾷς περὶ τοῦ πονήματός μου. Τί τὰ σὲ εἰπῶ, ὅστις
δὲν ἐξεύρω μήτ' ἐγὼ πότε ἔχει τὰ τελειωθῇ. Εἶναι μακρὸν,
κοπιαστικόν, καὶ ζητεῖ μεγάλην προσοχήν. Ἀκόμη δὲν ἐτε-
λείωσα τὸν πρῶτον τόμον. Ἐρῶσο εὐδαιμονῶν!

Νοεμβρίου 15, 1791.

Ὅλος σὸς

Ο. Ο.

Ταύτην τὴν ὥραν ἦλθεν ἡ ἀπόκρισις τοῦ βασιλέως τῆς
Ἰσπανίας πρὸς τὸν ἡμετέρον βασιλέα, καὶ φαίνεται ὅτι ἐδυσω-
πήθη καὶ αὐτός. Ἀπεκρίθη ὁμοίως καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Πορ-
τογαλλίας εὐμενέστερον καὶ φρονιμώτερον ἀπὸ τὸν Ἰσπανίας.
Ὁ δὲ πανιερώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πρίγκιψ τῆς Παγον-
τίας, ἓνας ἀπὸ τοὺς Γερμανικοὺς ἐκλέκτορας, ἀπεκρίθη ὡς
Κελόγηρος, δηλαδὴ μὲ ἀνάσχυντον αὐθάδειαν, προφασίζόμενος
ὅτι ἡ ἐθνικὴ Σύνοδος τῶν Γάλλων ἀνέτρεψε τὴν ἐκκλησια-
στικὴν κατάστασιν. Ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τὸν ἔπεμψεν ὀπίσω
τὴν ἐπιστολήν του μὲ ὀργὴν καὶ δυσαρέσκειαν. Ἐγραψεν ὁ-
μοίως καὶ πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν εἰς Σουηκίαν, τὰ δώσῃ
καὶ πάλιν τὴν ἐπιστολήν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ τὰ ἐπιμένῃ
λιπαρῶς ζητῶν τὴν ἀπόκρισιν. Καὶ ἂν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουη-
κίας ἐπιμένῃ εἰς τὸ πείσμά του, τὰ ἀναχωρήσῃ εὐθὺς ἀπὸ τὰ
Στοκόλμιον, χωρὶς τὰ ζητήσῃ ἄδειαν.

Ἡ συμμαχία τῆς Σουηκίας μὲ τὴν Ῥωσσίαν εἶναι σχεδὸν
βέβαιος· καὶ δὲν ἐξεύρομεν τί μέλλει τὰ συμβῆναι ἐντεῦθεν.

Ὁ Ποτεμκῖνος ἀφίνει περιουσίαν τεσσαράκοντα μιλλιουνίων
Ῥουβλίων. Πῶς σὲ φαίνεται τοῦτο;

ἐκ Παρισίων, 27 Νοεμβρίου, 1797.

Τῷ Μουσικολογιωτάτῳ Πρωτοψάλτῃ τῆς Ἐκκλησίας Σμυρναίων, Κυρίῳ Δημητρίῳ Λότῳ, ἀσπασίως, εἰς Σμύρνην.

Φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα.

. Παραπονεῖσαι ὅτι δὲν σὲ γράφω, ὡς νὰ μὴν ἤξευρες ὅτι ἡ φοβερὰ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Γάλλων, καὶ ὁ ἄσπονδος πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθησαν νὰ κηρύξωσιν ἐναντίον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, μᾶς κατέκλεισε πανταχόθεν, καὶ μᾶς κρατεῖ ἀκόμη κλεισμένους, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ἀδύνατον ἢ τοῦλάχιστον δυσκολώτατον πρᾶγμα ἡ δι' ἐπιστολῶν κοινολογία.

Αἱ δυστυχίαι, τὰς ὁποίας ὑπέφερας, φίλε μου, αὐξήσαν καὶ ἀνεκαίνισαν τὴν μνήμην τῶν δεινῶν, ὅσα ἐγὼ ἔπαθον. Πάνδεινα βέβαια εἶναι τὰ κακά σου· ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο σὲ βεβαιόνω διὰ παρηγορίαν σου, ὅτι δὲν εἶναι μῆτε τὸ ἑκατοστημόριον τῶν συμφορῶν, ὅσας ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος ἐδοκίμασα εἰς διάστημα δύο ἐτῶν ὀλοκλήρων, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀκόμη δὲν ἐλευθερώθην. Μὲ κακοφαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ τὰς περιγράψω, ἐπειδὴ χρειάζονται πεντήκοντα ἢ ἐξήκοντα φύλλα χαρτίου διὰ νὰ σὲ τὰς παραστήσω κατὰ πλάτος. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι, χωρὶς τὴν πρόθυμον βοήθειαν τοῦ Δόμινου, χωρὶς τὰς παρηγορίας αὐτοῦ τοῦ πιστοῦ, καὶ γενναίου φίλου, ἤθελες πρὸ πολλοῦ ψάλλειν αὐτοῦ τὸ μνημόσυνόν μου. Ἐξω ἀπὸ τὴν δαψιλῇ βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μ' ἔπεμψε, μὲ παρακαλεῖ θερμῶς, καὶ μὲ ἐξορκίζει, νὰ τὸν ἀνακαλύψω φιλικῶς ὅλας μου τὰς χρείας, διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ ἀκόμη περισσότερον. Ἐλυπήθη μεγάλως, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ μέρος ἀπὸ τὰ βιβλία μου, διὰ νὰ μὴ λιμοκτονηθῶ. Ἐπειδὴ ἓνα ἀπὸ τὰ μύρια δεινὰ, τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασα μὲν ἐδῶ, ἦτον καὶ ἡ πείνα, πληγὴ φοβερὰ ἐνωμένη μὲ ἄλλην

πληγὴν, τὸν προπερυσινὸν πάνδεινον χειμῶνα, εἰς τὸν ὅποῖον πολλοὶ ἀπέθαναν, καὶ ἀπὸ ἔνδειαν τροφῆς, καὶ ἀπὸ ἔνδειαν ξύλων διὰ τὰ πύρρονται.

Εἰς αὐτὸν τὸν φρικτὸν χειμῶνα ἔχασα πρῶτον τὰ δύο τριτημόρια τοῦ αἵματός μου ἀπὸ τὰς αἰμορροΐδας, αἱ ὁποῖαι ἔρρευσαν με τοσαύτην βίαν, ὥστε πολλάκις ἐλειποθύμῃσα. Μόλις ἐλευθερώθην ἀπὸ τὰς αἰμορροΐδας, καὶ ἔπεσον εἰς ἄλλην ἀσθένειαν τοῦ πλευριτικοῦ. Ἐλευθερωθεὶς καὶ ἀπὸ αὐτοῦ, εἶχον χρεῖαν καὶ περισσοτέρας τροφῆς, καὶ περισσοτέρας ἀναπαύσεως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, διὰ τὰ λάβω τὰς δυνάμεις μου. Ἡ τροφή μου ἐστάθη πολλάκις μία οὐγγιὰ ἄρτου καθημέραν, ἐπειδὴ ἡ λίτρα τοῦ ἄρτου ἐπωλήθη ἕως εἴκοσι γρόσι. Δὲν με ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπαύσω μήτε τὸ πνεῦμα μου. Ἀναγκαζόμενος νὰ σπουδάζω ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ τὰ κερδίζω καὶ αὐτὴν τὴν ὀλίγην ζωοτροφίαν, μετέφρασα τέσσαρα συγγράμματα, τρία ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν, καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον. Ἀφίνω σε νὰ καταλάβῃς πόσον αὕτη ἡ κακοπάθεια τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος ἔπρεπε νὰ συντρίψῃ καὶ νὰ καταφθείρῃ τὸ πανάθλιον σῶμά μου. Εἶναι δύο χρόνοι σχεδὸν τώρα, καὶ ἀκόμη δὲν ἀνέλαβον τὰς δυνάμεις μου, μήτε θέλω ἴσως ποτε πλέον τὰς ἀναλάβειν, ἀλλὰ δοκιμάζω ὅλα τὰ δεινὰ τῶν ἐβδωμηκονταετῶν γερόντων, μολονότι δὲν εἶμαι ἀκόμη πεντηκοντούτης. Μὴ νομίσῃς ὅμως ὅτι μόνος ἐγὼ ὑπέφερα τὰ δεινὰ ταῦτα. Εἰς τὴν πάνδεινον ταύτην περίστασιν ἀλήθευσε τὸ « Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ » ἐπέινασαν. Ἄνθρωποι πρῶην εὐδαίμονες ἠναγκάσθησαν νὰ φωμοζήτῃσιν. Πολλοὶ ἀπέθαναν εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως ἀπὸ ἔνδειαν τροφῆς. Ἄλλοι ἐθανάτωσαν τὸν ἐαυτὸν τῶν ἀπὸ ἀπελπισίαν· γυναῖκες ἑγγυοὶ κατεποντίσθησαν εἰς τὸν ποταμόν. Αὐτὰ τὰ δεινὰ ἀκολουθοῦσι μέχρι σήμερον, ὅχι πλέον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῆς· αἱ τροφαὶ τὴν σήμερον εἶναι δαφιλεῖς· ἀλλὰ δοκιμάζομεν ἐν ἄλλο κακόν, ὅχι μικρότερον ἀπὸ

τὴν πείναν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀναργυρία. Πρότερον δὲν εἶχα-
 μεν τροφάς· τὰ νῦν δὲν ἔχομεν ἀργύριον νὰ τὰς ἀγοράσωμεν.
 Ἡ κοινὴ αὕτη ἀναργυρία μὲ ἀναγκάζει νὰ κοπιᾶζω πολὺ, καὶ
 νὰ κερδίζω ὀλίγον. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπώλησα εἰς τοὺς
 βιβλιοπώλας διὰ λίτρας 600 — ἓν πέμπτον σύγγραμμα, τὸ
 ὁποῖον ἔπρεπε νὰ πωληθῇ τοῦλάχιστον χιλίας λίτρας εἰς ἄλ-
 λον καιρόν. Ἐχῶ ἔτοιμον ἓν ἕκτον σύγγραμμα ἑλληνικογαλ-
 λικόν, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ἐδυνήθην νὰ πωλήσω ἐξ αἰτίας
 τῆς αὐτῆς ἀναργυρίας. Καταγίνομαι κατὰ τὸ παρὸν εἰς ἓνα
 ἔβδομον καὶ αὐτὸ Ἑλληνογαλλικόν, τὸ ὁποῖον ἐλπίζω νὰ τε-
 λειώσω μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας. Εἰς τοῦτο τὸ ἔβδομον
 σύγγραμμα ἔχω σκοπὸν νὰ τρίψω (ἀλλὰ νὰ τρίψω ἰσχυρὰ)
 τὸ ἀναιδὲς πρόσωπον τοῦ Γερμανοῦ σοφιστοῦ, τοῦ Παύτου, διὰ
 τὰς φρικώδεις συκοφαντίας, ὅσας ἐξέρασε κατὰ τοῦ δυστυχοῦς
 γένους τῶν Γραικῶν· καὶ νὰ τὸν πληροφορήσω, ὅτι εἰς τὸ τέλος
 τοῦ δεκάτου ὁγδοοῦ αἰῶνος, μετὰ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίην
 τεσσάρων σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων, εὐρίσκονται ἀκόμη μεταξὺ
 τῶν Γραικῶν ἄνθρωποι ἱκανοὶ καὶ νὰ συγγράφωσι καθὼς καὶ
 οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ νὰ ἀνασχευάτωσι τὰς φλυαρίας ἐνὸς τερατο-
 λόγου σοφιστοῦ. Φοβούμενος μὴν ἀποθάνω πρὶν τελειώσω
 αὐτὸ τὸ σύγγραμμα καὶ ἐκδικήσω τὸ γένος μου (ταύτην τὴν
 ὥραν, φίλε μου, ρέουσι τὰ δάκρυά μου ποταμηδὸν ἀπὸ τὴν
 ἀγανάκτησιν, καὶ τὸν διακαῆ πόθον τῆς ἐκδικήσεως), ἔγραψα
 ἓνα μικρὸν ὑπομνημάτιον, καὶ ἕκαστα νὰ τὸ τυπώσωσι μὲ τὸ
 ὄνομά μου εἰς μίαν φιλολογικὴν ἐφημερίδα. Εἰς αὐτὸ τὸ ὑπο-
 μνημάτιον παριστάνω εἰς τὴν σοφολογιότητά του ὅτι δὲν
 ἐκατάλαβε μίαν ρῆσιν τοῦ Δεινάρχου τοῦ Ρήτορος (ἐπειδὴ
 αὐτὸς κομπάζει ὅτι ἐξεύρει εἰς ἄκρον τὴν Ἑλληνικὴν διάλε-
 κτον), καὶ ὅτι ἔκλειπεν ἀναισχύντως μίαν παρατήρησιν φιλο-
 λογικὴν τοῦ σοφοῦ Ρεῖσκίου, καὶ τὴν ἐπρόβαλεν ὡς γέννημα
 τοῦ νοός του. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι πλὴν μικρὸς κόλαφος· τὸ
 μέγαλον ῥάπισμα θέλει τὸ λάβει εἰς τὸ ἔβδομον σύγγραμμά·

διότι εἰς αὐτὸ θέλω τὸν λαλήσειν ἰν καθαρῶς περὶ τῶν ὅσα εἶπε κατὰ τῶν Γραικῶν, καὶ θέλω τὸν ἀποδείξειν ὅτι εἶναι ἓνας ἀναιδὴς συκοφάντης.

Βλέπεις, φίλε μου Προτωψάλτα, ὅτι μὲ ὅλα τὰ βάσανα, τὰς συμφορὰς, καὶ τὰς ἀσθενείας, ὅσας ἐδοκίμασα καὶ δοκίμαζω μέχρι τοῦ νῦν, δὲν κάθημαι ἀργός, ἀλλὰ καταγίνομαι πάντοτε εἰς τὴν σπουδὴν. Μὲ θλίβεις λοιπὸν χωρὶς ἔλεος ἐλέγχων με περὶ τῆς πολυχρονίου διατριβῆς μου εἰς Γαλλίαν. Ἄς ἦσαι βέβαιος, καὶ βεβαίωσον ὅλους μου τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, ὅτι ἔχω ὀλίγην ὑπόληψιν δι' ἓνα ἄνθρωπον, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του. Καὶ καθὼς λέγει ὁ Σοφοκλῆς.

Καὶ μείζον', ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας

Φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.

Ἄλλ' αὐτὴ τῆς πατρίδος ἡ ἀγάπη μὲ ἀναγκάζει νὰ μακρύνω τὴν ἐνταῦθα διατριβήν μου· ἐπειδὴ ἐδῶ ὁ σπουδαῖος εὐρίσκει ὅλα τὰ πρὸς συγγραφὴν ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, καὶ αὐτοῦ δὲν εὐρίσκει τίποτε.

Ἐλπίζω νὰ σὲ γράψω πλατύτερον μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς Καραβοκύριους, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται κατὰ τὸ παρὸν ἐδῶ, καὶ νὰ σὲ πέμψω βιβλία διὰ τὸν Δόμινον. Αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι ἔφεραν διὰ τοὺς Γάλλους σιτάρια, καὶ οἱ Γάλλοι τοὺς κρατοῦσιν ἐδῶ 18 μῆνας, μὴν ἔχοντες τὸν τρόπον νὰ τοὺς πληρώσωσι. Στοχάσου πόση πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἀναργυρία τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων, ὅποταν ὁ θησαυρὸς τῆς δημοκρατίας εὐρίσκεται κενός. Αὐτοὶ ὁ Καραβοκύριοι εἶναι σχεδὸν τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ διαφόρους τόπους καὶ νήσους τῆς παναθλίας Ἑλλάδος. Ἡ ἀπραξία τοῦ τόπου καὶ ἡ ἄγνοια τῆς Γαλλικῆς διαλέκτου εἶναι αἷτια, διὰ τὰ ὅποια αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ Καραβοκύριοι, ἔξω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τοῦ νὰ προσμένωσι τόσον καιρὸν τὴν πληρωμὴν τῶν σιταρίων των, ἐξοδεύουσι καὶ ἐκ τῶν ἰδίων περισσότερα ἄφ, ὅ,τι πρέπει. Ὅλος ὁ κόσμος τοὺς κλέπτει.

Ἐβοήθησα τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀπ' αὐτοὺς, μεταφράσας μίαν

ἀναφοράν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ δώσωσι εἰς ἓνα κριτήριον. Ἐζήτησαν νὰ μὲ πληρώσωσι τὸν κόπον μου, καὶ ἀπόρησαν οἱ ταλαίπωροι ὅτι δὲν ἐδέχθην πληρωμὴν, ὄντες συνειθισμένοι νὰ κρατῶσι πάντοτε τὸ πουργὶ ἀνοικτόν.

*Monsieur Bernard Keun, Ministre de l'Eglise Hol-
landaise, à Smirne.*

Montpellier, 4 Decembre, 1786.

TRES-CHER-AMI ,

Le trois du mois passé je répondis en partie à votre lettre, de 26 Août, en vous envoyant en même tems la consulte que vous m'avez demandée au sujet de votre santé: puisse-t-elle vous être aussi salulaire que je le desire !

Je reçus du depuis vos deux lettres du 26 Septembre et 1^r Octobre. Je suis on ne peut plus flatté et des complimens que vous me faites , et de la part que vous prenez au succès de ma Thèse. C'était un succès, mon ami, que je dois à la providence, qui mêle toujours les biens avec les maux pour soutenir notre faiblesse. Vous ne savez pas ce qui vient de m'arriver ? Vous m'avez si souvent recommandé la résignation , que je vous cache la moitié de mes aventures , crainte de perdre votre estime. Mais de celle-ci vous allez voir si j'ai tort de me plaindre quelquefois de mon sort. M^{rs}. B. m'avaient envoyé par Mrs. Majastre frère et Ce. une remise, qui était déjà à Marseille depuis le 10 du mois d'Août. Ces Messieurs me l'envoyent par conséquent (à ce qu'ils prétendent) accompagné d'une lettre de leur part, datée du 11 Août. De Marseille à Montpellier la lettre s'égare avec la remise, je ne sais comment ni pour quoi ; et N. B. C'est la première lettre que je perds depuis que je suis en France. Ne re-

cevant aucune réponse de ma part, ils s'avisent, après trois mois, d'envoyer la seconde remise à un Négociant d'ici, avec prière de chercher et de déterrer mon individu pour me la remettre : et je ne reçus qu'au 21 Novembre l'argent, que je devais avoir dès le commencement du mois d'Août. Jugez d'après celà de la situation où je devais être dans cet intervalle du temps avec des dettes, que je crains plus que vous ne pensez pas peut-être, et sans le sous. Cette petite aventure est cause que je ne suis pas encore Docteur , que je n'ai pu prendre certains arrangemens relatifs a mes études, et que j'ai eu quelques très-petits accès de fièvre encore.

Je compte après mon doctorat de me donner tout entier à la pratique, en suivant un médecin de la miséricorde a raison de douze francs par mois. . .

Tous mes Professeurs, mais particulièrement Mr. De Grimaud, s'intéressent à moi. Ce dernier . . . me conseille mille choses, s'évertue le brave homme à songer à mille expédiens pour me retenir ici.

Je vous en parlerai plus au long dans une autre lettre. Je vous témoignai dans le tems les remerciemens de Madame Fesquet au sujet de votre cadeau. Je lui avais déjà conseillé les ouvrages de Sturm, et elle vient de les recevoir de la Haye. Elle en est fort contente , ainsi que toute la famille Allut : et mon crédit a augmenté auprès d'eux. Cette idée d'avoir été votre élève me donne chez cette famille du relief, dont je suis fier. Monsieur Allut est fort sensible aux soins que vous avez eus pour que ses narcisses fussent de la belle espèce, et il les attend avec impatience. En attendant il m'a remis une note concernant vos questions pour dif-

ferents livres, que vous trouverez ci-incluse. Je vous demanderai ce que c'est l'art de vérifier les dates.

Ἐρῶ σο φίλων φίλτατε!

T. T.

Q. N.

15.

Paris, 3 Janvier 1791.

Je reçois, mon bon ami, votre lettre avec beaucoup de plaisir; et j'empressé à y répondre, crainte de m'exposer à de nouveaux reproches de votre part.

Je travaille toujours sur Hippocrate et les Septente; deux occupations bien incompatibles et par la nature et par le stile. La demande que vous me faites, mon cher ami, quoique très flatteuse pour moi, est superflue. Passe encore pour votre Medecin, auquel je n'aurais pas peut-être songé; mais pour vous et notre brave Dentand, je sais trop ce que je dois à l'un et à l'autre, pour ne pas m'empresser à vous témoigner dans toutes les occasions les doux et profonds sentimens de ma reconnaissance.

Comme ce travail est long, je prendrai peut être le parti de le publier par petites parties, pour me tirer au plutôt possible de l'inquietude de que dira-t-on. La critique en fait la plus grande partie; la Médecine n'y entre qu'autant qu'il faut pour engager les Médecins non Hellénistes à me lire. Monsieur de Villoison persiste toujours à regarder mes corrections et conjectures comme les plus heureuses et les plus solidement motivées. Outre ces restitutions vous y verrez une infinité d'endroits, qui, quoique sains, n'ont pas encore été compris, et dont je me flatte d'avoir enfin

(TOM. B'.)

deviné le sens, à l'aide des endroits paralleles. Chemin faisant, et à mesure que l'occasion se présente, je re-tablis un grand nombre de passages d'autres Grecs (et quelquefois Latins), et j'éclaircis quelques uns, qui sont obscurs. Vous serez peut être surpris de ce que je vous dis des Auteurs Latins; d'autant plus que la Littérature Romaine n'est pas à beaucoup près aussi familière que la Grecque. Mais je vais vous en donner un exemple de restitution, muni de l'approbation de Mr. de Villoison, et de Mr. de la Rochette, deux savans distingués de cette Capitale.

NON DUM UMBRATICUS DOCTOR (dit Petrone au commencement de son satyricon p. 13, edit. Burmani) ingenia deléverat, quum Pindarus novemque Lirici Homericis versibus Canere TIMUERUNT. Ce timuerunt, qui fait un contresens manifeste, a beaucoup exercé les Critiques, qui ont cherché mal à propos le changer en non timuerunt, sustinuerunt, invenerunt, tandis qu'il faut absolument, ainsi que je le pense, lire TENUERUNT, dans le sens de Scierunt, ou norunt. Outre les exemples qu'on trouve dans Petrone même de cette signification du tenes; et dans cet endroit de Plaute: nullus frugi potest esse homo, nisi qui et bene et male facere TENET. (Bach. 4, 4 10). La langue Grecque, que les Romains se sont toujours proposée pour modèle, emploie le verbe analogue ἔχω dans la même signification. C'est ainsi qu'ἔχειν δρυῖσιν ἵππων, dans Homère signifie savoir dompter les chevaux; et que les habitans de Candie parmi les Grecs d'aujourd'hui disent encore δὲν κατέχω γράμματα, non calleras.

Je suspens, ainsi que vous le desirez, l'achat du se-

cond Atlas. J'espère que vous avez déjà reçu le premier. Je ne sais à quel propos vous me parlez de la perte sur l'argent. Je ne vous en ai point demandé, mon-cher-ami. Si j'étais riche, je vous aurais offert cet Atlas comme un faible témoignage de ma reconnaissance : mais en attendant que je le devienne , faites moi la grace au moins d'en placer la valeur vis-à-vis de ce que je vous dois. C'a été toujours mon intention ; et je vous prie, mon bon ami, de vous y conformer.

La mort du pauvre Cormulli m'a vivement affecté. Quoique je n'aie point l'honneur de connaître sa veuve, faites lui sentir, je vous prie, la part que je prends à son malheur, et mes regrets pour la perte d'un ami que j'estimais infiniment.

La tranquillité n'est pas encore tout-à-fait retablie dans cette Capitale. Il y eut les jours passés une rixe entre les chasseurs et la garde nationale, qui couta la vie à 7 ou 8 personnes, sans compter une quinzaine de blessés, parmi lesquels se trouvent deux femmes.

Je passe une vie bien monotone et melancholique. Je n'ai qu'un seul plaisir, que la Providence semble m'avoir ménagé, pour m'empêcher de succomber à mes chagrins. C'est la connaissance d'une Dame respectable, fille de Madame Fesquet, et par conséquent sœur de Casimir Fesquet. Je lui était récomandé par sa mère. Je dine quelquefois chez-elle; et elle a beaucoup d'attention pour moi. Je m'étonne que vous n'ayez pas connue cette aimable Dame à votre passage ici. Notre ami Dentand (que j'embrasse de tout mon cœur) doit la connaître ; puisqu'elle m'a parlé de lui.

Ἐρρωστο φίλων φίλτατε !

P. S. N'oubliez pas, mon ami, je vous prie , de me dire comment vous qualifierait-on en Latin , comme membre de la Société d'Harlem, est-ce Socius Academiae Harlemensis?

Vous aurez la bonté de remettre le paquet ci-inclus au chantre.

Je vous prie de témoigner mes respectueuses amitiés à tous ceux de votre nation, qui ont la bonté de s'intéresser à moi.

16.

Paris, 25 Janvier, 1793.

Ci joint je vous envoie, mon cher ami, une ample provision de pamphlets, les tous relatifs au procès et à la mort du malheureux Louis Seize. Vous y trouverez bien du mauvais, une pareille quantité du médiocre, et une petite partie du bon. J'ai cru que pour vous donner une idée de l'état où nous sommes dans ce moment, et de celui de l'opinion publique, il fallait vous mettre sous les yeux différentes pièces, dont les auteurs jouent un grand rôle dans cette révolution.

Le Roi fut exécuté le 21 de ce mois. Il a montré beaucoup de fermeté et de courage pendant tout le cours de sa captivité, et au terrible moment de son exécution. Monté sur l'échaffaud j'n'ont entendu de sa bouche que ces paroles : je pardonne à tous mes ennemis.

Je n'examine point ici, s'il a été coupable au point de mériter un tel supplice. Cette question, oiseuse dans ce moment, ne peut être résolue, que par les nations étrangères, ou par les Français, qui commenceront leur existence, lorsqu'une bonne partie de la génération

présente sera éteinte. Les revolutions ne peuvent être jugées que dans le calme des passions, et par leurs effets lointains. Mais je ne puis dissimuler les irrégularités, qui se sont commises dans cette procédure, ni le peu de décence que quelques uns des juges y ont mise. J'idolâtre la liberté ; mais je voudrais la trouver toujours assise au milieu de la Justice et de l'humanité. La première question agitée dans la Convention était de savoir, si Louis Seize était coupable ou non ; et le Duc d'Orleans se trouve du nombre des votans pour l'affirmative. La seconde. S'il y aura du jugement de l'Assemblée un appel au peuple, ou non ; et le Duc d'Orleans est du nombre des votans pour la négative.

La troisième, quelle peine mérite l'accusé ; et le Duc d'Orleans se trouve être du nombre des votans pour la mort.

La quatrième, s'il y aura surcis ou non à l'exécution du décret de mort ; et le Duc d'Orleans est du nombre de ceux qui votent pour la négative. Malgré cette belle et généreuse conduite , Orleans a, dit-on des partisans, dont une partie à la vérité sont les auteurs de l'infâme journée du 2 Septembre. Renonçant au titre fastueux de Duc , il a pris par un excès de modestie patriotique le nom d'Egalité. Il s'appelle Égalité, il signe Égalité ; et cette plate et insultante usurpation d'un nom , qui appartient à tous les hommes libres sans exception , trouve encore des hommes assez benins , ou assez frippons pour l'admirer : tant il est vrai qu'un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire ; ainsi qu'un scélérat ne manque jamais de trouver des complices.

Quelle est différente (car il est tems de tirer le rideau sur les actions, qui révoltent les âmes honnêtes,) la conduite du généreux Malesherbes ! Ancien Ministre d'une cour, dont il n'avait pas beaucoup à se louer, et accablé sous le fardeau de près de 80 ans , bravant tous les dangers, que sa conduite pouvait lui attirer dans un moment de fermentation, il offre pour être le troisième défenseur de Louis.

Le testament de Louis Seize, que vous trouverez dans le paquet, vous pouvez le regarder comme authentique. J'y ai mis quelques pièces du ci-devant Baron Kloots, parent du célèbre Paul, auteur des recherches sur les Egyptiens , sur les Américains , et récemment sur les Grecs. Ce Kloots a joué aussi un grand rôle dans cette révolution. Dans le commencement il a pris le titre modeste d' Ambassadeur du genre humain ; ensuite il s'est donné celui d'Orateur du genre humain. Dans ce moment il est connu sous celui d'Anacharsis Kloots, sans avoir renoncé aux deux premiers , ni au droit de se donner dans la suite un quatrième, cinquième, sixième , nom ou titre n'importe.

Vous y trouverez des pièces de Condorcet; une de Necker, qui se fait encore entendre du fond de la Suisse. Le sanguinaire Marat , ci-devant Médecin du comte d'Artois, maintenant député à la Convention qu'il déshonore, est auteur d'un journal, qui empoisonne tous les soirs Paris, sous le titre d' Ami du peuple. Il y prêche le meurtre et l'incendie; il y sonne par pur amour pour le salut public, qu'il faut encore abbatre le nombre modique de cent-cinquante mille têtes pour consolider la liberté. Vous y verrez

le plaider en faveur de Louis Seize , prononcé à la barre de la Convention par l'avocat Deseze; et enfin un grand nombre d'autres pièces, parmi lesquelles il y en a une très-curieuse sous le titre de Mon agonie de trente huit heures, qui vous donnera une légère idée des horreurs du 2 Septembre, 1792.

Je vous prie de communiquer toutes ces pièces à nos connaissances, et particulièrement aux maisons de Messieurs De Hoche, Van Lennep et Fremeaux, à qui vous présenterez mes amitiés, et mes vœux sincères pour leur bonheur, à l'occasion de la nouvelle année.

Je suis tout-à vous; J'embrasse notre ami Dentand.

P. S. La Convention nous promet la nouvelle Constitution pour le 11 du Fevrier prochain. Plut à Dieu qu'elle soit telle, qu'elle puisse rétablir la paix et la tranquillité, après laquelle tout le monde aspire!

Accusez-moi la reception de toutes mes lettres, et paquets; et ne soyez pas si chiche de lettres. Je vous expédiai, il y a quelques semaines un autre paquet contenant quelques livres Théologiques, dont je n'avais pas besoin, et que je vous avais annoncés par mes précédentes. Je vous fis également part, par mer et par terre du décret de mort contre Louis Seize, aussi-tôt qu'il avait été rendu.

Faites-moi le plaisir de remettre au chantage la lettre ci-incluse. Il vous racontera quelques anecdotes, que peut-être vous ne trouverez dans tous ces pamphlets.

Vous avez sans doute entendu parler de la très-fameuse société Jacobine. Je viens d'ajouter au paquet quelques journaux de leurs assemblées et de leurs correspondances, qui ne manqueront pas de vous amuser.

17,

29 Octobre, 1793.

Je vous écris, mon-cher-ami, ce peu de lignes pour vous tranquilliser sur mon sujet. Ma santé étant considérablement affaiblie par diverses raisons, je me suis retiré depuis quelques mois à la campagne, à une quinzaine de lieux de Paris. Je suis chez un ami, qui m'a arraché malgré moi à la mort, qui me menaçait déjà depuis le mois de Juillet, en me donnant un asyle chez-lui, et en me prodiguant tous les soins que l'amitié la plus sincère lui dicte. Je ne sais pas encore quant je pourrais être de retour à Paris, malgré l'envie que j'ai de m'y rendre, à cause de mon travail sur Hippocrate, suspendu déjà depuis plusieurs mois à mon grand désavantage. Je vous écris cette lettre, quoique j'ignore absolument par quel moyen elle pourrait vous parvenir. J'ai reçu celle que vous m'avez adressé dernièrement de la part du chantre. Je vous prie de l'en avertir, et de le prier de ne m'écrire dans la suite, que les choses, qui nous regardent personnellement.

Mes très-humbles complimens à vos respectables familles, et particulièrement à notre ami Dentand, Εὐχαριστο!

A 20 lieues de Paris, 26 Octobre, 1795.

Votre lettre, mon bon ami, m'a attendri jusqu'aux larmes. Elle m'a trouvé dans le moment le plus critique peut être de ma vie. Pour vous faire une idée de mon état depuis près de trois ans, imaginez-vous un homme sensible, et idolâtre de son indépendance, trans-

porté tout-à-coup dans un siècle barbare au milieu de Cannibales, indigné de voir le crime et l'ignorance lever leur tête audacieuse, sous l'étendart de l'Atheïsme, la vertu et les talents expirer sous le couteau des assassins; imaginez-vous un homme au milieu de toutes ces horreurs réduit à n'avoir d'autres ressources que de faibles talens dans un tems , où les talens étaient généralement méprisés, persécutés, et où il fallait pour prospérer être oppresseur, ou complice des oppresseurs; imaginez-vous enfin un homme , qu'à force d'avoir été abreuvé de toute espèce d'amertumes, tombe deux fois malade dans le courant d'un hiver aussi vigoureux que le fût l'hiver passé, qui perd dans la première maladie les deux tiers de son sang par une affreuse hémorragie, et qui dans sa convalescence, faute de quoi se soigner, gagne une fluxion de poitrine, dont il éprouve encore dans ce moment les suites. Tel a été, mon cher ami , mon état pendant la Tyrannie de Robespierre , et tel peut être a été celui de plusieurs milliers d'honnêtes Français, qui n'avaient point participé aux crimes de ce monstre. Ce monstre n'existe plus; mais les plaies qu'il a faites à la France sont si profondes, qu'il faudra du tems; et de la sagesse pour les fermer. Depuis la chute du Tyran , nous sommes tourmentés par une nouvelle espèce de fléau, qui mine l'existence de tous ceux, dont les ressources sont circonscrites comme les miennes, ou qui n'ont point été augmentées à proportion de la hausse inouïe de tout ce qui est nécessaire à la vie. C'est une disette factice, une famine au milieu de l'abondance, occasionnée en partie par le discrédit des assignats, et en partie par une cupidité scandaleuse des marchands. La Tyrannie, pour soutenir une guerre

étrangère, qui pût distraire l'attention de la nation sur ses forfaits, et pour avoir de quoi soudoyer une foule de délateurs, de spoliateurs et d'assassins, lâchés comme autant de bêtes féroces sur toute la surface de ce malheureux Empire, avait tellement multiplié les assignats, que personne n'en veut plus aujourd'hui.

Ce discrédit a naturellement haussé le prix de toutes les denrées: Tout, depuis les choses de la première nécessité, jusqu'aux marchandises les plus indifférentes, se vend au moment où je vous écris, depuis 60 jusqu'à 100 fois plus cher, qu'il ne vaut effectivement. Le pain est à 15 fr. la livre; la chandelle à 55; le bois depuis 600 jusqu'à 800 la voie; une paire de souliers 250, à 300. Ces prix, tout énormes qu'ils sont, vont suivant toutes les apparences augmenter encore prodigieusement sous peu de jours. A la fin de l'hiver passé je payais pour un très-mauvais dîner jusqu'à 15 fr. on m'écrit à présent de Paris, qu'on ne peut y dîner à moins de 30. Tout ce qui est marchand ou ouvrier ne se ressent guères de cette hausse, parceque vendant à proportion du prix, auquel ils achètent, tout se trouve de cette manière compensé. Tout le poids de cette calamité porte sur les rentiers, et sur les gens de lettres. Les revenus des premiers sont fixes; et les seconds sont fort loin de mettre leur travail au niveau du taux ordinaire des denrées nécessaires à la vie.

Tout ce récit, qui n'est qu'une esquisse très imparfaite des maux horribles que nous souffrons vous inspire sans doute la curiosité de savoir les moyens par lesquels je me suis soustrait jusqu'à ce moment (car je ne vous répond point pour l'avenir) à la faulx de la misère, qui a déjà moissonné beaucoup de monde. L'hi-

ver passé me coûte plus de six-mille francs ; et je fus mal nourri, mal vêtu et mal éclairé. Je fournis à cette énorme dépense en vendant une portion de ma minu Bibliothèque, et de ma plus minu encore garderobe, et en me condamnant à une foule de privations d'autant plus douloureuses, que ma santé s'est affaiblie au point que je suis actuellement, graces aux calamités de ce pays, un véritable infirme. Comme ces moyens étaient fort loin de faire face à mes besoins, il m'a fallu travailler pour les libraires ; car c'est travailler pour ces Messieurs que de n'avoir pour prix d'un manuscrit que ce qui suffit à peine pour se nourrir pendant un mois. J'ai donc donné une nouvelle édition de la Médecine clinique de Selle, augmentée et corrigée considérablement d'après la dernière édition Allemande. J'ai traduit deux autres ouvrages du même auteur, intitulés, l'un observations de Medecine, et l'autre introduction à l'étude de de la nature, et de la Medecine, et qui ne sont pas encore sortis de la presse. Je suis dans ce moment à la veille de finir la traduction d'un quatrième ouvrage Anglais, intitulé. Histoire de la Médecine.

Je vous en verrai, mon bon ami, quelques exemplaires de tout cela, aussitôt que les communications seront rétablies.

Dans l'introduction à l'étude de la Nature et de la médecine, vous trouverez une préface de moi sur les devoirs du Medecin, qui vous fera peut-être plaisir. Vous sentez bien, mon bon ami, que les calamités publiques, mes malheurs privés, et la nécessité d'y remédier par des moyens précipités ont dû naturellement m'obliger de mettre de côté de-

puis bien du tems mon principal travail sur Hippocrate. Cette dure nécessité me chagrine d'autant plus, que de l'aveu même des critiques éclairés, il existe actuellement fort peu de personnes en Europe, capables de s'occuper d'un pareil travail, au lieu qu'il n'y a rien de si commun que des traducteurs. Mais est ce ma faute, mon cherami ? Un pareil travail dans ce moment me menerait tout droit à l'hôpital, au lieu que ces traductions pourraient au moins m'empêcher de mourir de faim.

Je passai, il y a deux ans, quatre mois dans la campagne de mon ami, où je reçus votre avant dernière lettre ; et je viens de recevoir votre dernière après deux ans dans cette même campagne, où je me trouve depuis deux mois. J'attends le moment, où je pourrais vendre ma dernière traduction à quelque libraire de Paris, pour tâcher d'aller y passer l'hiver, à moins qu'un bouleversement total dans les finances de l'état, ne me rende le séjour de cette ville absolument impossible. Il m'était possible dans l'état actuel des choses d'avoir une chaire de Professeur avec 5000 fr. d'honoraire. Mais indépendamment de plusieurs raisons, trop longues pour vous les communiquer dans ce moment, et qui m'ont obligé d'arrêter le zèle de mes amis, j'ai pour principe, que quand on se sent bon à quelque chose, on doit toujours attendre d'être cherché, et s'interdire toute démarche, qui pourrait être confondue avec l'intigine.

D'après tout ce que je viens de vous dire, mon ami, vous pouvez juger si j'avais raison de vous dire au commencement de ma lettre, que celle que je viens de recevoir de vous m'avait attendri jusqu'aux larmes.

Dans la situation où elle m'a trouvé, il était naturel de me sentir ranimé d'espérance en recevant des nouvelles d'un ami chéri, dont je n'avais entendu parler depuis deux ans. Je vous écrivis deux lettres pendant cet intervalle ; mais je vois bien , qu'elles ne vous sont point parvenues. Il est étonnant que la vôtre me soit remise, puisque vous l'avez adressée Rue de l'Université, ou Rue de Toulouse ; et certainement je n'ai jamais demeuré ni dans l'un ni dans l'autre de ces quartiers. Ma demeure actuelle est Rue de Bièvre N°. 13, dont je vous prie de bien vous rappeler pour l'avenir ; et si jamais les circonstances vous jettent encore dans l'embarras de me trouver , vous n'avez qu'à vous adresser chez mon intime ami La Rochette, Rue St. Jacques N°. 36 à Paris.

Quant aux secours généreux que vous m'offrez , et qui ont excité toute ma sensibilité, trouvez bon, mon très-cher ami, que je me borne pour le moment à vous en remercier, vous et ceux qui veulent bien y concourir, de tout mon cœur. Ce n'est point que je n'en aie grand besoin ; mais j'éviterai autant qu'il me sera possible d'importuner même mes meilleurs amis , tant que je pourrai vivoter de mon travail. Néanmoins crainte d'événements imprévus, et dans l'ignorance absolue, où je suis de ce qui pourrait resulter dans la suite de cette hausse progressive des denrées, je vous prie de m'indiquer seulement une personne , sur laquelle je puisse dans le cas d'une extrême nécessité de me prévaloir en tout, ou en partie, de la somme que vous m'annoncez. Vous pouvez compter que je ne m'en prévaudrai que dans le cas seulement, où je serai menacé de périr faute du stricte nécessaire physique.

Ayez seulement la précaution, mon ami, que cette personne soit un assez honnête homme, pour me remettre la vraie valeur de la somme suivant le change actuel, qui, vû le discrédit des assignats, doit être tout-à-fait à la faveur de votre place.

Je m'explique quoique je ne connaisse guère les affaires, vu le prix actuel du Louis d'or, qui se vend à 1800 (sous peu de jours il vaudra peut-être deux fois autant), je pense que 100 piastres de votre monnaie doit peut-être rapporter 10 à 12 mille livres en assignats. Cette somme ne doit point vous surprendre, par ce qu'elle n'est qu'une valeur nominale, qui suffit à peine pour sustenter pendant six mois un homme qui vit avec une extrême économie. Le moment approche peut être, où il faudra payer 1000 fr. pour une paire de souliers. Nous payons déjà 4 pour le blanchissage d'une chemise. J'aurai besoin de 2500 à 3000, pour m'échauffer l'hiver qui commence déjà. Je parle d'après le prix du moment ; mais ces prix augmentent du matin au soir d'une manière si effrayante, qu'il est très possible que je me voie dans la dure nécessité de passer l'hiver sans feu.

Je vous envoie cette lettre par le canal de la même personne, qui m'a remis la vôtre. C'est une personne, qui a bien mérité de moi : vous ne croiriez pas les démarches qu'elle a été obligée de faire pour me déterminer. Il me tarde de retourner à la ville pour aller la remercier personnellement. Tâchez de me répondre au plutôt que vous pourrez, et de me donner de vos nouvelles, de celles de nos amis communs, de mes parens, de ma famille. Faites à tous mes tendres amitiés, et particulièrement au chantre. Racontez-leur mes mal-

heurs et mes souffrances , mais dites-leur en même tems que j'ai jusqu'à ce moment résisté aux coups du sort, et que j'espère que la providence ne laissera pas périr un homme, qui s'est toujours indigné à la vue , je ne dis pas du crime, mais de la moindre injustice que les hommes se permettent.

Adieu, mon brave ami, j'embrasse notre Dentand.

18.

Paris, 20 Juillet, 1796.

Mon-bon-ami, j'ai reçu votre lettre du 31 mars. Il m'est impossible de vous exprimer à vous et à notre ami Dentand, combien je suis sensible à l'empressement que vous avez montré à voler à mon secours. Malheureusement pour moi il y eut dans tout cela un mal entendu. Je croyais vous avoir prié dans ma première lettre de m'indiquer une personne domiciliée dans quelque place connue d'Europe , sur laquelle je puisse me prévaloir de la somme de 400 piastres en cas de besoin.

Autorisé à tirer sur notre ami Dentand , mais ne sachant le change actuel, et craignant de tomber entre les mains de quelque honnête agioteur, j'ai pris le parti d'adresser ma lettre de change à mr Stefano D'Isay ec. d'Amsterdam, à condition qu'ils m'en payeront la valeur, aussi-tôt qu'ils auront l'avis que la lettre est payée chez-vous par notre ami Dentand, s'ils n'ont pas assez de confiance pour m'en remettre la valeur sur le champ. Reste à savoir à présent le parti que ces Messieurs prendront ; s'ils me la payent sur le champ, je regarderai cela comme un effet de la providence ,

qui vient me soulager dans un moment, où j'ai le plus grand besoin de soulagement, ne pouvant rester plus long-tems dans une campagne qui est trop-humide pour ma pauvre santé. D'après la lettre que je viens de recevoir de ces Messieurs, cette somme de 400 Piastres me rapportera environ 675 tournois en numeraire. Je leur envoie aujourd'hui une double lettre de change payable une seule fois par Mr. Dentand, à l'ordre des dits Mrs. S. d'Isay ece. Et je vous prie, non seulement de faire en sorte qu'elle soit payée exactement à l'échéance, comme je ne doute point mais de m'en avertir le plutôt possible par un petit billet ostentible, pour que je puisse en réclamer le remboursement, en cas que ces Messieurs persistent à ne vouloir m'en payer le produit, qu'après l'acquiescement de ma lettre chez vous.

Dans l'état où les choses sont parvenues aujourd'hui, c'est bien long d'attendre encore 4 ou 5 mois ; mais je m'armerai de patience, comme j'ai fait jusqu'à ce moment; quoique à vous parler franchement, mon ami, je sente ma patience épuisée.

J'ai un manuscrit tout prêt depuis plus de quatre mois, et je ne puis pas le vendre, à cause de l'excès de variété du numéraire, qui fait que toutes les affaires sont en stagnation. Je suis occupé dans ce moment d'un autre ouvrage, qui vraisemblablement aura le même sort que le précédent. Quant à mon travail principal qui est celui d'Hippocrate, je l'ai discontinué depuis bien du tems, faute de moyens de m'y occuper exclusivement à tout autre travail.

Je suis très mortifié, mon bon ami, de ne pouvoir pas écrire deux mots de consolation au malheureux chanteur. Je vous prie de lui témoigner la part que je

prends à tout ce qu'il a souffert de l'incendie. Je prends sur mon compte toutes les bontés que vous avez pour lui ; il est juste que je partage sa reconnaissance, puisqu'il s'intéresse si vivement à ce qui me regarde. Dites lui que nous approchons de l'époque où les communications plus libres nous permettront de renouer notre correspondance, dont la discontinuation est un des élémens qui composent mon malheur. Adieu !

19.

MON BON AMI.

Paris, 3 Decembre, 1796.

Par la lettre ci-incluse adressée à notre ami Dentand vous saurez tout ce qu'il faut savoir de mes occupations et de mon état actuel, qui n'est pas des plus brillants, mais que j'espère de voir changer d'un moment à l'autre.

Je vous prie de dire au Chantre que j'ai répondu il y a quelques jours par la voye de Livourne à sa lettre du 30 Mai; mais je ne l'avais reçu que le 13 Novembre. Le récit de ses malheurs m'a navré le coeur; mais assurez le que tout grands qu'ils sont, ils ne sont encore rien en comparaison de tout ce que j'ai souffert depuis deux ans. Un service que je vous demande, mon cher ami, et qui j'attends de votre amitié, c'est de persuader à ce bon Chantre que mon séjour dans cette capitale est nécessaire pour les ouvrages, dont je suis occupé, et qu'on ne peut absolument faire dans un pays dépouillé de tout secours littéraire par les mains dévastatrices des Turcs. Imaginez-vous dans quels embarras il me jette, lorsqu'il me somme, pour ainsi dire, de la part de mes amis et de mes parens de m'

(TOM. B'.)

7

expliquer catégoriquement sur mes intentions concernant le retour à ma patrie.

Il y a pres de quatre moisque je vous écrivis par le canal de Madame Doyen, une lettre, dans laquelle je vous adressais quelques questions littéraires de la part de mon ami la Rochette: l'avez-vous reçu?

Vous verrez dans la lettre à Dentand que je me propose de vous envoyer quelques exemplaires des ouvrages imprimés et à imprimer. J'y aurais ajouté volontiers la nouvelle traduction de Thucydide, faite par un savant de mes amis, et dans laquelle il est beaucoup question de moi, lui ayant fourni quelque remarques critiques sur plusieurs endroits très difficiles de cet auteur, qui est sans contre-dit le plus obscur des Anciens Ecrivains: Mais l'excessive rareté du numeraire me commande la plus stricte Economie, et me force de remettre cet envoi à un tems plus heureux . . . Je vous salue de tout mon coeur, mon excellent ami ! mes amitiés je vous prie a toutes vos Dames et Messieurs et à tous ceux qui s'interessent tant soit peu à un pauvre Grec comme moi. Εὐχίων καὶ μακρῶν διαβιώης !

20.

A MON AMI DENTAND.

Paris, 3 Décembre, 1796.

Je viens de recevoir, mon bon ami, la nouvelle que, vous avez accepté la lettre de change, quevous m'avez autorisé de tirer sur vous. Les 400 Pres ont produit 678 livres tournois et 9 sons. Je ne puis mieux vous exprimer à vous et à notre ami le Ministre Keum, ma reconnaissance, qu'en vous assurant tous les deux, que j'amaï on

n'a volé plus à propos au secours d'un ami malheureux, que vous l'avez fait. J'étais sur le point de vendre mes livres; ne possédant plus à la veille de la réception de cette nouvelle que douze francs. J'avais déjà vendu quelques jours au paravant à un Libraire un manuscrit intitulé Histoire de la Médecine, que j'avais traduit de l'anglais; mais je ne puis avoir la somme modique de 600 livres, à laquelle je l'avais cédé, que dans quelques mois d'ici. Dans tout autre tems ce livre m'aurait valu 1000 livres au moins: mais la disette du numéraire d'un côté, et de l'autre côté le sommeil profond, dans le quel ont été plongées les sciences et les arts par le vandalisme qu'a pesé pendant dix huit mois sur nos têtes, font que les prix des livres en général sont réduits presque à rien, et que les gens de lettres sont dans ce moment la classe la plus malheureuse, qui existe dans la société. Il est vrai que le gouvernement actuel s'occupe de bonne foi des moyens de ressusciter les lettres et d'encourager les talens; mais vous savez que le mal ne se répare pas aussi promptement qu'il se fait; et d'ailleurs les plaies qui la Tyrannie passée a faites à la France, sont si profondes, qu'il faudrait du tems pour les cicatriser. J'ai un autre ouvrage de littérature grecque tout prêt; mais je n'ai pu encore trouver aucun libraire, qui voulût s'en charger, quoique je sois résolu de le donner à tout prix. Je suis dans ce moment occupé d'un troisième ouvrage littéraire, Medical philosophique et politique à-la-fois, que je finirai dans deux ou trois mois d'ici, et qui vraisemblablement rencontrera les mêmes obstacles. Cependant comme nous espérons d'avoir la paix cet hiver, il faut espérer que la librairie reprendra son activité, et que je viendrai enfin à bout de me débarrasser de ces deux ouvrages.

Je profiterai en attendant de l'occasion de quelques Capitaines Grecs, qui ont apporté des subsistances en France, et que le gouvernement retient ici depuis dix-huit mois faute de quoi les payer, pour vous faire passer à vous et à notre ami Keun quelques exemplaires de quatre autres ouvrages de Medecine que j'ai déjà fait imprimer. L'impression de l'histoire de la Medecine ne commencera qu'avec le nouvel an 1797.

Il est possible que je l'ajoute aux autres, si ces pauvres capitaines ont le malheur (comme ils ont de très fortes raisons de le craindre) de passer l'hiver ici. Jugez, mon ami, quel doit être la détresse et la perplexité des particuliers, si le gouvernement n'a point de quoi payer les bleds qu'il a achetés au terme d'un mois. De riches et très riches rentiers sont réduits à demander l'aumône. Ce que je vous dis là n'est point une figure de Rhétorique. Vous seriez bien étonné si vous voyiez les Metaxades Canas, et Maurogordates demander l'aumône: eh bien mon ami, on a vu, et on voit encore tous les jours des gens de cette volée forcés d'employer cet expédiant humiliant. On n'a jamais entendu parler de tant de Suicides: les uns se précipitent d'un cinquième, les autres se brûlent la cervelle; au moment où je vous écris, une femme enceinte vient de se précipiter dans la Seine. Je ne vous parlerai point des vols et des assassinats qui se commettent tous les jours. Malgré cela, le croiriez vous? les bals et les spectacles n'ont jamais été si fréquentés qu'ils le sont actuellement. Un luxe aussi scandaleux qu'insultant pour la misère règne parmi les nouveaux parvenus; luxe fait pour inspirer la misanthropie à tout homme qui n'est point philosophe. Mais tirons le rideau sur une scène, qui ne peut qu'affliger l'homme sensible; sans corriger, les âmes endurcis.

La manière aussi prompt qu'obligeante, dont vous avez volé à mon secours m'autorise, mon ami, de vous demander un autre secours, qui ne sera que conditionnel. Il est très probable qu'avec des ouvrages que j'ai à vendre, j'aurai de quoi subsister une grande partie de l'année prochaine; mais il est aussi possible que cette disette du numéraire continua encore pendant quelque tems, et dans ce cas je me trouverai peut-être encore dans la même perplexité, qui certainement (à moins que la tête ne me tourne pas) ne me fera point commettre un suicide, mais qui me tuera de chagrin. Je vous prie donc, vous et notre ami le Ministre d'autoriser Mrs Etienne d'Isayetc d'Amsterdam de me remettre la valeur de 200P^{res} en cas seulement que j'en eusse besoin.

Soyez persuadés l'un et l'autre que je ne me prévendrai de cette somme, que dans une extrême nécessité. Ce n'est qu'une précaution que je prends contre les événements possibles.

21.

Paris, 1 Avril, 1797.

A MONSIEUR,

*Monsieur B. Keum, Ministre de l'Église Hollandaise,
à Smirne.*

Je vous expédiai, mon très-cher-ami, il y a une quinzaine de jours par un Capitaine Grec (de ces Capitaines qui avaient porté en France des bleds) un paquet contenant quelques exemplaires de la seconde édition de la Médecine Clinique, et de la première d'observations de Médecine et d'introduction à l'étude de la Médecine. Tous ouvrages traduits de l'Allemand de Mr Selle. Vous au-

rez la bonté de remettre à notre ami Dentand un exemplaire de chacun de ces ouvrages, ainsi qu'un exemplaire d'Apollonius de Rhodes, faite par quelqu'un de mes connaissances. De tous ces ouvrages il n'a que les observations de Medecine que j'ai honte de vous présenter, tant elles fourmillent d'erreurs typographiques, ayant été imprimées pendant mon séjour à la campagne par un de ces idiots, qui se sont faits imprimeur pendant la revolution. Je vous prie de lire la préface que j'ai mise à la tête de l'introduction à l'étude etc. et que ne fera pas plaisir à tous les médecins. Recommandez aux vôtres de lire la Médecine clinique le plus souvent qu'ils peuvent et de la nocturna versare manu versare diurna. Cet ouvrage est devenu un livre classique en France comme en Allemagne, et je viens d'en recevoir la septième édition Allemande. Vous trouverez dans le paquet une petite dissertation, que je fis inserer il y a quelque tems dans notre magasin Encyclopédique, et que nos Erudits ont trouvé bene trovata se non è vera. Il y est question du testament secret des Athéniens, point de littérature grecque, qui a jusqu'à present fort embarrassé les philologues. Je vous prie de m'accuser la reception de ce paquet, qui est adressé au Chantre. Le porteur, qui est un Grec de Psarà s'appelle Nicolas Milaïti, et est associé du gendre de Tiba, teinturier très connu dans votre ville.

Je suis fache de n'avoir pu vous envoyer par la même occasion une histoire de la Medecine, que j'ai traduite de l'Anglais, et enrichie de bien des notes litteraires. Il y aura bientôt six-mois que j'ai vendu cette malheureuse histoire à un libraire à un prix très misérable, et il n'en a pas encore commencé l'impression faute d'argent, quoique d'après notre contrat, il dut la commencer

au mois de Janvier passé. Cette pénurie du numéraire, qui nous mine tous autant que nous sommes ici en France, chacun proportionnellement à ses facultés, est cause que je n'ai pu encore me défaire de deux autres manuscrits plus intéressans, quoique j'ai consenti à m'en délivrer à tout prix. Il faut être témoin, mon ami, de nos souffrances pour les croire. Il suffit de vous dire, qu'elles ont porté jusqu'à des femmes enceintes à se précipiter dans la rivière, et qu'elles causeront vraisemblablement bien des malheurs encore, tant que cette malheureuse guerre durera. Je ne me donnerai pas certainement la mort (à moins que la tête ne me tourne tout-à-fait); mais je sens mon courage diminué de jour en jour, et je crains fort que je finirai ma triste existence par une maladie de langueur. Depuis trois mois je suis travaillé d'une toux, accompagnée de crachats très épais, et que j'attribue à une suppression brusque de mes hémoroïdes.

Oh! mon ami, combien ce voyage de la France m'a été funesté! Je fuis mon pays pour aller chercher l'indépendance et le repos dans des pays libres, où je pus cultiver les lettres et devenir utile à mes semblables; et mon sort me pousse précisément vers un pays, qui couvrait la plus horrible révolution, qui ait jamais existé dans les annales de ces êtres qu'on appelle hommes.

Forcé par l'état affreux de ce pays, je pris la liberté, mon bon ami, de solliciter encore une fois vos secours, en vous écrivant une lettre il y a plus de 3 mois par la voie d'Amsterdam, dans laquelle je demandais à vous et notre ami. Dentand de me remettre encore la moitié de la somme chez Mrs. Etienne d'Isayetc. d'Amsterdam, et je m'engageais à ne point m'en prévaloir que dans le cas d'une extrême nécessité. J'espère que ce secours est en chemin; mais

si par malheur ma lettre ne vous est point parvenue, je vous le repète par la présente, en vous priant d'autoriser Mrs. D'Isay de me remettre la valeur de 200 de vos piastres, au cas seulement que je leur en fasse la réquisition. J'espère encore que d'un moment à l'autre, cet état convulsif qui nous travaille tous cessera; mais il a si longtemps duré, que je crains fort qu'il ne finisse par nous jeter dans quelque chose de pire, si toutes fois il est possible que notre état empire encore. Quoiqu'il en arrive, soyez persuadé que je ne m'en prévaudrai de ce secours, que dans le cas seulement où je ne trouverai aucune autre ressource. J'ai déjà mangé d'avance tout ce que l'histoire de la Médecine doit me valoir; et j'ai déjà commencé à vivre du produit futur de mes deux manuscrits non encore vendus. Je suis dénué d'habits, de linge et de mille autres choses nécessaires à la vie, sans compter que je n'ai pu encore remplacer quelques livres, indispensables pour mon travail, que je fus forcé de vendre lorsque le pain se payait 40 francs la livre. L'état de ma santé exige outre les remèdes une nourriture plus saine et mieux préparée que celle, dont je suis forcé de faire usage. C'est, mon cher ami, à mon grand regret que je vous mets au fait de tous ces détails affligeants; Je connais trop votre cœur pour ne point les regarder comme superflus: en vous les faisant connaître je n'ai d'autre but, soyez en persuadé, que celui de mériter de plus en plus votre estime, si j'ai le bonheur de sortir victorieux de cette horrible lutte, et votre indulgence si j'y succombe. Car, pour vous dire vrai, mourir de chagrin est à mes yeux une lâcheté, qui ne diffère qu'en degré de celle du suicide. Je finis en vous embrassant vous et notre Dentand de tout mon cœur! Je vous prie de remettre la lettre si-incluse au chantre, et de lui recomman-

der d'avoir l'oeil sur l'arrivée du paquet et de vous l'apporter. Il n'a qu'à s'adresser d'avance au gendre de Tiba.

La correction du passage de Sophocle, inserée dans la dissertation sur le **T e s t a m e n t d e s A t h é n i e n s** a enlevé les suffrages de nos meilleurs Hellenistes ici. J'en possède déjà des meilleurs, jointes à des explications sur des endroits obscurs de plus de 20 auteurs classiques Grecs. Celles sur Hippocrate seules, remplissent déjà sept à huit cent pages d'écriture du format de ce papier. On a déjà inséré avec éloge dans la nouvelle traduction française de Thucydide une partie de celles que j'avais faites sur ce dernier Auteur. Celles sur Xenocrate de **v i c t u e x a c q u a t i l i b u s**, se trouvent dans la nouvelle édition grecque et latine de cet auteur, publié à Naples par Mr. Ancora, qui m'avait sollicité par un ami de les lui envoyer, mais dont je ne suis par fort content, par le peu de soin qu'il semble avoir pris, pour éviter les erreurs typographiques. Vous aurez Xenocrate par la première occasion; je ferai en sorte qu'il vous soit envoyé directement de Naples. J'attends le moment où je serai plus riche pour vous envoyer un Thucydide; Si je vois que ce moment est encore fort éloigné, je vous enverrai mon exemplaire, le seul, dont le traducteur m'a fait cadeau.

J'ai oublié de vous dire que j'ai déjà donné au commencement de la Révolution un Speciment de mes corrections sur Hippocrate, que mon ami Mr. Burgers, un des plus célèbres Hellenistes et Critiques actuels d'Angleterre grand vicaire de l'Evêque de Duram, a inséré dans le **M u s e u m O x o n i e n s e**. Ouvrage périodique qu'il redige lui même.

Il m'envoya un exemplaire que je n'ai pas reçu, par ce que c'avait été précisément à l'Epoque où toute communi

cation avec l'Angleterre venait d'être défendue. Ne croyez pas, mon ami, que c'est par un mouvement de vanité que je vous donne tous ces détails. Certain du plaisir qu'ils doivent vous faire, je regarde la confiance que je vous en fait (et à notre bon Dentand aussi) comme un témoignage de ma reconnaissance, d'abord pour les peines que vous vous donnotes d'instruire et de former ma jeunesse, et en suite du soin que vous n'avez jamais cessé d'avoir de mon sort, malgré la distance qui nous sépare.

Oui, mon ami, je passe ici et dans plusieurs parties de l'Europe, pour un Critique assez heureux dans mes conjectures. Cela ranime un peu mon courage, mais cela ne me donne de quoi vivre honnêtement, ni ne me console du chagrin de voir que ma Nation n'est point en état de tirer aucun profit de mes faibles talens; elle qui en a plus besoin que les Européens. Ἐπ'ὧσο.

Je vous prie de me faire passer vos lettres (tant que la guerre durera) par le canal de Mrs. Et D'Isayetc. d'Amsterdam.

Le libraire vient de m'assurer, qu'il va commencer incessamment l'impression de l'Histoire de la Médecine. Je vous enverrai quelques exemplaires aussitôt qu'elle sera achevée. J'en ferai de même par rapport à mes deux manuscrits, que je garde encore chez moi. J'espère que vous en serez content. J'ai oublié de vous dire que l'ouvrage intitulé. Le vade mecum de Médecin que vous trouverez dans le paquet est une de mes traductions, quoique je n'aie point mis mon nom. Comme tous ces livres sont empaquetés depuis bien des mois, et que j'ai égaré la motiée des exemplaires de chaque ouvrage. je vous prie, en m'en accusant la reception de me marquer le nombre d'exemplaires de chaque ouvrage, nombre qui n'es

pas considérable, vû les circonstances où je me trouve.

Je prends, mon cher ami, le parti de vous envoyer mon exemplaire de Thucydide. Ainsi je viens de le consigner à un autre capitaine Grec, qui part d'ici dans quinze jours, pour aller s'embarquer à Gènes, où à Marseille. Il est de Psarra, et se nomme Μηχάλης τοῦ Ἀναγνώστου Κοτζῆς. Il doit porter le paquet à Chio, et le consigner à Μ^r. Δημήτριος Χατζῆ Σταμάτη Ροῦθης, qui l'enverra au chantre. Avertissez donc ce dernier; faites lui prendre note de ces deux noms, qui j'ai écrits exprès en Grec. Thucydide est en quatre volumes. Je suis fâché de n'en avoir un second exemplaire pour Dentand. Témoignez-lui en mes regrets. Pour ne point abuser de la complaisance de ceux, qui doivent vous envoyer ma lettre, je prends le parti d'écrire au Chantre deux mots dans ce morceau de papier, que vous aurez la bonté de séparer du reste, et de lui remettre,

Ἀπριλίου, 1797.

Φίλιππε μου Πρωτοψάλτα, ἀσπάζομαί σε ἀπὸ ψυχῆς!
Σε ἔγραψα (εἶναι δύο ἢ τρεῖς μῆνες) διὰ Λιβόρνου.

Πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν σὲ ἔπεμψα μικρὸν ἐπιστολίδιον, συνωδευμένον μὲ πακέτον διαφόρων βιβλίων, διὰ μέσου τοῦ Νικολάου Μυλαίτη, ὁ ὁποῖος εἶναι σύντροφος τοῦ γαμβροῦ τοῦ Τίμπα, βαφέως γνωστοῦ τῆς Σμύρνης. Αὐτὸς ἀπεδήμῃσεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν διὰ τὴν Μασσαλίαν, καὶ ἐκείθεν μελετᾷ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Σμύρνην, ἢ κατ' εὐθείαν, ἢ ὑπάγων τὸ πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα του τὰ Ψαρά. Εὐθὺς δ-
 ταν λάβῃς λοιπὸν τὴν παροῦσαν μου, δὸς εἰδῆσιν τὸν γαμ-
 βρὸν τοῦ Τίμπα, διὰ νὰ σὲ φανερώσῃ τὸν ἐρχομὸν του αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰ Ψαρά, διὰ νὰ ζητήσῃς τὸ πακέτον καὶ νὰ τὸ ὑπά-
 γῃς εὐθὺς, χωρὶς νὰ τὸ ἀνοίξῃς, πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν φίλον τὸν Δόμινον, διὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ὅλα τὰ περιεχόμενα βιβλία.

Ἄν ἐπιθυμῇς νὰ μάθῃς περὶ τῆς κοινῆς καταστάσεως ὧλων, ὅσοι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔξευρε, ὅτι ἀκόμη δὲν ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τὰ βάσανα, ὅχι τῆς τυραννίας, ὅτι αὐτὴ ἔπαυσε πλέον, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς ἀναργυρίας, ἡ ὁποία μᾶς τρώγει ὅλους τόσον, ὥστε δύνασαι νὰ παραβάλῃς σήμερον τὴν Γαλλίαν μὲ τὸν χαλκοῦν ταῦρον τοῦ Φαλάριδος, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἀπάνθρωπος τύραννος ἡσφάλιζε τοὺς ἀνθρώ-
 πους, διὰ νὰ τοὺς καίῃ κατὰ μικρὸν μὲ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ὑποκάτω εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ Ταύρου ἔκαιεν. Εἰς αὐτὸν τὸν ταῦρον εὐρίσκομαι καὶ ἐγὼ διὰ κακὴν μου τύχην, καὶ συμπάσχω μὲ πολλοὺς ἄλλους. Ἡ υἡγία μου εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔπαυσα ἀκόμη ἀπὸ τὸ νὰ ἐργαζώμαι νύ-
 κτα καὶ ἡμέραν. Εἰπέ μὲ ἂν ζῇ ὁ Κορίνθου ὁ φίλος μου καὶ ποῦ εὐρίσκεται· ὡσαύτως εἰπέ με τί κάμνει ὁ φίλος ἡμῶν

ὁ Πρωτοσύγγελος Συναίτης. Τὴν ἀγαπητὴν σου φαμηλίαν, τὸν ἀδελφόν μου, τὴν νύμφην μου, τοὺς συγγενεῖς ὅλους καὶ φίλους ἄσπασαι ἀπὸ μέρους μου ὀνομασί. Σὲ εἶπα εἰς τὴν προλαβοῦσαν μου. σὲ ἐνθυμίζω καὶ εἰς τὴν παροῦσαν, νὰ φυλαχθῇς, μήτε νὰ ζητήσης, μήτε νὰ δεχθῇς καμμίαν βοήθειαν, μήτε μικρὰν μήτε μεγάλην ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατον.

23.

Ἐκ Παρισίων, α'. Δεκεμβρίου, 1802.

Πρὸς τὸν κύριον Αλέξανδρον Βασιλίου,

Καλὲ ἀθεόφοβε τί εἶναι ταῦτα τὰ γινόμενα παρὰ σου; Ἐγὼ σὲ εἶπα περὶ τοῦ Ἡλιοδώρου, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, » ἐὰν « εἶχα τὸν καιρὸν » καὶ σὺ λαμβάνεις τὴν ὑποθετικὴν μου πρότασιν, ὡς ἀποφαντικὴν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν παρεξηγεῖς. Ὡς τόσον, φίλε, τὰ ἀργύριά σου ἀπὸ τὰς χεῖρας μου πλέον δὲν ἐξέρχονται· τοῦτο μόνον ζητῶ νὰ ἔχῃς μακροθυμίαν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Αἰθιοπικῶν, ἔπειτα νὰ τὸ κρατῇς ἀπόρητον, ἕως τὴν ὥρην αὐτὴν ὁπόταν δημοσιευθῶσι διὰ τοῦ τύπου· Δὲν θέλω βραδύνειν βέβαια νὰ τὸν καταχερίσω· μόλον τοῦτο εἶναι χρεῖα καιροῦ διὰ νὰ τὸν μελετήσω νὰ τὸν διορθώσω νὰ τὸν ἐκδώσω χωρὶς σφάλματα τυπογραφικὰ ὅσον εἶναι δυνατόν. Ἄν σὲ ἦτον εὐκολον νὰ μὲ προξενήσης ἀπὸ Βενετίας τὴν Ἰταλικὴν μετάφρασιν, δὲν ἦτον ἀνωφελὲς ἴσως· ἐπειδὴ εἶναι παλαιά, πειθανὸν εἶναι ὅτι μεταφράσθη ἀπὸ χειρόγραφον καὶ ἂν εἶναι τόσον ἀκριβὲς ὅσον ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος, δυνατόν εἶναι νὰ μὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν διόρθωσιν τινῶν γραφικῶν ἀμαρτημάτων. Αὕτῃ ἐπιγράφεται οὕτως. *Istoriadelle cose Ethiopiche d'Eliodoro tradotte dalla lingua Greca nella Toscana, da Leonardo Chini, in Venezia, appresso Gabriel Giolito de Ferrari 1556*, τὴν πρώτην ᾠκράν· ἔπειτα

ἐξανατυπώθη εἰς τὰ 1586. τρίτον εἰς τὰ 1623, καὶ τέταρτον (appresso Gerardo et Guisippe Imberd) εἰς τὰ 1638. Ἄν ἦτο βέβαιον ὅτι δὲν παραλλάσσει τίποτε αἱ τέσσαρες αὗται ἐκδόσεις, ἀδιάφορον ἦτον ὁποῖαν ἤθελες ζητήσῃν. Ζήτησον ὁμως τὴν τελευταίαν, ἃν ἔχῃς δηλαδὴ τὴν εὐκολίαν. εἶδε μὴ, ἀρκοῦμαι, εἰς τὴν τοῦ Ἀμυότου τὴν Γαλλικὴν. Εἶναι ὁ αὐτὸς Ἀμυότος, ὅστις μετέφρασε τὸν Λόγγον (Παπᾶς καὶ αὐτὸς, τὸ νόστιμον, ὡς ὁ Ἡλιοδωρος). Ἄλλος ἓνας, Ἡγούμενος μονῆς, Γάλλος καὶ νόθος Ἐπισκόπου Γάλλου, τὸ μετέφρασε διὰ στίχων. Μὴ λησμονήσῃς νὰ μὲ γράψῃς πόσα ἀντίτυπα θέλεις νὰ γένωσιν, 1000, ἢ 1500. Τὸ βιβλίον ἔχει χρεῖαν πολλῶν σημειώσεων· ἀλλ' ἐξ ἀτυχίας δὲν ἔχω τὸν καιρὸν· ἐξεύρεις ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μόνον μου ἔργον, καὶ ὅτι δὲν εἶμαι πλασμένος.

« ἀπὸ ὕδους οὐδ' ἀπὸ πέτρης ».

Θέλω λοιπὸν ἀρκεσθῆν εἰς ὀλίγας τὰς ἀναγκαιοτέρας, καὶ ἐν βραχὺ προοίμιον περὶ τῶν προλαβουσῶν ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων· καὶ ταῦτα ὅλα εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν, δι' αἰτίαν τὴν ὁποῖαν ἐξευρε μόνος σου ὡς φρόνιμος, διὰ νὰ μὴ παροξύνωμεν, χωρὶς ὄφελος, τοὺς ἐναντίους· τὸ γένος, φίλε μου, κατεφρονήθη πολὺ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς προγονικῆς του γλώσσης· καὶ ἕως μὲν τώρα ἴσως μὲ δίκαιον· ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι πέντε ἢ ἑξ συγγραφέων ἐκδόσεις **χαριέστεραι**, καθὼς τὰς ὠνόμαζαν οἱ ἡμετέροι γραμματικοί, ἤγουν τοιαῦται, ὁποῖαι, καὶ γραφικὰς ἀμαρτίας νὰ διορθώσωσι μὲ κρίσιν, καὶ ῥήσεις δυσνοήτους νὰ ἐξηγῶσι, πέντε λέγω ἢ ἑξ τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν εἶναι ἀρκεταὶ νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τούτων· διὰ τί; διότι καὶ μὴ θέλοντες οἱ σοφοὶ των ἐκδόται, ὅταν λαμβάνωσιν ἀφορμὴν νὰ ἐκδώσωσι τινὰ συγγραφέα, πρέπει νὰ συμβουλευόνται καὶ τῶν Γραικίσκων (καθὼς ὑβριστικῶς τοὺς ὀνομάζουσι) τὰς ἐκδόσεις. Σὲ τὸ εἶπα, καὶ πάλιν σὲ τὸ λέγω, ἀδύνατον εἶναι

ἀπὸ ἴσης σπουδῆς καὶ ἴσων μέσων (toutes choses egales) οἱ Γραικοὶ νὰ μὴν ἐξεύρωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρὰ τοὺς ἀκριβέστερον. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καθὼς σὲ εἶπα, πρέπει νὰ ἦναι ἀνεκλάλητα, καὶ νὰ γίνωνται sans affectation et sans faire semblant de rien. δύο φορές ἔχει δίκαιον ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἡλιοδώρου.

Βλέπω ὅτι μέλλεις νὰ διατρίψῃς εἰς τὸ Λουγδοῦνον (Lyon) μακρότερον παρὰ ὅ,τι ἐνόμιζες. Ἀγαθὴ τύχη! Ἰκανὸς εἶσαι νὰ κρίνῃς ἀπὸ πολλῶν τῶν προσπιπτόντων ὅ,τι σὲ συμφέρει περισσότερο.

Ἔχε πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Ἐπιχάρμου.

« Νᾶφε καὶ μέμνα σ' ἀπιστεῖν· ἄεθρα (ἢ ὡς ἄλλοι νεῦρα) ταῦτα τῶν φρενῶν ».

Ἡ ἐνθύμησις τοῦ παραγγέλματος τούτου εἶναι μάλιστα ἀναγκαία εἰς τοὺς εὐπροαιρέτους· διότι αὐτοὶ μάλιστα εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὴν εὐπιστίαν.

Κάμνω τέλος ἀσπαζόμενός σε.

24.

18 Δεκεμβρίου. 1802.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε ἀσπάζομαι σε. Καταχερῶ σήμερον τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, χωρὶς νὰ ἐξεύρω πότε μέλλω νὰ τὴν τελειώσω. Ἡ φυσικὴ ἀσθένεια τοῦ σώματός μου κάμνει τὰς πολλὰς μου ἀσχολίας πολλαπλασίους ἀφ' ὅ,τι ἀληθῶς εἶναι. Καὶ σὺ μὲ λέγεις, φίλε, νὰ ἀρχήσω τὸν τύπον τοῦ ἰδικοῦ μου μέρους τοῦ Στράβωνος. αὐτὸ καὶ ἂν δὲν ἦτο δύσκολον διὰ τὴν διακοπὴν τῆς συνεχείας τῶν σημειώσεων καὶ ἄλλα τινὰ αἰτία, τὰ ὅποια χωρὶς αὐτοψίας δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ καταλάβῃ, γίνεται ἀδύνατον διὰ τὸν καιρὸν τὸν ὅποιον δαπανῶ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀναθεώρησιν τοῦ ἤδη τυπογρα-

φουμένου μέρους. Ἡ μικρὰ ἀσχολία τοῦ Λόγγου ἔλαβε τέλος, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔχω τώρα τὸν Ἀπολλόδωρον τοῦ Κλαυερίου, Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί, μὲ πολλὰς σημειώσεις εἰς δύο τόμους. Πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ τὸν κάμω τὴν χάριν νὰ βλέπω καὶ ἐν δοκίμιον τοῦ τύπου, ὁπότε, καὶ ἂν αὐτὸς δὲν μὲ τὴν ἐζήτει, ἔπρεπεν ἐγὼ νὰ τὴν προσφέρω. Διὰ τὸν Λόγγον, φίλε μου δὲν εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς ὁ κόπος· εἰάν μὲ δώσῃ ἐν μόνον ἀντίτυπον λαμπρὸν μετὰ τῶν εἰκόνων, θέλω εὐαρεστηθῇν εἰς αὐτὸ, διὰ μόνην τὴν ἡδονὴν τοῦ νὰ σὲ τὸ πέμψω. Καيرὸς εἶναι νὰ σὲ διηγηθῶ τώρα, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὅποιον ἔκαμεν εἰς τὰς ψυχὰς των (ἐξεύρεις ποίους λέγω) ἡ ἀγγελίᾳ τῆς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Ἡ τοιαύτη παρατήρησις εἶναι ἀξιόλογος ἐπειδὴ βεβαίως τὸ, « Ἄνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου γνωρίζεται ». Τὸ ἀνήγγειλα εἰς πρῶτον τὸν σ. . . . καὶ ἡ ἀπόκρισίς του ἦτον, φίλε, νὰ μὲ ἀναγκασθῇ, καὶ νὰ μὲ ἀσπασθῇ μὲ τὰ δάκρυα, δάκρυα ὅχι πλαστά, ἀλλ' ἀληθινὰ· τόσῃν ἡδονῇ τὸν ἐπροξένησε τὸ νὰ μάθῃ ὅτι ἐλευθερώθην τέλος πάντων ἀπὸ τῆς ἀδηλότητος τὴν βάσανον, καὶ τὴν ἐπώδυνον τῶν ἀλφίτων φροντιδῶν. Ἡ κατάνυξις αὕτη, ἣτις μὲ ὅλην τῆς τὴν εἰλικρίνειαν ἦτον καὶ κάμποσον κωμικὴ, μ' ἔδωκεν αἰτίαν νὰ τὸν εἰπῶ ὅτι ἐγὼ ποτὲ δὲν εἶχ' ἀμφιβάλειν περὶ τῆς φιλίᾳς του. ἀλλ' ὅτι τοῦτο μόνον ἐπεθύμουν παρ' αὐτοῦ, νὰ ἔχῃ ὀλίγον περισσotέραν πίστιν εἰς ὅσα τὸν λέγω περὶ τοῦ κοινοῦ ἔργου. Καὶ αὐτὰς μὲ ἀπεκρίθη ὅτι καὶ τὴν εἶχε, καὶ θέλει τὴν ἔχειν εἰς τὸ ἐξῆς.

.
Ἰπῆγα καὶ πρὸς τὸν ἄλλον· ἀπ' αὐτὸν δὲν ἠλπίζα τὴν αὐτὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως μῆτε τόσον ἄγροικον καὶ τρόπον τινὰ ἄσπλαγχον ἀπόκρισιν δὲν ἐπρόσμενα. Μὲ εἶπε, φίλε, ὡς τὸ ἤκουσεν « Ἰδοὺ δι' ὅλην σου τὴν ζωὴν » Πόσῃν λύπῃν καὶ συνοχὴν καρδίᾳς μ' ἐπροξένησεν ἡ τοιαύτη χαμαλίστικη καὶ διττονοουμένη ἀπόκρισις, εἶναι ἀδύ-

νατον νὰ σὲ περιγράψω. Ἡ πρώτη ἔννοια εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐδιωρίσθη μισθός, δίκαιον εἶναι νὰ ἐργάζωμαι μόνος· καὶ τούτου δοθέντος, δὲν ἀρκεῖ βέβαια τὸ λειπόμενον τῆς ζωῆς μου διάστημα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Ἡ δευτέρα εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ ἡ συνέχεια τοῦ μισθοῦ εἶναι ἀόριστος ὅσον καιρὸν ἀκολουθεῖ τὸ ἔργον, θέλω μακρύνειν τὸν καιρὸν ὅσον δύναμαι, διὰ νὰ ἀπολαμβάνω ἀκόπως τὰ κοινά. . . .

Ὅτι ἐγὼ ἀπ' ἐαυτοῦ μου ποτέ τινα δὲν ἐζήτησα τίποτε, περὶ τούτου μῆτε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς μου (ἂν ἔχω ἐχθρούς) εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀμφιβάλλωσιν. Ὡς τόσον, δι' ὅσα προβλέπω ἤθελα δώσειν πολὺ πρᾶγμα διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τοιοῦτον κάτεργον· ἀλλὰ τὰ γινόμενα δὲν ἀπογίνονται.

Ἐρρωστο εὐδαιμονῶν!

25.

26, Δεκεμβρίου, 1802.

Φίλε μου 'Αλέξανδρε

Ταύτας τὰς ἡμέρας, φίλε, μ' ἐπνιξαν παντὸς εἵδους ἀσχολίαι, καὶ πολλαὶ καὶ μακραὶ ἐπισκέψεις γνωρίμων. Δύο Ἀγγλοὶ ὅμως ἀπὸ τὸ Oxford ἄνδρες σοφοί, μ' ἐπροξένησαν μεγάλην εὐχαρίστησιν· αὐτοὶ μ' ἔφεραν καὶ τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐρυπίδου, τὴν ἐκδοθεῖσαν παρὰ τοῦ Porson, ἀπὸ τὸν ὅποιον προσμένω καὶ τὴν Ἑκάβην. Εἰς τὴν δευτέραν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν μ' ἔκαμαν ἔτυχεν παρὼν ὁ παρὰ τοῦ θυρωροῦ μου ονομαζόμενος Μενέλαος, καὶ μετὰξὺ πολλῶν ἄλλων ἐλάλησε καὶ περὶ Βεκαρίου. Ἐφάνη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς πρᾶγμα παράδοξον ὁ Βεκαρίας μεταγλωττισμένος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν, ὅθεν ἀναγκάσθην νὰ δώσω δύο δι' αὐτοὺς, ἓνα διὰ τὸν Porson, καὶ ἓνα διὰ τὸν Banks. Εὐδαιμόνει!

26.

ἐκ Παρισίων, α'. Μαΐου, 1804.

Σὲ γράφω καὶ μὴ δυνάμενος, φοβούμενος μὴν ἡ σιωπὴ μου

σὲ βάλει εἰς μέριμναν. Ἐπέρασα ἔξ ἡμέρας φρικτὰς, αἱ ὁποῖαι μὲ ἠνάγκασαν νὰ οἰκουρήσω. Ἡ κατάρτος Ἀρθρῆτις ἀνέβη εἰς τὸ στῆθος μου, καὶ ἐζήτει ἐξάπαντος νὰ μὲ πνίξῃ. Τὴν παρεκάλεσα νὰ μὲ ἀφήσῃ καὶ νὰ τελειώσω τὸν Ἡλιόδωρον, διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ δαπάνη τοῦ Ἀλεξάνδρου (διότι τοῦτο μόνον μὲ ἐλύπει), καὶ αὐτὴ μ' ἔλεγεν ὅτι προφάσεις δὲν θέλουν μοῦ λείπει ποτὲ. εἰς τὴν τῶρα μ' εὔρηκεν ἀσχολούμενον εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, ἄλλοτε θέλει μ' εὑρεῖν καταγινόμενον εἰς ἄλλο. Τέλος μετὰ πάλιν ἰσχυρὰν καὶ ἐπίπονον ἐξέφυγα καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς χεῖράς της. Εἶμαι ὅμως ἀκόμη πολλὰ ἀδύνατος ἀπὸ τὸν κλόνον τῆς βηχός.

Ἡ ἀρρώστία μου μ' ἐμπόδισε νὰ δώσω τέλος εἰς ὀλίγας σημειώσεις, ὅσας ἔκαμα κατὰ ζήτησίν σου εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπομνήματος. Τὰς πέμπω λοιπὸν κολοβάς, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχεις τοσαύτην χρεῖαν ἀπ' αὐτὰς, δυνάμενος μόνος ῥινίζων καὶ μεταρινίζων νὰ τὸ φέρῃς εἰς τελειότητα. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦ καλὰ ὅτι μὲ λέγεις εἰς τὴν ἐπιστολὴν σου: « πῇ μὲν ἐλληνίζω ὑπὲρ τὸ δέον, πῇ δὲ βαρβαρίζω ἐξ ἀνάγκης ». Διὰ τοῦτο τὸ ἀναθεματισμένον λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης, πρέπει, φίλε, ὅταν ἐλληνίζῃς νὰ μὴν ἐλληνίζῃς ὑπὲρ τὸ δέον, διὰ νὰ γίνεταί τὸ ὅλον σύνταγμα, ὅσον εἶναι δυνατόν κατάλληλον εἰς τὰ μέρη του, καὶ νὰ μὴν ὁμοιάζῃ τὸν κέντρωνα τοῦ Ἀρλεκίνου. Ὁ ὑπὲρ τὸ δέον Ἑλληνισμὸς ἀντὶ καλλωπισμοῦ κάμνει καταδηλότερον μὲ τὴν παράθεσιν τὸ αἰσχος τῶν ἀπαραιτήτως καὶ ἐξ ἀνάγκης βαρβάρων.

Τὸ μέρος τοῦ ὑπομνήματος τὸ περὶ τῶν μοναχῶν μὲ φαίνεται ὅτι δύναται νὰ μεταφρασθῇ οὕτως.

Ἐκνευρισμένοι ἀπὸ τὰς σκληραγωγίας, τὰς ὁποίας ἡ θρησκεία δὲν ἐπέβαλε ποτὲ ὡς χρέος, καὶ ἡ ἀλαζονικὴ τῶν Ἡγουμένων αὐστηρότης ἔκαμιν ἔτι βαρυτέρας, ἴσχυσαν μὲ ὅλον τοῦτο οἱ μοναχοὶ νὰ ἐνωθῶσιν εἰς κοινὰς συνελεύσεις, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ πάλιν τοὺς Ἡγουμένους τῶν εἰς τὴν ἀκριβοῇ τήρησιν τοῦ τυπικοῦ,

Instinct είναι ὁρμὴ ἐμφυτος, ἢ αὐτόματος, ἐμπορεῖς νὰ εἰπῆς καὶ φυσικὴ κλίσις. Τὸ ῥέπω ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ Κλίνω· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο εἶναι Ἑλληνικά, μὲ φαίνεται ὅτι ἡ Κλίσις καὶ τὸ Κλίνω πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν προτίμησιν, διὰ τὸ σαφέστερον.

Μέχρι τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῆς Γαλλίας, οἱ Γραικοὶ ἀπὸ κλίσιν αὐτόματον, τῆς ὁποίας εὐκολα δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν, ἐπροτίμουν παρὰ τ' ἄλλα ἔθνη, κ. τ. λ.

Arbitraire εἶναι αὐτογνώμων. Mousse, ἃς ἦναι ὑπηρετὴς ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπηρετὴς τὴν ἀρχὴν ἦτο ναυτικὴ λέξις (ἀπὸ τὸ ἐρέσσω .)

Caricature, δὲν εἶναι Μορμολύχειον· ἀλλὰ τί εἶναι; ἐδῶ πλέον, φίλε, χρειάζεται ἀποκότῃσις καὶ ἀδιεντροπία. Carico (ὅθεν τὸ Caicare) κατὰ λέξιν θέλει νὰ εἰπῇ Φόρτος, ἢ Γόμος (παρὰ τὸ Γέμω). ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Φόρτος εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην εἰς τόπον (Εἰρήν. 748), ὅπου ἐξ ἀνάγκης, δὲν ἐμπορεῖ νὰ μεταφρασθῇ παρὰ διὰ τοῦ Caricature. Ὁ νοστιμότητος αὐτὸς ποιητὴς κατηγορεῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ κωμικοὺς, ὅτι ἐγέμισαν καὶ ἐφόρτωσαν τὴν Κωμωδίαν μὲ πολλὰ βωμολοχεύματα καὶ ἀγεννῆ σκώμματα, τὰ ὑποῖα αὐτὸς ἀποσκορακίσας, ἐδειξε πρῶτος εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς Κωμωδίας.

Τοιαυτ' ἀφελὼν κακὰ, καὶ ΦΟΡΤΟΝ, καὶ βωμολοχεύματ' ἀγεννῆ,
Ἐποίησε τέχνην μεγάλην κ. τ. λ.

Ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης παράγει τὸν Πλοῦτον, ὅστις ἐμποδίζει τὴν γυναῖκα τοῦ Χρεμύλου νὰ τοῦ χύσῃ κατὰ κεφαλῆς τὰ καταχύσματα, ἡγουν τὰ βαρβαροτουρκιστὶ λεγόμενα γεμίσια, λέγων ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπὶ σκηνῆς εἶναι ἀληθοῦς Caricature, ἀληθοῦς farce (Πλούτ. 796).

Ἐπειτα καὶ τὸν ΦΟΡΤΟΝ ἐκφύγοιμεν ἄν.
Οὐ γὰρ πεπρωδὲς ἐστὶ τῷ διδασκάλῳ,
Ἰσχάδια καὶ τρωγάλια τοῖς θεωμένοις
Προβλήόντ' ἐπὶ τούτοις ἐπαναγκάζειν γελᾶν.

Τέλος, ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης (Σφ. 6), λέγει,

Κωμῳδίας δὲ φαρτικῆς σφωτέρων,

Φορτικὴν Κωμῳδίαν ἐννοῶν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι farce. τὸ ὁποῖον κυρίως σημαίνει **παραγεμισμα** (des pigeons farci, **περιστέρια παραγεμισμένα**). Ἡ ἀναλογία εἶναι φανερά· ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν ζωγραφίαν ἢ Caricature, εἶναι εἰς τὸ Θέατρον ἢ Farce ἡγουν ἢ παρὰ τὸ πρέπον γεμισμένη καὶ φορτικὴ κωμῳδία· καὶ ἐπειδὴ, ἂν εἴχαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Farce, δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν παρὰ φορτικὴν κωμῳδίαν (ἐπειδὴ ἡ λέξις εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν), διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν μὲ φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ Caricature διὰ τοῦ **Φορτικῆς Ζωγραφίας**.

Ménagement εἶναι ἴσως τῶν χυδαίων τὸ **Ντήρησις**, ἡγουν **Ἐντήρησις**, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι κακὴ λέξις. τὸ Heureusement κάλλιον ἐξηγεῖται μὲ τὸ **Ἐξ εὐτυχίας**, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον Ἑλληνικόν, ὅσον καὶ τὸ ἀγαθῇ τύχῃ, πολὺ σαφέστερον ὅμως, δι' ἐκείνους ὅσοι δὲν ἐξεύρουσι διὰ **κακὴν τύχην** (malheureusement), ἢ **ἐξ ἀτυχίας** τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἀναφορὰ, Ὑπόμνημα.

Δημοσίᾳ διακήρυξις . . . αὐτὸ καθαυτὸ τὸ Διακήρυξις περιέχει τὴν ἐννοιαν τοῦ δημοσίᾳ (καθὼς τὸ κοινὸν Διαλάλημα) ἐν δυνάμει τῆς Διὰ προθέσεως. τὸ Solemnele εἶναι κυρίως Πάνδημος· εἶναι λοιπὸν ἢ φράσις ὅλη Πάνδημος ἀγγελία· ἀλλὰ τοῦτο ἴσως δὲν ἀρέσκει ὅλους· ἤθελα παρακινδυνεύσειν ἐγὼ νὰ τὸ ἐκφράσω διὰ μιᾶς λέξεως τῆς εἰς ὅλους γνωστῆς **Διαλάλημα** (ἢ διαλάλησις), ἀλλ' ὅχι διὰ τοῦτο θαρβάρου.

Εἶναι ὑπόσχεσις. . . . γίνεται ὑπόσχεσις (devient), μεταβάλλεται εἰς ὑπόσχεσιν

καὶ συντείνει ἵνα Importe, ἂν ἐμετάφραζες ἐλληνιστὶ ἔπρεπε νὰ εἰπῇς ἐξάπαντος Διαφέρει. Ἀλλ' ἡ σημασία αὐτῇ ἐξ ἀτυχίας δὲν εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἴσως ἦτον καλὸν νὰ εἰπῇς καὶ δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀδιάφορον· ἂν θέλῃς τὸ Συντείνει, διὰ τί ὄχι τὸ συμφέρει; τὸ ὁποῖον κἂν εἶναι ἐξάδελφος τοῦ Διαφέρει· τὸ Ἵνα ἀφίνω εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, διότι δὲν εἶμαι νομοθέτης τῆς γλώσσης· προκρίνω ὅμως τὸ Νὰ, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον αὐτὰ εἶναι μόρια, τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀρχὴ καὶ γένεσις εἶναι ἄδηλος, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ὁ σχηματισμὸς ἀνέλεγκτος, ἢ δυσεξέλεγκτος· εἶναι ἀληθινὰ ἀποθραύσματα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου· τοιαύτας ἀνωμαλίας σχηματισμοῦ εὐρίσκομεν ἀναριθμήτους εἰς τοὺς παλαιούς· τὸ ἐπὶ ῥῆμα Παντάπασι, καθ' ὑπόθεσιν εἶναι φανερά δύο κολλημένα ὀνόματα Πάντα πᾶσι, ἑλλειπτικῶς ἀντὶ τοῦ Κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι, en tout et par tout· ἀλλὰ τίς ἤθελε συλλογισθῇν ἢ πιστεύσειν ὅτι καὶ ὁ σύνδεσμος Ἐμπας (Ἰωνικῶς Ἑμπης) ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ Ἐν πᾶσι· καὶ μόνον τοῦτο εἶναι ἀποδεδειγμένον· ἂν αὐτοὶ ἔκαμαν ἀποκοπὴν εἰς τὸ Ἐν πᾶσι κάμνομεν καὶ ἡμεῖς ἀφαιρέσιν εἰς τὸ Ἵνα.

Θαῤῥούντως τὴν ἔγραψα.

Θαῤῥούντως ἴσως ἦτον ὀρθώτε-
τὴν ἔλαβα ρον· δὲν ἐδίσασα
(τὴν ὑπό- je n'ai point hesi-
σχέσιν) τὴν té) νὰ τὴν λάβω.
ἔκαμα ἢ
καὶ τὴν ὑ-
πεσχέθην
(κατὰ τὸ
ζῶ ζῶν)

Ὅλοι ἠσθάνθημεν ἠσθάνθημεν ὅλοι· ὄχι μόνον διὰ τὸ εὐσημότερον εἰς τὴν ἀκοήν (τὴν ἰδι-

κὴν μου τοῦλάχιστον) ἀλλὰ καὶ διὰ
 νὰ ἀποσυνειθίσωμεν κατὰ μικρὸν τὴν
 ἔξιν (τὴν ὁποίαν μᾶς προσέτριψεν
 ἡ ἐπιμιξία τῶν νῦν ἐθνῶν) νὰ βάλ-
 λωμεν πάντοτε τὴν ὀνομαστικὴν
 πρὸ τοῦ ῥήματος.

Τῶν ὁποίων μᾶς ἔκαμαν ἀπὸ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξεκλήρισαν τρό-
 ἀποκλήρους } πον τινὰ αἱ μακραὶ καὶ ἀλλεπάλ-
 ληλοι δυστυχίαι.

Ἀρχόμεθα λοιπὸν. . . . ἡ περίοδος αὕτη πρέπει νὰ συνδε-
 θῇ μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς, ὡς αἰτιατὸν
 μετὰ τοῦ αἰτίου καὶ διὰ τοῦτο
 ἤρχήσαμεν· ἂν ἐξάπαντος θέλῃς
 τὸ Ἀρχόμεθα, ὑπομονή· ἀλλὰ τὸ
 ἀκόλουθον Ἀρξασθαι (ἀγκαλὰ ἐ-
 πακολούθημα ἀναγκαῖον τοῦ Ἀρχο-
 μαι) εἶναι πλέον παράξενον εἰς τὸν
 ἰδιώτην λαόν. τὸ ἤρχησαμεν καὶ
 τὸ ἤρχινῃσαμεν δὲν εἶναι Ἑλληνικά,
 θέλεις εἰπεῖν· τὸ δὲν εἶναι Ἑλλη-
 νικά ἔχει διπλὴν τὴν ἔννοιαν· ἂν
 ἐννοῇς ὅτι δὲν τὰ μετεχειρίσθησαν
 οἱ σωζόμενοι Ἑλληνικοὶ συγγραφεῖς,
 εἶναι ἀληθέστατον· ἂν λέγῃς ὅτι ἤ-
 σαν παντάπασιν ἄγνωστα εἰς τοὺς
 Ἕλληνας, μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ἐναντίον εἶναι πολὺ πιθανώτερον·
 τὸ παρὰ πᾶσι τετριμμένον Ἄγω, ὃ Ἡρόδοτος μόνος τὸ ἐσχη-
 μάτισεν Ἀγέω, Καὶ ὃ Ἡρόδοτος πολλάκις μετὰ τοῦ Ὀμήρου
 Ἀγινέω. Καθὼς ἀπὸ τοῦ Ἄγω ἔρρευσαν δύο νέοι σχηματισμοὶ
 Ἀγω καὶ Ἀγινέω, χωρὶς καμμίαν μεταβολὴν τῆς σημασίας,
 ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ Ἀρχω, Ἀρχέω (ἤρχησα) Ἀρχινέω (ἤρχινησα).
 Ἐχομεν καὶ τετάρτην Ἀρχίζω (καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς πολλὰ

τῶν εἰς ἔω σχηματίζονται εἰς ἰζω, καὶ ἀνάπαλιν). Ὁ Ἡρόδοτος λέγει τειχέειν ἀντὶ τοῦ τειχίζειν, καὶ σακκέειν, ἀντὶ τοῦ σακκίζειν (τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ σακκελίζω) καὶ πέμπτην Ἀρχινίζω, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ Ἀρχινέω. Ὁ λόγος μου δὲν ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸ νὰ κλείσω τὴν εἴσοδον εἰς τὸ Ἄρχομαι, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ σὲ κοινωνήσω φιλικῶς τὸ περὶ τῆς γλώσσης σύστημά μου.

Πέμπω εἰς τοὺς κόρακας τὸν χυδαῖσμον ἐκείνων, ὅσοι χωρὶς πολυχρόνιον μελέτην, καὶ συνεχῇ παραλληλισμὸν μετὰ τῆς παλαιᾶς ἐπιβάλλωνται νὰ Φκιάσωσι τὴν νέαν. ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν δὲν με φαίνεται καλὸν μὲ πρόφασιν Ἑλληνίσεως νὰ τὴν γυμνώσωμεν ἀπὸ λέξεις ἀναλογικὰς, τὰς ὁποίας ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἐπρόφερε καὶ τὸ στόμα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Σὲ εἶπα, ἂν δὲν ἐλησμόνησα, ὅτι τὸ Μάκρος μίαν καὶ μόνην φορὰν εὐρίσκεται εἰς μόνον τὸν Ἀριστοφάνην. ἂν δὲν ἐσώζετο λοιπὸν ὁ Ἀριστοφάνης, ἡ λέξις αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῇ ὡς βάρβαρος· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἔχει συνήγορον τὴν ἀναλογίαν, ἐπειδὴ σῴζεται τὸ μακρύνω.

Παχύνω Πλατύνω Εὐρύνω Βαθύνω Μηγύνω, Μακρύνω, καθὼς Πάχος Πλάτος Εὐρος Βάθος Μῆκος, οὕτω καὶ Μάκρος. Διὰ τὴν νέαν Γραικίαν . . διὰ τὴν νέαν Ἑλλάδα· καὶ τοῦτο διότι οἱ μὲν Ἕλληνες ὠνομάσθησαν τὸ πάλαι Γραικοί, ἀλλ' ὅχι παρὲς ὁ τόπος των Γραικία.

Ὅσον συνάπτει. . . . ὁ Ἀναγνώστης σου (τὸν ιδιότην λέγω) μόλις νοεῖ τί θέλει νὰ εἰπῇ ἢ ἐπ' ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ διακόνου λεγομένη **συναπτὴ**, μόνον ὅτι τὴν ἀκούει καθ' ἡμέραν. Εἰς τὸ **συνάπτω** ῥῆμα ἄλλην ἔννοιαν δὲν προσκολλᾷ παρὰ τὴν γνωστὴν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, **συνάπτει τὴν**

Ὁκτώηχον τὸ φαλτῆριον κ.τ.λ.

Ἰσως ὤτως « καὶ τὸ μέρος τῆς Εὐ-
ρώπης, ὅσων (πρὸς τὸ νοούμενον
» τὸ ὅσων) ἡ σοφία συνοδεύεται μὲ
» φιλανθρωπίαν, παρατηροῦντες ἡ-
» μᾶς ἀπὸ τοῦ νῦν, δὲν θέλουν λεί-
» ψειν νὰ μᾶς ἐγκαρδιώσωσι μὲ τοὺς
» κρότους των ». ἡ δὲν θέλλουν λεί-

ψειν νὰ μᾶς παρατηρῶσιν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ νὰ μᾶς
κ. τ. λ. διότι τέλος πάντων τίς σ' ἀναγκάζει νὰ ἐρμηνεύης
πάντοτε κατὰ λέξιν ;

Οὐαὶ ἡμῖν κ. τ. λ. . . . Ἀλλ' οὐαὶ εἰς ἡμᾶς, ἂν ὀπι-
σθοποδίσωμεν. Δὲν καταλαμ-
βάνει τὸ Παλινδρομῶ ὅστις δὲν ἔ-
μαθε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· μόλις
ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς ἀπὸ δέκα χιλιάδας
ιδίωτας ὅστις δὲν καταλαμβάνει τὸ
ὀπισθοποδῶ.

Ἰκανὰ εἶναι τὰ ὀλίγα τοῦτα εἰς νύξιν. « Δίδου σοφῶ ἀφορ-
μὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται ». Τοῦτο ἔχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλ-
μῶν : ὁσάκις μεταχειρίζεσαι λέξιν ἀκόμη ἄσυνήθη (καὶ εἶναι
πολλάκις διὰ τὴν πτωχείαν μας ἀνάγκη τοῦ δανεῖζεσθαι) μὴ
τὴν θεωρῆς μεμονωμένην (isolée), ἀλλὰ παρίστανέ την εἰς τὸν
νοῦν σου μὲ ὅλους τῆς τοὺς σχηματισμοὺς, καὶ ἂν εἰσέρχων-
ται ὅλοι, ἢ καὶ οἱ περισσότεροι, χωρὶς σπαραγμὸν καὶ σφα-
δασμὸν εἰς τὰς ιδιωτικὰς ἀκοάς, μεταχειρίζου τὴν ἀλλέως
ζῆτει ἄλλην συνώνυμον. Ἐξ εὐτυχίας ὁ δανειστής εἶναι ὑπέρ-
πλουτος. παραδείγματος χάριν, ἂν ᾖναι ὄνομα τὸ νέον εἰσα-
γόμενον, τὰς πτώσεις του ὅλας καὶ τὰ γένη του ἂν ᾖναι ῥῆ-
μα, τοὺς χρόνους του καὶ τὰς ἐγκλίσεις του. ἀλλέως πίπτεις
εἰς Λαβύρινθον, εἰς τὸν ὁ ποῖον δὲν εὐρίσχεις πλέον κλωστῆρα
διὰ νὰ κάμῃς τὴν γραμματικὴν σου. Τὸ σύνταγμά σου ὅ,τι καὶ

ἂν ἦναι θεώρει το ὀλικῶς, καὶ μὲ τὸν λογισμὸν, εἰάν ἀπ' αὐτὸ δύναται ὁ ἀναγινώσκων νὰ μορφώσῃ μίαν γραμματικὴν, ὅχι χωρὶς ἀνωμαλίας, ἀλλὰ μ' ὅσον δυνατόν ὀλίγας.

* Ἀρχομαι λέγεις· καὶ δὲν εἶναι δεινὸν εἰς τὴν ἀκοήν· ἀλλ' ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ δύνασαι νὰ εἰπῇς καὶ Ἡρχόμην, καὶ Ἡρξάμην, καὶ θέλω ἄρξασθαι; ἂν ὅλα ταῦτα δύνασαι νὰ τὰ μεταχειρισθῇς χωρὶς βίαν, καλῶς· εἰάν ὅχι, ζήτηε ἄλλα, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ συζυγία νὰ ἦναι ὁμαλὴ καὶ πλέον εὐπαράδεκτος εἰς τὴν ἀκοήν. Πρόσεχε, φίλε μου, καὶ τοῦτο· ποτὲ σου λέξιν μὴ καταδικάζης πρὸ τοῦ νὰ βεβαιωθῇς ὅτι δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ αὐτῇ, ἢ ἡ συγγενῆς καὶ σύστοιχος ἢ καὶ ἡ ἀνάλογός της. Ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ἔμαθον ὅτι τὸ Αὐτίον εἶναι Ἑλληνικόν, καὶ μάλιστα ἀναλογώτερον παρὰ τὸ Ὠτίον. τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικόν τοῦ Οὐς, ὡτός, (τοῦ ὁποίου ἡ ἀνωμαλία εἶναι πρόδηλος, ἐπειδὴ δὲν ὁμοιάζει ἡ γενικὴ μὲ τὴν ὀνομαστικὴν). τὸ δὲ Αὐτίον εἶναι ἀπὸ τὸ Αὐς, Αὐτός, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Λακωνίων ἐσήμαινε τὸ λεγόμενον εἰς ἡμᾶς αὐτίον, καθὼς φαίνεται εἰς τὸν Ἡσύχιον.

Μικρὰ προσθήκη.

Πολιτικὴ κατάστασις σημαίνει τὸ σύνταγμα τῆς πολιτείας (le gouvernement, la Constitution)· ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καμίαν, ἀλλὰ ζῶμεν ὑποκάτω εἰς τὴν τουρκικὴν τυραννικὴν κατάστασιν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν λαλεῖ εἰ μὴ ἐν παρόδῳ τὸ Ὑπόμνημα. Τὸ Civilisation λέξιν παραστατικὴν δὲν ἔχομεν ἀκόμη. Ὁ Στράβων τὴν ὀνομάζει σχεδὸν πάντοτε Ἡμέρωσιν, ἐπειδὴ τοῦτο ἀληθῶς εἶναι ἡ Civilisation· ἀλλὰ τίς θέλει ὑποφέρει τὸ ἡμέρωσις περὶ ἡμῶν; ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν, ἀλλὰ καὶ διότι μὴτ' εἶναι κατὰ πάντα ἀληθές· χρειάζεται λοιπὸν ἐνταῦθα περίφρασις, ἢ ὀνομαθασία, ἥγουν νὰ βαπτίσωμεν τὸ νεογέννητον τοῦτο πρᾶγμα διὰ τοὺς Γραικοὺς· ἀλλ' ἡ ὀνομαθασία ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς κανόνας της· ἕνας

εἶναι, τὸ νὰ μὴ βαπτίζωμεν μὲ νέα ὀνόματα, ἂν δὲν εἴμεθα πρῶτον βέβαιοι ὅτι δὲν εἶναι βαπτισμένον τὸ πρᾶγμα μὲ λέξιν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀναβαπτιστῶν. Δεύτερος, ὅχι ὀλιγώτερον ἀξιόλογος, νὰ προσέχωμεν μήπως τὸ ἐπιτιθέμενον ὄνομα εἶναι ἤδη ὄνομα ἄλλου πράγματος, ἢ μήπως λάβωμεν εἰς τὸ μετέπειτα χρεῖαν τοῦτου τοῦ ὀνόματος διὰ νὰ βαπτίσωμεν ἀρμοδιωτέως καὶ σημαντικωτέως ἄλλο πρᾶγμα· διότι ὁ βαπτισμὸς τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι καθὼς ὁ βαπτισμὸς τῶν προσώπων. Ἀδιάφορον εἶναι νὰ φέρωσι χιλιάδες ἀνθρώπων τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου ἢ τοῦ Γεωργίου. καὶ ἡ διάκρισις εὐκόλα γίνεται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πατρωνυμικῶν ἢ τῶν παρωνυμίων· ἀλλ' εἰς τὴν ὀνομαθεσίαν τῶν πραγμάτων ὅστις θέλει ν' ἀποφύγῃ τὴν σύγχυσιν πρέπει νὰ φεύγῃ ὅσα τὴν προξενοῦσιν. Συμπεραίνω, φίλε, ὅτι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας (καὶ ποῖα εἶναι χωρὶς τοιαύτας συγχύσεις); τὰ ὁμώνυμα, τουλάχιστον μέγα μέρος ἀπ' αὐτὰ, ἐγεννήθησαν ἀπὸ κακοβαπτισμοῦς, καὶ τὰ συνώνυμα ἀπὸ ἀναβαπτισμοῦς. Ἐπιστρέφω εἰς τὸ προκείμενον. ἂν ἤμην ἐγὼ ὁ μεταφραστὴς ἤθελα παρακινδυνεύσειν νὰ ὀνομάσω **Πολιτισμὸν** τὴν Civilisation. ἡ λέξις δὲν εὐρίσκεται παρὰ μίαν φορὰν εἰς μόνον τὸν Διογένην τὸν Λαέρτιον (ἡγουν εἰς συγγραφὴν ὅχι ἀπὸ τοὺς ἀρίστους, ἐπεὶ δὲ εἰς αὐτὸν εὐρίσκεται καὶ τὸ **χαιρετίζω** καὶ ἄλλα) καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην, κακοβαπτίστως. Τὸ μεταχειρίζεται εἰς τοῦ Ἀρκεσίλαου τὸν βίον, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει, « Τὸ πᾶν δὴ διέτριβεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν πολιτισμὸν ἐκτοπίζων· καὶ ποτε καὶ δὴ καὶ Ἀθήνησιν ἐν » τῷ Πειραιεῖ πρὸς τὰς θέσεις λέγων ἐχρόνισεν, οἰκείως ἔχων » πρὸς Ἱεροκλέα· ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς τινων διεβάλλετο » Τοῦτα εἶναι ὀλίγον αἰνιγματώδη· τῶν Εὐρωπαϊῶν τὰ λεξικά ὁμοθυμαδὸν ἐξηγοῦσι τὸν πολιτισμὸν ἐκτοπίζων τὸ πολιτεύεσθαι φεύγων, ἡγουν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ μακρυνόμενος, εἰς τὰ ὁποῖα ὡς πολίτης εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἀνακατῶνεται ἐν

ὄχι ἄλλο, νὰ ὑπάγῃ κἀν εἰς τὰς Ἐκκλησίας· τὰ ἡμέτερα λεξικά δὲν λέγουν τίποτε πλὴν τοῦ Σουῖδα, ὅστις ἀναφέρει μόνην τὴν ῥῆσιν χωρὶς καμμίαν ἐξήγησιν, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι μὴτ' αὐτὸς δὲν τὴν κατέλαβεν· ἂν ὁ Δαέρτιος ἐνόει τὸ ἐξηγούμενον ἀπὸ τούτους, δὲν ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἀρμοδιώτερον τὸν πολιτευμόν (ἀπὸ τὸ πολιτεύομαι) ἢ μᾶλλον τοῦ Πολιτευμοῦ ἐκτοπίζων; Ἐπειτα πῶς συμβιβάζεται τοῦτο μὲ τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον τοῦ Διογένους, ὅτι ἐπέμφθη καὶ εἰς πρεσβείαν ὁ Ἀρκεσίλαος ποτὲ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ τοῦτο ἠθέλεν εἰπεῖν τις ἔγεινεν ἅπαξ καὶ δὶς εἰτα πρὸς τὸ γῆρας ἠθέλησε νὰ ἀποφύγῃ τὰς πολιτικὰς πράξεις. Ἴσως τὸ μετεχειρίσθη ἀντὶ τοῦ τὴν ἐν τῇ πόλει διατριβὴν. τοῦτο γίνεται πιθανὸν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ἣτις ἦτον ἔξω τῆς πόλεως· ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ἐπόμενον, « ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς τινων διεβάλλετο » διότι ὁ Πειραιεὺς ἐλέγετο μέρος τῆς πόλεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτον ἐνωμένος διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, δὲν μὲ φαίνεται ἄτοπον νὰ βαπτίσωμεν τὴν Civilisation πολιτισμόν.

Καθὼς ἀπὸ τὸ Ὑλῆται (τρίτον πρόσωπον παθ' παρακειμένου) γίνεται Αὐλῆτρις, οὕτω καὶ ἀπὸ τὸ Βέβοται, Βοτρίς, ἡ βόσκουσα καὶ νεμομένη τὰ ἱμάτια· τὸ ῥηματικὸν αὐτὸ δὲν εὐρίσκεται εἰς τοὺς σωζομένους συγγραφεῖς, καὶ ἐπομένως εἰς τὰ λεξικά· εὐρίσκονται ὁμως τὰ ἀδελφία του Βόσις (ἢ βρῶσις) Βοτήρ (ὁ βοσκὸς) Βοτὰ (τὰ βοσκήματα)· χάρις λοιπὸν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἣτις μᾶς ἐφύλαξε καὶ ταύτην τὴν λέξιν, καθὼς καὶ μυρίας ἄλλας.

Περὶ τοῦ Να, φίλε, δὲν εἶναι οὐδεμία διαφορὰ (τουλάχιστον κατ' ἐμὴν κρίσιν) μεταξὺ τοῦ Ἄδεται νὰ ἤλθαν οἱ ἐχθροὶ καὶ τοῦ Ἄδεται ὅτι ἤλθαν οἱ ἐχθροὶ, παρ' ἐκείνη τὴν ὁποίαν βάλλει ὁ Θεόδωρος, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, μεταξὺ τοῦ « Φασὶν ἐληλυθέναι τοὺς περὶ τὸν βασιλέα » καὶ τοῦ Φασὶν ὅτι ἐληλύθασι οἱ περὶ τὸν βασιλέα » τὸ πρῶτον τὸ δι' ἀπαρεμφάτου

ὀνομάζει Ἐντονώτερον, καὶ τὸ δεύτερον τὸ διὰ τοῦ Ὀριστικοῦ, Ὑπτιώτερον· καὶ μὲ τὰς δύο γραικικὰς σου φράσεις ἄλλο δὲν ἐξηγεῖς παρὰ τὸ λεγόμενον εἰδικόν, ἢ ἀφηγηματικὸν ἀπαρέμφατον τῶν Παλαιῶν, Ἀδεταὶ ἐληλυθέναι τοὺς ἐχθροὺς. Τοῦτο τὸ εἰδικόν ἀπαρέμφατον τὴν σήμερον ἐξηγοῦμεν πολλάκις διὰ τοῦ Ὅτι, καὶ τὰς περισσοτέρας φορὰς διὰ τοῦ Να. τὸ δὲ ἀληθῶς τελικὸν ἀπαρέμφατον, ἤγουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν, προηγούμενον ἔχουσιν. τὸ Ἴνα, ἐκφράζομεν καμμίαν φηρὰν μὲ μόνον τὸ Να, καὶ τὰς περισσοτέρας μὲ τὸ Διὰ νὰ. Καὶ σημείωσε, φίλε, ὅτι αὕτη ἡ κατάχρησις τοῦ Νὰ εἰς τὴν ἐκφρασιν τῶν εἰδικῶν ἀπαρέμφατου, κάμνουσα φυσικὰ ἀμφίβολον τὴν τελικὴν σημασίαν τοῦ Νὰ (ἤγουν τοῦ Ἴνα), ἡνάγκασε τὸν ἰδιώτην λαόν, ἤγουν ὅλους τοὺς Γραικοὺς (comme par un instinct) νὰ προσθέσωσι τὴν Διὰ (τέλος σημαίνουσιν καὶ αὐτὴν). διὰ νὰ ἐνδυναμώσωσι τρόπον τινὰ τὸ νὰ, καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ παρατηρήσεως ἄξια περὶ τούτου, τὰ ὅποια καὶ μόνος σου δύνασαι νὰ τὰ κρίνης, καὶ καιρὸν δὲν ἔχω νὰ γράφω. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦ ὅτι τὸ Νὰ δὲν ἐκφράζει μόνον τὸ ἀπαρέμφατον τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν *talequale*. οἷον, « Τοῦτο σὲ γράφω, νὰ μὴν εἰπῇς ἔπειτα ὅτι ἡμέλησα, κ. τ. λ. »

Μάθε νὰ γράφης, νὰ μὴν ἔχης χρεῖαν ἀπὸ γραμματικόν, τὸ πρῶτον νὰ ἐκφράζει τὸ ἀπαρέμφατον, τὸ δεύτερον τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι· κοινὰ· ἔχει δὲ χρήσεις ἄλλας εἰδικωτέρας τὸ πολυπαθὲς τοῦτο Νὰ. Λαμβάνεται ἐλλειπτικῶς συνυπακουομένου τοῦ πρέπει· εἰπέ με τί νὰ κάμω; (τί με δεῖ ποιεῖν, ἢ τί ποιητέον).

Παριστάνει πολλάκις τὴν μετοχὴν τῶν παλαιῶν; « θέλεις » τὸν ἰδεῖ νὰ τρέχῃ » (ὄψει αὐτὸν τρέχοντα). χαίρω νὰ σὲ βλέπω ὑγιῇ » (χαίρω σε βλέπων ὑγιῇ).

Λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἀοριστολογικοῦ ὅτι ἂν « ἕως νὰ ἔλθῃ » (ἕως ἂν ἔλθῃ).

Ἐλλειπτικὸν τοῦ δύναιμαι, « Πῶς νὰ σ' ἀποχωρισθῶ ! »

Προσκολλᾶται ἀναγκαίως, ὡς εὐκτικόν, ἢ καὶ διασαφητικόν εὐχῆς, εἰς τὰ εὐκτικὰ μόρια, Εἴθε νὰ, ἢ Ἄμποτε νὰ ἔλθῃς.

Παρεκτός ἂν εἰπῶμεν ὅτι εἶναι καὶ ἐδῶ ἔλλειψις τοῦ Εἴη, ἢ γένοιτο! καὶ τὸ νὰ τότε μένει ἀπαρεμφατικόν. καὶ τοῦτο μὲ φαίνεται ὀρθώτερον· διότι εὐρίσκω τοιαύτην ἔλλειψιν εἰς τὸν Ἀριστοράνην (Αἰσχρ. 816) ὅπου ὁ Μεγαρεὺς ἀφ' οὗ ἐπώλησε, στενοχωρούμενος ἀπὸ τὴν πείναν, τὰ δύο του κοράσια, λέγει.

Εἰμ' ἄπολαϊς, τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν

Οὕτω μ' ἀποδόσθαι, τὴν τ' ἐμαυτῷ μητέρᾳ.

« Ὡ ἐρμῇ, ἐπιτάτα τῆς πραγματείας, ἄμποτε νὰ πωλήσω οὕτω τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν μητέρα μου. Τοιαῦτα φαίνεται νὰ ἦναι τὸ νὰ ζήτησ! νὰ χαρῆς τὴν ζωὴν σου, τὰ παιδιὰ σου κ. τ. λ. νὰ δώσῃ ὁ θεὸς! ὁ θεὸς νὰ τὸν εὕρῃ καὶ νὰ τὸν κρίνῃ

Ἀντὶ τοῦ Ὑἱ. « νὰ τὸ ἔκαμνε κανένας τρελός, δὲν ἦ-
» θελε μὲ φανῇ παράδοξον »

9 Ὀκτωβρίου, 1304.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε.

Ὁ νέος ἀκολουθεῖ νὰ ἔρχεται πρὸς ἐμέ. Εἶναι τεσσαρεσκαίδεκαετής τὴν ἡλικίαν, καὶ « τοὺς τρόπους ἀμνός » καθὼς ὁ Κωμικός λέγει, ἥγουν ἔχει τὴν ἡμερότητα ὅλην τοῦ ἀμνοῦ, χωρὶς τὴν ἀναισθησίαν του. Ἦθελες γελάσειν, ἂν ἔβλεπες ὅσας πανουργίας καὶ δόλους μεταχειρίζομαι, διὰ νὰ ἐμπνεύσω εἰς τὴν ψυχὴν του τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης. Αἱ γνώμαι μονόστιχοι τοῦ Χρυσολωρᾶ μ' ἐφάνησαν πολλὰ σπουδαῖα διὰ νεαρὰς κεφαλὰς, αἱ ὁποῖαι κλίνουσι φυσικὰ εἰς τὸ παιγνιώδες καὶ ἱλαρώτερον. Τὸν παρέδωκα λοιπὸν εἰς τὰ ἀστεῖα τοῦ Ἰεροκλέους, ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Πλουτάρχου, ὅσα ἔχουν ὀξύτητα μετὰ παιδιᾶς, καταμιγνύων αὐτὰ

καί ποτε μὲ τὰ σπουδαιότερα τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀρετῆς καὶ ἐλευθερίας φρονήματα. καὶ ἐλπίζω νὰ ἐπιτύχω. ἐὰν ἀποτύχω θέλω μεγάλως τὸ λυπηθῆν· ὅχι μόνον ὅτι στεροῦμαι τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι εἶναι καὶ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενῆς τρόπον τινά. Ὁ τρόπος τοῦ παραδίδειν μου οὗτος, ἢ καλὸς ἢ κακὸς δὲν ἐξεύρω, μ' ἔβαλεν εἰς λογισμὸν, μήπως ἦτον ὠφέλιμον πρὸς παρόρμῃσιν τῶν παιδάρων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σπουδὴν, νὰ συναθροίσῃ τις εἰς ἓνα μόνον τόμον τὰ ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου (ὡς εἶπα) τὰ ἀποφθέγματα, ὅσα νόστιμα καὶ εὐμνημόνευτα, μερικὰς ῥήσεις τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἄλλων πολλῶν Κωμικῶν ἠθικωτάτας, ἀγκαλὰ γραμμένας εἰς τρόπον ἀστεῖον, ἀπὸ τὰς ὁποίας γέμει ὁ Ἀθηναῖος, τινὰς Αἰσωπικοὺς μύθους τοὺς νοστιμωτέρους, ἓνα ἢ δύο λόγους τοῦ Λουκιανοῦ τοὺς σεμνοτέρους, ἀπὸ τὴν ποικίλην Ἱστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ μερικὰ νόστιμα διηγήματα καὶ ἄλλα τινά, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ὅλα ταῦτα συνοδευμένα μὲ ὀλίγας τινὰς σημειώσεις εἰσαγωγικὰς καὶ ἀναλόγους μὲ τὴν κατὰληψιν τῶν παιδάρων, ἤθελαν εἶσθαι, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ἱκανὸν δέλεαρ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὰς ἄρκυς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τὰ πλεόν ἀνάγωγα καὶ δυσήνια παιδάρια. Ἀλλὰ τις νὰ τὸ κάμῃ, φίλε μου, καὶ ἂν τὸ κάμῃ, εἶναι βέβαιος ὅτι θέλει εὐτυχῆσει νὰ τὸ εἰσάξῃ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ φροντιστήρια ;

Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐπιστολῆς σου « Ἄν δὲν πρέπη δεσπύται καὶ παραβιασται τῆς κοινῆς διαλέκτου, οὔτε ἡ βάρβαρος ἔξις δὲν πρέπει νὰ μᾶς τυρανῇ » μὲ δίδει χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι θέλει σὲ ἀρέσει τὸ εἰς τὸν Ἡλιόδωρον προοίμιον. Θέλεις ἰδεῖν ὅτι ἡ βᾶσις καὶ τὸ θεμέλιον τῶν ὅσα εἶπα περὶ τῆς κοινῆς γλώσσης εἶναι ἀπαράλλακτον αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀξίωμα « μήτε τύραννοι τῶν χυδαίων, μήτε πάλιν δοῦλοι τῆς » χυδαιότητος αὐτῶν » κράτει λοιπὸν σφιγκτὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὡς τῆς Ἀριάδνης τὸν μίτον, καὶ αὐτὸ θέλει σὲ ὁδηγεῖ εἰς τὸν

λαβύρινθον τῆς γλώσσης. Τὸ πολιτισμὸς εἶναι ὀρθὸν (ἀν καὶ νέον), καὶ ἀνάλογον μὲ τὸ Ἀνθρωπισμὸς τοῦ νοστιμωτάτου Ἀριστίππου, « ἄμεινον, ἔφη, ἐπαίτην ἢ ἀπαίδευτον εἶναι· οἱ » μὲν γὰρ χρημάτων οἱ δὲ ἈΝΘΡΩΠΙΣΜΟΨ δέονται » Πλουτάρχ. Ἀποφθ). Πρόσεχε μὴν ἀποκάμης εἰς τὸ στάδιον τῆς γλώσσης. δὲν εἶναι φρόνιμον δι' ὀλίγας· τινὰς διαφορὰς γνώμης, εἰς τὰς ὑποίας ἐπίσης, καὶ ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ σέ, κινδυνεύω κ' ἐγὼ νὰ σφάλλω, νὰ ὀπισθοδρομήσῃς.

Ἄμποτε νὰ εὐαρεστηθῇς εἰς ὅσα ἐμωρολόγησα εἰς ταύτην (τὴν πρὸς Ἀλέξ· ἐπιστολὴν, προοίμιον εἰς τὸν Ἰλιόδωρον) πρὸς κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν. ἴσως τινὲς δυσαρεστῇθωσιν εἰς αὐτὰ· ἀλλ' ἐγὼ σὲ λέγω, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι, ὅτι ὅσα εἶπα τὰ εἶπα ἀνυποστόλως μὲ καθαρὰν συνείδησιν εἰς τιμὴν καὶ κοινὴν ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος, χωρὶς κανένα σκοπὸν νὰ ἐγγίξω τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα. Ὅσοι τῶν λογίων ἔμαθαν νὰ ἦναι ἀνδράποδα, ἅς ἦναι· κανεῖς δὲν τοὺς κωλύει· « ἐξέσω » Κλαζομενίους ἀσχημονεῖν » ἀλλ' ὅτοι ἔχουν νοῦν καὶ φρόνησιν Ἑλληνικὴν, πρέπει νὰ εὐχαριστῶσι τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν, τῆς ὑποίας ἡ ἀποκότησις τοὺς ἐλευθεροῖ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν προσφωνήσεων.

Ἀνέγων κ' ἐγὼ τὴν Ἀδολεσχίαν, δανεισάμενος παρὰ τοῦ Barbier de Bocage. ἤγουν μίαν ἢ δυομῶνας ὥρας ἐμετροφύλησα τὸν πρῶτον μόνον τόμον. Ὅτι τὸ ὕφος εἶναι ἀνωμαλώτατον, τὸ ἔξευρα ἀπὸ τὸ μεταφρασθὲν περὶ τῶν διχοναίων τῶν Πολωνικῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνωμαλία εἶναι ἔτι περὶ σσοτέρα. καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον· διότι ἡμεῖς τῶρα ἤρχισαμεν νὰ περιεργαζώμεθα τὴν γλῶτταν, ἤγουν τὸν προφορικὸν λόγον, διότι τῶρα ἤρχισαμεν νὰ διορθώνωμεν τὸν ἐνδιάθετον. Οἱ ὀλίγοι προγενέστεροι ἡμῶν ὅχι μόνον δὲν ἐξέτασαν τὴν φύσιν τῆς γλῶττης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκαταφρόνησαν παντάπασιν ὡς ἐκβαρβαρωμένην· καὶ ἐξαιρέτως αὐτὸς, ὅστις ἐν ἐνθυμῶμαι καλὰ, ἐκσυρίττει (εἰς τὴν Λογικὴν του) τὰ εἰς

κοινήν γλώσσαν γραφόμενα φιλοσοφικά συγγράμματα. Καίρω διὰ τὸ Κεκραγάριον τοῦ Αὐγούστου· ὅτι θέλει εἶσθαι πολλὰ ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος. Μία πεντηκοντάς βιβλίων ὡς τὸ Κεκραγάριον, ἄλλη μία ὡς οἱ Καρκινικοὶ στίχοι, ἀρκοῦν pour former le gout et le jugement de la nation.

Κρίνεις καλῶς ματαιοπονίαν τὴν Βιργιλιανὴν μετάφρασιν. Ἐματαιοπόνησεν ὅμως, ὅχι διότι μετέφρασεν Ἐθνικὸν καὶ ἀβάπτιστον ποιητὴν, ἀλλ' ὅτι, πρὶν λάβῃ εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, δὲν ἔκρινεν ὅτι ἐπεχειρεῖ πρᾶγμα ἀδύνατον. Καὶ αὕτῃ ἡ θαυμάζομένη μετάφρασις τοῦ Delille, ἂν καὶ εἰς γλῶτταν ζῶσαν, ἀπέχει τῆς Βιργιλιανῆς κομψίας ὡς ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς. Περί δὲ Ἡλιοδώρου, Ἀνακρέοντος, Ἀριστοφάνους. Ὅλοι οὗτοι οἱ διάβολοι πρέπει νὰ ριφθῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ἡγουν τὰ βιβλία των· ἐπειδὴ δὲν ζῶσιν αὐτοί. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ ἀφανισθῇ ὁ Ὅμηρος, ὅστις περιγράφει τὰς μοιχεύσεις τῶν θεῶν· Μετ' αὐτῶν ὁμοῦ ἔπρεπε νὰ ἀναθεματισθῇ συνοδικῶς ὁ Χρυσόστομος, ὅστις ἡγάπα πολὺ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ Φώτιος, ὅστις ἀνεγίνωσκε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Ἡλιοδωρον, καὶ ὁ τρισεκκτάρατος Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος ὁ Εὐστάθιος, ὁ ὁποῖος ἡσχολήθη ὅλην του τὴν ζῶνιν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ὁμήρου. Ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῶσι καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, καὶ νὰ δοθῶσι εἰς χεῖράς των τὸ Λαυσαϊκόν, ὁ Νέος παράδεισος καὶ ἄλλα παρόμοια ἱκανὰ νὰ φωτίσωσι καὶ νὰ δοξάσωσι τὸ γένος!

27.

ἐκ Παρισίων, 5. Νοεμβρίου, 1804.

Φίλε Ἀλέξανδρε, ἔλαβον τὴν ἐγκύκλιόν σου ἐπιστολὴν καὶ προσμένω τώρα τὴν γαμήλιον. Τὸ Ἀφορμῶν εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τῆς πρώτης κλάσεως, ἐπειδὴ ἀγνο-

(TOM. Β΄.) 9

εἶται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους καὶ αὐτῶν τῶν ὁπωσδήποτε λογίων. Ὀλίγοι χρόνοι εἶναι ἀφοῦ ἔμαθον κ' ἐγὼ ὅτι Ἀφορμὴ εἰς τοὺς παλαιούς ἐσήμαινε Capitale. Ἡ λέξις αὕτη τὴν σήμερον καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Γραικοὺς ἔχει δύο μόνας σημασίας, τὴν τοῦ pretexte, καὶ τὴν τοῦ motif. Ἀλλὰ τί νὰ εἶπῃ ὁ ταλαίπωρος Γραικὸς διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ Ἰταλικὸν Καπιτάλε, ἢ τὸ βαρβαροτουρκικὸν Σιρμαγιὰ; Μήτ' ἐγὼ δὲν ἐξεύρω. Γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς Χυδαίους τὸ κεφάλαιον (Κεφάλι), τὸ ὁποῖον οἱ παλαιοὶ ἔλεγαν Ἀρχαῖον· ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονται ἀντιδιηρημένως πρὸς τὸν τόκον, ἥγουν ὅταν ᾔηται ὁ λόγος περὶ τῆς σχέσεως τοῦ δανεισθέντος ἀργυρίου, πρὸς τὸ ἀπ' αὐτοῦ γεννώμενον διάφορον. Ἄν εὕρισκόμεν ἑν εἰς τὴν ἰδικήν σου περίστασιν, ἴσως ἤθελαν ἐρμηνεύσειν τὸ Capitale διὰ τοῦ χρηματικὸν κεφάλαιον, ὅχι ὅτι τὸ δανεισθὲν δὲν εἶναι χρηματικὸν κεφάλαιον, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἀντιδιαστολήν, ἐπειδὴ ἔφθασεν ἐκεῖνο νὰ λέγεται Κεφάλαιον. Ἰσως ἔλεγαν ἀπλῶς Καταθήκη: τὸ ὁποῖον ἴσως ἤθελαν εὐκολώτερον μαντεύσειν οἱ χυδαῖοι (μάλιστα εἰς ἐμπορικὴν ἐπιστολήν), ἐπειδὴ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ἡ Παρακαταθήκη.

Παρετήρησα ἄλλο τι εἰς τὴν ἐπιστολήν σου, τὸ ὁποῖον ἐπιπολάζει σήμερον εἰς τοὺς Γραικοὺς, ἀλλ' ὅμως εἶναι Ἰταλισμός, ἢ Γαλλισμός. α Ὅσον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς Γαλλίαν • οἱ παλαιοὶ εἰς τοιαύτην περίστασιν μεταχειρίζοντο τὸν τε σύνδεσμον: Ἐν Κωνσταντινουπόλει τε καὶ Τὸ ὅσον καὶ ὅσον εἶχεν χώραν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἡ ἀναφορὰ ἐνεωρεῖτο εἰς ὁλόκληρα κῶλα περιόδου, καὶ ὅχι εἰς μοναδικὰς λέξεις: Ἀποθανὼν Τρσοῦτον καθέξεις τῆς γῆς, Ὅσον ἐξαρκεῖ ἐντετάφθαι τῷ σώματι. (Ἀρρίαν. βιβλ. Ζ. κεφ. α'). Ἐπειτα (τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι σφάλμα γραμματικὸν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον *defaut de Convenance*) ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὴν Γαλλίαν δὲν ἀρμόζει νο-

μίζω πολὺ· ἡ μία εἶναι πόλις, ἡ ἄλλη πολλῶν πόλεων συνά-
θροισις καὶ ὁλόκληρος βασιλεία, ἢ ἂν θέλῃς καὶ αὐτοκρατο-
ρία. Κάλλιον ἴσως ἦτον· « Εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς
» πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας. »

Ἡ Ἀνταπόκρισις δὲν ἐκφράζει ὁλοκλήρως τὴν Correspondance, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ λέξις αὕτη φοβοῦμαι ὅτι θέλει μείνει εἰς τὸ γένος. ἡ ἀνταπόκρισις δὲν ἐμπορεῖ νὰ σημαίνῃ πλὴν μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἀποκρίσεις. Ἡ Κορισπον-δέντσα εἶναι ὅρος περιεκτικὸς, καὶ σημαίνει γραφὰς καὶ ἀποκρίσεις συνεχεῖς καὶ πολυχρονίους, ὅποῃαι εἶναι, ἢ καὶ ὑποτίθενται νὰ ἦναι, αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαὶ τῶν πραγματευτῶν. Ἰσως ἦτον κάλλιον νὰ λεγεται Ἑπιστολικὴ κοινολογία

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Σὲ προσμένω εἰς τὴν γαμή-
λιον· περὶ τῆς ὑποίας γελῶ ἀπὸ τοῦ νῦν, συλλογιζόμενος τὴν ἀμνηχανίαν σου. μέλλεις τάχα νὰ μὲ ἀναγγείλῃς ὅτι Ἰπαν-δρεῦθης; Πῶς ἔχεις νὰ κάμῃς, διὰ νὰ ἀποφύγῃς τὴν βάρβαρον ταύτην ἀντίφασιν; ἢ ἔχεις νὰ δικαιολογηθῇς μὲ τὸ ὅτι καὶ οὗτοι λέγουν περὶ τοῦ ἀνδρὸς Il s' est marié Βάρβαρον εἶναι καὶ τὸ Ἰταλικὸν Ἑγυναικῶθη Amogliarsi, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ ἀντιφραστικόν.

. ἔρρωσο!

28.

ἐκ Παρισίων, 15 Ἰουλίου, 1805.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε, τρὶς ἐβάλθην ν' ἀποκριθῶ εἰς τέσσαρας ἐπιστολάς σου (22 Μαΐου, 1, 16 καὶ 19 Ἰουνίου) καὶ τρὶς ἀπεκόπην ἀπὸ τρισμύρια κωλύματα.

Θέλουσιν ἐμβῆ, τὸ θέλεις ὑποτακτικόν, ἢ τοῦλάχιστον τὸ ὑποπιτεύσαι τοιοῦτον. Δὲν εἶναι, φίλε, τοιοῦτον. Εἶναι βάρβαρος ἀποκοπὴ καὶ αὐτὸ, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀπαρεμ-φάτων. Τὸ γένος ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ τοὺς μέλλοντας μὲ τὸ

θέλω, συνταγμένον μὲ τὸ ἀπαρέμφατον· τοῦ ὁποίου σχηματισμοῦ εὐρίσκονται, ἀλλὰ σπανίως, παραδείγματα καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. Τοῦτο δὲν ἦτο τόσον κακόν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ μέλλοντος ἔχει καὶ βουλευτικὴν σημασίαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν φράσιν. « Ταῦτα δεῖ ποιεῖν τοὺς σωθησομένους »· ἡγουν τοὺς βουλομένους σώζεσθαι. Ἐπειτα ἔκοψαν τὸ ν τῶν ἐνεργητικῶν ἀπαρεμφάτων καὶ τῶν οὐδετέρων· τοῦτο εἶναι ἀναντιρρήτον· διότι μόλις παρῆλθον ἑκατὸν πεντήκοντα χρόνοι, ἀφόταν ἔλεγαν « θέλω γράψαι »· Εἰς δὲ τὰ παθητικὰ ἔκοψαν πρῶτον (νὰ κόψῃ ὁ θεὸς τὴν ζῶν τῶν τυράννων, οἱ ὅποιοι διαστρέφουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων!) τὴν διφθόγγον αι, καὶ ἔλεγαν παραδείγματος χάριν Ἐμβῆν, Σταθῆν, κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐμβῆναι, Σταθῆναι. Καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τοὺς παθητικούς ἀορίστους. Τοῦτα δὲν εἶναι ὀνειράτα τῆς φαντασίας μου· ἀλλὰ παρεκδοχαὶ τῶν ὀλίγων μου σημειωμάτων. Αἱ ἀποκοπαὶ ἔλαβον ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς ποιητάς, ἄλλοτε διὰ τὸ μέτρον τῶν συλλαβῶν, ἄλλοτε διὰ τὸ κατάρκτον ὁμοιοτέλευτον, ἄλλοτε εἰς ἀποφυγὴν δύο φωνηέντων,

Ὅστις γὰρ θέλει ἐξ αὐτῆς θλιβῆν τε καὶ χαρῆναι

{ Εἰ μὲν καὶ μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν προαίρεσίν σου
 θέλεις γυρίσειν καὶ στραφῆν, παύμεθα τοῦ λέγειν
 { θέλω αἶς ἀφ' ἧ γένεσθαι λόγους ὠραιότατους.

Θέλεις χαρῆν καὶ τιμηθῆ, καὶ ζῆσειν καὶ πλουτίσειν,
 Καὶ τοὺς ἑχθρούς σου σὺν λαίμαρ θέλεις καταπατήσῃν
 Θέλουν χαρῆν οἱ φίλοι σου, καὶ εἰ ἑχθροὶ θέλουν πλαντάξῃν

Ἐμπορῶ νὰ σοῦ γεμίσω δύο σελίδας τοιούτων παραδειγμάτων· ἀλλ' ἄρκοῦσι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῶν βαρβάρων ἀποκοπῶν, μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχασα ἀκόμη τὴν ἐλπίδα (ὅν δὲν ἀπυκρόφῃ τὰς ἡμέρας μου ὁ χάρος) νὰ κάμω περὶ αὐτῶν ἀκριβεστέραν ἔρευναν. Ἐὰν ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὑποτακτικά, πῶς ἔχει τότε νὰ διακριθῇ τὸ θέλει τιμηθῇ ἀπὸ τὸ θέλει νὰ τιμηθῇ; τὸ πρῶτον σημαίνει Μέλλει τιμηθῆναι τὸ δεύτερον Θέλει τιμηθῆναι, ἢ τιμῆς ὀρέγεται.

Τὸ πρὸς ἔπος, τὸ ὅποιον μεταχειρίζεσαι διὰ νὰ ἐρμηνεύ-

σης τὸ ἀ γροπος, δὲν εἶναι κακόν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸν τόπον του. Οἱ Γαλάται ἔχουν μίαν λέξιν ἢ φράσιν, ταύτην, διὰ νὰ σημαίνωσι καὶ τὸ Εἰς καιρόν, ἢ Εὐκαιρώς, καὶ τὸ Πρέπον· διότι ἀληθῶς αἱ δύο αὗται ἔννοιαι τοῦ Καιρίου, καὶ τοῦ Πρέποντος εἶναι συγγενεῖς· Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι διὰ τὸ Πρέπον, σύμφωνον καὶ ἀρμόζον καὶ μὴ ἀπροσδιόνυσον ἔλεγαν πρὸς ἔπος· διὰ τὸ γινόμενον μῆτε ταχύτερον, μῆτε βραδύτερον τοῦ δέοντος καιροῦ, ἔλεγαν Εἰς ΚΑΛΟΝ, ἢ εἰς ΔΕΟΝ. ὁ Πλάτων, « Εἰς καλὸν ἤκεις ἵνα συνδειπνήσης ἡμῖν »· vous venez à propos pour souper avec nous· ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εὑρηκε τὸν Πλάτωνα δειπνοῦντα, καὶ δὲν ὑπῆγε μῆτε πρὸ τοῦ δεῖπνου, μῆτε μετὰ τὸ δεῖπνον.

Τοῦτο ἔμεινε καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν (καὶ εἶναι ἐλπίς ὅτι θέλουν τὸ σημειώσιν οἱ νέοι Λεξικογράφοι Γραικοί). Ὁταν μὲ λαλῆς περὶ τινος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω κ' ἐγὼ νὰ σὲ εἴπω καὶν τι, ἀλλὰ δὲν ἤθελα τὸ εἰπεῖν, ἂν δὲν μ' ἔφερες εἰς μνήμην τὸ ὄνομά· του, σὲ λέγω « Καλὰ μὲ τὸ ἐνθύμιες » ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Πλάτων, « Εἰς καλὸν μὲ ὑπέμνησας » Διὰ τοῦτο φωνάζω ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς κοινῆς γλώσσης συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ καλὸν τὸ προξενούμενον ἀπ' αὐτὴν. Ἐὰν τὸ λεξικὸν εἶχε πάντοτε τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις καὶ παραθέσεις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, ἤθελεν ἐμπνεύσειν ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους, βλέποντας ὅτι ἐφυλάξαμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζειν τοῦ λογισμοῦ τῶν προγόνων ἡμῶν, ἤθελεν εὐκολύνειν τὴν μάθησιν τῆς παλαιᾶς, καὶ φυλάξειν τὴν νέαν ἀπὸ τὴν μόλυνσιν τῶν ἄλλοτρίων γλωσσῶν.

Μεταχειρίζεσαι τὸ Φανητιῶν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ fanatique· ἡ ἐτυμολογία ἢ μᾶλλον ἡ ψευδολογία αὕτη εἶναι τοῦ ἀντιφιλοσόφου· ἀλλ' ἔχει λάθος, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πάμπολλα. Τὸ Φανητιάω (τὸ ὅποῖον ὁ Σχηνεῖδερὸς συγκαταριθμεῖ

μὲ τὰς ἀμφιβόλους λέξεις) εἶναι ἀπὸ τὸ Φαίνω, καὶ σημαίνει Φαίνεσθαι ἐπιθυμῶ, ἤγουν ἐπιδεικτικῶς φαίνομαι, κατὰ τὸν τύπον τοῦ θανατάω (ἐπιθυμῶ ἀποθανεῖν). Δὲν εἶναι λέξις ἀμφίβολος, ἀλλ' εἶναι γέννημα τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ, τῶν Βυζαντινῶν ἴσως συγγραφέων. Τὸ δὲ Fanaticus, Λατινικὴ λέξις, εἶναι ἀπὸ τὸ Fanum ἱερὸν (temple). ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἱερεῖς, ἤγουν τοὺς ἐν τῷ ναῷ ἀναστρεφόμενους, εἴτα καὶ τοὺς χρησμοδοῦς ἱερεῖς καὶ προφήτας, καὶ τέλος ἐτάχθη ἐπὶ κακοῦ, ἤγουν ἐπὶ τῆς μανικῆς θεοληψίας. Fanaticus εἶναι κυρίως εἰς ἡμᾶς Ἐνθουσιῶν, Ἐνθουσιῶδης, καὶ Fanatisme Ἐνθουσιασμός· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἀκόμῃ εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἡ λέξις αὕτη σημασίαν κακὴν, ἢ τοῦλάχιστον ὄχι τόσον ἐναργῶς κακὴν, ὅσον εἶναι τὸ Γαλατικὸν Fanatisme, χρειάζεται περὶ φρασὶς διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν τελευταίαν ταύτην ἔννοιαν, ἢ καμμία ἄλλη λέξις συνώνυμος. Ἄν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, ὁ Φ. μετεχειρίσθη τὸ Θεοληψία (καὶ ἐπομένως Θεόληπτος). Δὲν ἐξεύρω ἂν ἦναι τοῦτο τίμιον καὶ ὀρθόδοξον· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀγιώτατοι ἡμῶν προφητὰι ἄλλο δὲν ἔσαν εἰμὴ Θεόληπτοι. Ἡ λοιπὸν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ Θεομανὴς καὶ Θεομάνεια, ἢ ν' ἀφήσωμεν τὴν λέξιν Ἐνθουσιασμός ὡς μίαν ἀπὸ τῶν μέσας λέξεις, ὑποῖαι εὐρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ πολεῖται καὶν που διὰ τὴν λέξιν Φιλοτιμία, ὅτι ἡ αὕτη λέξις σημαίνει καὶ τὴν ἐπαινετὴν ὀρεξίν τῆς παρὰ τῶν ἄλλων τιμῆς, καὶ τὴν ἄγριον δίψαν τῆς τιμῆς (ambition). Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς ἡ Συμφορὰ ἦτο μέση λέξις, ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης « ἐπ' ἀγαθαῖς συμφοραῖς ». τούτου παραδοξότερον εἶναι τὸ ὄνειδος, μέση λέξις καὶ αὕτη « Καλὸν ὄνειδος » λέγει δὲν ἐνθυμοῦμαι ὁ Σοφοκλῆς ἢ ὁ Εὐριπίδης, τὸ ὁποῖον ἄλλως νὰ γαλατισθῇ δὲν ἐμπορεῖ πλὴν belle qualification ἢ beau titre

Βλέπω καὶ περιεργάζομαι καὶ ἐγὼ τὰ κινήματα τῶν Σκυθῶν

πρὸς τὸν πολιτισμὸν· καὶ πολὺ λυποῦμαι, ὅχι διότι πολιτίζονται, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ πολιτισθῶσι προτῆτεροι ἡμῶν· ἢ μᾶς πολιτίσωσιν αὐτοί.

Ἐχθρῶν ἄδιον δῶρα κ' οὐκ ὀνήσιμα.

Τί νὰ εἶπῃ καὶ πῶς νὰ ὀνομάσῃ τις τοὺς κ. . . ; αὐτοὶ θέλουν εἶσθαι οἱ αἵτιοι τῆς τοιούτης κατασχύνης τοῦ γένους, ἐὰν συγχωρήσωσι νὰ φανῇ ὁ Μωαμεθισμὸς φρονιμώτερος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ καταλάβῃς πόσον μὲ ταράττει ἡ ἄμιλλα αὕτη τῶν δύο γενῶν, καὶ πόσον μὲ ζαλοσκοτίζει ὁ φόβος μὴ προτρέξωσιν αὐτοὶ τὸ στάδιον. Καὶ μὴ νομίσῃς μάταιον τὸν φόβον μου τοῦτον. Ἄν καὶ δεισιδαιμονέστεροι καὶ παχύτεροι τὸν νοῦν ἀσυγκρίτως παρ' ἡμᾶς, ἔχουσιν ὅμως τοῦτο τὸ προτέρημα· λείπουσιν ἀπ' αὐτοὺς συγγραφεῖς μωρολόγοι καὶ ἂν εὑρεθῇ καὶ κανεῖς, δὲν γίνεται γνωστὸς διὰ τοῦ τύπου. ἡμεῖς εἴμεθα πλουτισμένοι ἀπὸ τοιούτους φλυαροκόπους, τῶν ὁποίων αἱ μωρίαι διαδίδονται καὶ ἀναγιγνώσκονται εὐκολα.

29.

ἐκ Παρισίων, 4 Ἰανουαρίου, 1810.

Φίλε Ἀλέξανδρε, ἔτος εὐτυχέστατον μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀκολουθῶν εὐχομαι καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς σοὺς !

Ὁ εὐτυχέστατος σοφὸς Πασχάλιος ἐμάντευσε πῶς ἔχει νὰ μορφωθῇ καὶ ποῦ νὰ σταθῇ ἡ πάτριός του γλῶσσα, καὶ ἔγραψε τὰς ὀνομαζομένας *Lettres provinciales* εἰς ὕφος τοιοῦτον, ὥστε, ὁπόταν τῶν περισσοτέρων του συγχρόνων ἡ γλῶσσα ἀπηρχαιώθη, αὐτοῦ μόνου τὸ σύγγραμμα σχεδὸν ἔμεινε κλασσικόν.

Χαίρω ὅτι δὲν ἐνοστιμεύθης τοῦ Ἰσπανικοῦ Ὀμήρου τὰ σιχουργήματα. Καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικὸν *des estables* καὶ ἄξια τῆς ἀκοῆς τοῦ. Π. καὶ Γ. καὶ τῶν τοι-

ούτων « Λίθων μυλικῶν, μήτε ὤτα μήτε ἐγκέφαλον ἐχόν-
» των » ὡς λέγει ὁ θεῖο ἐγκέφαλος τοῦ Πλάτωνος.

Ἄν δὲν μ' ἐξηγοῦσες, φίλε, ὅ,τι μὲ λέγει ὁ ἀδελφός σου εἰς τὴν ἐπιστολὴν του, ἦτον ἀδύνατον νὰ τὸν καταλάβω. Ἐφριξα ἀφοῦ ἐκχτάλαβα τὰ γραφόμενα, συλλογιζόμενος, ἕως ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀποθηριωθῇ κατὰ τοῦ πλησίον. Ἄν καὶ τῷ ὄντι ἀμαθέστατοι οἱ πονηροὶ συκοφάνται μου, τὴν ὁποίαν ὁμως πασχίζουσιν νὰ προσκολλησώσιν εἰς ἐμέ φρικώδη δόξαν περὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἱεραῆς ἡμῶν θρησκείας, μὴ πιστεύσης ποτὲ ὅτι εἶναι γυμνῆς τῆς ἀμαθίας των ἀποτελέσμα. Εἶναι φίλε μου, ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκχτάλαβαν τὰ ἀνθρωπόμορφα θηρία ταῦτα τῆς ῥήσεώς μου τὴν ἔννοιαν.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθονῇ, συκοφαντῇ, διώκῃ, ἀδικῇ, καὶ ἀπλῶς ἀφίνη ἑαυτὸν νὰ φέρεται ἀχαλίνωτα, κεντῶμενος ἀπὸ τὰ πάθη του κατὰ τοῦ πλησίον, ἔπειτα διῴχυρίζεται, ὅτι ὁ διωγμὸς εἶναι ζῆλος ὑπὲρ θεοῦ κατὰ τῶν ἀθέων, ὁ τοιοῦτος βέβαια δὲν ὑπερμαχεῖ κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, ὅστις βδελύσσεται τοὺς μολυσμένους ἀπὸ τοιαῦτα πάθη, ἀλλὰ ὑπὲρ ἄλλου θεοῦ, τὸν ὁποῖον πλάττει αὐτὸς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδίαν ὁμοιοπαθῇ του θεῖν. Τοῦτο εἶναι φανερόν εἰς ὅλους, πλὴν εἰς τοὺς μωροὺς συκοφάντας· Διότι, φίλε μου, σιμὰ τῆς κακίας των εἶναι καὶ μωροί· ἐπειδὴ ἤλπιζαν μὲ τὰς ψευδολογίας νὰ πλανήσωσι τοὺς ἀπλουστέρους· οὐδ' ἐφοβήθησαν μήτις ἀπ' αὐτοὺς ἀκούων τοιαύτην φρικώδη συκοφαντίαν, θελήσῃ αὐτὸς μὲ τὰς ἰδίας του αἰσθήσεις νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον ὅσα ἔγραψα. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἐξετάσῃ, τοὺς ἐρωτήσῃ τὴν ἀπλὴν ταύτην ἐρώτησιν. « Ἐπειδὴ, ὡς ζήλωται τῆς θρησκείας, » ὅ,τι εἶπεν ὁ κατηγορούμενος ἀπὸ σᾶς περὶ τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ, » τὸ προσαρμόζετε ὅχι εἰς τὸν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς πιστευόμενον τρισυπόστατον Θεόν, εἶπατέ με, σᾶς ἐξορκίζω εἰς αὐ- » τὸν τὸν Θεόν, πῶς τὸ συμβιβάζετε μὲ τὸ ὁποῖον λέγει ἄλλοι

» (Πρόδρομ. Ἑλλην. Βιβλ. Αὐτοσχ. Στοχ. σελ. ρλή.) περὶ
 » ἐνὸς τῶν τριῶν προσώπων, ὀνομάζων αὐτὸ, σοφίαν καὶ λό-
 » γον τοῦ θεοῦ, ἀρχηγὸν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας; Ὁ ἀρ-
 » χηγὸς οὗτος, ὁ λόγος οὗτος, δὲν μὲ φαίνεται νὰ ᾔηναι ἄλλος
 » παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Ἰησοῦν. Ἐκεῖ ἐλάλη μὲ τὸ χρεω-
 » στούμενον σέβας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν· ἐδῶ, κατὰ σᾶς, βλα-
 » σφημεῖ. Πῶς, νὰ ζῆτε, συμφωνοῦσι ταῦτα; Συμβιβάσατέ
 » τα, καὶ πρῶτον ἐγὼ νὰ καταδικάσω τὸν καταδικαζόμενον
 » ἀπὸ σᾶς. Ἐὰν ὁμοῦ δὲν δυνηθῆτε, συγχωρήσατέ με νὰ ὀνο-
 » μάζω ἀθέους καὶ ἀθρήσκους, ὅχι τοὺς ὀρθοδοξοῦντας περὶ
 » τῆς θρησκείας, καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ τοὺς ἀναιδεῖς
 » συκοφάντας, τοὺς μὲ πρόσχημα θρησκείας πολεμοῦντας τὴν
 » διδασκούςαν τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον θρησκείαν. Ἐσεῖς
 » νομίζοντες ὅτι ὁ θεὸς εὐαρεστεῖται εἰς τοιαύτας ὑπὲρ αὐτοῦ
 » συνηγορίας, εἰς τὰς ὁποίας εἰσχωρεῖ ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη, ἡ
 » συκοφαντία, τί ἄλλο νομίζετε, πλὴν ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς
 » ὑποκείμενος εἰς τὰ πάθη σας; Ἀλλὰ τοιοῦτος θεὸς δὲν εἶναι
 » πλέον θεὸς τῶν χριστιανῶν εἶναι Ζεὺς, εἶναι Ἀπόλλων, εἶναι
 » Ἑρμῆς, εἰς βραχυλογίαν, εἶναι θεὸς πλασμένος κατ' εἰκόνα
 » καὶ ὁμοίωσιν ἰδικήν σας ».

Ἄ!, φίλε μου, δὲν μ' ἔμεινε δύναμις νὰ σὲ ἀποκριθῶ περὶ
 τῶν λοιπῶν τῆς ἐπιστολῆς σου. Πρόσμενε λοιπὸν νὰ ἀναλάβω
 τὰς δυνάμεις μου, ἂν τὰς ἀναλάβω.

Εὐχομαι νὰ μὴ χάσῃς ποτὲ τὰς ἰδικάς σου !

. Μυστήριον. ὅχι μυστήριον. Ἐκ τῶν ὁποίων ὁμοῦ
 τινὰ ἀνακαλύπτει ὁ χρόνος, καὶ ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις,
 καὶ τρίτη ἢ μὲ ἄλλας γλώσσας παραβολὴ τῶν αὐτῶν ἐννοιῶν
 καὶ φράσεων, καὶ τετάρτη ἴσως ἡ ἐξέτασις τῆς κυρίας ἐννοίας
 τῶν λέξεων, καὶ ὅχι τῆς μεταφορικῆς.

Παραδείγματος χάριν Πολεμῶ εἶναι *faire la guerre*,
 μάχομαι *se battre*. Βλέπεις ὅτι καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν
 διὰ τοῦ μέσου ἐκφράζεται.

Ψεύδομαι εἶναι μεταφορικῶς *mentir* ἀλλὰ κυρίως *je me trompe* καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν διὰ τοῦ μέσου. Ἐπειδὴ τὸ ἐνεργητικὸν *Ψεύδω* σημαίνει *tromper*.

Ἵπῶμαι, *je vais*, Πορεύομαι *je me transporte*.

Τρώγω, *je mange*, Γεύομαι *je goute*.

Ἐδῶ οἱ Γάλλοι δὲν ἔχουν μέσον· διότι αἱ γλῶσσαι δὲν ὁμοιάζουν κατὰ πάντα. Καθὼς τὸ οὐδέτερον *περιπατῶ* ἐκφράζουσιν ἐκεῖνοι διὰ τοῦ μέσου (*je me promène*) διὰ τί; διότι τὸ ἐνεργητικὸν *promener* σημαίνει *περιάγω*, ἀκολούθως τὸ μέσον ἔπρεπε νὰ ᾖναι *περιάγω* ἑμαυτὸν *je me promène* καθὼς τὸ ἡμέτερον Ἀποθετικόν, ἢ Ἐπίμεσον *περιέρχομαι*, δίδει ὑπόνοιαν, ὅτι καὶ τὸ μηδεποῦποτε εὐρισκόμενον ἐνεργητικὸν *έρχω* ἦτο παλαιὰ εἰς τὴν γλῶσσαν.

Καταγινώσκω καὶ Καταγνώσσομαι, καὶ Προβαίνω καὶ Προβήσομαι, εἶναι ἄλλης θεωρίας μυστήριον

. ὦ! φίλε, τί γλυκύπικρον πάθος ἐγεννήθη εἰς ἐμέ. Πολεμοῦμαι ὁ ταλαίπωρος ἀπὸ τὴν ἔνδειαν τοῦ καιροῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σὲ εὐχαριστήσω, ἂν ἦτο δυνατόν κατὰ πάντα.

. Ἐξεύρεις τὸ ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοὺς γραμματικούς **Σχῆμα** πρὸς τὸ νοούμενον, ἡγουν ὅταν τὰ ἐπόμενα τῆς φράσεως ἀναφέρονται ὅχι ἀμέσως εἰς τὰ προηγούμενα, ἀλλ' εἰς τὰ διὰ τῶν προηγούμενων νοούμενα, ἢ περιεχόμενα δυνάμει εἰς αὐτά, ἢ συνώνυμα, . . . ἢ . . . ἢ μυρία ἄλλα τοιαῦτα. Θουκυδ. Β, μζ' « ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο . . . λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον πολλαχόσε ἐγκατασκῆψαι » Τὸ λεγόμενον ἀναφέρεται ὅχι ἀμέσως εἰς τὸ προηγούμενον **Νόσος**, ἀλλ' εἰς τὸ συνεννοούμενον συγγενές του **νόσημα**. . . « Καὶ » μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην . . . φησὶν Εἰ δὲ . . . Ἦς » διὰ πλοῦτον ἐτύγχανον οἱ λαγχάνοντες ». Τὸ Ἦς, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ προσκολλήσης πούπουτε, ἂν δὲν ἐννοήσης τὸ **ἈΡΧΗΣ** περιεχόμενον δυνάμει εἰς τὸ Ἄρξαι.

Τὸ ὅτι μὴ ἀντὶ τοῦ Πλήν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσυντάσσετο
 μὲ ὀνομαστικὰς ἀρσενικὰς καὶ θηλ. ἢ μὲ ὀνομαστ. καὶ αἰτι-
 ατ. οὐδετέρας· καὶ αὕτη ἦτον ἡ ὀρθὴ σύνταξις. « Ὅτι γὰρ
 » μὴ Ἀθῆναι, ἦν οὐδὲν ἄλλο πόλισμα λόγιμον » Ἡροδοτ.
 Α. ρμγ'. Τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ πλὴν Ἀθηνῶν, ἢ πα-
 ρὰ τὰς Ἀθήνας, ἢ ἀνάλυσίς του εἶναι, ὅτι μὴ. ἄγουν δὲν
 ἦτο λόγιμον, ὅτι δὲν ἦτον Ἀθῆναι.

Λουκιανός, Τ. VIII σ. 250. « Οὔτε προσιεμένη ὅτι μὴ σε »
 ἔπρεπε νὰ ἦσαι Σὺ· διὰ νὰ ἀναλυθῇ μήτε δεχομένη ὅτι
 δὲν εἶναι σὺ.

. « Οὕτω πονηρῶ συμπέπλεξαι δαίμονι »

Αὐτὸς εἶναι φίλε μου, αὐτόχρημα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων,
 ὅσοι δὲν ἔμαθαν ποτὲ, μήτε θέλουν μάθειν, ὅτι « Παλαμῆδης
 εὔρε γράμματα οὐχ ὑπὲρ τοῦ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 τοῦ γινώσκειν ἃ δεῖ μὴ γράφειν », ὡς ἔλεγεν ὁ ἀγχινούστατος
 Ἀπολλώνιος (παρὰ Φίλοστρ. βίβ. Δ. κεφ. 33.)

Λανθάνεσαι, φίλε μου, μεγάλως ἂν φαντασθῇς, ὅτι εἶσαι
 καλὸς νὰ νικήσῃς τοιοῦτον ἄγροικον καὶ κακότεροπον ἀνθρω-
 πίσκον. Δύο χιλιάδας στηλιτεύσεις τῆς ἀμαθίας του ἂν γρά-
 ψῃς, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι δύο χιλιάδας ἀντιρρήσεις ἔχει νὰ
 γράψῃ. Καὶ τοῦτο βλέπεις ὅτι τέλος δὲν ἔχει. Τί προσμένεις
 ἀπὸ ἀνδράριον, ὅστις ἐπαγγέλλεται νὰ μᾶς δείξῃ τὸν Παραλ-
 ληλισμὸν τῆς γλώσσης εἰς διαφόρους βαθμοὺς καὶ
 ἐποχάς, ἔπειτα πηδᾷ ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην εἰς τὸν Εὐτρόπιον,
 τοὺς ὁποίους χωρίζουν 800 σχεδὸν ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦτον εἰς
 τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν, τῶν ὁποίων ἡ διάστασις εἶναι ὑπὲρ
 τὰ χίλια ἔτη, ὡς νὰ ἦσαν οἱ μεταξὺ βαθμοὶ τῆς θαυμαστῆς
 του κλίμακος ὅλοι συντριμμένοι. Ὅχι! φίλε μου, δὲν εἶσαι
 σὺ ἐπιτήδεις ἀνταγωνιστὴς τοῦ Δ. Ὁ Δ. εἶναι ἀκατα-
 μάχητος.

Ἀγνοῶ, Ἀγνοήσομαι.
 Ἀδῶ, Ἀσομαι.
 Ἀκούω, Ἀκούσομαι.
 Ἀναβιῶ, Ἀναβιώσομαι.
 Ἀνακύπτω, Ἀνακύψομαι.
 Ἀνανεύω, Ἀνανεύσομαι.
 Ἀνομολογῶ, Ἀνομολογήσομαι.
 Ἀντακούω, Ἀντακούσομαι.
 Ἀποβαίνω, Ἀποβήσομαι.
 Ἀποθνήσκω, Ἀποθανοῦμαι.
 Ἀποφεύγω, Ἀποφεύξομαι.
 Βαίνω, βήσομαι.
 Βιῶ, Βιώσομαι.
 Γελῶ, Γελάσομαι.
 Γινώσκω, Γνώσομαι.
 Δάκνω, Δήξομαι.
 Διδάσκω, Διδάξομαι.
 Διώκω, διώξομαι.
 Δραμέω, ἢ } Δραμοῦμαι.
 Δρέμω }
 Ἐγκωμιάζω, Ἐγκωμιάσομαι.
 Ἐγχαίνω, Ἐγχανοῦμαι.
 Εἶδω, Εἶσομαι.
 Εἰκάζω, Εἰκάσομαι.
 Ἐπάδω, Ἐπάσομαι.
 Ἐπαινῶ, Ἐπαινέσομαι.
 Ἐπανανεύω, Ἐπανανεύσομαι.
 Θνήσκω, Θανοῦμαι.
 Θρυμάζω, Θρυμάσομαι.
 Θέω, Θεύσομαι, ἢ Θευσοῦμαι.
 Καίω, Καύσομαι.
 Καταβαίνω, Καταβήσομαι.

Καταγελῶ, Καταγελάσομαι.
 Καταγινώσκω, Καταγνώσομαι.
 Κατανεύω, Κατανεύσομαι.
 Καταπίνω, Καταπίομαι.
 Κλαίω, Κλαύσομαι καὶ Κλαυ-
 σοῦμαι.
 Κολάζω, Κολάσομαι.
 Κρύπτω, Κρύψομαι.
 Λαμβάνω, Λήψομαι.
 Μανθάνω, Μαθήσομαι.
 Μετατρέχω, Μετατρέξομαι.
 Πλεονεκτῶ, Πλεονεκτήσομαι.
 Πλέω, Πλεύσομαι, Πλευσοῦ-
 μαι.
 Προσβαίνω, Προσβήσομαι.
 Προσχωρῶ, Προσχωρήσομαι.
 Πίνω, Πιοῦμαι.
 Ροφέω, Ροφήσομαι.
 Σιγᾶω, Σιγήσομαι.
 Σιωπῶ, Σιωπήσομαι.
 Σπουδάζω, Σπουδάσομαι.
 Συγχωρῶ, Συγχωρήσομαι.
 Συμβαίνω, Συμβήσομαι.
 Τίκτω, Τέξομαι.
 Τωθάζω, Τωθάσομαι.
 Ὑβρίζω, Ὑβριοῦμαι.
 Ὑφαρπάζω, Ὑφαρπάσομαι.
 Φέρω, Οἶσομαι.
 Φεύγω, Φεύξομαι, ἢ Φευξοῦ-
 μαι.
 Χωρῶ, Χωρήσομαι.

Ἀφῆκα εἰς τὸν ἔσχατον τόπον τῆς ἐπιστολῆς τὴν εἰς τὸ ζήτημα τῶν χριστῶν Ρ. καὶ Π. ἀπόκρισιν. Δὲν θαυμάζω, φίλε, αὐτοὺς, ὅσον σέ. Ἡ μὲν ἐσυμφωνήσατε καὶ οἱ τρεῖς με σκοπὸν νὰ δοκιμάσετε, εἰ τὸ γῆρας μου ἐξενεύρισε παντά-
 πασι τὸν ἐγκέφαλον; « Ἔστι γὰρ καὶ διανοίας, ὥσπερ καὶ σώματος γῆρας ». Καὶ ἂν δὲν τὸ ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἱκα-
 νῇ εἶναι ἡ πείρα νὰ τὸ διδάξῃ τοὺς δυστυχεῖς γέροντας. Μ' ὅλον
 τοῦτο δὲν ἐκατέβην ἀκόμην εἰς βαθμὸν τοσαύτης μωρίας.
 Εἰν ἔχωσιν 500 φράγκα νὰ ἐξοδεύσωσι, συμβούλευσέ τους,
 φίλε, ἀσπασάμενος ἐκ μέρους μου, νὰ τὰς δώσωσιν εἰς κανένα
 σπουδάζοντα Γραικὸν πέννητα· καὶ ἡ τοιαύτη γενναία χορηγία
 θέλει εἶσθαι πολλῶν εἰκόνων, καὶ πολλῶν εἰδώλων ἀντάξιός.
 Εὐτύχει!

Οἱ τοιοῦτοι φίλοι δὲν στοχάζονται, ὅτι ἂν ὀρθοδοποδήσῃ
 τὸ γένος, ὡς εἶναι ἐλπίς, μετὰ ἑκατὸν, ἴσως καὶ ὀλιγοτέρους
 χρόνους, ἡμεῖς ὅλοι ὅσοι ζῶμεν (χωρὶς νὰ ἐξαίρεσῃς καὶ αὐ-
 τὸν τὸν Πάντεχνον καὶ Πανεπιστήμονα) θέλομεν εἶσθαι ἀκλε-
 εῖς καὶ ἀνώνυμοι.

Οἱ Λατίνοι λέγουσιν, ὡς γνώμην τῶν Ἑλλήνων Γραμμα-
 τικῶν, ὅτι ὠνομάσθησαν αἱ προθέσεις ἀσήμαντοι, διὰ τὸ πο-
 λυσήματον αὐτῶν. Ἐχουσιν ὁμως ἀμυδράν τινα, καὶ πρω-
 τίστην σημασίαν, τὴν αὐτὴν μὲ τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα ἐπιρ-
 ρήματα. Ἐν (ἐνδον-ἐντὸς) Ἐκ ἢ Ἐξ (ἐκτὸς-ἐξω) Ἀνά-[ἄνω]
 Κατὰ [κάτω] Πρὸς (πρόσω) Εἰς ἢ Ἐς (εἴσω, ἔσω) Τὰ Ἀσφού-
 ρια, εἶναι βέβαια τὸ Safranum, ἢ Safran batard, ἢ Cartane
 τῶν Εὐρωπαίων. ἄλλ' εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸν Κνῆκον τῶν Ἑλ-
 λήνων; Τὴν Ἀκτὴν ὀνομάζουσιν οἱ Λατίνοι Sambucus.

Il ne faut point caresser les sots; ce serait le moyen de les
 rendre tont-à-fait-imbécilles.

Τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς ἡ θεωρία
 εἶναι πρᾶγμα νέον, μὴδ' ἦτον δυνατόν νὰ διορθωθῇ, ἂν δὲν ἐδι-
 ορθόνητο πρῶτον ἡ φιλοσοφία, ἥγουν ἂν δὲν ἐγίνετο ἀντ' αἰ-

ρετικῆς Εκλεκτικῆς. Ἀπό τινα τῶν γραφομένων σου συμπε-
ραίνω ὅτι ὁ Κ. κλίνει ὀλίγον εἰς τὸν Καντισμόν. Μὲ κακο-
φαίνεται, ἂν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα. » Πάντα δοκιμάζοντες.
» τὸ καλὸν κατέχετε ». λέγουν συμφώνως καὶ ἡ θρησκεία
καὶ ἡ φιλοσοφία.

Τὸν ἄλλον γραμματικὸν τὸν χρυσοκέφαλον, συμβούλευσον, ἂν
ῆσαι ἀκόμη εἰς καιρὸν, νὰ μὴν ἐπιγράψῃ ὁ ταλαίπωρος τὴν
Γραμματικὴν του Τερψίνοον, ἀλλὰ Γραμματικὴν « τὴν
» σκάφην σκάφην » τὰ δὲ ἐπιτηδευμένα ὀνόματα καὶ ἐπώνυ-
μα ἅς τ' ἀφήσῃ εἰς τοὺς ἀγύρτας. Ἐπαριθμῶ, εἶναι, πρὸς
τοῖς ἡριθμημένοις ἀριθμῶ ἕτερα. Εἰς τὸ Ἀπαριθμῶ,
ἂν καὶ τῆς Ἀπὸ ἡ ἔννοια ἦναι δυσθῆρατος, καὶ φαίνεται
τρόπον τινα καὶ περιττὴ, ὅτι τοῦτο μετεχειρίσθησαν οἱ πα-
λαιοὶ, καὶ ὅχι τὸ ἐπαριθμῶ· ἀρκεῖ ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ Γάλ-
λοι (εἰς τὸ Denombrement) καὶ οἱ Γερμανικοὶ (εἰς τὸ Abzä-
helen) τὴν ἀπὸ μεταχειρίζονται.

Τοῦ Οὐτε καὶ Οὐδὲ τὴν διαφορὰν πῶς νὰ σὲ παραστήσω
δὲν ἐξεύρω. Δὲν δυσαρεστοῦμαι τόσον εἰς τὸ ὅποιον τοὺς κά-
μνεις πρόβλημα. εἴτε τὸ δεχθῶσιν, εἴτε μὴ τὸ δεχθῶσι
κ. τ. λ. Ἐδῶ, φίλε, ἐπειδὴ ἡ φράσις ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄρνη-
σιν Δὲν, καλῆτερον ἦτο, Οὐτ' ἂν τὸ δεχθῶσιν οὐτ'
ἂν μὴ τὸ δεχθῶσι, Ἄν ἡ ἀρχὴ τῆς φράσεως ἦτο καταφατι-
κὴ, π. χ. Εὐαρεστοῦμαι, ἢ Ἀδιαφορῶ ἢ ὀλίγον μὲ μέλ-
λει, τότε ἦτο ὀρθόν τὸ εἴτε τὸ δεχθῶσι, εἴτε μὴ τὸ δεχ-
θῶσι, ἢ τὸ, καὶ ἂν τὸ δεχθῶσι καὶ ἂν μὴ τὸ δεχθῶσι,

Εἰς τὴν λδ'. σελ. τῶν Αὐτοσεχδ. στοχασμῶν εἰς τὸν Ἰσο-
κράτην « ἐπέραςε μηδὲ θέλει πλέον ἐπιστρέψειν »
ὀρθόν, ἐπειδὴ ἀναλύεται εἰς τὸ Καὶ δὲν θέλει κ. τ. λ. εἰς
τὴν λέ. « μήτε χαρίζομεν μήτε πωλοῦμεν » ὀρθόν,
διότι ἀντίκειται εἰς τὸ Καὶ χαρίζομεν καὶ πωλῶμεν.
Ἄλλ' εἰς τὴν μέ. σελ. τὸ Μήτε τοῦ κέρδους ἢ ἐλπίς
εἶναι σολοικισμὸς, ὅτι ἔπρεπε μηδὲ, διὰ νὰ ἰσοδυναμῇ μὲ

τὸ καὶ τοῦ κέρδους ἢ ἐλπίς δὲν κ. τ. λ. « Δὲν εἶναι ὅμως μεταφραστικῆς, οὔτε ἄξιος φόβου » ἐδῶ ἐξανάγκης ἐχρειάζετο τὸ οὐδέ, διὰ τὸ προηγούμενον Δὲν. Τοὺς κανόνας τούτους, οἱ ὅποιοι εἶναι τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἐπειδὴ προξενοῦν εὐκρίνειαν τῶν ιδεῶν, χωρὶς κανένα μακαρονισμόν, πρέπει νὰ τοὺς φυλάττωμεν, καὶ ἂν ᾗναι τρόπος νὰ τοὺς νομοθετήσωμεν, τοὺς παρέβην ἐγὼ πολλάκις, καὶ δὲν εἶναι παράδοξον, ἐπειδὴ εὐρίσκεται ἡ παρχάσις καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ τὸ περισσότερον ὅμως εἰς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ τοὺς συγγραφεῖς. Ἀπὸ ἑκατὸν τοιαῦτα σφάλματα εἰς τοὺς δοκίμους πιθανόν ὅτι τὰ 99 εἶναι τῶν ἀντιγραφέων. Εἰς τὸ ἐξῆς ἐλπίζω νὰ γένω προσεκτικώτερος.

30.

ix Παρισίων, 9 Ἀπριλίου, 1813.

Καὶ πῶς νὰ μὴ σὲ ἀγαπῶ τὸν πάσης ἀγάπης καὶ τιμῆς ἄξιον! τόσον εἶναι πλειοτέρα ἢ πρὸς σέ μου ἀγάπη, ὅσον κατὰ δυστυχίαν, εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ γένος ὀλιγώτατος τῶν ὁμοίων σου ὁ ἀριθμός (Καὶ πρόσχε μὴν ὑπερφηανευθῆς διὰ τοῦτον μου τὸν ἔπαινον· ὅτι τότε θέλω παύσειν νὰ σὲ ἀγαπῶ) Ὅταν οἱ τοιοῦτοι πλεονάσωσιν, ὑπόφερε τότε χωρὶς ζηλοτυπίαν ν' ἀγαπῶ καὶ ἐκείνους ὡς καὶ σέ.

Ἐκαμες φρόνιμα ἐμβαίνων εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου, φρονιμώτερον, ὅτι συνεζεύχθης καὶ μὲ ὁμογενῇ, καὶ φρονιμώτατα, ὅτι καὶ ὁμοπάτριον, καὶ ἐκλεγμένην ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἀγάπης καὶ τιμῆς ἄξια. Ἐὰν δὲ καὶ τὰ ἐπιζόμενα τέκνα σου ἀναθρέψης Ἑλληνικῶς (καὶ ἡ λέξις αὐτῇ μόνῃ τὰ περιέχει ὅλα), τότε πλέον, ἂν εὐρίσκωμαι ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἐξεύρω πλέον τί ἔχω νὰ κάμω, ἢ μᾶλλον μὴδὲ πρέπει νὰ φροντίζω τί θέλω κάμειν, ἐπειδὴ σὲ ἀγαπῶ, ὅχι μόνον διὰ τὴν φρόνιμόν σου διαγωγὴν παροῦσαν,

ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν θέλεις τὴν ἀλλάξειν. Ἔως νὰ ἔλθῃ λοιπὸν ὁ ποθητὸς καιρὸς τῶν καρπῶν τοῦ γάμου σου, εὐχομαι καὶ σὲ καὶ τὴν ἀγαπητὴν σου σύζυγον, ὅλας τοῦ οὐρανοῦ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ! Καὶ διὰ τὸν φόβον μὴ δὲν φθάσω νὰ ἴδω τοὺς καρπούς σου, λάβε καὶ τὰς περὶ ἐκείνων εὐχὰς μου, πλέξε τας μὲ τὰς πατρικὰς σου, καὶ στεφάνωσε τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. Πρὸ πάντων, φίλε ἐνθυμοῦ νὰ λέγῃς συχνὰ εἰς τὰ τέκνα σου, ὅτι ὁ πολυτελέστερος καὶ ἐνδοξότερος στέφανος δι' αὐτὰ εἶναι, νὰ φανῶσιν ἄξιοι τῆς προγονικῆς εὐγενείας !

Ὁ ζητῶν τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου νέος ὁμογενὴς καὶ φίλος σου, εἶναι αὐτὸς, αὐτότατος, ὁ I. Εἰπέ τὸν λοιπὸν νὰ κρατῇ σφικτὰ τὰ ἀργύριά του. Εἰπέ του ἀκόμη, ὅτι οὐδ' εἰς τὴν νεότητά μου ὑπέφερα ποτὲ νὰ πληρωθῶ πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ ἔργου μου (*avant delivrer ma marchandise*), καὶ τώρα εἰς τὸ γῆρας μου τὸ ἀποστρέφομαι παντάπασι, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκθάσεως. Ἠρίμαπα, φίλε, ὡς τὰ στελλόμενά σου σῦκα, καὶ προσμένω κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ πατηθῶ κ' ἐγὼ εἰς τὸ πάγκοινον εὐρυχωρότατον κουτίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπατήθησαν ἄπειροι μυριάδες πρὸ ἐμοῦ !

Εἰπέ με ἀκόμη, ποῦ εὔρηκες τὴν ὁποίαν φέρει ἡ σφραγίς σου ἐπιγραφὴν, « Βίον πορίζου πάντοθεν πλὴν ἐκ κακῶν » ; Τὴν αὐτὴν εἶχα εἰς τὴν ἐμπορικὴν μου σφραγίδα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα. Διότι ἔμαθες, νομίζω, ὅτι ἔζησα ποτὲ καὶ βίον ἐμπορικόν. Τὸ πταῖσμα δὲν ἦτον ἰδικόν μου· ὁ μακαρίτης πατήρ μου ἠθέλησε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, ἐμέ ! ὅστις καθὼς λέγει ἡ παροιμία, « Δὲν εἶμαι καλὸς νὰ μοιράσω δύο γαδάρων ἄχυρα ».

Υἱαίνει, καὶ γράφε με, χωρὶς ὅμως νὰ παραπονῆσαι, ἂν δὲν σὲ ἀποκρίνομαι πάραυτα. Ἐγήρασα ὁ ταλαίπωρος, καὶ γῆρας νοσερὸν, καὶ προσέτι φορτισμένον μὲ πολλῶν εἰδῶν βάρη ἀνυπόφορα. Ἐπέρασα τὴν νεότητά μου εἰς κόπους καὶ ἀνίας,

μὲ ἐλπίδα ὅτι εἰς τὸ γῆράς μου θέλω καὶ εὑρεῖν ὀλίγην ἀναψυχὴν, καὶ ἔγεινεν ὅλον τὸ ἐναντίον. ὅσον αἱ δυνάμεις μου ὀλιγοστεύουν, καὶ καταλύονται μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, τόσον αἱ ἀσχολῖαι μου πληθύνουσι καὶ γίνονται βαρύτεραι. Καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ὑγίαινε ! ὁ σὸς Κοραῆς .

Σὺ, φίλε, μόνος ἔμεινες τῶρα, ὅχι διὰ νὰ μὲ σώσης ἀπὸ τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον πρυσμένῳ ὡς Λιμένα σωτηρίας, ἀλλὰ νὰ μὲ βοηθήσης νὰ φθάσω καὶ εἰς τοῦτον τὸν λιμένα πρὶν συντριβῇ τὸ πλοῖόν μου ἀπὸ καυμῖαν τῆς κεφαλῆς ἀποπληξίαν, ἣτις εἶναι τῶν ναυαγίων ὅλων τὸ δεινότατον ναυάγιον, ἐπειδὴ μεταβάλλει καὶ μεταμορφώνει τὸ Λογικὸν ζῶον εἰς κτῆνος.

Δὲν μ' ἔμεινε δύναμις νὰ γράψω πλείοτερα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν θέλω νὰ παραδράμω ἐν ἄλλῳ διαβολικὸν ἐπινοήμα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ κακία των, φίλε μου, ἔσθασεν ἕως νὰ μὲ πέμπωσι καὶ γράμματα ἀνώνυμα, διαβάλλοντες μὲ πρόσχημα φιλίας, ὡς ἐχθροὺς καὶ κατηγόρους μου, ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἕως τῶρα ἔκρινα φίλους μου, καὶ εὐεργέτησα μὲ λόγον (μὴ δυνάμενος μὲ ἔργον). Εἷς ἐκ τούτων εἶναι σπουδαστὴς ὁμογενὴς πτωχίστατος, ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τῶν Μουσῶν ὑποφέρει νὰ ζῇ μὲ τὸν ἀέρα. Τούτου ἡ διαγωγὴ μ' ἐφάνη τόσον Κλεανθικὴ, ὥστε μὴ δυνάμενος ἐγὼ νὰ τὸν βοηθήσω, τὸν ἐσύστησα θερμῶς εἰς τὸν Ἀποκρισιάρχιον τῆς Πόρτας κύριον Μάνον, ὅστις μέρος διὰ χάριν μου, καὶ τὸ πλεόν ἀπὸ καλὴν τῆς ψυχῆς του διάθεσιν, καὶ χρηματικῶς πολλάκις τὸν βοηθεῖ, καὶ εἰς τὴν τράπεζάν του συχνὰ τὸν καλεῖ. Βλέποντες οἱ καλοὶ ἄνθρωποι προσκολλημένον τὸν σπουδαστὴν εἰς ἐμέ διὰ τὸ μικρόν μου πρὸς αὐτὸν ὑπουργημα, μὲ γράφουν ἀνωνύμως μεταχειρισθέντες χεῖρα ἀπαιδεύτου παντάπασιν τῆς ὀρθογραφίας, παριστάνοντες, ὡς φίλοι μου δηλαδὴ καὶ φροντισταὶ τῆς τιμῆς μου, τὸν σπουδαστὴν ἀκατάσχετον καταλαλητὴν μου καὶ κατήγορον, καὶ θαυμάζοντες (φιλικῶς οἱ ἔχθιστοι!) πῶς καταδέχομαι νὰ συγχωρῶ τὴν εἴσοδον τοῦ

οἴκου μου εἰς τοιοῦτον κακοκναθραμμένον ἄνδρα καὶ χωριότην. Οὕτω χωριότην τὸν ὀνομάζουσιν. Ἰσως συλλογίζεσαι ὅτι τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ ταραξῇ.

Βέβαια, ἂν σ' ἔγραφέ τις ἀνωνύμως ὅτι ὁ νομιζόμενός σου φίλος Κορχῆς εἶναι ὁ πλέον ἀναίσχυντος καταλαλητής σου, δὲν ἤθελες δώσειν προσοχὴν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν μου, τολμῶ δ' εἰπεῖν καὶ διὰ τὴν ὁπωσοῦν ἐκ χρηστῶν γένεσιν καὶ χρηστήν ἀνατροφήν. Ἀλλὰ τὸ φαρμακερὸν τοῦτο γραμματεῖον ἔρριψε τὴν ταλαίπωρόν μου ψυχὴν εἰς τὴν ὀδυνηράν ἀμηχανίαν τοῦ.

Καὶ φημ' κ' ἀπόρημι κ' οὐκ ἔχω τί φῶ.

Ἐξ ἐνὸς μέρους κρίνω ἀδύνατον, νὰ μὲ ἀποδώσῃ αὐτὸς ἀντὶ τιμῆς αἰσχύναν, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με νὰ μὲ διαβάλλῃ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο, κατὰ δυστυχίαν, ἡ γένεσις καὶ τροφή του (τὸ ὅποιον δὲν εἶναι αὐτοῦ σφάλμα τοῦ ταλαίπωρου) εἶναι παντάπασι χωριότικη καὶ βανχυσική. Καὶ τοῦτο μάλιστα μ' ἐκίνησεν εἰς ἀγάπην καὶ θαυμασμόν του, ὅτι ἐζήτει, καὶ ζητεῖ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, νὰ διορθώσῃ τῆς τύχης τὰ σφάλματα μὲ τὴν προσωπικὴν ἀρετὴν του.

Βλέπεις, φίλε, μὲ πόσα βέλη μὲ κεντοῦν, μὲ πόσα φαρμάκια μὲ ποτίζουν;

Χωρὶς πάθος σὲ λέγω, φίλε, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Α. εἶναι. . . ! καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ γυμνασίου εἶναι ἀνυπέρβλητον. Ὅλα τὰ κακὰ εἶναι προσδόκιμα ἀπὸ τοιαῦτα ψυχάρια!

Εἶναι καὶ ἄλλοι ἀληθῶς χρηστοί, καὶ τοιοῦτοι, ὁποίους νὰ πιστευθῇς καὶ γυναικα, καὶ τέκνα, καὶ χρήματα, ἀλλ' ὅχι βιβλία, διὰ τὴν κακὴν πρόληψιν, ὅτι τῶν βιβλίων ἡ ἀφαίρεσις δὲν λογίζεται κλοπή. Μοῦ λύπει, ζῶντος ἔτι (συλλογίσου πόσον εὐκολώτερον, νεκροῦ) ἔν ἀπὸ τὰ βιβλία μου καταμουζαλωμένον μὲ διορθώσεις, δι' ἐλπίδα νὰ τὸ ἐκδώσω καμμίαν φορὰν, καὶ δὲν ἐξεύρω τί νὰ ὑποπτευθῶ.

Κυδωνίαις, 2 Αύγουστου, 1814.

Οἱ προεστῶτες τῆς πόλεως καὶ ἑφοροὶ τῆς σχολῆς

Χ. Ἀθανάσιος Χ. Γεωργίου,

Χ. Παρασκευᾶς Σαλτέλης

Γεωργάκης τοῦ Οἰκονομέλη

Ἀποστόλης Χ. Παρασκευᾶ

Πρὸς τὸν σοφὸν Κοραῖν,

Εὐεργέτα τῆς Ἑλλάδος,

Καὶ πρὸ ἄλλων ἀκούοντες, καὶ εἰς βιβλία ἀναγινώσκοντες, καὶ διὰ τῆς πείρας τελευταῖον μαθύντες, πόσα καὶ ποῖα εἶναι τὰ καλὰ τῆς παιδείας, δὲν ἐλλείψαμεν ποτὲ ἀπὸ τὸ νὰ φροντίσωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν, διὰ τὰ πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς ἐπιτήδεια μέσα. Ὁ πρὸς τὴν παιδείαν πόθος ἡμῶν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἀνέγνωμεν τὰς διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους ἡμῶν διδομένας συμβουλὰς σου, νύξήνηη τοσοῦτον, ὥστε, ἂν καὶ ἡ δύναμις ἡμῶν, ὡς πρὸς αὐτὸν παραβαλλομένη εἶναι σμικροτάτη, δὲν ὀκνοῦμεν ὁμῶς νὰ συνεισφέρωμεν καὶ τὸ παραμικρὸν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος καταβαλλόμενον κοινὸν ἔργον, ἀλλ' οὐδὲ φοβούμεθα δι' αὐτὸ κατηγορίας. Ἀποφασίζομεν λοιπὸν καὶ κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἐξοδιάσωμεν πέντε χιλιάδας γροσίων διὰ τὰ ἐλλείποντα ἀναγκαϊότερα ὄργανα τοῦ ἡμετέρου Μουσείου. Κατ' ἔτος δὲ τετρακόσια γρόσια διὰ νὰ ἀντακαίνιζωμεν κατ' ὀλίγον τὴν βιβλιοθήκην ἡμῶν μετὰ δὲ ταῦτα, ἂν θεὸς διδῶ, καὶ περισσότερα. Ὅθεν παρακαλοῦμεν θερμῶς καὶ σὲ τὸν φιλογενέστατον καὶ κοινωφελέστατον ἄνδρα, νὰ ἀναλάβῃ καὶ τοῦτον τὸν κόπον διὰ τὸ καλὸν τοῦ γένους, νὰ ἀγοράσῃς δηλ. διὰ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων τὰ ὄργανα καὶ βιβλία, καὶ νὰ τὰ ἐξαποστείλῃς πρὸς ἡμᾶς· διὰ δὲ τὰ

κατ' ἔτος ἀγοραζόμενα, ἂν σὲ προξενούσιν ἐνόχλησιν, νὰ ὀδῇ γηθῶμεν παρὰ σοῦ εἰς ποῖον ἄλλον νὰ γράψωμεν. Καὶ τὰς μὲν πέντε Χ. γροσίων θέλομεν περάσειν διὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ κυρίου Ράλλη. Ποῖα δὲ ὄργανα καὶ βιβλία πρέπει νὰ ἀγορασθῶσι δι' αὐτῶν, θέλει σὲ γράφειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, Θεόφιλος. Ἐν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὁποῖον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολ-
λὰ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδαμαντίνου Κοραῆ! Θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδεῖαν διὰ τοῦ τοιούτου μέσου. Ἄν λείψῃ, ὃ μὴ γένοιτο, ἄλλο ὄργανον ἀποφασιστικὰ δὲν θέλομεν!

Ἡ Ἑλλὰς σὲ ἐγέννησε, καὶ ξένοι τόποι καὶ ἀκαδημαῖαι καυχῶνται καὶ ἐνχυβρύνονται ὅτι σὲ ἔχουν. Ἡ Ἑλλὰς χρεωστεῖ πρὸς σὲ καὶ τοὺς ὁμοίους σου Ἀνδριάντας, καὶ μέλλει νὰ ἀνεγείρῃ αὐτούς. Ἡμεῖς ἔχοντες αὐτούς εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν αὐτῶν, παραγγέλλομεν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν νὰ τοὺς στήσωσι, κατὰ πρώτην εὐκαιρίαν, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀγορὰν καὶ εἰς ὅλους τοὺς δημοσίους τόπους. Κατὰ τὸ παρὸν τοῦτο μόνον δυνάμεθα καὶ τοῦτο μόνον ἐκτελοῦμεν. Ἄν ἡ τύχη ἐστέρησε τοὺς ὁμογενεῖς σου μετὰ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ὅλων τῶν καλῶν, ὅχι ὁμῶς καὶ τῶν φρονημάτων, τοῦ μόνου λειψάνου τῆς προγονικῆς ἐκείνης κληρονομίας! Εἴθε ζῶις εἰς πολλὰ ἔτη τὸ καύχημα τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν δόξαν καὶ τὸ ὄφελος τοῦ γένους ἡμῶν!

32.

Πρὸς τὸν Ἀδαμάντινον Κοραῆν, εἰς Παρισίους, ὁ Θεόφιλος Καΐσης ἐξ Ἀνδρου.

Κυδωνιάς, 6 Αὐγούστου, 1814.

Μὴ παραξενισθῇς, Ἀδαμάντινε Κοραῆ, καὶ τῆς ἀσθενούσης Ἑλλάδος ἀληθινὲς ἰατρὲς, ἂν ἕως τῶρα δὲν ἐπλήρωσα τὸ πρὸς

σὲ χρέος μου. Διότι ὅσαι δυστυχίαι ἤλθαν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, καὶ ὅσαι περιστάσεις δειναὶ μὲ περιεκύκλωσαν ἦσαν τοσαῦται καὶ τοιαῦται, ὥστ' ἔπρεπε νὰ τὰς ἀποσιωπήσω, καὶ διὰ νὰ μὴ πικραίνω τὰ φιλόφρονά σου, καὶ νὰ μὴν αὐξάνω τὰς πληγὰς τῆς δυστυχούσης πατρίδος. Καὶ ἔπειτα δὲν εὐχαριστούμην νὰ φανῶ ἔμπροσθεν τοιούτου ἀνδρὸς μὲ χεῖρας κενάς. Ὅθεν περιέμενον ἕως νὰ παύσῃ ὁπωσοῦν ἡ τύχη κατατρέχουσά με, καὶ οὕτω νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας μου.

Ὅχι μόνον εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἅδην θέλω ἐνθυμεῖσθαι τὰς μετὰ σοῦ συναναστροφάς ἐκείνας! Εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον, ὅταν πέσῃ λόγος περὶ ριπῆσεως, νὰ μὴν ἀναφέρω τὸ ὄνομά σου. Καὶ πῶς ὅχι, ὅταν οἱ Ἕλληνες ὅλοι νέοι καὶ γέροντες χρεωστοῦσι νὰ σὲ ἔχωσι καὶ εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὰ χεῖλη; Κατὰ τὸ παρὸν κατοικῶ ἐν Κυθωνίαις τῆς Ἀσίας, διδάσκων εἰς τὸ ἐν αὐταῖς Γυμνάσιον Φυσικὴν καὶ Μαθηματικὴν. Οἱ ἄρχοντες συμφωνοῦν βλέποντες τοὺς καρποὺς τῆς παιδείας, καὶ αἱ σθανόμενοι τῆς τούτων γλυκύτητος. Ὁ λαὸς ἡνοῖξεν ὀλίγον τοῖς ὀφθαλμοῦς· ὅλοι κοινῶς μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδωσι τὰ ἐκυτῶν τέκνα πεπαιδευμένα. Οἱ διδάσκαλοι, ὅσον τὸ δυνατόν, οἰκονομοῦσι τὴν ἀναγεννωμένην ταύτην ῥοπὴν, καὶ οὕτω προέρχονται ἐξ αὐτῆς ὅχι μικρὰ καλὰ. Τὸ γυμνάσιον, ἂν καὶ ἔχῃ ἱκανὰ βιβλία ἑτερόγλωσσα, ὥς τὰ πρακτικὰ διαφόρων Ἀκαδημιῶν, τὰ συγγράμματα πολλῶν περιφήμων Φυσικῶν, καὶ Μαθηματικῶν, στερεῖται ὁμῶς διόλου Ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ ὀργάνων πειραματικῶν. Ἐχειναὶ τὴν Ἀεραντλίαν, καὶ τὸ Ἡλεκτρεῖον, ἀλλ' αὐταὶ αἱ δύο μηχαναὶ δὲν ἐξαρκοῦσι διὰ τὸ μάθημα τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς. Ὅθεν καὶ οἱ ἔφοροι τοῦ Γυμνασίου διὰ τῶν συμβουλῶν σου παρακινήθεντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοδίσκωσι κατ' ἔτος τετρακόσια γρόσια διὰ μόνον τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων ἐκείνων συγγραφέων, σκοπὸν ἔχοντες

μετὰ ταῦτα νὰ δαπανῶσιν καὶ περισσότερα. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ πέμπουσιν πρὸς σὲ τὸν φιλογενέστατον ἄνδρα πέντε χιλιάδας γροσίων διὰ τοῦ ἐν Σμύρῃ Στεφάνου Ράλλη, διὰ νὰ ἀγοράσῃς αὐτόθεν μερικὰ ἀναγκαϊότατα ὄργανα καὶ βιβλία. Πρῶτον ὅμως πάντων ζητοῦσιν ὅλοι, ὥς ἐκ μιᾶς ψυχῆς, ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀδαμαντίνου Κοραῆ νὰ ἀγορασθῇ ἐξ αὐτῶν. Ἐπιθυμοῦσιν ὅλοι καὶ ὁ λαὸς καὶ οἱ Προὔχοντες νὰ τὸν ἴδωσι ἐξωγραφισμένον ὡς ἄλλον Σωκράτην, διὰ νὰ τὸν ἔχωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ὡς παράδειγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας, θέλουσι νὰ τὸν βλέπουν συλλογιζόμενον τὴν Ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ τὸν βάλλωσιν εἰς τὴν κοινὴν βιβλιοθήκην, ὡς πολλὰ καὶ κοπιάσαντα καὶ συνεργήσαντα δι' αὐτὴν. Ἦθελαν νὰ στήσωσιν ἀνδριάντα εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δυστυχεῖ, καὶ μόνον τοῦτο δύναται κατὰ τὸ παρὸν. Πόση εὐτυχία δι' ἐμέ νὰ βλέπω καθεκάστην ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐπιθυμῶ νὰ φέρω κατὰ νοῦν τὴν ἰδέαν ! Μόνον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν θέλει ἐκτεθῇ εἰς τὸ κοινὸν ἡ εἰκὼν, φαντάζομαι, καὶ πληροῦται ἡ καρδιά μου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιέσεως !

Τὰ δὲ λοιπὰ, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον εἶναι τὰ συγγράματα τοῦ ἀθανάτου Κοραῆ, βρόμμετρον, θερμόμετρον μικροσκοπίον, αἱ τρεῖς σφαῖραι, Ἀστρονομικὸς πίναξ, Ἱστορία φυσικὴ, στήλη τοῦ Βόλτα, καὶ ἄλλα ὅσα κρίνης εὐλογον, καὶ ὅσα ἐξαρκέσουν αἱ 5 χιλ. διὰ νὰ ἀγορασθῶσιν. Ἄν ὁ εὐτυχὴς Νεόφυτος Βάμβας ἐπιστρέφῃ κατὰ τὸ παρὸν, τὸν παρακαλῶ θερμῶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον διὰ νὰ τὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ θέλει ὑποχρεώσῃν μεγάλως καὶ τοὺς Κυδωνεῖς καὶ ἐμέ. Εἰ δὲ ὅπως εὐλογον κρίνης πέμψῃ αὐτά.

Ἡ ἀδελφὴ μου Εὐανθία ἤθελε νὰ γράψῃ πρὸς σὲ, ἐφοβεῖτο ἄμως καὶ ἔτρεμεν. Ἀφοῦ τὴν διηγήθην τὰ περὶ σοῦ ἔλαβε θάρρος καὶ οὕτως ἔγραψεν. Ἐχω καλὰς ἐλπίδας δι' αὐτὴν, εἰς

τὴν ὁποίαν καὶ μόνον εὕρισκον παρηγορίαν εἰς τὰς θλίψεις μου. Εἴθε ἡ εὐχὴ σου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πατρίδος νὰ κάμωσι πραγματικὰς τὰς τοιούτας ἐλπίδας μου. Ὄταν ἐπέστρεψα, μόλις ἐδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ· τώρα γράφει καλὰ εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, καὶ μεταφράζει ὅχι τόσον κακὰ ἀπὸ τὸ Γαλλικόν. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἐπιμεληθῇς διὰ τὸ βιβλιάριον περὶ τοῦ ὁποίου σὲ γράφει. Γράφω ὡς εἰς πατέρα κοινόν, καὶ διὰ τοῦτο ἂν καὶ σὲ ἐνοχλῶ τοσοῦτον, δὲν φοβοῦμαι νὰ ἀδημονήσῃς κατ' ἐμοῦ.

Ἵγιαίνοις ὁ ἱατρὸς τῆς ἀσθενούσης Ἑλλάδος! Ἵγιαίνοις ὁ θεραπευτὴς τῶν πληγῶν αὐτῆς! (α)

33.

Ἐκ Παρισίων, 16 Μαΐου, 1816.

Φίλιππε Βάμβα,

Δὲν ἀμφιβάλλω, φίλε, ὅτι οἱ συμπατριῶται μας, ὡς ἔδωκαν πολλῶν καλῶν ἄλλα παραδείγματα εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὕτω θέλουν προθυμηθῇν, βοηθούμενοι ἀπὸ τὰς χρηστὰς διδασκαλίας σου, καὶ τοῦ χρηστοῦ βίου σου τὸ παράδειγμα, νὰ καταστήσωσι τὰ τέκνα των παράδειγμα χρηστοτηθείας εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Σὲ μακαρίζω καὶ σὲ καὶ τοὺς συνεργάτας σου (τοὺς ὁποίους ἀσπάζομαι) διὰ τὸ χρυσοῦν σας ἐπάγγελμα. Βαρὺ καὶ δύσκολον εἶναι βέβαια· ἀλλὰ μὴν ἀποκάμετε συλλογιζόμενοι μόνον τὸ βάρος καὶ τὰς δυσκολίας του. Στρέψατε καὶ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ χρυσοκέντητον μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος. Καὶ ἂν αὐτὴ σᾶς λείψῃ (τὸ ὅποιον εἶναι ἀδύνατον) ἡ εὐγενικὴ σας ψυχὴ θέλει εὐρῆν τὴν ἀμοιβὴν εἰς τὴν εὐφρόσυτον ταύτην

(α) Τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν (ἀρ. 31.—32), τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τὴν Κορῆν εὕρισκε ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάντησιν, σελ 69—71

φωνήν τῆς συνειδήσεως « Τὴν γυμνὴν ἡμῶν πατρίδα στο-
» λίζομεν ».

Ἐπεθύμουν, ἂν σὲ φαίνεται εὖλογον, συμβουλευόμενος μὲ
τοὺς συνεργάτας σου καὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους, νὰ φυλάξετε
τὸν χρυσοδεμένον τόμον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, σημειωμένον
μὲ τὴν χρυσὴν ἐπιγραφὴν ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΕΤΗΣ, διὰ νὰ βρα-
βεύσετε ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς μαθητάς, ὅστις ἤθελε δώσῃν ἀρε-
τῆς καὶ χρηστοτηθείας δείγματα ἀναντίρρητα πλεότερα παρὰ
τοὺς ἄλλους. Διὰ νὰ κτυπήσῃ ὁμως τὸν σκοπὸν ἡ βράβευσις, μη-
δὲ νὰ σᾶς βάλῃ εἰς κίνδυνον νὰ ἀνταμείψετε, ἢ τὴν ὑπόκρισιν,
ἢ νεανικὸν ἐνθουσιασμὸν ἀρετῆς, ἀνυπόκριτον μὲν, ἀλλ' ὅχι
σταθερὸν, καλὸν μὲ φαίνεται, νὰ μὴ βιασθῇτε, ἀλλὰ παρα-
τηροῦντες τὴν διαγωγὴν τῶν νέων, μετὰ μακράν ἔρευναν, νὰ
ἐκλέξετε τὸν ἀληθῆ ἄξιον βραβείου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ
κρέμαται ἀκόμη ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, ἐὰν δηλαδὴ ἀπροσω-
πολήπτως ἀνταμείψετε τὸν ἄξιον ἀμοιβῆς, χωρὶς διάκρισιν
Χίου ἢ ξένου. Ἡ βράβευσις πρέπει νὰ γένη μὲ Ἱερότητα καὶ
ἀγιστείαν, παρόντων τοῦ Ἀρχιερέως, τῶν Ἐπιτρόπων, καὶ τῶν
ἐπιστήμων τῆς πόλεως, καὶ ὑπογραμμένων εἰς αὐτὴν τὴν πρῶ-
την ἄγραφον ἐξ ἀριστερῶν σελίδα τοῦ βιβλίου μὲ τὰ ἐξῆς
ὀλίγα λόγια, τὰ ὅποια σὲ γράφω, διότι μοῦ ἤλθαν τώρα εἰς
τὸν νοῦν, ὅχι ὡς παράδειγμα τοῦ τί πρέπει νὰ γράψῃς.

« Λάβε (ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ βραβευομένου) τὸ προσφερόμε-
» νον ἀπὸ τὴν πατρίδα τῆς χρηστοτηθείας σου βραβεῖον. Εἴθε
» νὰ γένη, ὅχι αἰτία τύφου· ἀλλ' εἰς ἐσὲ μὲν φυλακτήριον,
» εἰς δὲ τοὺς ἀπογόνους σου παράδειγμα Ἀρετῆς » !

Αἱ ὑπογραφαί,

Ὁ Ἀρχιερεὺς

Οἱ διδάσκαλοι

Οἱ ἐπίτροποι

Καὶ περὶ μὲν τούτων πράττετε ὡς κρίνετε εὖλογον. Περὶ
δὲ τῆς πρὸ τῶν Προλεγομένων ἐπιστολῆς μου Πρὸς τὰ
Χῖα μειράκια, παρακχλῶ σε, φίλε, ὅταν κατευοδωθῇς αὐ-

τοῦ τὰ βιβλία, πρὶν διαδοθῶσιν, νὰ συνάξῃς τοὺς μαθητάς, παρόντων τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν Ἐπιτρόπων, καὶ νὰ τὴν ἀναγνώσῃς, ὥστε νὰ τὴν ἀκούσωσιν ἀπὸ σοῦ πρῶτον τὸ στόμα.

.

Εἰς τὰ Προλεγόμενα τοῦ Μ. Αὐρηλίου ἐλησμόνησα, ἡ ἀληθέστερον, οὔτε δύναμιν, οὔτε καιρὸν εἶχα νὰ σημειώσω τὸ ὅποιον ἔδωκεν ὄνομα καὶνὸν πρῶτος ὁ Μάρκος εἰς τὴν Ἠθικὴν, τὸ **Βιωτικὴ** (Ζ. 61). Τοῦτο εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ εὐτυχῆ ἐκεῖνα ὀνόματα, τὰ ὅποια δὲν γεννῶνται, πλὴν εἰς τὰς ὁμοίας τοῦ Μάρκου κεφαλάς, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ σύρῃ, καὶ νὰ παραδώσῃ, εἰς τοὺς γονεῖς μάλιστα, πορίσματα ἀξιόλογα. Ὀνόμασεν ἀπλῶς Βιωτικὴν τὴν ἐπιστήμην ἢ τέχνην τοῦ βιοῦν, ὡς ὀνομάζονται αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι, ἢ τέχναι, Φυσικὴ, Χημικὴ, Ἰατρικὴ, Ζωγραφικὴ, Ἀρχιτεκτονικὴ, κ. τ. λ. Ἄρα διδακτὴ εἶναι καὶ ἡ Βιωτικὴ, ὡς αἱ λοιπαί, τοῦτο μόνον ἀπ' ἐκεῖνας διαφέρουσα, ὅτι, καθὼς τὰς ὑπερβάλλει ὅλας κατὰ τὴν ἀξίαν, οὕτω καὶ ἡ διδαχὴ τῆς εἶναι μακροτέρα καὶ χρεῖαν ἔχουσα ν' ἀρχίσῃ νηπιόθεν. Τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων εὐρίσκονται διδάσκαλοι καὶ πολλοὶ καὶ καλοὶ. Ταύτης δὲ τῆς μακυρίας Βιωτικῆς οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι φυσικὰ ἔπρεπε νὰ ᾔναι οἱ γονεῖς, εἶναι κατὰ δυστυχίαν οἱ πλείότεροι παντάπασιν ἄπειροι Βιωτικῆς.

Τίς λοιπὸν θεραπείαν τοιούτου καὶ τοσούτου ἀτυχήματος; Ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσιν εἰς τὰς πόλεις τῶν Προφέσσορα τῆς Ἠθικῆς, νὰ συχνάζωσι τὰ μαθήματα τῆς Βιωτικῆς, καὶ νὰ χειραγωγῶνται καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἰδίων τέκνων.

Ἐλησμόνησα νὰ σημειώσω μὲ ἀστερίσκον εἰς τὸν Πίνακα τὴν λέξιν Βιωτικὴ, ὡς λείπουσιν ἀκόμη ἀπὸ τὰ Λεξικά.

Ὁ Κατινάκης σὲ προσκυνεῖ Ἰγίαινε, φίλτατε Βάμβα !

34.

ἐκ Παρισίων, 16 Νοεμβρίου, 1816.

Κοραῖς Προτῶ χαίρειν.

Με λύπην ἀνέγνων ὅσα γράφεις περὶ τῶν ἀντιφιλοσόφων, περὶ τῶν ὁποίων εἶχον καὶ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς σου κάποιαν εἶδῃσιν· Δὲν εἶναι τῆς θρησκείας ὁ ζήλος, ὅστις τοὺς διεγείρει κατὰ τῆς κινήσεως τῆς γῆς, ἀλλὰ φοβοῦνται μὴν ἢ περιστροφή τῆς σφαίρας συγκινήσῃ καὶ ἀνατρέψῃ τὴν ὁποίαν ἀναξίως ἔλαβαν ὑπόληψιν. Χρειάζεται φρόνησις καὶ ὑπομονὴ ἕως νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν γῆν ἀπὸ τὸ βάρος των ὅλοι τῆς παλαιᾶς ζύμης οἱ διδάσκαλοι. Οἱ ἐπιφυόμενοι ἄλλοι μαθηταὶ των ὀρρυανασπασίδαι καὶ διαβατικοσυγκειμενεπισήμονες, πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς θέλει ἐλαττωθῆναι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἦτο κακὸν νὰ ἦσθε σφιγκτὰ μετ' ἀλλήλων ἐνωμένοι, καὶ νὰ συμβουλευέσθε διὰ ζώσης φωνῆς καὶ ἐπιστολικῆς κοινολογίας καὶ σεῖς ὅλοι οἱ τῆς νέας ζύμης παιδεύται τοῦ ἔθνους. Συνέφερε πολὺ νὰ ἔχετε κοινωὺν τοῦ σωτηρίου τούτου δεσμοῦ καὶ τινα τῶν πεπαιδευμένων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ὁ τοιοῦτος συνασπισμὸς καὶ σᾶς ἤθελεν ἐνθαρρύνειν καὶ ἄλλους ἐκ τῶν πλανωμένων εἰς τὰ ξένα Ἕλληνας, διὰ νὰ σαλπίζετε ἀφόβως τὸ « Ὁ ἄνθρωποι ποῦ φέρεσθαι; » Εὐδαιμόνει!

35.

ἐκ Παρισίων, 21 Νοεμβρίου, 1816.

Φίλιππε Βάμβα.

Κατὰ τὴν 5 Νοεμβρίου ἔρθασεν εἰς ἐμὲ ὁ νέος, φέρων τὰς ποθητάς ἐπιστολάς σου καὶ τῶν ἐπιτρόπων. φαίνεται ἄξιός τῆς ἐκλογῆς σου. Φέρει καὶ εἰς τὸ πρόσωπον κάποιαν παρθε-

νικὴν αἰδῶ, χρῶμα τῆς ἀρετῆς; τὸ ὁποῖον μὲ ἀρέσκει πολυ.
 Εἴθε νὰ μὴ τὸ ἐξαλείψῃ, μηδὲ νὰ τὸ ἀποπλύνῃ τὸ νερὸν τοῦ
 Σκουάνα. Διὰ τὸν φόβον τῆς ἀποπλύσεως, ἀπεφάσισα νὰ τὸν
 συγκατοικήσω μ' ἐμὲ, ἂν καὶ μὲ ὀλίγην στενοχωρίαν μου. Ἀλ-
 λά τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει, φίλε μου, ὅταν τὸν γράφῃς, νὰ
 τὸν συμβουλευῇς πάντοτε νὰ προσέχῃ ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν
 Ἑπικουρσίων. Ὁ Carlo D'Istria μ' εἶπε πολλάκις, ὅτι προτιμᾷ
 διὰ τοὺς νέους μας τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Κ' ἐγὼ
 μὲ τὴν γνώμην του εἶμαι, ὅτι ὀλιγώτερον κίνδυνον τρέχουσιν
 οἱ ἐκεῖ διατρίβοντες παρὰ τοὺς ἐδῶ περὶ τῶν ἡθῶν. Ἀλλὰ
 φοβουμαι τὸ σχολαστικὸν τῶν Γερμανῶν, καὶ τὴν ὁποίαν ἔ-
 χουσιν κλίσιν εἰς τὸν Νεοπλατωνισμόν, ἥγουν δύο σκοπέλους
 εἰς τοὺς ὁποίους ἐναυάγησεν ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκιν-
 δύνευσεν νὰ νευαγγήσῃ καὶ αὕτῃ ἡ Θρησκεία. Ἄς μείνῃ λοιπὸν
 κατὰ τὸ παρὸν ὁ νέος εἰς τοὺς Ἀθηνοπαρισίους, καὶ ἅς συγ-
 κατοικῇ μ' ἐμὲ τὸν φιλαθήναιον, καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλει
 μιμηθῆν οὔτε τοῦ Ἀριστίππου τὸ φιλήδονον, οὔτε τοῦ Διο-
 γένους τὸν κυνισμόν, ἀλλὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ζήνωνος
 τὴν διαγωγήν.

Σὲ ἔγραψα νομίζω ὅτι ἔχομεν καὶ κυνικοὺς φιλοσόφους Γραι-
 κούς. Ὁ Εὐχάγγελος φέρει πώγωνα καὶ πώγωνα βαθύν· τῶρα
 ἀκούω ὅτι ἐγύμνωσε καὶ τοὺς πόδας. *Courage mes enfants !*
 Ἄλλο δὲν μένει παρὰ ἡ κ. μ. διὰ νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἀπαρ-
 τισθῇ τῆς ἀναιδεΐας τὸ ἄγαλμα.

.

Περὶ τῆς προθυμίας τοῦ νέου, ἔχει χρειάν χαλινῶ μαῖλλον
 παρὰ κέντρον, καὶ τόσον πλέον ὅσον καὶ ἡ σωματικὴ του ὑ-
 γεία εἶναι ἐπισφαλῆς (*delicate*). Συμβούλευσέτον λοιπὸν τὸ
 μηδὲν ἄγαν.

. . . Ἐπρομήθευσα ἔτι καὶ τοῦ μακαρίτου Chenier τοῦ Τρα-
 γωδοῦ (ὅστις μετέφρασε καὶ τραγῳδίας τινὰς τοῦ Σοφοκλέους,
 ἀνεκδότους ἀκόμη, ἴσως κατὰ δυστυχίαν καὶ χαμένας) τὸ ὁ-

ψίγονον σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον *Tableau Historique de l'état et des progrès de la littérature française depuis 1789*. κάλλιστα συλλογισμένον καὶ κάλλιστα γραμμένον. Αὐτὸ δύναται μὲ τὸν καιρὸν (καὶ πότε θέλει ἔλθειν ὁ καιρὸς οὗτος;) νὰ σᾷς ὁδηγήσῃ νὰ συντάσσετε τοιούτους πίνακας, ὠφελίμους εἰς τὴν θρέψιν καὶ αὐξήσιν τοῦ λογικοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ στείλω καὶ μικρὸν ποιημάτιον τοῦ αὐτοῦ *Chenier* ὡραιότατον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύπωσε ζῶν ἔτι πολλὰ ὀλίγα διὰ τοὺς φίλους του, διστάζω ἂν ἐμπορῶ νὰ τὸ εὕρω. Εἶναι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βολταῖρον, ἐκθειάζουσα τὴν πρόοδον τῶν φώτων, καὶ καταφερομένη κατὰ τῶν σβεστηρίων. Ἔχει πολλὰ καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας δόξης τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τοῦ ὁποῖα ἐσημείωσα τοὺς δύο τούτους στίχους μόνους,

Et depuis trois mille ans Homère respecté,
Est jeune encore de gloire et d'immortalité.
Τρισχίλ' ἔ-τη σεβαστὸς ὁ Ὀμηρος· ἀκόμη,
Νέος τὴν δόξαν ἔμεινε καὶ τὴν ἀθανασίαν.

• • • • •

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔχω νὰ σᾷς πέμψω κιβώτιον, περιέχον 200 σῶματα Ἱπποκράτους καὶ Γαληνοῦ συνταγμάτια, περιεχόμενα εἰς μικρὸν τομίδιον 200 σχεδὸν σελίδων. Εἰς τὸ τομίδιον τοῦ το περιέχονται τὸ *Περὶ Ἀέρων*, Ἰδάτων, Τόπων τοῦ Ἱπποκράτους, Δευτέρα ἔκδοσις μὲ τὴν μετάφρασιν μόνην τὴν Γαλλικὴν χωρὶς σημειώσεων. Ταύτην ἀκολουθεῖ ὁ καλούμενος Νόμος τοῦ αὐτοῦ Ἱπποκράτους, πρώτη ἔκδοσις καὶ μὲ μετάφρασιν γαλλικὴν. Μετὰ τὸν Νόμον εἶναι τοῦ Γαληνοῦ τὸ σύνταγμα, ἐπιγραφόμενον *Ὅτι ἄριστος Ἰατρός καὶ φιλόσοφος*. Ἀντὶ προλεγομένων ἔβαλα προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἱατρικὴν Γραικοὺς νέους, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτόλμησα νὰ τοὺς παραστήσω ἀπεριπλόκως (*sans facons*) ὅποια καὶ ὅποσα εἶναι τὰ καθήκοντα τῆς φιλανθρωποπότης τῶν ἐπιστημῶν, ὡς ὀνομάζει τὴν Ἱατρικὴν ὁ μέγας Βα-

σίλειος. Ἡ ἀπατῶμαι πολύ, ἢ θέλει συνεργήσῃν (ἐλπίζω) ἡ ἐπιστολή αὕτη εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν γοήτων Ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι θερίζουσι τὴν Ἑλλάδα ἴσα μὲ τὴν σκορδοῦλαν. Ὁ δεύτερος τόμος τοῦ Στράβωνος, εἰκάζω, θέλει τελειωθῇν μετὰ 3 μῆνας. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ παρόντος ἔτους τελειόνω καὶ τὸν τύπον τοῦ χρυσοῦ συγγράμματος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, διὰ νὰ τὸ μεταχειρίζεσθαι εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ἡθικῆς.

. Ἐπειτα ἔδωκα μὲ βραχυλογίαν εἰς τὰ Προλεγόμενα τοῦ Μάρκου καὶ τὸ κλειδίον τῆς ἐξηγήσεως, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τοῦτον μόνον τὸν Στωϊκὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, Ζῶον κοινωνικόν.

Πρὸ τῶν Προλεγομένων ἔταξα Προσφωνητικὴν Ἐπιστολὴν Πρὸς τὰ Χῖα Μειράκια, ὅτι ἀπὸ σᾶς πρώτους ἐλπίζω νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ μολύνουσα τὸ ταλαίπωρον ἡμῶν γένος Ἀδικία, καὶ νὰ βαλθῇ ἡ βαθεῖα τῆς Δικαιοσύνης βαφὴ, ὡς γὰρ ὀνομάζει ὁ αἰίδιμος Μάρκος. Ἐπεθύμουν, φίλε, νὰ προξενήσῃ πλειοτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων σας ἡ ἐπιστολή μου. Ἀλλ' ἴτως κρίνουνσι τοῦτο Τσαρλατανίαν. Ἀλλὰ σὺ Βάμβια μου γνωρίζεις καλῶτατα, ὅτι Πάτταλος Παττάλω ἐκκρούεται. Πάθη ἀπὸ τὴν ταλαίπωρόν μας ψυχὴν δὲν ἐκρίζονονται παρὰ μὲ ἄλλα πάθη. Ἀδύνατον εἶναι νὰ μαντεύσῃς, πόσον εἶναι τὴν ὥραν ταύτην ἡ ψυχὴ μου φουσκωμένη ἀπὸ ἀγανάκτησιν περὶ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς Ἀδικίας καὶ Ἀνομίας!

Ἐφωλλομέτρησα ἐν παρόδῳ τοὺς Λαγκαστρικοὺς Πίνακας, καὶ βλέπω εἰς αὐτοὺς καὶ ῥητὰ τῆς Γραφῆς. Τὸ τῆς Γραφῆς καλὸν· ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ μ' ἐφάνη ἄκριτος. Ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ τὰ μεταγλωττίσετε καὶ τυπώσετε, ἐκάμνετε καλὰ, νομίζω, νὰ ἀρῆσετε ὅλα τὰ Ἱστορικά, καὶ εἰς τόπον αὐτῶν νὰ βάλετε ἠθικά ἀπὸ τὰς Παροιμίας τοῦ Σολομῶντος, ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου κ. τ. λ. Ἀπὸ τὰ Ἱστορικά ἀρκεῖ

ἡ Κοσμογονία. Τὰ δογματικά διδάσκονται ἀπὸ τὴν Κατήχη-
σιν. Οἱ Λαγκαστρινοὶ Γίνακες πρέπει νὰ περιέχωσιν ἠθικὰς
συμβουλὰς, καὶ τοιαύτας μάλιστα, ὅποῖαι καὶ νὰ κοσμῶσι τὰς
ψυχὰς τῶν νέων, καὶ νὰ τὰς ὀξύνωσιν εἰς διάκρισιν καὶ ἐκ-
λογὴν τῶν μέσων τῆς κοσμήσεως, καὶ ἀποφυγὴν τῶν ἐναν-
τίων. Π. Χ. εἰς τόπον τοῦ Ἰππον καὶ ἀναβάτην ἔρρι-
ψεν εἰς θάλασσαν, ἐγὼ ἤθελα βάλειν « Προσέχετε ἀ-
» πὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων », ἡ τὸ καλὸν ῥητὸν
τοῦ Παύλου (Α. Κορινθ. 5. 7). ὅπου μᾶς παραγγέλλει νὰ
ὑποφέρωμεν μᾶλλον τὰς ἀδικίας τῶν ἄλλων, παρὰ νὰ ἀδικῶ-
μεν ἄλλους.

Ὡ πόσον με ἐπλήγωσες, φίλε, λέγων ὅτι δὲν ἀπεκτέσατε
ἀκόμη τυπογραφίαν, ὁπόταν ἐπρόσμενα νὰ λάβω τι αὐτόθεν
με ταύτην τὴν χαρμόσυνον ὑπογραφὴν, Ἐκ τῆς ἐν Χίῳ
τυπογραφίας. Μὲ συγχωρεῖς ὅμως νὰ σὲ λαλήσω ἀνυπο-
στόλως; Σὺ, φίλε, καὶ οἱ συνεργάται σου εἴσθε αἴτιοι τῆς
τοιαύτης Ἀδικίας. Ἄν ἐσεῖς, βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν καλὸν καὶ
σεβάσμιον Ἱεράρχην, ἐζωγραφίζετε εἰς τοὺς συμπατριώτας
ἡμῶν τὸ πρᾶγμα ὡς ἀδικίαν, αἱ εὐγενεῖς τῶν ψυχῶν δὲν ἤθε-
λαν ὑποφέρειν νὰ ἀδικῶσι τὰ τέκνα τῶν. Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον
ἄδικος παρὰ τὸν ἀρπάζοντα τὰ ἀλλότρια, ὅστις δυνάμενος
νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἄλλους τὸ ἀμελεῖ. Ὅχι μόνον τυπογράφου,
ἀλλὰ στοιχωτοῦ χρειὰν ἔχετε μεγάλην. Αἰσθάνθητε βέβαια,
καὶ θέλετε εἰς τὸ ἐξῆς τὸ αἰσθανθῆν ὀδυνηρότερα καθόσον αὐ-
ξάνεται ἡ βιβλιοθήκη σας, πόσον ἄσχημον εἶναι, εἰς ἐνὸς συγ-
γράμματος τόμους ἢ ποικιλίαν τοῦ δέματος, ἄλλα μικρὰ, ἄλ-
λα μικρὰ, ἄλλα στενὰ, ἄλλα πλατύτερα, ὡς ἐξ ἀνάγκης συμ-
βαίνει εἰς τὰς μακροχρονίους ἐκδόσεις. Διὰ τοὺς Οἰκτιρ-
μοὺς τοῦ θεοῦ! Ἐως πότε νὰ ὑποφέρωμεν τὴν αἰσχρὰν ταύτην
γύμνωσιν τῆς πατρίδος; Ἄν δὲν μᾶς κινή ἡ ἀγάπη τῆς παιδεί-
ας, ἃς μᾶς κινήσῃ καὶ ἡ ἀγανάκτησις, ὅτι πληρόνομεν οἱ πτωχοὶ
τοὺς πλουσιωτέρους. Τὸν ἄρτον, ὅστις ἐμελλε δικαίως νὰ

τρέφῃ τοὺς Ἕλληνας, τὸν ἀσωτευόμεν εἰς τοὺς τυπογράφους, εἰς τοὺς στοιχωτάς, εἰς τοὺς χαρτοποιούς, εἰς τοὺς ὥρολογοποιούς, εἰς τοὺς ζωγράφους καὶ παντὸς εἶδους τεχνίτας τῶν Εὐρωπαϊῶν. χαίρω περὶ τῆς οἰκοδεμῆς τῆς βιβλιοθήκης. Σᾶς χρειάζεται ὅμως καὶ τόπος εὐρύχωρος διὰ τὴν Λαγκαστρινὴν μέθοδον. Τὴν δαπάνην ὅμως ταύτην εὐκολὸν εἶναι νὰ κερδίσετε δι' ἄλλο τι ὠφέλιμον.

Δὲν μὲ γράφεις τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν σας. Εἶναι πολλοί; Καὶ ἀπ' αὐτοὺς πόσοι Χῆοι, καὶ πόσοι ξένοι; Μεταξὺ τῶν Χίων εἶναι καὶ μαθηταὶ ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς χριστιανούς; Ἦθελες κάμειν, φίλε μου, πρᾶγμα ἅγιον νὰ τοὺς ἐξημερώσης νὰ στέλλωσι καὶ αὐτοὶ τὰ τέκνα των εἰςτὴν Σχολὴν σας. Δὲν λέγω νὰ τοὺς κάμῃς Ἀνατολικούς, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν σου· ἀλλὰ νὰ καθαρίσῃς τὰ κρανία των ἀπὸ τὰς Καποκινικὰς προλήψεις, νὰ καταλάβωσιν αὐτοὶ, ὅτι ἡ ἑτεροδοξία δὲ τοὺς ἀφαίρεσε τὸ νὰ ᾔναι Ἕλληνες ὡς ἡμεῖς.

Ἐπεθύμουν ἀκόμη νὰ μάθω καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων.

Διὰ νὰ διεγείρω τὸν ἔρωτα τῆς ἠθικῆς εἰς τοὺς ἡμετέρους, χωρὶς τῆς ὁποίας πολιτισμὸς ἐθνῶν δὲν κατορθοῦται, ἐπενόησα τὴν πρὸς τὰ μεираκιά μας ἐπιστολήν. Εἶθε νὰ γένῃ Παράθηγμα ἀψικάρδιον, ὡς λέγει ὁ ἐραστὴς τῆς ἀρετῆς Μάρκος. Τοῦτο τὸ Παράθηγμα εἰς ἐννέα ἢ δέκα, τὰς πρὸ ἐμοῦ ἐκδόσεις ἦτο παράπτημα. Δὲν ἐξεύρω, ἂν ἡ διορθώσεις μου εἶναι εὐτυχῆς. Εὐρίσκεται Βιβλ. Θ. Κεφ. 3.

Ἐπανερχομαι πάλιν εἰς τὸν τύπον, μήπως παραθῇξω τὰς εὐγενικὰς ψυχὰς τῶν συμπατριωτῶν μας. Γνωστὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ ὑπερασπίζονται τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἀντὶ νὰ μὲ εὐφράνῃ, ὡς εὐτύχημα τῆς Ἑλλάδος, μὲ λυπεῖ ὅτι δὲν τὸ ἔκαμαν Ἕλληνες. Ἀλλὰ πόσον οδυνηρότερον θέλει θλίψειν τὸ γῆρας μου, ἂν ἀκούσω ὅτι ἐσύστησαν

ἐκεῖ καὶ Τυπογραφίαν; ὡς εἶναι πιθανώτατον ὅτι θέλουν τὴν συστήσει. Διπλῇ αἰτιμίᾳ διὰ τοὺς Χίους μας, ὅτι ἐκατόρθωσαν ἄλλοι, ὅ,τι τοὺς ἐπαρακχάλει νὰ κατορθώσωσι πρὸ δέκα σχεδὸν ἐτῶν ὁ συμπατριώτης των Κοραΐς, καὶ ὅτι οἱ κατορθώσαντες εἶναι καὶ ξένοι. Ἠέντροπή! Ἠ κατασχύνῃ! Οἱ Ἄγγλοι νὰ μᾶς φέρωσι Τυπογραφίαν; Μὰ τὸν θεόν! φίλε μου, δὲν ἐξεύρω ἂν ὑποφέρῃ τὸ γῆρας μου τοιοῦτον ράπισμα εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος.

Ἦθελα στείλειν καὶ τὴν τελειωθείσαν ἰδεολογίαν τοῦ Tracy. Ἀλλὰ μ' ἐγεννήθη δισταγμὸς μήπως ἐστείλαμεν τοὺς τρεῖς τόμους. Ὁ τέταρτος εἶναι ὁ τελευταῖος, ὅχι δι' ἐξάντλησιν τῆς ὕλης, ἀλλὰ διὰ τὴν κινδυνεύουσαν νὰ σῶσθῃ παντάπασιν ὄψιν τοῦ φιλοσόφου συγγραφέως.

36.

ἐκ Παρισίων, 19 Δεκεμβρίου, 1816.

Ποθειρότατε Βάμβα!

. Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; Ἐν ὅσῳ δὲν ἔχετε τυπογραφίαν, ἢ γνῶσις σου, ἐνωμένη μὲ τὴν γνῶσιν τῶν συνεργάτων σου καὶ τῶν ἐντίμων ἐπιτρόπων, δὲν θέλει κατορθώσῃν μέγα τίποτε Ἑλληνικῆς διανοίας ἄξιον. Εἰς τὴν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα νὰ ἀντιγράφη τις ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ τυπώσῃ, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ τρώγῃ βαλάνια μετὰ τὴν εὔρεσιν τοῦ ἄρτου.

Ἐνθυμεῖσαι τὸν νέον Κεφαλήνιον, ὀνομαζόμενον Πιτσαμάνον, τὸν ὁποῖον σ' ἔλεγα ὅτι ἐπεθύμουν νὰ κατοικήσῃ εἰς Χίον, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει ἐπιστήμην τῶν λογικῶν τεχνῶν (beaux arts) Μ' ἔγραψεν ἀπὸ Ρώμης, ὅπου εὐρίσκεται διὰ τελειοποίησιν τῶν μαθημάτων τον, πέμψας καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν σκευασμένην εἰκόνα τοῦ Καποδιστρίου (Capo D' Istria). Ὀλίγον ἔλλειψε νὰ τὸν γράψω [†] (χωρὶς ἂν σᾶς ἐρωτήσω) νὰ

ἔλθῃ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οἱ συμπατριῶται του ἡμέλησαν ἕως
τώρα νὰ τὸν καλέσωσι (ὡς ἔκαμαν καὶ μὲ τὸν Μουστοζυδὴν)
Παρὰ τὴν ἐπιστήμην εἶναι καὶ μὲ ἦθη χρηστὰ στολισμένος
ὁ νέος.

37.

A Monsieur

Stamati Rodocanachi négociant Grec in Trieste.

Ἐκ Παρισίων, 20 Μαΐου, 1822.

Φίλε συμπατριῶτα,

Μὲ μεγάλην τῆς ψυχῆς μου εὐχαρίστησιν ἔμαθα πρὸ πολ-
λοῦ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν σου, ὅτι ἐσώθητε ἀπὸ τοῦ ἀγρίου λύκου
τὸ στόμα. Ἐμαθα ὡσαύτως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ὁποίαν
μοῦ εὐαγγελίζεσαι ἀπολύτρωσιν τῆς Χίου, καὶ εὐχομαι νὰ
ματαιωθῶσιν οἱ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν συμπατριωτῶν
κοινοὶ μας φόβοι! Οὐδ' ἐγὼ δὲν εἶμαι ἥσυχος περὶ αὐτῶν, ἂν
καὶ αἱ ἐλπίδες μου ὑπερβαίνωσι πολὺ τοὺς φόβους μου. Καὶ
πρὸ τῆς ἐπιστολῆς σου ἐφρόντισα νὰ γράψω καὶ κοινὴν ἐγ-
κύκλιον πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ἔξω τῆς πατρίδος Χίους,
καὶ ἰδίαν ἄλλην πρὸς τὸν χρηστὸν Βαρβάκην. Τῆς πρὸς τοὺς
Χίους θέλεις λάβει τὸ ἀντίγραφον ἀπὸ τοὺς ἐν Μασσαλία ἢ
ἀπὸ τοὺς ἐν Λόνδρᾳ· τῆς πρὸς τὸν Βαρβάκην πιθανὸν ὅτι
θέλει σὲ τὸ κοινωνήσῃν ὁ ἐν Λιθόρνῳ ἐξαδελφός σου Ζωρζῆς.
Κατὰ τύχην ἔλαβα ταύτας τὰς ἡμέρας ἐπιστολὴν ἀπὸ τῆς
Πορτογαλλικῆς πολιτείας τὸν λειτουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν (*Ministre des affaires étrangères*), τὸν ὅποιον ἡ γεροντικὴ κακό-
μοιρός μου μνήμη δὲν ἐμπόρεσεν ἀκόμη νὰ μοῦ παραστήσῃ,
μ' ὅλον ὅτι λέγει ὅτι μ' ἐγνώρισεν ἐδῶ πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν.
Ἡ ἐπιστολὴ του εἶναι εἰς ἄκρον σκοτεινὴ, καὶ τοῦτο μόνον μοῦ
δίδει νὰ συμπεράνω, κλίσειν φιλάνθρωπον εἰς ἡμᾶς. Ὅθεν τὸν

(TOM. Β').

ἀπεκριθὴν χωρὶς ἀναβολὴν, ζητῶν καὶ ἀπ' αὐτὸν χεῖρα βοηθείας. Πρὸ δύο σχεδὸν μηνῶν μ' ἔγραψε (καὶ αὐτὸς ἄγνωστος εἰς ἐμὲ) ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους (députés) εἰς τὰς Ἰσπανικὰς Κόρτας, ζητῶν συμβουλὴν δι' ἐν τάγμα στρατιωτῶν καὶ στρατηγῶν, συγκροτημένον τὸ πλεον ἀπὸ φυγάδας Ἰταλ κ' ἑτοιμον νὰ κινήσῃ. Ἀντέγραψα καὶ πρὸς αὐτὸν τὰ χρειώδη. Ἄλλος Γερμανὸς θερμὸς φίλος καὶ εὐχέτης τῆς ἐλευθερίας τῶν Γραικῶν ἐμβόηκεν αὐτόκλητος εἰς ἀλληλογραφίαν μ' ἐμὲ εἶναι ἀπὸ τὸ Stuttgart, καὶ ὀνομάζεται Schott. Αὐτὸς προεδρεύει τὸ ἐξεπίτηδες συσταθὲν συνέδριον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἔστειλαν μὲ τὰ συναχθέντα ἀργύρια καὶ καλοὺς πολλοὺς ταγματάρχας καὶ ὅπλα. Ἐκαμαν καὶ αὐτοὶ ὅ,τι ἐδυνήθησαν καὶ πρὸ τῆς συμβουλῆς μου αὐτοκίνητοι, καὶ μετὰ τὴν συμβουλὴν μου.

Βλέπεις, φίλε, ὅτι κ' ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ μου (ὡς ἀπαιτεῖ τὸ χρέος μου) κινουῦμαι, καὶ ἄλλοι μὲ δίδουν ἀφορμὴν κινήσεως. Ἀλλὰ τὰ κινήματά μου εἶναι χελώνης βαδίσματα. Τί νὰ κάμω ὁ ταλαίπωρος; εὐρέθην εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ζωῆς μου, τῆς ὁποίας τὴν παῦσιν βλέπω ὅτι ἐπιταχύνουν οἱ ὑπὲρ τὴν δυνάμιν μου κόποι. Καὶ δὲν λυποῦμαι διὰ τὴν μέλλουσαν παῦσιν· ἡ λύπη καὶ ὁ σκώληξ ὅστις μου κατεσθίει τὰ σπλάγχχνα εἶναι, ὅτι ἀποθνήσκω χωρὶς νὰ ὠφελήσω ὅσον ἐπιθυμῶ τὴν πατρίδα. Ἠσχολούμην εἰς ἔκδοσιν νέου ἄλλου συγγράμματος μὲ ἐλπίδα νὰ τὸ δημοσιεύσω τὸ ἐρχόμενον φθινόπωρον· ἀλλὰ τῶρα βλέπω καὶ φοβοῦμαι μὴ δὲν ἀρκέσω νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου. Πνίγμαι ἀπὸ ἐπιστολάς, καὶ πολλὰς ἄλλας φροντίδας· τὰς ὁποίας φοβοῦμαι μὴ μοῦ φέρωσιν ὅχι θάνατον (εἶναι τρέλα ὁ φόβος τοῦ θανάτου), ἀλλὰ τὴν χειρότεραν μυρίων θανάτων ἀποπληξίαν. Ὀλίγα ξεμωράματα εἶναι ὑποφερτὰ, καὶ συγχωρημένα εἰς τοὺς γέροντας· ἀλλ' ἀποπληξία, φίλε, ἐξεύρεις τί σημαίνει· θάνατον τοῦ λογικοῦ. Εἶναι ἡ κατάρρα τοῦ Δαυίδ· « Παρασυνεβλήθη τοῖς . . . » δὲν μὲ κρατεῖ ἡ ψυχὴ μου νὰ ἐκφωνήσω τὸ ἀκόλουθον.

Μένουν ακόμη εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὅσα ἄρκοῦν νὰ γεμίτω ἄλλας τέσσαρας ἢ πέντε σελίδας, ἀλλὰ δὲν ἔχω δύναμιν νὰ τὰ καταστρώσω. Δὲν μὲ λέγεις, τί σημαίνει ἡ τόσον μακρὰ σιωπὴ τοῦ Βάμβα ;

Ἀσπάζομαι τὸν φίλον Ρώταν. ἄσπασέ μου καὶ τὸν Κ. Π. Μαυρογορδάτον, καὶ παρακάλεσέ τον νὰ μὲ συγχωρήσῃ ὅτι δὲν τὸν ἐφάνέρωσα τὴν ἀπολαβὴν τῶν 1114 φρ. διὰ τὴν κιβωτὸν τὴν περιέχουσαν τὰ Πολιτικά, τὴν ὁποίαν μὲ γράφει ὁ Παντολέων Ἀργέντης, ὅτι τὴν παρέλαβε (τὴν 2 Μαρτίου), κ' ἐπρόσμενε θαλάσσιον εὐκχιρίαν νὰ τὴν κατευθύνῃ αὐτοῦ. Πρὶν τούτων σ' ἔστειλα διὰ τῶν ἀδελφῶν σου Μηχ. καὶ Φρ. ἓν σῶμα τῶν Πολιτικῶν. Ἐφρόντισαν τάχα νὰ σὲ τὸ προφθάσωσι; Ἀσπασε νὰ ζήσης ! καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ συμπατριώτας, καὶ ἐκεῖνον (δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ὥραν ταύτην τ' ὀνομάτου) ὅστις μου ἐζήτηε νὰ τοῦ συνθέσω τροπάρια εἰς ἥχον τοῦ « Εὐαγγελίζου γῆ χαρὰν μεγάλην ». Ζήτησε παρὰ πάντων συγχώρησιν καὶ συγκατάθεσιν διὰ τὸ γῆράς μου, ὅσάκις ἀδυνατῶ νὰ πληρόνω τὰς ἐπιθυμίας των. Ἐβδομήκοντα τέσσαρά ἔτη ἐπέερασαν ἀποῦ βιρύνω τὴν γῆν, ἐντρέπομαι ὅτι ζῶ ακόμη. Εἶθε σεῖς νὰ ζῆτε εὐδαίμονες ὅλοι εἰς τῆς φίλης πατρίδος τὴν γῆν !

Ὁ φίλος Ο. Ο.

Δὲν μὲ λέγεις τίς εἶναι καὶ πῶθεν ἐφύτρωσεν εἰς τὴν Χίον ὁ Πριγκιψ Λογοθέτης ; Ἀκόμη δὲν ἤρχισαμεν, καὶ μᾶς κατεπλάκωσαν πανταχόθεν οἱ Προ. Τίς τοὺς βαπτίζει μὲ τοιαῦτα ὀνόματα ;

38.

Ἐκ Παρισίων, 20 Ὀκτωβρίου, 1823

Φίλοι συμπατριῶται.

Μετὰ πολλὰς παρακλήσεις, ὅσας ἔκαμα καὶ κοινῶς πρὸς

ὅλους, καὶ μερικῶς εἰς πολλοὺς, ἢ παρούσα εἶναι ἢ τελευταία μου· καὶ πιστεύσατέ με, ὅτι τὴν γράφω σχεδὸν ἀπὸ τὸν τάφον, μὲ νεκρωμένον σῶμα καὶ ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἐμάρανε πλέον παρὰ τὴν ἡλικίαν ἢ καταστροφὴ τῆς πατρίδος. Καὶ ταύτην ἀκόμῃ ἤθελα ὑποφέρειν, ἂν εἶχα νὰ τὴν ἀποδώσω εἰς μόνῃν τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ὅστις πολλάκις μᾶς παιδεύει διὰ νὰ μᾶς σωφρονίσῃ. Ἀλλὰ βλέπω, μὲ ἀπαρηγόρητον θλίψιν, καὶ τρόπον τινὰ ταπεινῶσιν καὶ καταισχύνῃν τῆς ἄλλοτε ὑπερηφάνου, διὰ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, ψυχῆς μου, ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μᾶς παιδεύει, ὅχι ὥς υἱοὺς μὲ πατρικὴν φιλοστοργίαν, ἀλλ' ὥς πονηροὺς δούλους μὲ ἀδυσώπητον ὀργὴν, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ αὐτὸ τῶν Χίων τὸ ὄνομα· ἐπειδὴ μᾶς ἐστέρησεν ὅχι μόνον τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὴν πλέον ἀξιοθρήνητον, τὴν ἀδελφικὴν ὁμόνοιαν, διὰ τῆς ὁποίας μόνῃς καὶ ἀποκτῶνται καὶ ἀνακτῶνται καὶ φιλάσσονται τὰ ἀγαθὰ.

Ἀλλ' ἄρα δὲν βλασφημῶ, λέγων αἴτιον τῆς διχονοίας αὐτὸν τὸν ἀνάιτιον παντὸς κακοῦ θεόν; Ἀρα δὲν ἀτιμάζω ἀδίκως τοὺς συμπατριώτας μου, προσάπτων εἰς αὐτοὺς τὸ αἰσχρότατον ὅλων τῶν κακῶν, τὴν διχόνοιαν; Ἐνδεχόμενον ὅτι ἐγὼ ὑποπτεύομαι διχόνοιαν, νὰ ᾔναι ἀπλοῦν ἀποτέλεσμα τοῦ σκορπισμοῦ σας εἰς διαφόρους χωρισμένας μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων πόλεις· ἤθελεν ἴσως εἶσθαι τὴν ὥραν ταύτην καθαρὰ ἀπὸ τοῦ μικροῦ τυράννου τὰ βήματα ἢ ἐλεεινὴ Χίος, ἐὰν ᾔσαν συναθροισμένα καὶ συμβουλευόμενα εἰς μίαν πόλιν τὰ τέκνα της;

Ἀλλ' εἶναι καὶ τούτου θεραπεία, καὶ ἀκούω μ' εὐχαρίστησιν, ὅτι τὴν ἐφροντίσατε τρόπον τινὰ, συγκροτήσαντες εἰς μίαν πόλιν τὴν Μασσαλίαν, κοινὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἐπιστέλλῃ εἰς τοὺς ἄλλου παντοῦ εὐρισκομένους συμπατριώτας, καὶ νὰ ἀντιδέχεται ἀπ' ἐκείνους τὰς χρειώδεις κοινὰς συμβουλὰς καὶ διασκέψεις εἰς βοήθειαν τῆς μολυσμένης ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ὀδυρομένης πατρίδος. Διὰ τί λοιπὸν δὲν ἐγεννήθη ἀκόμῃ

κανέναν καρπὸς ἀπὸ τὴν σωτήριον ταύτην ἐπιτροπὴν ; Ποῖος βάσκανος δαίμων ἐμποδίσ' ἕως τώρα τὸν καλὸν τοῦτον σας σκοπὸν ; Προσέχετε καλὰ, φίλοι συμπατριῶται. Ἐπάθετε βέβαια τὴν μεγαλωτάτην ὅλων τῶν δυστυχιῶν, στερηθέντες τὴν πατρίδα· ἀλλὰ πιστεύσατέ με, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ᾦναι, λογίζεται καὶ αὕτῃ μικρά, παραβάλλομένη μὲ τὴν ἀτιμίαν, ἣτις μέλλει νὰ σᾶς ἀμυρώσῃ ὅλους, ἂν δείξετε μὲ τὴν ἀμέλειάν σας, ὅτι δικαίως ἐστερήθετε τὴν πατρίδα ὡς ἀνάξιοι νὰ ἔχετε πατρίδα.

Ἡ Σκύθης ἀμαξόδοιος πρέπει νὰ ᾦναι, ἡ κακὸς ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἔχει πατρίδα. Οἱ κακοῦργοι τὴν φεύγουν, διὰ τὸν φόβον μὴ κολασθῶσιν ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Οἱ νομάδες Σκύθαι, ζῶντες εἰς αὐτὰ των τὰ ἀμάξια, καὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ὅπου εὕρωσι βοσκὴν διὰ τὰ κτήνη των, ἀλλάσσουν καθημέραν πατρίδα. Ἄδὲν καταλαμβάνετε, φίλοι συμπατριῶται, ὅτι ἡ σημερινή σας ζωὴ ἔγινε νομαδική ζωή, ἡ ἀληθέστερον πολὺ αἰσχροτέρα τῆς νομαδικῆς ; Ἐκεῖνοι παῖς παρὰ πατρός οὕτως ἐσυνείθισαν νὰ ζῶσι, καὶ μὴ κληρονομήσαντες ἀπὸ τοὺς πατέρας των πατρίδα κτιστὴν, γεννῶνται, κατοικοῦν καὶ ἀποθνήσκουν χωρὶς ὄνειδος εἰς τὰς ἀμάξας των. Ἐκεῖνοι, ὅπου πεζεύσωσιν, ὡπλισμένοι καθὼς εἶναι, ἂν δὲν ἐμπνεύσωσι τιμὴν, ἐμπνέουν καὶ φόβον ἱκανὸν νὰ τοὺς φυλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους κινδύνους. Ἀλλ' ἐσεῖς, ταλαίπωροί μου συμπατριῶται, ποῦ ἔχετε νὰ κλίνετε τὴν κεφαλὴν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ψυχὴ σας τὴν ἀπαρηγόρητον ὀδύνην, ὅτι ἐπαύσετε νὰ ὀνομάζεσθε Χῆται ; Εἰς τοὺς φίλους σας μέλλετε νὰ φανῆτε ; ἀλλ' ἡ φίλια, καὶ ἂν τοὺς ὑποθέσωμεν ὅλους πιστοὺς, στηρίζεται εἰς τὴν τιμὴν, καὶ ἀροῦ παύσῃ νὰ τιμᾷ κανεὶς κανένα, παύει καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ. Εἰς τοὺς ἐχθρούς σας ; Ἀλλὰ τούτων μάλιστα τὴν ὄψιν πρέπει νὰ φεύγετε ὡς δυσυχέστατον ἀπάντημα. « Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς καὶ λέ-

γοντες. . . . » Λέγοντες τί; Ἰδοὺ οἱ ποτὲ καυχώμενοι, ὅτι εἶχαν τὸ κάλλιστον ὄλης τῆς Ἑλλάδος γυμνάσιον, ὅτι συνήθρισαν αὐτοὶ πρῶτοι καὶ κατέστησαν δημόσιον βιβλιοθήκην, πρῶτοι αὐτοὶ τυπογραφίαν, πρῶτοι αὐτοὶ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ νοσοκομεῖα! ἰδοὺ, ἰδοὺ οἱ κομπάζοντες ὅτι ἐπολιτεύοντο φρονιμώτερα παρὰ τοὺς λοιποὺς Γραικοὺς! Ὅχι, φίλοι συμπατριῶται, μὴν ἐλπίζετε νὰ τιμηθῆτε μῆτε ἀπ' ἐχθρῶν μῆτ' ἀπὸ φίλους. Ὄπου στρέφετε τοὺς ὀφθαλμοὺς, θέλετ' ἀπαντήσῃν τῶν ἄλλων τὴν ἀποστροφὴν, ὅπου δώσετε προσοχὴν, περιπαίγμους καὶ περιγέλια θέλετε ἀκούσῃν.

Δὲν πιστεύω, φίλοι συμπατριῶται, ὅτι εὐρίσκεται κανεὶς μεταξὺ σας τόσον σκληρὸς, ἢ τόσον ἀσυλλόγιστος, ὥστε νὰ τολμήσῃ νὰ μοῦ ἀποκριθῇ. « Ὅσα λέγεις, Κοραῆ, ἀληθεύουν διὰ μόνους τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπόρους μας· ἀλλ' ὅστις ἐξ ἡμῶν εὐτυχήσῃ νὰ ἔχῃ χρηματικὴν καλὴν κατάστασιν, εἰς ἐκεῖνον « Πᾶσα γῆ πατρίς ». Μὴ, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ θεοῦ! πλανήσῃ κανένα σας τοι οὗτος νομαδικὸς λογισμὸς· μὴδ' ἀπὸ κανενὸς στόμα προφερθῇ τοιαύτη Σκυθικὴ φωνή. Ὁ ἀμαξόβιος Σκύθης, ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ ὁσάκις πεζεύει εἰς γῆν ἱκανὴν νὰ θρέψῃ τὰ κτήνη του « Ἰδοὺ σήμερον ἡ πατρίς » μου. Ἀφοῦ τελειωθῇ ἡ βοσκὴ ἀναβαίνω εἰς τὴν ἁμαξάν καὶ » ταξιδεύω πάλιν, ἕως νὰ εὕρω νέαν πατρίδα. » Εἰς ἐκεῖνον ἀληθῶς εἶναι « Πᾶσα γῆ πατρίς ». ἀλλὰ τοιαύτη πατρίς, ὅποια πρέπει εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς κτηνώδεις τιων δεσπότης. Ἰσχυρὸς κανεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ μιμηθῇ τοὺς Σκύθας, λέγων, « Ὄπου εὐρίσκω τὸ ἐμπόριόν μου, ἐκεῖ εὐρίσκω καὶ τὴν πατρίδα μου; » Ἄπαγε! Ἐσεῖς εἴχετε πατρίδα, καὶ πατρίδα λαμπράν. καὶ ἂν ὁ τύραννος τὴν κατέστρεψε, δὲν ἐδυνήθη ὅμως καὶ νὰ τὴν καταποντίσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης. Ἡ νῆσος Χίος σώζεται, ἀλλ' ὀρφανὴ ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς. Ἐσεῖς εἴχετε καὶ συμπολίτας ἀδελφοὺς πολλοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς πτωχοὺς ἐτρέφετε, καὶ εἰς τοὺς ἀρρώστους ἀνοικτὴ καὶ ἔτοι-

μος καταφυγή ἦσαν τὰ νοσοκομεῖά σας. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν περιέρχονται σήμερον, ὡς πλανημένα πρόβατα, πεινῶντες καὶ διψῶντες, πολλοὶ ἄρρωστοι, πολλοὶ τὴν ὥραν ταύτην ψυχομαχοῦντες ἴσως εἰς ἀχυρῶνας, ἢ εἰς βουστάσια, χωρὶς ἱατροῦ βοήθειαν. Κανεὶς ἐξ αὐτῶν, εἰς τριαύτην ὀδυνηρὰν κατάστασιν, δὲν λέγει βέβαια. « Πᾶσα γῆ πατρίς. » ἀλλ' ὅλοι ὀδυρόμενοι φωνάζουν, « Ποῦ ἡ πατρίς μας; ὅλοι ἀναστενάζοντες ἐνθυμοῦνται, τὰς ἄλλοτε εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας σας, καὶ ἀποροῦν, διὰ τί δὲν φροντίζετε πλέον δι' αὐτοὺς, ὅταν μάλιστα βλέπωσιν ὅτι οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ἑτεροδόξοι ἐπροθυμῆθησαν νὰ τοὺς εὐεργετήσωσιν. Αἱ ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν ὁμῶς εὐεργεσίαι μὲν ἀρκοῦν νὰ σώσωσιν ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπὸ σᾶς τοὺς ἀδελφούς των ἐλπίζουν, ἀπὸ σᾶς ζητοῦν μὲ στεναγμούς καὶ θρήνου; τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν σωτηρίαν, τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὴν πατρίδα των. « Τίνος ἀπὸ σᾶς ἡ ψυχὴ ὑποφέρει νὰ βλέπῃ τοὺς ὁμογενεῖς, τοὺς ὁμοπατριδας, τοὺς ἀδελφούς του, καταδικασμένους νὰ τρώγωσι τὸν ὀλίγον ἄρτον τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἀλλογενῶν, διὰ νὰ κρατήσωσιν εἰς τὸ ταλαιπωρόν των σῶμα τὴν κατὰ πᾶσαν ὥραν ζητοῦσαν νὰ τοὺς φύγῃ ψυχὴν; « Τίς ἀπὸ σᾶς δὲν προθυμεῖται νὰ πληρώσῃ τὴν χρεωτομένην εἰς αὐτοὺς ταύτην βοήθειαν;

Καὶ δὲν τὴν χρεωστεῖτε εἰς μόνους αὐτοὺς. Αὐτὰ σας τὰ τέκνα, καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, αὐτὰ τὰ ἔγγονα, ὅλη σας ἡ ἐπερχομένη γενεά, ἀντὶ νὰ σᾶς γνωρίζῃ χάριν διὰ τοὺς ὁποίους μέλλετε νὰ ἀφήσετε θησαυροὺς εἰς αὐτὴν, μέλλει νὰ σᾶς καταρᾶται, ὅτι τοὺς ἐστερήσετε τὴν ὑποίαν ἐκληρονομήσετε ἀπὸ τοὺς γονεῖς σας πατρίδα, ὅτι τοὺς ἐγυμνώσετε ἀπὸ τὸ λαμπρὸν τῶν Χίων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα, ὅτι δὲν τοὺς ἀφήσετε οὐδ' αὐτὴν τὴν λαλουμένην ἀπὸ σᾶς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι, φίλοι μου, (μὴν ἀμφισβάλλετε) ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους σας μέλλουν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, φοβούμενοι τὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καταφρόνησιν ἡσυχίας.

μείνουν μεταξύ τῶν ἀλλογενῶν, οἱ πλείότεροι, μετ' ὀλίγους χρόνους, θέλουν χάσειν καὶ τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων, μετ' ὀλίγους χρόνους θέλουν μεταμορφωθῆν ἀπὸ Ἑλλήνας (καὶ Ἑλληνας Χίους) εἰς Ἰταλοὺς, Γάλλους, Γερμανοὺς, Ἀγγλοὺς, ὀνομαζομένους καθένας τῶν ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὸν τόπον, ὅπου τὸν κατεδίκησεν ἡ ἀμέλειά σας νὰ ζῇ, καὶ φωνάζοντες αἰσχυρῶς τὴν αἰσχρὰν τῶν Νομάδων φωνήν, « Πᾶσα » γῆ πατρίς ».

Ἰθέτετε ν' ἀκούσετε καὶ τούτων χειρότερα; ἡ ἀμέλειά σας ἔχει ν' ἀδικήσῃ ὅχι μόνον τοὺς σήμερον πλανωμένους πτωχοὺς ἀδελφούς σας, ὅχι μόνον σας τὰ τέκνα καὶ τὰ ἔγγονα, ἀλλ' ὅλους κοινῶς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ μέλλουσα τύχη τῆς Ἑλλάδος κρέμαται ἀπὸ τὰς χειρὰς σας. Ἄν εἴχετε πατρίδα, συνεδρεύοντες καὶ σείτε, ὥς ἦτο δίκαιον, μὲ τοὺς σήμερον κυβερνῶντας τὴν Ἑλλάδα, κ' ἔχοντες πλειοτέραν ἐμπειρίαν κυβερνήσεως καὶ καλῆς νομοθεσίας παρ' ἐκείνους, εὐκολα ἠθέλετε σβέσειν τὰς φατρίας καὶ διχοστασίας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς κινδυνεύει νὰ καταισχύνη ὅσας ἔως τώρα ἔδειξε θαυμαστὰς ἀνδραγαθίας. Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι καὶ διὰ ταύτην τὴν καταισχύνην ἡ Ἑλλὰς ὅλη μέλλει νὰ κατηγορῇ τὴν ἀμέλειαν τῶν Χίων.

Κλαίω, φίλοι συμπατριῶται, τὴν ὥραν ταύτην, προβλέπων καὶ φοβούμενος τὴν μέλλουσαν τύχην σας. ὦ θεέ! φωνάζω, ἰδιά τί δὲν μοῦ ἔκοψες τὴν ζωὴν, πρὶν ἀναγκασθῶ νὰ συλλογίζωμαι καὶ νὰ γράφω τοιαῦτα εἰς τοὺς συμπατριώτας; Μόλον τοῦτο τοιαύτη, καὶ ὅχι διάφορος, μέλλει νὰ ᾔηται τῶν Χίων ἡ τύχη, ἂν δὲν φροντίσωσι τὴν ἀνάκτησιν τῆς Χίου. Τὸ ὄνομα Χίων Ἑλλήνων κινδυνεύει νὰ σβεσθῇ ὀλοτέλα, καὶ Χῖοι ἔχουν νὰ ὀνομαζῶνται εἰς τὸ ἐξῆς μόνοι οἱ κατέχοντες τὴν Χίον μισροὶ σας τύρανοι, ἢ κανὲν ἄλλο ξένον ἔθνος, ὅποιον εὐτυχίῃ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κανεὶς βέβαια ἀπὸ σᾶς, φίλοι συμπατριῶται, δὲν θέλει ὑποφέρειν ται-

αὐτὴν καὶ τοσαύτην κατασχύνῃν, κανεῖς δὲν θέλει κατασταθῇν προδότης τῆς πατρίδος του· διότι δὲν γίνεται οὐδ' ὀνομάζεται προδότης, ὅστις παραδίδει εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν πατρίδα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅστις ἀμελεῖ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους, ὡς τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς προγόνους του.

Ἐνώθητε λοιπὸν σφιγκτὰ μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμονοίας, διὰ νὰ ἐπιτύχετε τὸν κοινῶς ἀπ' ὅλους ποθούμενον σκοπὸν. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν τινὲς ἀπὸ σᾶς, ὡς ἄνθρωποι, ἔχωσί τι λυπηρὸν πρὸς ἀλλήλους· παράδοξον θέλει φανῇν, ἂν εἰς τοιαύτην περίστασιν δὲν λησμονήσῃ καθεὶς τὰ ἴδιά του λυπηρά, διὰ νὰ προσδράμῃ εἰς βοήθειαν περιλύπου καὶ καταφρονημένης πατρίδος. Φίλοι συμπατριῶται ! Σᾶς ἐξορκίζω εἰς τὸν θεὸν ὅλους καὶ νέους, καὶ γέροντας, καὶ βαθυπλούτους καὶ μετριοπλούτους νὰ δράμετε ὅλοι εἰς τὴν βοήθειάν της, συνεισφέροντες ὁ καθεὶς καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος, καὶ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τὰ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Ἄν τὴν ἐπιτύχετε, τιμὴ καὶ δόξα μεγαλητέρα τῆς προτέρας μέλλει νὰ σᾶς στολίσῃ ὅλους· ἂν ἀποτύχετε, θέλετ' ἔχειν καὶ ἀπολογίαν, ὅτι ἐπληρώσετε τὸ χρέος σας· καὶ οὕτως ἀπολύεσθε ἀπὸ πᾶν ὄνειδος τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς. Ἀλλὰ τοῦτο, ἔχετε χρηστάς ἐλπίδας, δὲν θέλει τὸ συγχωρήσῃν ὁ θεός. ἀμοιβὴν τῆς ὁμονοίας σας ἡ δικαιοσύνη του θέλει σᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος, τὴν ὁποίαν σᾶς εὐχομαι ἀπὸ ψυχῆς !

Ὁ συμπατριώτης σας

Κοραῆς.

Πρὸς τὸν Κύριον Νικόλαον Φραγκόπουλον.

16 Ἰανουαρίου, 1824

Χρηστὲ καὶ τίμιε συμπατριῶτα.

Ὡς ἄνδρα φρονιμώτατον σ' ἔκρινα πάντοτε καὶ ὡς τοιοῦτον σέ ἐγάπησα. Βεβαίωσέ με, σέ παρακαλῶ, εἰς τὴν παροῦσαν δεινὴν περίστασιν, ὅτι δὲν ἠπατήθην εἰς τὴν κρίσιν μου. Καὶ πρὶν λάβῃς τὴν παροῦσαν μου, πιθανὸν ὅτι σοῦ ἔγινε γνωστὴ τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ ἡ ἀποβίωσις. Ἡ ἰδία μου λύπη δὲν μὲ συγχωρεῖ νὰ συμβουλευσω φιλόστοργον πατέρα νὰ μὴ λυπηθῇ. Τοῦτο μόνον σέ παρακαλῶ, φίλε μου, νὰ λυπηθῇς, ὡς πρέπει νὰ λυπῶνται οἱ φρόνιμοι.

Ἡ Πρόνοια, ἀποφασίσασα νὰ σέ στερήσῃ τὸν υἱόν σου, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ σοῦ ἀφήσῃ πρόφασιν νὰ γογγύσῃς κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ἔβαλεν εἰς τὴν ζυγαρίαν τῆς ἐξ ἑνὸς μέρους τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὰ συνοδεύοντα τὴν αἰχμαλωσίαν πάνδεινα κακὰ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν ἥσυχον θάνατον τοῦ νέου, καὶ σπλαγχνισθεῖσα τοὺς γονεῖς, ἐσυγχώρησε νὰ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας του ἐλευθέρως, εἰς ἐλευθέραν γῆν, καὶ ὅχι νὰ περιφέρεται αἰχμάλωτος εἰς ἀνθρωποράγων χώραν ἀπὸ τυράννους ἀγρίους, ὑβριζόμενος, μαστιζόμενος, ἴσως καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ ἀποταχθῇ τὸν Χριστόν του, καὶ νὰ συνταχθῇ μὲ τὸν Σατανᾶν. Βλέπεις λοιπὸν, φίλε μου, ὅτι πλειοτέρας ἀφορμὰς δοξολογίας παρὰ γογγυσμοῦ σ' ἐχάρισεν ὁ θεός· διότι γογγυσμὸς κατ' αὐτοῦ λογίζεται πᾶσα ὑπέρμετρος λύπη.

Εἰς ταῦτα πρόσθε, ὅτι ὁ υἱός σου, ἂν καὶ ἀπέθανεν εἰς ξένην γῆν καὶ μακρυσμένος ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, δὲν ἀπέθανεν ὅμως περικυκλωμένος ἀπὸ ξένων ἀμέλειαν καὶ ἀδιχοφρίαν. Δὲν ἐστερηθῇ προστασίαν ἱατροῦ ἀπὸ τοὺς ἐμπειροτέρους ἱατροὺς τῆς πόλεως. Ὁ Φουρναράκης ὁ ταλαίπωρος τὸν ἐπε-

μελήθη ὡς ἀδελφός. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φουρναράκη τὸν ἐνοσχόμησαν μὲ ὄχι ὀλιγωτέραν στοργήν, ὅσης ἠθέλατε δείξειν σεῖς οἱ γονεῖς του, ἂν εὐρίσκεσθε παρόντες. Καρμυία ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας βοηθείας δὲν τὸν ἔλειψε· μᾶς ἔλειψεν ἡ θεία βοήθεια δι' αἰτίαις εἰς μόνον τὸν θεὸν γνωστάς, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον μας ἐνεργουμένας.

Παρηγορήσου λοιπὸν, φίλε μου, καὶ παρηγόρησε μὲ σταθεράν ψυχὴν τὴν ἀγαπητὴν σου συμβίβιν, καὶ τὰ φίλα μένοντά σου τέκνα. Εἰς ὅλους εὐχομαι τὸ λειπόμενον τοῦ νέου ἔτους τόσον εὐτυχές, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης δυστυχίας τὴν λύπην!

Ὁ φίλος καὶ συμπατριώτης

Κοραῆς.

40.

Φίλε κύριε Πολυχρονιάδη,

Ὁ φίλος ἀδελφός σου καὶ φίλος μου μὲ δίδει μὲ ἐπιστολήν του 24 Μαΐου τὰ εὐαγγέλια, ὅτι ἀνεχώρει ἐκεῖθεν μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας διὰ τὴν Ἑλλάδα. « Κατευθύνοι κύριος, τὰ διαζήματα αὐτοῦ! » Ἐλαβὰ κ' ἐγὼ ἐκεῖθεν ταύτας τὰς ἡμέρας ἐπιστολήν ἀπὸ τὸν γενναῖον μας Ὀδυσσεά, ὅστις ζητεῖ καὶ προσκαλεῖ ἐπιπόνως ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς λογίους νὰ δράμωσιν εἰς παιδείαν καὶ βοήθειαν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Εἶναι μὰ τὴν ἀλήθειαν δίκαιον, ὅταν ἐκεῖνος ἀγωνίζεται μὲ τὰ ὅπλα, νὰ ἀγωνίζωνται καὶ οἱ λόγοί μας μὲ τὸν κάλαμον, ὅστις δὲν εἶναι οὐδ' αὐτὸς ἀνίσχυρον ὄπλον, ὅταν ὁδηγῇται ἀπὸ φρόνιμον καὶ φίλην τοῦ κοινοῦ συμφέροντος κεφαλὴν. Σπούδασε καὶ σὺ νὰ ὁμαλύνῃς τὰς ὑποθέσεις σου καὶ νὰ περάσῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀπροσδόκητος Ἐλ ευθερία της ἀπὸ τὸ Μουσουλμανικὸν βαθὺ σκότος ὁμοιάζει τὸν ἐρχόμενον Νυμφίον ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός· ὅλοι χρεωστοῦμεν νὰ τρέξωμεν εἰς αὐ-

πάντησιν αὐτοῦ, καθεὶς μὲ τὴν λαμπάδα τον μικρὴν ἢ μεγάλην, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸ ὄνειδος « Ἀνάξιος δὲν πάλιν ὄν » εὐρίσκει ῥαθυμοῦντα » ὄνειδος πολὺ δικαιοτέρον εἰς ἡμᾶς παρὰ εἰς τὰς μωρὰς παρθένους, ἐπειδὴ γυναῖκες, καὶ εἰς παρθενικὴν ἡλικίαν δὲν ἤξευραν τί ἀξίζει ὁ Νύμφιος.

Μὲ ἠνάγκασε νὰ γελάσω, καὶ λυπούμενον, ἡ παρατήρησις τοῦ φίλου σου περὶ τοῦ χρέους νὰ μιμῶμαι τὸ ὕφος τῆς Κυβερνήσεως. ἐνομιζα, φίλε, ἕως τῶρα, ὅτι τῆς κυβερνήσεως ἔργον ἦσαν οἱ πολιτικοὶ νόμοι, δὲν ἤξευρα ὅτι καὶ τῆς γραμματικῆς οἱ κανόνες ἔπρεπε νὰ ζητῶνται ἀπ' αὐτὴν. Τὸν ἱατρὸν Ἡπίτην ἄσπασε ἀπὸ μέρους μου· εὐτύχει!

Ὅν οἶδας· αὕτη εἶναι ἡ ἐξήγησις τῶν Ο. Ο.

Ἐκ Παρισίων, 15 Ἰουνίου, 1824.

41.

Πρὸς τὸν Κύριον Ζαννῆν Βλαστὸν.

Ἐκ Παρισίων, 7 Νοεμβρίου, 1824.

Φίλε συμπατριῶτα,

.....

Μοῦ ζητεῖς στατιστικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς Ἑλλάδος· ζητεῖς πράγματα ἀπὸ τὸν ἀμαθέστατον τοιούτων πραγμάτων. Ἰ Τὶ δύναμαι νὰ ἐξέύρω ἐγὼ, ὅστις, ἀφῆκα νέος τὴν πατρίδα μου, καὶ εἰς νεότητα μὴ ἔχουσαν ἄλλην καλλιέργιαν τῆς κεφαλῆς, παρὰ τὰ δυστυχῆ τῶν δυστυχῶν ἀκόμη, ἀλλὰ τότε πολὺ δυστυχεστέρων σχολείων μας; Ὅσα ἐργάζεται καὶ μελετᾷ νὰ ἐργασθῇ ὁ φίλος σου Ἄλλεν εἶναι ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, πολὺ ἀναγκαϊότερον εἶναι ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, πρῶτον διὰ τὴν γραφὴν, ἀνάγνωσιν, κατῆχσιν θρησκείας, καὶ ἀριθμητικὴν· ἔπειτα καὶ σχολείων Ἑλληνικῶν σύστασιν εἰς διάφορα

μέρη. Δὲν λέγω νὰ ἀμεληθῶσιν, αἱ τέχναι καὶ ἡ γεωργία· Ἀλλ' ἡ γεωργία τῶν Γραικῶν, ὅσον ἀμέθοδος καὶ ἂν ἦτον, ἔτρεφεν ἕως τώρα ἀρκετὰ τοὺς Γραικοὺς, κ' ἤθελεν, ἀκόμη καὶ τοὺς καταπλουτίσειν, ἂν ὁ τύραννος δὲν ἤρπαζε τὸ πλειότερον μέρος τῶν Ἑλληνικῶν κόπων. Ἡ κατεπείγουσα παρούσα χρεια μας εἶναι, ἡ ἠθικὴ διδασκαλία, διὰ νὰ μάθωμεν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς νόμους. Ἄν ἐδύνασο νὰ φέρης εἰς Πελοπόννησον πρὸς ὥρας τὸν Βάμβαν μὲ δαπάνην τοῦ Κομιτάτου τοῦ Ἄλλεν, νὰ δικτάξῃ τὰ σχολεῖα, ἤθελες κατορθώσῃν θαυμάσιον εὐεργεσίαν. Πρὸς ὥρας, λέγω, ἐπειδὴ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στερηθῇ ἡ Χίος τὸν Βάμβαν. Εἰς τῆς Ἑπτανήσου τὰ παιδικὰ σχολεῖα ἀκούω ὅτι παραδίδεται ἡ κατήχησις, τὴν ὁποίαν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶχα μεταφράσειν ἀπὸ τὸ Γερμανικόν, τὸ δὲ Γερμανικόν ἦτο μεταφρασμένον ἀπὸ τὸ Ρωσικόν. Κάμε λοιπὸν, ἂν ἦναι δυνατόν, νὰ τυπωθῶσι (τὸ φυλλάδιον εἶναι μικρὸν) δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες σώματα, νὰ σκορπισθῶσιν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα μὲ δαπάνην τοῦ Κομιτάτου.

Ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν ἀνθρώπων εἶναι διπλῇ· παιδεία τῆς κεφαλῆς, καὶ παιδεία τοῦ στήθους· καλαὶ καὶ αἱ δύο· ἀλλ' ἡ πρώτη χωρὶς τὴν δευτέραν δὲν ἔφερεν ποτέ εἰς κενὸν ἔθνος τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις τότε μόνον εἶναι ἀληθινή, ὅτε εἶναι μοιρασμένη ἀναλόγως εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, διότι τότε μόνον δύναται νὰ φυλάξῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν. Ἄν θέλωμεν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ἅς ἀρχήσωμεν ἀπὸ τοῦ στήθους τὴν παιδείαν· καὶ ἐπιστῆμαι, καὶ τέχναι, καὶ πᾶσα γνῶσις ἄλλη, δὲν θέλουν ἀργήσῃν, φίλε, νὰ τρέξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκάλεστα. Τοῦτο πίστευε βέβαιον. Τόσον βέβαιον, ὅσον εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι τὰ δύο δις κάμνουν τέσσαρα. Ὅτι ἐκεῖνα μόνον τὰ ἔθνη χαίρονται ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ὅσα τὴν εὐχονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀλλὰ περὶ τούτου θέλεις ἀναγνώσειν πλείότερα εἰς τὰ ὅποια μετ' ἐλίγον μέλλεις νὰ ἀναγνώσῃς Προλεγόμενα.

Εκ Παρισίων, 5 Μαΐου, 1825.

Τιμιώτατε Κύριε Γεώργιε Ριζάρη,

Ἡ ἐπιστολή σου τῆς 23 Μαρτίου με ἀναγκάζει νὰ σὲ δώσω μᾶλλον τὸν εἰς πολλὰ ὀλίγους πρέποντα τίτλον χρησιμώτατος, ἐπειδὴ ἀπορασίσετε καὶ σὺ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός σου νὰ κατασταθῇτε χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα ἀφίνοντές την κληρονόμον εἰς ὅλην σας τὴν περιουσίαν. Τοιαύτη γενναία καὶ ὄντως Ἑλληνικὴ ἀπόφασις, πάντοτε ἐπαινετὴ, εἰς τὰς παρούσας ὅμως χρείας τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος γίνεται ἀσυγκρίτως ἐπαινετωτέρα, διότι συνεργεῖ εἰς τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄλλο ὠφελιμώτερον, ὡς ὀρθῶς κρίνεις καὶ λέγεις, δὲν εἶναι, διότι ἡ παιδεία μόνη δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν με τόσα αἵματα καὶ τόσους κόπους ἀποκτηθεῖσαν Ἐλευθερίαν.

Ἡ γνώμη σας, χρησιμώτατε φίλε, εἶναι νὰ χρησιμεύσετε εἰς τὴν μερικὴν σας πατρίδα τὸ Ζαγόρι, συσταίνοντες ἐκεῖ σχολεῖα εἰς παιδείαν τῶν νέων. Ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἀναβάλλῃς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὴν πλήρωσιν, κλίνεις εἰς τὴν γνώμην νὰ δανείσῃς τὴν περιουσίαν σας εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, διὰ νὰ φροντίσῃ αὕτῃ νὰ καταστήσῃ τὸ σχολεῖον ἢ εἰς τὸ Ζαγόρι, ἢ ὅπου ἄλλου κριθῇ χρησιμώτερον. Φρόνιμος καὶ ἡ προτίμησις, τῆς μερικῆς σου πατρίδος, φρονιμωτέρα καὶ ἡ συγκατάθεσις εἰς ὅ,τι ἀποδείξουν αἱ περιστάσεις χρησιμώτερον εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα.

Ἄν ἐρωτᾷς λοιπὸν καὶ ἐμὲ περὶ τούτου, ἡ γνώμη μου εἶναι, φίλε, νὰ γράψῃς ἀνυπερθέτως εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξαίρέτως εἰς τὸν φρόνιμον αὐτῆς πρόεδρον Κουντουριώτην (πρὸς τὸν ὁποῖον ἂν ἀγαπᾷς καὶ με προστάζῃς, θέλω γράψειν κ' ἐγὼ ἰδιαιτέρως) νὰ μεταχειρισθῇ τὴν εὐερ-

γείαν σας κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν κοινὴν παιδείαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅταν αἱ περιστάσεις τὸ συγχωρήσωσι, νὰ λάβῃ φροντίδα ἐξαίρετον, ὡς εἶναι δίκαιον, καὶ διὰ τοὺς συμπατριώτας σας Ζαγορινούς. Μὴν ἀμφιβάλλης, φίλε, ὅτι ὠφελῶν τὴν κοινὴν πατρίδα, ὠφελεῖς ἐνταυτῷ καὶ τὴν μερικὴν, καὶ γίνεσαι τῷ ὄντι χρηστός, καὶ χρήσιμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. .

..... Εἰς τὰς προσταγὰς σου πρόθυμος.

A. Κοραῆς.

43.

30, Σεπτεμβρίου, 1826.

Φίλε K. Ζαρρῇ Βλαστὲ,

Τὰ παθήματά σου, ὡς τὰ περιγράφεις εἰς τὴν 23 Αὐγούστου, μὲ προξενῶν λύπην, ὡς προξενοῦν καὶ εἰς σέ· διότι πάσχω κ' ἐγὼ ἂν ὅχι τὰ αὐτὰ, ἴσως ὅμως ὅχι ἐλαφρότερα. Ὅ,τι αἰσθάνεσαι σὺ εἰς τοὺς πόδας, τὸ πάσχω ἐγὼ εἰς τὸ στῆθος, ὥστε πολλάκις κινδυνεύω νὰ πνιγῶ ἀπὸ τὸν ποδαγρικὸν βῆχα. Ἀλλ' ἀντιπολεμῷ ὅλα ταῦτα μὲ τὴν δίκαιταν μόνον, ἔπειτα μὲ τὴν ὑπομονήν. Δίκαιταν ἐλπίζω ὅτι φυλάσσεις ἀκριβῆ· ὑπομονὴν δὲν ἐξεύρω ἂν ἔχῃς ἱκανήν· διότι ἡ ὑπομονὴ κρέμεται πολλάκις ἀπὸ τὴν πρώτην παιδικὴν ἀνατροφὴν· καὶ ἡ ἀνυχτροπὴ μας ὅλων, ὅσοι ζῶμεν τὴν σήμερον, ἐχρημάτισεν ὑπέρμετρα μαλακὴ, ἐκ μέρους μάλιστα τῶν μητέρων. Ὁ ἀνθρώπινος βίος, φίλε μου, ἀπὸ γενέσεως μέχρι τελευτῆς, εἶναι πόλεμος, καὶ ὡς εἰς πόλεμον διωρισμένους ἐχρεώσθουν οἱ μακαρίζεται γονεῖς μας νὰ μᾶς ὀπλίζωσι παιδιόθεν, διδάσκοντές μας, ὅτι ἡ πρόνοια οὔτε τὰ καλὰ μᾶς χαρίζει ἄμικτα καὶ καθαρὰ ἀπὸ κάθε κακὸν, οὔτε πάλιν συγχωρεῖ νὰ πάσχωμεν τὰ κακὰ, χωρὶς νὰ τὰ γλυκάνῃ μὲ τίποτε καλόν. Τοιαύτην διδασκαλίαν ἔπρεπε νὰ φυτεύσωσιν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὰς νεαρὰς μας ψυχὰς, πρὶν δοκιμάσωμεν καλὰ ἢ κακὰ, διὰ νὰ ἡμεθα

προετοιμασμένοι καὶ εἰς τὰ δύο. Ἀλλὰ μὴγαρὶ ἐγνώριζαν οἱ ταλαίπωροι καὶ ἐκεῖνοι, πῶς ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀναθρέψωσι; μὴγαρὶ ἦσαν δυνατοὶ νὰ μᾶς δώσωσιν ὅ,τι δὲν ἔλαβαν οὐδ' ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των; Εἰς τὸν σύντεκνόν σου τώρα καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτὸν ἔμεινε τὸ τοιοῦτον χρέος καὶ ἡ τοιαύτη πρόνοια. Εἴθε μὴ τὸ ἀποτύχωσι μηδ' αὐτοί! Εἰς ἡμᾶς τοὺς γέροντας ἔμεινεν ἡ ἀνάγνωσις τὸν προγονικῶν συμβουλῶν, ἐκ τῶν ὑποίων εἶναι καὶ τὸ « Μὴ θέλε τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς βούλει, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς γίνονται, καὶ » εὐροήσεις » (καθαρὰ ἐξήγησις τοῦ « Γεννηθήτω τὸ θελημὰ » σου » τῆς Κυριακῆς προσευχῆς). Ὅστις τὸ ἔλεγεν (ὁ Ἐπίκτητος), τοὺς πόδας ἔπασχε καὶ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ ἦτο χωλός· ἦτον ἀκόμη καὶ πτωχός, ἐδιώχθη ἀκόμη καὶ ἀπὸ τύραννον τὸν Δομετιανόν. Σὺ, φίλε Βλαστὲ, πάσχεις βέβαια, οὐδ' εἶναι δυνατόν νὰ μὴ λυπῆσαι παντάπασιν, ὡς ἄνθρωπος, κατασκευασμένος ἀπὸ σάρκα, καὶ ὄχι κτισμένος ἀπὸ τοῦθλα. Ὅλα τοῦτα σωρευμένα εἰς τὸ ἓν μέρος τῆς ζυγαρίας, δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι εἶναι βαρέα· ἀλλὰ βάλε καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς μέρος, ὅτι ἡ Πρόνοια σ' ἐχάρισε καὶ περισυσίαν, καὶ φίλους καλοὺς, οἱ ὅποιοι καὶ σ' ἀγαποῦν καὶ σὲ τιμοῦν· βάλε, ὅτι μηδ' ἀπὸ τύραννον ἀκόμη κατατρέχεται, οὐδὲ φόβος εἶναι νὰ κατατρεχθῇς κανένας· βάλε, ὅτι ἀκούεις, ὅτι βλέπεις (ἡ τυφλα εἶναι δυστυχέστερον παρὰ τὴν ποδάγραν, ἡ μόνη μου παρηγορία εἶναι ὅτι βλέπω ἀκόμη). βάλε . . . βάλε ὅ,τι ἄλλο ἀγαθὸν ἔχεις ἀκόμη, καὶ θέλεις εἰδεῖν τὴν ἀνασύκωσιν τῆς ζυγαρίας, καὶ αἰσθανθῇν τὴν ἐλάφρωσιν τῆς ψυχῆς. Ταῦτα σὲ λέγει ὁ φίλος, ἀκόμη καὶ πατήρ σου (ἐπειδὴ εἶσαι τῶν 1767, καὶ ἐγὼ τῶν 1748).

Περὶ δὲ τῆς ἐρωτήσεώς σου, νὰ σοῦ ἀποκριθῶ κατὰ πολιτικούς νόμους δὲν εἶμαι καλός, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι νομικός. Εἶμαι καλός ὁμως νὰ σὲ κοινωνήσω, ὅ,τι μὲ διδάσκουν τῆς φύσεως οἱ νόμοι, ὅ,τι μὲ λέγει ἡ συνείδησις, καὶ ὅ,τι ἤθελα

πράξειν, ἂν εὕρισκόμεν ἐν τῇ ὁποίᾳ εὕρισκῃς περίστασιν. Ὁ μερισμὸς πρέπει νὰ γενῇ εἰς 3 καὶ ὄχι εἰς 4, πρῶτον διότι οἱ τρεῖς εἶναι υἱοὶ σου, καὶ πρέπει νὰ προτιμῶνται ἀπὸ τὸν ἔκγονον. Δεύτερον, ὅτι ὁ ἔκγονος δὲν εἶναι ἔμπορος, ἀλλὰ παρεκτὸς τῆς πατρικῆς πολλῆς ἢ ὀλίγης οὐσίας, ἔχει καὶ τὴν καθημερινὴν αὐτῆς αὔξησιν ἀπὸ τὸν τόκον, καὶ ἀπὸ τὸ κέρδος τῆς εἰς τὴν τροφὴν θαπάνης, ἐπειδὴ τρέφεις σὺ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του.

Τοῦτο μόνον σοῦ μένει χρέος εἰς τὸν ἔκγονον, διὰ νὰ πληρώσῃς καὶ ἐντολὴν θεοῦ, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν Χίαν παροιμίαν, «Τοῦ παιδίου μου τὸ παιδί, δύο φοραῖς εἶναι παιδί μου». ἸΠοῖον; Νὰ φροντίσῃς ἀγρύπνως, ἐνόσω ζῇς, τὴν χρηστὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τοῦ νέου. Τοῦτο ἂν κατορθώσῃς ἀφίνεις εἰς αὐτὸν κληρονομίαν ἀσυγκρίτως πλουσιωτέραν παρὰ τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας σου, ἐπειδὴ τοῦ ἀφίνεις εὐδαιμονίαν.

Περὶ τοῦ Μαστρονίκι· ἔλαθεν ἡ συμβία του τὴν πολλὰ ὀργιστικὴν ἐπιστολὴν του, καὶ οὐδ' αὐτὴ ἐξεύρει τί μέλλει νὰ κάμῃ. Ὡς τόσον ἐλπίζει νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν θυμὸν του.

Τὸν Σμαριδοκέφαλον ἵδα προχθές· ὑποπτεύομαι ὅτι ἔχεις δίκαιον ἢ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι μόνος.

Εὐτύχει!

Τὴν στελλομένην εἰς τὸν Ζωσιμ. διὰ τοῦ συντ. παρακαλῶ νὰ ἀναγνώσετε, καὶ νὰ συμβουλευθῇτε, καὶ νὰ συμβουλευσέτε τὸν Ζ. ἂν σᾶς φαίνεται εὐλογον νὰ συγκροτηθῇ τοιαύτη ἐταιρεία· Τὴν κρίνω ὅχι μόνον εὐλογον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν, ὅχι μόνον διὰ τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ γένους.

Πρὸς τὸν Κύριον Κωνστατῖνον Πετρίτσην,
εἰς Σμύρνην.

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἀπριλίου, 1827.

Φιλτατε μου ἐξάδελφε,

Δὲν ἐξαρκῶ νὰ σοῦ παραστήσω ζωηρῶς πόσον μ' εὐφρανεν ἡ ἀπροσδόκητος ἐπιστολή σου, τὴν ὁποίαν μ' ἐνεχείρισεν ὁ συνιστάμενος ἀπὸ σέ σεβάσμιος Δόμινος Ἰωνᾶς ὁ Κύνγ. ὄντως σεβάσμιος, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος νὰ μὲ κινήσῃ εἰς εὐχαριστίαν πρὸς σέ ὅτι μὲ τὸν ἐγνώριτες.

Ἡ εὐφροσύνη μου ὅμως δὲν μὲ ἤλθεν ἀμέτοχος ὁλότελα λύπης, διὰ τὸν ὁποῖον μὲ ἀναγγέλλεις θάνατον τῶν ἐξαδελφῶν μου καὶ ἀγαπητῶν σου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Ὁ ἀδελφός σου καὶ ὁμώνυμός μου Ἀδαμάντιος ἦτον ἐξάμηνον πρεσβύτερός μου· ὅθεν ἦτον καιρὸς νὰ τὸν ἀκολουθήσω καὶ ἐγώ· καὶ ὅμως ζῶ ἀκόμη, ὅχι μὲ πολλὴν ἀγάπην ζωῆς, καὶ ἀρχίζω σήμερον (28 Ἀπριλίου) τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας μου. Σὲ τὸ εὐχομαι, φίλε μου, χωρὶς ὅπως τὰς συνοδευούσας αὐτὸ ἀρρώστιας μου.

Εἶναι, φίλε, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσα ἔτη, ἀποῦ ἔγραψα (οὐδὲ τοῦτο ἐνθυμοῦμαι) εἰς σέ ἢ εἰς τὸν φίλον ἀδελφόν σου Νικόλαον, τὸν ὁποῖον κατασπάζομαι, νὰ μὲ στείλῃ ἐν ἀντίτυπον τοῦ ὁποίου ὁ κοινὸς ἡμῶν Πάππος, Ἀδαμάντιος Ρῦσσοις, εἶχε συντάξῃ καὶ ἐκδώσῃ διὰ στίχων ἱαμβικῶν κατὰ τῶν Παπιστῶν συγγράμματος. Τοῦτο μὲ ἤλθε, καὶ τὸ ἐχάρισα εἰς ἓνα μου φίλον ἄριστον καὶ κράτιστον. Αὐτὸς ἀπέθανε πρὸ ἑξ ἢ ἐπτὰ ἐτῶν· καὶ εἰς τὴν δημόσιον πώλησιν τῆς βιβλιοθήκης, ἐρευνήσας τὸν κατάλογον, μὲ σκοπὸν νὰ τὸ ἀγοράσω, δὲν τὸ εὔρηκα. Ὁ σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπα, ἦτο νὰ πληρώσω ἄλλο χρῆος ἱερὸν καὶ ἐμοῦ καὶ ὅλης τῆς συγγενείας,

σώζων τὴν μνήμην τοῦ κοινοῦ ἡμῶν Πάππου. Ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας ἦτο νὰ παραδοθῇ τὸ ἀντίτυπον εἰς τὴν ἐδῶ Βασιλικὴν βιβλιοθήκην, περιέχουσαν ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας βιβλίων, καὶ σώζουσαν αὐτὰ ἀσφαλῶς καὶ αἰδίως εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Ἡ ἀποτυχία αὕτη μὲ θλίβει, φίλε μου, καὶ ἡ θλίψις μου αὐξάνει, ὅσον πλησιάζει ἡ τελευτή μου. Ὀνειδίζομαι ἀπὸ τὴν συνειδήσιν ὡς αἴτιος τοῦ νὰ μὴ σωθῇ ἡ μνήμη τοῦ πάππου μας, ὅστις ἐχρημάτισε, κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίστασιν, ὅχι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους, ἀλλ' ὁ πρῶτος φιλόλογος τοῦ γένους.

Ἄρα εἶναι δυνατόν εἰς σέ, φίλε μου, νὰ μὲ παρηγορήσῃς πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς; Ἔως δὲν ἐγνώριζες τὸν σκοπὸν μου, ἦσαν ἐλεύθερος ἀπὸ πᾶσαν ἐνοχλήν. Ἀλλὰ τώρα τὸ χρέος μου ἔγεινε καὶ χρέος σου, καὶ χρέος ἱερὸν ὅλης τῆς συγγενείας, νὰ σώσωμεν τὴν μνήμην τοῦ κοινοῦ μας εὐεργέτου καὶ πάππου, διὰ καὶ τὴν θεῖαν ἐντολήν « Τίμα τὸν πατέρα σου » καὶ τὴν μητέρα σου. » Ἄν σώζεται λοιπὸν καὶ τὸ ἀντίτυπον αὐτοῦ (ἐπειδὴ ὅταν ἀφῆκα τὴν πατρίδα εἶχαν μείνειν πολλὰ ὀλίγα), μὴν ἀμελήσῃς, φίλε, νὰ μὲ τὸ στείλεις ἀνυπερθέτως.

Νὰ μὲ τὸ στείλῃς! λέγω, ὡς νὰ ἔμελλα νὰ κατοικῶ τὴν γῆν αἰδίως. Ὅχι, μὴ τὸ στείλῃς εἰς τὸν ὅστις δὲν θέλει φθάσειν νὰ τὸ λάβῃ· ἀλλὰ στείλέ το ἢ εἰς τὸν ἐν Τεργέστη κοινὸν φίλον, Κύριον Ἰάκωβον Ρῶταν, ἢ εἰς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Κύριον Θεόδωρον Πρασακίχην, καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν (ἂν δὲν εὐρεθῶ πλέον μετὰ τῶν ζώντων) θέλει λάβει τὴν φροντίδα νὰ τὸ παραδώσῃ διὰ τινος ἐν τοῖς Παρισίοις φίλου εἰς τὴν βασιλικὴν Βιβλιοθήκην. Τοῦτο κάμε, νὰ ζήσῃς! ἐξάδελφε, καὶ φρόντισε νὰ μὲ ἀποκριθῇς πάραυτα, διὰ νὰ λάβω καὶ τὴν παρηγορίαν, ὅτι ἐπλήρωσα τὸ χρέος μου. Ἄσπασε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς συγγενεῖς, χωρὶς νὰ λησμονήσῃς τὸν ἀδελφόν μου. εὐχομαί σας ὅλους ζωὴν εὐδαίμονα!

ὁ φίλος ἐξάδελφος Ο. Ο.

Πρὸς τὸν Κύριον Ν. Βάμβαν, εἰς Κέρκυραν,

Ἐκ Παρισίων, 6 Νοεμβρίου, 1828.

Περιπόθητε φίλε,

Πᾶσά σου ἐπιστολῇ, ὅταν λαμβάνω, γίνεται δι' ἐμὲ ἡμέρα ἐρητῆς καὶ πανηγύρεως· καὶ τοιαύτας ἐορτάς, πιστεύων τὴν πρὸς ἐμέ σου εὐνοίαν, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἤθελες μὲ προξενεῖν συχνότερα, ἂν σὲ τὸ ἐσυγχωροῦσαν οἱ πολλοὶ κοινωφελεῖς σου κόποι. Ἐγὼ δὲ πάλιν, παρὰ τοὺς ὀλίγους κόπους μου, ἔχω εὖλογον ἀπολογίαν τῆς σπανιότητος τῶν πρὸς σὲ ἐπιστολῶν μου, τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἡλικίας, καὶ τῶν συνοδευουσῶν αὐτὴν ὀδυνηρῶν νόσων. Δὲν σοῦ ἀναφέρω τὰς ψυχικὰς ἀνίας, ἴσως ὄχι μετριωτέρας ὅσων πάσχεις σὺ, φίλε, διὰ νὰ μὴ σὲ λυπῶ ματαίως. Ἐχὼ κ' ἐγὼ, καθὼς σὺ, τοὺς ἀντιπολεμοῦντάς με. Ἀλλ' ὅμως παρηγοροῦμαι, καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ παρηγοῇσαι, ἐνθυμούμενος τοῦ γλυκυτάτου Εὐριπίδου τοὺς γλυκεῖς λόγους,

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι·
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. Κἂν μὴ οὐ θέλῃς
Τὰ θεῶν οὕτω νενόμισται.

Δὲν μᾶς ἐκρήρξε πόλεμον ὅλος ὁ κόσμος· ἔχομεν καὶ φίλους, ὀλίγους ἴσως, ἀλλὰ πολλῶν ἀνταξίους, οἱ ὅποιοι καὶ εἰλικρινῶς μᾶς ἀγαποῦν, καὶ τοὺς κόπους ἡμῶν ἐλαφρύνουν.

Χαίρω, φίλε, ὅτι εἶσαι περὶ τὰ τέλη τῆς Μαθητικῆς Γραμματικῆς. Ἐκαμες φρόνιμα νὰ τὸν ἀκολουθήσης, καὶ ἀκόμη φρονιμώτερα εἶναι ὅσα ἐπρόσθεσες εἰς τὴν ἀρχήν. Εἴθε νὰ τὴν ἴδω, πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς!

Δὲν μὲ λέγεις ἂν ἔλαβες τὸ Ἐγχειρίδιον καὶ τὰς διατριβὰς τοῦ Ἐπικτήτου. Τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἀτάκτων ἐλπίζω ὅτι θέλουν σὲ στείλουν μετ' ὀλίγον οἱ ἐν Τεργέστη κοινοὶ καὶ

πιστοί μὲν φίλοι. Ἀσχολοῦμαι τώρα εἰς τὸν δεύτερον, μὲ ἐλπίδα νὰ τὸν τελειώσω ἐξώλαμπρα. ἐλπίδα ἴσως ματαίαν, καὶ διὰ τὸ πάχος τοῦ τόμου, καὶ διότι, φίλε, τὸ ἔλαιον τοῦ λύχνου τῆς ζωῆς μου φυρᾷ κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμὴν. Ὅπως ἂν συμβῇ, τὸ γραμμένον εἶναι τελειωμένον, καὶ δὲν μένουν πλὴν οἱ διεξοδικοὶ πίνακες, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐξεύρεις, δὲν γίνονται παρὰ μὲ τὴν τελείωσιν τοῦ τύπου. Εἰς ὅλα τοῦτα τὰ ἄτακτα, ὦ πόσον ἐπεθύμησα τὴν παρουσίαν σου, διὰ νὰ μὲ βοηθῇς μὲ τὰς συμβουλὰς σου!

Τὸν Διδότον προσμένω, νὰ τὸν κοινωνήσω ὅσα μὲ γράφεις, καὶ μένε ἡσυχος.

Τὰ τῆς Ἑλλάδος φαίνεται ὅτι ἔλαβαν καὶ τι καλῆτέραν μορφήν καὶ τάξιν, ἀφ' οὗ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν κυβέρνησιν ὁ Κ. Ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους ἐκεῖθεν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τὰ μανθάνω. Ἀπ' ἐκεῖνον προσμένω πρὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν ἀποκρισιν εἰς τὰς ἐπιστολάς μου, καὶ ἀπορῶ πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν σιωπὴν τοῦ.

Μὴν ἀμελήσης, νὰ ζήσης, νὰ μὲ φανερώσης τὴν παραλαβὴν καὶ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τῶν Ἀτάκτων, καὶ προξένει εἰς τὸν γέροντα φίλον σου ὅσας ἐορτὰς σὲ συγχωροῦν οἱ κόποι σου.

Εὐδαιμόνει! « Τὰ θεῶν οὕτω νενόμισται. »

Ὁ φίλος σου, Ο. Ο.

46.

Πρὸς τὸν Κύριον Νεόφυτον Βάμβαν, εἰς Κέρκυραν,

Ἐκ Παισίων, 18 Φεβρ. 1830.

Τριπόθητε φίλε,

Τὴν 15 τοῦ παρόντος σ' ἔστειλα διὰ Τεργέστης, Λιβόρνου καὶ Μασσαλίας τὸ λιθογραφημένον Πρόγραμμα τῆς ἐδῶ Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ μελετωμένου Γραικογαλλικοῦ

Δουκείου. Εἰς αὐτὸ προσμένεσαι νὰ κατασταθῇς μέγα ὄφελος ὅλης τῆς Ἑλλάδος. καὶ ἐξαίρέτως νὰ σώσης τὰ λείψανα τῆς δυστυχεστάτης Χίου, σκορπισμένα εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὡς πρόβατα χωρὶς ποιμένα, καὶ κινδυνεύοντα, ἢ νὰ λησμονήσωσιν ὀλότελα τὴν πατρίδα, ἢ νὰ τὴν φθείρωσιν ἐπιστρέφοντα μὲ ἥθη ἀλλότρια τῆς πατρίδος.

Αἱ ζάλαι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅτε ἠναγκάσθην, νὰ γράψω πρὸς τοὺς εἰς διαφόρους πόλεις διατρίβοντας ὁμοπάτριδας, δὲν μ' ἐσυγχωροῦσαν, φίλε, νὰ σὲ εἶπω καὶ τὴν ὑποίαν μὲ ζητεῖς κρίσιν περὶ τῆς Γραμματικῆς σου. Παρόμοιαι καὶ καθημεριναὶ ζάλαι, καὶ ἡ ἀσχολία τοῦ τρίτου τόμου τῶν Ἀτάκτων (ὅστις τελειοῦται περὶ τὸ Πάσχα) δὲν μ' ἐσυγχώρησαν οὐδὲ νὰ τὴν ἀναγνώσω μέχρι τέλους. Ὅσον ὁμως ἀνέγνωσα μὲ πείθει νὰ ὁμολογήσω εὐλικρινῶς, ὅτι ἡ γραμματικὴ σου ἔχει σήμερον τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔσο βέβαιος ὅτι μέλλει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα, καὶν θέλωσι, καὶν μὴ θέλωσιν οἱ δι' ἡλιθιότητα, ἢ διὰ κακίαν ἐμποδίζοντες τὴν εἰσαγωγὴν της. Ὁ Θυρότος σ' εὐχαριστεῖ διὰ τὸ χαριζόμενον ἀντίτυπον καὶ θέλει γράφειν περὶ αὐτῆς εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς φιλολογικὰς ἐφημερίδας. Ὁ αὐτὸς Θυρότος σὲ πέμπει διὰ τοῦ Διδότου ἀντίδωρον τὸ φιλοσοφικόν του νέον σύγγραμμα εἰς τόμους δύο. ἐπιγραφόμενον. *Introduction à l'étude de la philosophie.*

Τὸ τέλος, φίλε, τοῦ 1829 καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 1830 ἔτους ἐγίνην δι' ἐμὲ πῦρ, ὅχι καθαρτήριον, ἀλλὰ καταναλίσκον. . . Δὲν ἐμπορῶ καὶν νὰ εἶπω.

Τέταθι δὴ, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Ὅχι, φίλε, τὰ κύντερα, ἢ μᾶλλον τὰ κύντιστα μου τὰ ἐφύλασσαν ἡ Πρόνοια εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ ὁδυνηροῦ μου βίου. Μόνη ἡ παρουσία σου δύναται νὰ μὲ παρηγορήσῃ.

Εὐδαιμόνει φίλε!

Paris, 13 Juillet, 1807.

LE MINISTRE DE L'INTÉRIEUR.

à *Monsieur Coray, Docteur en Médecine*

MONSIEUR,

Je m'empresse de vous faire mes remerciemens d'avoir bien voulu vous charger de me faire connaître par une traduction les petites pièces de vers, qui m'avaient été adressées comme échantillons du Dialect Grec, usité parmi les colones de Corse. Je dois vous témoigner ma satisfaction particulière du soin que vous n'avez pas dédaigné d'apporter à ce petit travail, quelque peu proportionné qu'il fut à la gravité de vos occupations ordinaires. Je ne puis que m'applaudir d'avoir eu recours à vos lumières et à votre complaisance.

Je sens comme vous combien il serait utile de répandre parmi les Grecs du Département de Liamone les connaissances de la langue française, et de leur rendre en même tems plus familier cet idiome si riche et si harmonieux, qui a été remplacé chez eux par un langage vulgaire, qui est bien loin d'avoir les mêmes avantages. Je saisirai avec grand plaisir les occasions qui pourront se présenter de mettre à profit les vues, dont vous m'avez fait part, et ce sera toujours avec une extrême confiance.

J'ai l'honneur, Monsieur, de vous saluer avec considération,

CHAMPAGNY.

COLLEGE ROYAL DE FRANCE.

Paris, 5 Decembre, 1814.

A Monsieur Coray, Rue Madame N°. 5.

MONSIEUR,

Vos profondes connaissances dans le Grec, et la grande réputation, dont vous jouissez, faisaient aux Lecteurs et Professeurs Royaux un devoir de songer à vous, lorsqu'une des chaires de Grec deviendrait vacante au collège Royal. Ce moment vient d'arriver par la mort de Mr. Bosquillon, professeur de langue et de philosophie grecques. Ils vous ont placé le premier sur la liste des Candidats, quoique vous n'ayez fait aucune démarche. Maintenant, Monsieur, ils desirent savoir si vous accepteriez cette chaire, dans le cas, où ils vous auraient choisi pour vous présenter au Roi. Ils feront leur élection Dimanche prochain, 11 de ce mois, et je ne doute pas que vous ne réunissiez tous les suffrages, si vous consentez à cette nomination. L'Assemblée m'a chargé, Monsieur, de vous écrire à ce sujet et de vous prier de nous donner une réponse. Je m'empresse de satisfaire à son vœu et au mien en particulier, en souhaitant que votre réponse soit conforme à nos desirs.

Agréez, Monsieur, l'expression de ma haute considération pour vos talents et pour votre personne.

L. LEFEVRE-GIMAU

Admr. du College Royal de France, place de Cambrai.

MONSIEUR,

Je suis on ne peut plus sensible à l'honneur que les Lecteurs et Professeurs Royaux me font de songer à moi, à l'occasion d'une chaire vacante. Mais des travaux littéraires d'une autre nature, joints à mes infirmités, me commandent impérieusement de m'abstenir d'occuper une chaire que je ne saurais remplir dignement.

Veillez, Monsieur, regarder ce refus comme une preuve du disir que j'ai de mériter votre estime, et de celle de vos dignes collègues; et agréez l'assurance de la haute considération avec la quelle j'ai l'honneur d'être

Le 7 Decembre 1814.

CORAY.

49.

*Monsieur Coray Docteur en Médecine, à Paris,
Rue Madame N°. 5.*

25 Mars, 1816.

Je ne doute pas, Monsieur, que si vous desirez une des places, qui vont vaquer dans la 3e. classe de l'Institut vous ne puissiez l'obtenir et à l'unanimité peut-être. Les visites qui sont passées en usage vous effrayent-elles? N'en faites pas. Seulement écrivez au président ou au secretaire une lettre ostinsible, où vous diriez que vous tiendrez à honneur d'obtenir en cette occasion les suffrages de la classe, et que sans votre mauvaise santé vous vous feriez un devoir d'aller demander la voix de chacun des membres qui le composent etc. Voilà quel serait le fond et l'idée principale de la lettre. Je vous réponds que la classe vous dispenserait de toute autre démarche. J'ai entendu

causer là dessus, et je vous en écris avec assurance. Si vous voulez faire cette lettre et me l'adresser, je la remettrai, et je ne doute pas qu'une des trois places ne vous soit donnée, sur votre demande faite dans le sens qui je vous ai indiqué.

Quelque soit votre détermination, voyez, je vous en prie, dans cette lettre une nouvelle preuve de mon attachement et de mon dévouement. Pourrais-je avoir votre réponse avant vendredi?

BOISSONNADE.

Je suis on ne peut plus sensible à l'intérêt que vous prenez à moi. Mes infirmités, dont le nombre s'accroît à tout moment, me font une loix de borner mon ambition, et l'emploi du peu de forces qui me restent, au seul travail qui m'occupe dans ce moment.

Agréez l'assurance etc.

23 Mars, 1816.

CORAY.

Je suis,

Τὴν 9 Ὀκτωβρίου, 1840. μὲ ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ φίλος Κύριος Νικόλαος Μάγνης, ἀνεψιὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου Γαζῆ, διὰ νὰ τὴν ἐκδώσω ὁμοῦ μὲ τὰς προλαβούσας. Τὸ ἀκολουθῶ μὲ προθυμίαν, διὰ χάριν τοῦ ἀνεψιοῦ, καὶ τοῦ θείου.

50.

Πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην
Κύριον Ἀνθιμον τὸν Γαζῆν.

εἰς Βιένναν τὴν Ἀουστριακὴν.

22 Ὀκτωβρίου, 1801.

Ἀσπάζομαί σου φιλικῶς τὴν ἑλλογιμότητα.

Παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσης, εἰς ὁμοῦ μὲ τὸν Ἱπποκράτην δὲν σὲ ἔπεμψα καὶ τὸν Θεόφραστον· Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις τούτου ἦτον πολὺ ἀρχαιότερα παρὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἱπποκράτους, ἐνόμισα ὅτι σὲ ἦτον ἤδη γνωστὸς· λάβε λοιπὸν τῶρα καὶ ἀνάγνωθι καὶ αὐτὸν μὲ τὴν αὐτὴν φιλοσοφικὴν πρὸς τὸν ἐκδότην συγκατάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσας τὸν Ἱπποκράτην. Καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον ἐξέδωκα ὅχι ὡς ἤθελα, ἀλλ' ὡς ἡδυνήθην. Ἡθελα ἴσως δώσει καὶ εἰς τοὺς δύο μορφὴν καὶ τὰξιν εὐπρεπεστέραν, εἰς αἱ περιστάσεις μὲ τὸ ἐσυγχώρουν Ἡ χρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εἶναι κατεπείγουσα. καὶ ὅστις δύναται νὰ συνεισφέρει καὶ τὸ μικρὸν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πεσούσης Ἑλλάδος, πρέπει νὰ ταχύνῃ, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὴν συνεισφορὰν, καὶ ὅχι νὰ τὴν ἀναβάλλῃ μὲ πρόφασιν τοῦ νὰ τὴν πληρώσῃ δαψιλεστέραν εἰς ἄλλον καιρὸν. Τοῦ παντάπασι γυμνοῦ ἡ πρώτη χρεία εἶναι νὰ ἐνδυσθῇ· καὶ δὲν πρέπει νὰ πολυπραγμονῇ, ἂν τὰ προσφερόμενα εἰς αὐτὸν ἐνδύματα ἦναι τοῦ Ἰρου τὰ ῥάκη, ἢ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ πέπλος. Οἱ παρόντες Γρατικοὶ φιλόμουσοι πρέπει νὰ ἀρκῶνται εἰς τὴν ἐντιμον ὑπουργίαν καὶ κλῆσιν τῶν ἐνδυτῶν τῆς Ἑλλάδος· οἱ στολι-

σταὶ καὶ καλλωπισταὶ αὐτῆς ἀκόμη ἴσως δὲν ἐγεννήθησαν. Αὐτοὶ θέλουν εἶσθαι ἀναμφιβόλως εὐτυχέστεροι παρ' ἡμᾶς· ἀλλ' ὅχι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀφήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν τιμὴν τοῦ νὰ φανῶσι καὶ προθυμότεροι φίλοι τῆς πατρίδος. Οὕτω κρίνω περὶ τῶν τοιούτων, καὶ οὕτω κρίνει, εἶμαι βέβαιος ὅτι, καὶ ἡ λογιότης σου. Περὶ δὲ τῶν ὧσιν δι' ἄγνοιαν, ἢ διὰ πάθη, ἀνάξια ψυχῆς Ἑλληνικῆς, κρίνουσιν ἄλλως, λέγε ὡς λέγω καὶ ἐγὼ, τὸ « Οὐ φροντὶς Ἴπποκλείδῃ » Ἑρρῶσο εὐδαιμονῶν!

Ὁ φίλος Κ.

Μετ' ὀλίγας ἴσως ἐβδομάδας θέλω σὲ πέμψει μικρὸν ἄλλο βιβλίδιον γραμμένον εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

Φίλε Ἀλέξανδρε,

Εὐχαριστῶ σε καὶ διὰ τὴν χάλαζαν, καὶ διὰ τοὺς ἀνθρακας, τῶν ὁποίων εἶχα χρεῖαν μεγάλην, ἤγουν νὰ τὰ μάθω ἀπὸ κανένα, καὶ ὅχι νὰ τὰ δέχομαι κατὰ κεφαλῆς ἀπὸ τὸν οὐρανόν!

Δίδω καὶ μικρὰν βοήθειαν εἰς τὴν μήνυσιν τῶν ἀπροσεξιῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὑποκείμενος καὶ ὅστις ἤθελεν ἔχειν τόσους ὀφθαλμοὺς ὅσους ὁ Πανόπτης Ἄργος.

Εἰς τὸν δυστυχῆ νέον ἀρμόζει ὅ,τι ἔλεγεν ἡ Τέκμησα διὰ τὸν ἄνδρα τῆς Αἴαντα,

Τὸ γὰρ ἐσλεύσειν οἰκίᾳ πάθη,

Μηδενὸς ἄλλου παρὰπράξαντος

Μεγάλας ὁδύνας ὑποτείνει.

Ὀλίγοι χρόνοι εἶναι ἀφ' οὗ ἔμαθα κ' ἐγὼ ὅτι Ἀφορμὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινε Capitale. Ἡ λέξις αὕτη τὴν σήμερον, καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Ἕλληνας, ἔχει δύο μόνας σημασίας, τὴν τοῦ pretexte καὶ τὴν τοῦ motif. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ ὁ ταλαίπωρος νέος Ἕλλην, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸ Ἰταλικὸν Καπιτάλε, ἢ τὸ βαρβαροτουρκικὸν Σιρμαγιά;

Μήτ' ἐγὼ δὲν ἐξεύρω. Γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς χυδαίους τὸ Κεφάλαιον (Κεφάλι), τὸ ὁποῖον οἱ Παλαιοὶ ἔλεγον Ἀρχαῖον· ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονται ἀντιδιηρημένως πρὸς τὸν τόκον, ἡγουν ὅταν ᾗναι ὁ λόγος περὶ τῆς σχέσεως τοῦ δανεισθέντος ἀργυρίου, πρὸς τὸ ἀπ' αὐτοῦ γεννώμενον διάφορον. Ἰσως ἤθελον ἐρμηνεύσειν τὸ capitale διὰ τοῦ χρηματικὸν κεφάλαιον, ὅχι ὅτι καὶ τὸ δανεισθέν δὲν εἶναι χρηματικὸν κεφάλαιον, ἀλλὰ πρὸς μόνην ἀντιδιαστολήν, ἐπειδὴ ἔβησεν ἐκεῖνο νὰ λέγεται Κεφάλαιον. Ἰσως ἔλεγον ἀπλῶς Καταθήκη· τὸ ὁποῖον ἰσως ἤθελαν εὐκολώτερον μαντεύσειν οἱ χυδαῖοι (μάλιστα εἰς ἐμπορικὴν ἐπιστολήν), ἐπειδὴ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ἡ Παρακαταθήκη.

« Τόσον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς Γαλλίαν » εἶναι Ἰταλισμός, ἢ Γαλλισμός. Οἱ παλαιοὶ εἰς τοιαύτην περιστασιν μετεχειρίζοντο τὸν Τε σύνδεσμον· ἐν Κωνσταντινουπόλει τε καὶ . . . Τὸ Τόσον καὶ ὅσον εἶχε χῶραν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἡ ἀναφράς ἐθεωρεῖτο εἰς ὁλόκληρα κῶλα περιόδου, καὶ ὅχι εἰς μοναδικὰς λέξεις. « Ἀποθανῶν ΤΟΣΟΥ· ΤΟΝ καθέξεις τῆς γῆς, ΟΣΟΝ ἐξαρκεῖ ἐντετάφθαι τῷ σώματι » (Ἀρρίαν. Βιβλ. Ζ'. κεφ. α'). Ἐπειτα (τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι σφάλμα γραμματικόν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον *default de convenance*) ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὴν Γαλλίαν δὲν ἀρμόζει, νομίζω, πολὺ· ἢ μία εἶναι πόλις, ἢ ἄλλη πολλῶν πόλεων συνάθροισις καὶ ὁλόκληρος βασιλεία, ἢ ἂν θέλῃς καὶ Αὐτοκρατορία. Κάλλιον ἰσως ἦτον « Εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς » πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας. »

Ἀνταπόκρισις δὲν ἐκφράζει ὁλοκλήρως τὴν *Correspondance*, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ λέξις αὕτη φαίνεται ὅτι θέλει μείναι εἰς τὸ γένος. Ἡ ἀνταπόκρισις δὲν ἐμπορεῖ νὰ σημάνη πλὴν μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἀποκρίσεις. Ἡ Κορισπονδέτζα εἶναι ὅρος περιεκτικὸς, καὶ σημαίνει γραφὰς καὶ ἀποκρίσεις συνεχεῖς καὶ πολυχρονίους, ὁποῖαι εἶναι, ἢ καὶ ὑπο-

θέτονται νὰ ἦναι, αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαὶ τῶν πραγμα-
τευτῶν. Ἰσως ἦτον κάλλιον νὰ λέγεται Ἑπιστολικὴ κοι-
νολογία.

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς Ἰλιάδος, τὸ Πηληϊάδεω
μετρεῖται καὶ ἐκφωνεῖται ὡς πεντασύλλαβον, καὶ ὄχι ἐξα-
σύλλαβον διὰ τὴν συνίζησιν.

Φκιάνω. Ἡ ἄγνοια (πρᾶγμα δεινὸν καὶ πολλῶν ἀνοη-
σιῶν αἰτία) τῆς παραγωγῆς τοῦ ῥήματος ἐγέννησε συλλαβι-
σμὸν τοιοῦτον (Φκ) ἄξιον Λιβυκῶν αὐτίων. τὸ ἀλληθές ῥῆμα
εἶναι Εὐθειάζω, ἀπὸ τὸ Εὐθεΐα, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄδεια τὸ ἀδει-
άζω, ἀπὸ τὸ ἐταιρία τὸ ἐτεριάζω, (καὶ κοινῶς τεριάζω,) ἀπὸ
τὸ χρεία τὸ χρειάζομαι κ. τ. λ.

Χαμηλόν, εἶναι Ἑλληνικὴ λέξις, καθὼς καὶ τὸ Ὑψη-
λόν· καὶ καθὼς τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὸ ὕψος, ἡ ἀναλογία μᾶς
ὁδηγεῖ νὰ παράξωμεν καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ χάμος οὐσια-
στικὸν οὐδέτερον, τὸ ὁποῖον ἔσωσεν ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἰς
τὸ Humus (γῆ, ἔδαφος) ὅθεν τὸ Humilis ὁ ταπεινός· τὸ
χαμηλὸς ἔγεινε ὀωρικῶς χαμαλός, καὶ χθαμαλός, κατὰ τὸ
τριχθὰ καὶ τετραχθὰ.

Μαρκίνον, Λοπόν Καρχηδόνιον τὸ ὀνομάζει ὁ Ἱπποκράτης.

Μαντίλι, σώζει τὰ Λατινικά του γενέθλια Mantile,
ἥγουν χειρόμακτρον. ἐνδέχεται ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς
Λατίνους νὰ ἔρρυσεν ἡ λέξις ἀπὸ τὸν Περσικὸν Μανδύαν, ὅθεν
καὶ τὸ Mantello.

Ὁ Εὐστάθιος λέγει ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἡ κοινὴ συνή-
θεια ἔλεγεν Ἐκλιστράν· αὐτὸς τὸ παράγει ἀπὸ ἄχρηστον ῥῆμα
τὸ Λίζω, συνώνυμον τοῦ Λεαίνω, ἢ Λειόω (polir). Ὅλα τὰ
λεῖα εἶναι καὶ ὀλισθηρά· παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχουσιν οἱ Ἕλλη-
νες τὸ Λιστραίνω, Λιστρεύω καὶ Λιστρώ ταυτῶσημα ῥήματα,
καὶ Λίστρον τὸ ὄργανον (un polissoir) καὶ Λιστρωτός, ὁ λεῖος
καὶ ὀμαλός, ὅστις ἐπομένως εἶναι καὶ ὀλισθηρὸς, ἢ γλιστερός.
Γλυστήρι, εἶναι ἀπὸ τὸ Ἐκλυστήριον. Οἱ παλαιοὶ τὸ ἔλε-

γαν Ἐγκλυσμα καὶ Ἐνεμα· τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ Ἐγκλύζω, τὸ δεύτερον ἀπὸ τὸ Ἐνίημι.

Ῥήχνω, παράγεται ἀπὸ τὸ Ῥηγνύω, καθὼς τὸ Δείχνω ἀπὸ τὸ Δεικνύω. Εἶναι λέξις παλαιστρική, καὶ θέλει νὰ εἰπῇ καταβάλλω εἰς τὴν γῆν, ἥγουν Ῥίπτω μὲ βίαν. Ὁ μέλλων του εἶναι Ῥήζω, καὶ ἐπειδὴ ὁ τοιοῦτος μέλλων εἶναι καὶ ἀπὸ τῶν ἐχόντων τὸ κτ. ῤημαίων, ἡ συνήθεια ἐσχημάτισε καὶ τὸ Ῥήκτω καθὼς τῶν παλαιῶν τὸ Τίκτω, τέζω, καὶ καθὼς τὸ χυδαῖον δείκτω.

Βαθρακός. Ἰσως δὲν εἶναι κανὲν ἄλλο ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔλαβε τοσοῦτους μετασχηματισμοὺς, καὶ μεταμορφώσεις τοσούτας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παλαιὰν γλῶσσαν, ὅσας ἔπαθε τοῦ ζώου τούτου τ' ὄνομα. Βάτραχος, Βόρταχος, Βρότταχος, Βόρθακος, Βάτρχος, Βράταχος, Βάβακος, Βάρακος, Βρύχετες, ὅλα ταῦτα, καὶ ἄλλα πέντε ἔξ ἐύρισκονται εἰς τὸν Ἡσύχιον. Πιθανὸν ὅτι τὸν ἔλεξαν καὶ βαθρακὺν, ἢ βάθρακον. Πιθανὸν ἔτι ὅτι τὸν ἔλεξαν περιττοσυλλαβοκλιτικῶς καὶ Βάρθακα, ἐπειδὴ εἰς τὴν γλῶσσαν εὐρίσκεται καὶ ὁ Βάρθακας, καθὼς ὁ Κόλακας ἀπὸ τὸ Κόλαξ.

Ἀπὸ τὸ ῤηματικὸν Ἐκλυτος ἐσχημάτισεν ἡ βαρβαρότης τὸ Ἐκλυτόω, Γλυκόνω (καθὼς οἱ παλαιοὶ τὸ Βροτόω ἀπὸ τὸ Βρότος, τὸ πεπηγμένον αἶμα), ἐξ οὗ τὸ ἐκλυτόνω, καὶ τὸ Ἰ'λυτόνω, καθὼς τὸ Γλιστρῶ ἀπὸ τὸ ἐκλιστρῶ.

Τὸ Ὀγλίγωρα εἶναι ἀπὸ τὸ Ἐγρήγορα τῶν Παλαιῶν.

Περιβάσιον, ἀπὸ τὸ βάσις, ἥγουν τὸ περὶ τὴν βᾶσιν ὄν, τὸ ἄλλως λεγόμενον Κρηπίς. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἔλαβε τὸ νὰ σημαίνει τὸν γύρον ὅλον, καὶ ὄχι μόνον τὸν κάτω πρὸς τὴν βᾶσιν.

Τοῦτο πρέπει νὰ σημειώσῃ πᾶς ἓνας μετὰ χαρᾶς, ὅτι τὸ γένος ὀργᾶ, καὶ ὀργασμὸν τοιοῦτον, ὁποῖον ἀδύνατον εἶναι πλέον νὰ ἐμποδίσῃ καμμία ἀνθρώπινος περίστασις.

Σὲ βεβαιῶ, φίλε μου, ὅτι εἶναι πολλοὶ χρόνοι ἀφ' οὗ ἤρχισα νὰ μελετῶ τὴν γλῶσσαν, καὶ εἶμαι ἔτι τόσον ἄτολμος,

ὥστε εἰς πολύτατα πράγματα δὲν ἐξεύρω μήτε τί νὰ συλλογισθῶ, μήτε τί νὰ εἰπῶ.

Εἶναι καὶ τινες διατριβαί, τὰς ὁποίας ἀφ' οὗ τις ἀναγνώσῃ ἐρωτᾷ ἑαυτὸν, Τί ἀνέγων καὶ τί κατέλαβον ;

Βασιλεύει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ λεγόμενον ἀπὸ τοὺς Γαλάτας *Le vague des idées et des expressions*, ἡ ἀοριστία καὶ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν φράσεων.

Δὲν ἐξεύρω διὰ τί σὲ συγχίζει τόσον τὸ Παρὰ. « Συνεχέστερον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἠθικὴν, παρ' εἰς καμμίαν ἄλλην ἐπιστήμην ». (Βεκαρ. σελ. 15) εἶναι σφάλμα τῆς ἀπροσεξίας μου. ἔπρεπε παρὰ εἰς καμμίαν (χωρὶς ἀπόστροφον) ἤγουν παρ' ᾧ εὐρίσκεται, μὲ τὴν ὑπονοουμένην ἐπανάληψιν τοῦ ὀνόματος. Τὸ Πλὴν συντάσσεται μὲ ὅλας τὰς πτώσεις εἰς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς. Ὅταν μεσολαβῇ πρόθεσις, εἶναι παντάπασιν ἐπιρρήματικόν. Ἐλεγον καὶ οἱ παλαιοὶ Πλὴν ἐν τούτοις, Πλὴν παρόσον (ἤγουν παρ' ὅσον) καὶ πλὴν καθόσον (ἤγουν καθ' ὅσον). Τὸ Πάρεξ, ὅταν ἀκολουθῇ ἄλλη πρόθεσις, μεταβαίνει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Πλὴν καὶ αὐτό. Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ Παρὰ. Ἐὰν ἔλεγον καθ' ὑπόθεσιν, « Τὰ δένδρα τοῦτα αὐξάνουσι καλλιώτερον (ἢ εὐκολώτερον) ἐκεῖ παρὰ ἄλλου » μὲ κατεδίδαζες ὡς σολοικίζοντα ; Φυλάττου μὴν εἴπης, Ναί, διὰ νὰ μὴ καταδικάσῃς τὸν Ἀριστοτέλην, ὅτι εἶναι φράσις αὐτοῦ, καὶ ὄχι ἰδική μου. Εἰς τὸ περὶ Φυτῶν Α. βιβλίον, κεφ. 4. λέγει « Καὶ ἐκεῖσε κρειττόνως » αὐξάνουσι παρ' ὃ ἀλλαχοῦ » ἤγουν παρ' ὃ αὐξάνουσι ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ τὸ Ἀλλαχοῦ, ὡς ἐπίρρημα, ἀναλύεται εἰς ὄνομα καὶ πρόθεσιν, ἐν ἄλλοις τόποις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον νὰ λέγωμεν παρὰ (ἤγουν παρ' ᾧ) ἄλλου, καὶ παρὰ εἰς ἄλλα μέρη. Τοῦτο τὸ παρ' ὃ τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτον εἰς χρῆσιν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. ὤσον τὸ ἐβαρβαρίσαν καὶ τὸ ἔκαμαν (ἀσυντάκτως πλέον) Παροῦ, ἢ παρ' οὗ.

Συναποθάνω μετὰ σοῦ, κ' εἰς ἄδην συγκατέβω,
Παρὸν νὰ ζήσω ἐπώδυνα τὸν ἅπαντὰ μου βίον.

Καὶ τοῦτο τὸ Παροῦ σώζεται ἀκόμη σήμερον εἰς τοὺς Χίους, καὶ εἰς τὰ Λεξικά. Ἄλλην φορὰν πάλιν τὸ ἔλεγαν καὶ Παρότι (ἤγουν παρ' ὅ,τι).

Κρεῖττον γὰρ ἵνα γένωμαι τῶν πετεινῶν γε βρῶμα
Παρ' ὅ,τι πάλιν νὰ στραφῶ τοῦ ποταμοῦ ἐξοπίσω.

Οὗτος ὁ μυκηρονισμὸς εἶναι τῆς ιε'. ἢ, τὸ ἀρχαιότερον, τῆς ιδ'. ἐκατονταστηρίδος.

Οἱ Γαλῆται ἔχουν μίαν λέξιν, ἢ φράσιν, à propos, διὰ νὰ σημαίνωσι καὶ τὸ Εἰς καιρὸν, ἢ Εὐκαιρῶς, καὶ τὸ Πρέπον· διότι ἀληθῶς αἱ δύο αὗται ἔννοιαι τοῦ Καιρίου καὶ τοῦ Πρέποντος εἶναι συγγενεῖς. Ἀλλὰ οἱ ἡμέτεροι διὰ τὸ Πρέπον, σύμφωνον, καὶ Ἀρμόζον καὶ μὴ ἀπροσδιόνυσον ἔλεγαν Πρὸς ἔπος· διὰ τὸ γινόμενον μῆτε ταχύτερον μῆτε βραδύτερον τοῦ δέοντος καιροῦ, ἔλεγαν Εἰς ΚΑΛΟΝ, ἢ Εἰς ΔΕΟΝ. λέγει Ο ΠΛΑΤΩΝ, « Εἰς ΚΑΛΟΝ ἤκεις ἵνα συνδειπνήσῃς ἡμῖν » vous « venez à propos pour souper avec nous, ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ » ὁ λόγος εὑρκε τὸν Πλάτωνα δειπνοῦντα, καὶ δὲν ὑπῆγε μῆτε πρὸ τοῦ δεῖπνου, μῆτε μετὰ τὸ δεῖπνον. Τοῦτο ἔμεινε καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ὅταν μὲ λαλῆς περὶ τινος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω κ' ἐγὼ νὰ εἶπω καὶν τι, ἀλλὰ δὲν ἤθελα τὸ εἰπεῖν, ἂν δὲν μ' ἔφερες εἰς μνήμην τὸ ὄνομά του, σὲ λέγω, « Καλὰ μὲ τὸ ἐνθύμησες » ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Πλάτων « Εἰς καλὸν μὲ ὑπέμνησας. » Διὰ τοῦτο φωνάζω ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς κοινῆς γλώσσης συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν κατὰληψιν τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ καλὸν τὸ προξενούμενον ἀπ' αὐτήν. Ἐὰν τὸ Λεξικὸν εἶχε πάντοτε τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις καὶ παραθέσεις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, ἤθελεν ἐμπνεύσειν ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους, βλέποντας ὅτι ἐφυλάξαμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζειν τοὺς λογισμοὺς τῶν προγόνων ἡμῶν, ἤθελεν εὐκολύνειν

τὴν μάθησιν τῇ παλαιᾷ, καὶ φυλάξειν τὴν νέαν ἀπὸ τὴν μόλυνσιν τῶν ἀλλοτρίων γλωσσῶν.

Τοῦ μετοπώρου οἱ καρποὶ δὲν συλλέγονται τὸ ἔαρ· ἡμεῖς εἶμεθ' ἀκόμῃ εἰς τὴν ἀνοιξιν τῆς ἀναγεννήσεως· ἐκίνησεν ὀλίγον τὰ νεναρχωμένα ἡμῶν μέλη ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου· ἀλλὰ δὲν τὰ ἐπύρωσεν ἀκόμῃ ἱκανῶς.

Κούτικας καὶ Κουτοῦνι εἶναι κατὰ τὸν Γραικιτχλὸν λεξι-κογράφον τὸ βαρβαρώτερον λεγόμενον **ζυνίχι**, ἡγουν τὸ ὀπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς. Ὁ δὲ Δουκάγγιος ἐξηγεῖ τὸν Κούτικαν *Sinciput*, ἡγουν τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κεφαλῆς, συνώνυμον τοῦ Βρέγμα. Τοῦτο βλέπεις ὅτι διαφέρει, ἂν ὅχι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἕως τὴν γῆν, ἡγουν ὡς τὰ ἄνω τῶν κάτω, τουλάχιστον ὡς τὰ ἔμπροσθεν τῶν ὀπισθεν.

Ὅτι τὸ Δράμι εἶναι Δραχμὴ, οὐδεμία ἀμφιβολία· ἡ Ὀκά μὲ βάλλει εἰς δισταγμὸν, δὲν πιστεύω νὰ ᾔῃαι ἡ Ὀλκή. Ὀλκή (ἀπὸ τὸ Ἑλκω) εἶναι ἴσως τὸ Τζεκι τῶν Τούρκων, ἐπειδὴ καὶ κατ' αὐτοὺς παράγεται ἀπὸ τὸ τζεκέρ ἔλκειν· ἂν καὶ εἰς αὐτοὺς σημαίνῃ εἶδος ποσότητος ζυγιστῆς· εἰς ἡμᾶς δὲ γενικῶς πᾶν τὸ ζυγιζόμενον (ἴδε Αἰλιαν. Ι. 5. σ. 124. ἐμ. ἐκδ). Προϊόντος ἔπειτα τοῦ χρόνου ἔγεινε τὸ Ὀλκή καὶ συνώνυμον τοῦ Δραχμῆ, ὡς φαίνεται εἰς τὸν Γαλληνόν. Μόλον τοῦτο, *comme il ne faut jurer de rien* ἐνδεχόμενον νὰ ᾔῃαι ἡ Ὀκά ἀπὸ τὴν Ὀλκήν, μάλιστα ἐπειδὴ οἱ Ἀράβες τὴν προφέρουσιν Ὀϊ-κιά. Τίς ἤθελε ποτὲ μὲ κταπίσειν ὅτι τὸ Σεντοῦκι (Ἀραβιστὶ Σαντίκ) εἶναι λέξις Ἑλληνικὴ; ἐὰν δὲν εὑρίσκα εἰς τὸν Ἡσύχιον (ὅστις βέβαια δὲν ἐγνώριζε τοὺς Τούρκους) « Σαν-δυζ. . . κιθωτός » Τοῦ Σάνδυζ τὸ ὑποκοριστικὸν εἶναι Σαν-δύκιον.

« Τοὺς τολμηροὺς βοηθεῖ ἡ τύχη » *Audaces fortuna juvat*
Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἱατρὸς, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐγχειρηματίας, ἀλλ' ὅμως ὅχι ἀγύρτης. Ζητεῖ νὰ ᾔῃαι αὐτὸς πληρεξούσιος διοικητῆς καὶ κυβερνήτης τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ κάμῃ εἰς

αὐτήν, ὡς λέγει, μικρὸν νοσοκομεῖον, διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κλινικῆς, Κῆπον Βοτανικὸν, Ἐργαστήριον Χημικὸν, καὶ ὅσα χρειάζονται εἰς τὴν ἐντελῇ συγκρότησιν καὶ σύστασιν Ἰατρικῆς Σχολῆς, κατὰ τὸν τύπον τῶν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην εὕρισκομένων Ἰατρικῶν σχολείων.

Κάλλιον νὰ ἔχῃς σὺ τὸν Ἡλιόδωρον, παρά . ., ὅστις μιᾶς ἑκατονταετηρίδος κριλοπόννημα δὲν ἔγινε καλὸς νὰ τὸ γεννήσῃ· ἀλλὰ τὸ ἀπέβαλε νεκρὸν καὶ αἱματωμένον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Γ.

Ἡ ὀδοντοφυΐα ἡ τόσον πρῶτος εἶναι σπάνιον πρᾶγμα, ἀλλ' ὅχι χωρὶς παράδειγμα. Κρέμεται ἀπὸ διαφόρους αἰτίας· πολλάκις ἀπὸ φυσικὴν ῥώμην τῆς ὁλῆς ἕξως τοῦ σώματος, καμμίαν φοράν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ γάλακτος, τὸ ὁποῖον θηλάζει τὸ βρέφος· « Πάντα δὲ θῆττον φύουσιν, ὥσων αἱ τι- » τθαι θερμότερον ἔχουσι τὸ γάλα » λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ζῴων ἱστορ. Ζ, 10). Καλὸν καὶ εὐτυχὲς εἶναι ὅταν ἀρχίζῃ τὸν χειμῶνα ἡ ὀδοντοφυΐα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἱπποκράτους (περὶ Ὀδοντοφυΐης β'). « Τὰ ἐν χειμῶνι ὀδοντοφυεῦντα, » τῶν ἄλλων ὁμοίων ἐόντων, βέλτιον ἀπαλλάσσει ». Εἶναι καλὸν καὶ ἡ εὐκοιλία. « Ὅκόσοισιν ἐν ὀδοντοφυΐῃ ἡ κοιλία » πλείω ὑπάγει, ἥσσον σπᾶται ἢ οἷσιν ὀλιγάκις. »

Δὲν λαλῶ περὶ τοῦ χυδαῖσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ εἰδῶς καὶ θέλων κατὰ σύστημα, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῶν ἐννοιῶν του καὶ ἡ διάθεσις τῶν λέξεων καθ' ἑαυτὴν ἔχει τι ἀσύνηθες καὶ ἀναφρόδιτον τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἀηδίαν. Ζητεῖ πολλάκις νὰ κάμῃ τὸν νόστιμον· ἀλλὰ δὲν γίνεται νόστιμος ὅστις θέλει.

Τὸ ζυνίχι δὲν εἶναι τουρκικὴ λέξις, ἀλλὰ Γερμανικὴ Genick, ἢ Γαλλικὴ Chignon. Εἶπα ὅχι Τουρκικὴ· ἐνδέχεται ὅμως νὰ ᾔναι κοινὴ Περσῶν καὶ Γερμανῶν, καθὼς παρετηρήθησαν καὶ ἄλλαι κοινότητες μεταξὺ τῶν δύο γενῶν τούτων· τὸ ὁποῖον ἴσως ἐλέγχει καὶ κοινὴν ἀρχὴν τοῦ γένους, τοὺς πάλαι Σκύθας.

Τὸ Ἄς, εἶναι πιθανόν, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὸ Ὡς· ἀλλ' εἶναι περισσότεροι πολὺ τῆς πιθανότητος οἱ βαθμοί, ὅτι εἶναι βάρβαρος συγκοπὴ τοῦ Ἄφες, Ἄφς, ἔπειτα Ἄς. Ὅταν λοιπὸν λέγωμεν Ἄς γράψει, σημαίνομεν (βαρβάρως ὁμως) « Ἄφες αὐτὸν γράψαι » Ἡ Γερμανικὴ βαρβαρότης αὕτη ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ· Καισαρικοῦς χρόνους, ἴσως καὶ ἀρχή-τερα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα, διό-τι (καὶ τοῦτο πρέπει πάντοτε νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν ὅστις καταγίνεται εἰς τὴν σκέψιν τῆς γλώσσης) τὰ θρησκευτικὰ βιβλία, λέγω τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην, γραμμένα εἰς ὕψος κατημελημένον, ἀναγινωσκόμενα καὶ ἀκουόμενα συνε-χῶς, καὶ ἀπότινας σχεδὸν ἐκστηθιζόμενα, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ μεταδώσωσι τὸ ὕψος τῶν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸν Ματθαῖον (Κ. Ζ. 49) εὐρίσκομεν: « Ἄφες ἴδωμεν, εἰ ἔρχε- » ται Ἡλίας σώσων αὐτόν » Τοῦτο δύναται νὰ μεταφρασθῇ. Ἄς ἰδοῦμεν, ἂν ἔρχεται ὁ Ἡλίας νὰ τὸν σώσῃ· Καὶ Γερμανισὶ Lasst uns Sehen etc.

Τὸ Θὰ, ἢ Θε (ἐπειδὴ λέγομεν ὅχι μόνον Θὰ κάμω, ἀλλὰ καὶ Θε νὰ κάμω) εἶναι προφανὲς ἀποκοπὴ, ἢ συγ-κοπὴ τοῦ Θέλω, χωρὶς καμμίαν ἀμφισβολίαν, μὲ ταύτην ἴσως μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι τὸ Θε εἶναι ἀποκοπὴ τοῦ Θέλω, καὶ τὸ ΘΑ συγκοπὴ τοῦ Θε ΝΑ.

Τὸ Εἶναι εἶναι ἀναμφισβόλως ἀπὸ τὸ Ἐνι, ἀλλ' ὅχι κατὰ μετὰθεσιν ἢ ἀναγραμματισμὸν ΙΝΩ. Τοῦτο τὸ ποιητικὸν Ἐ-νι, οἱ παλαιοὶ δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν εἰς τὸν πεζὸν λόγον, παρὰ εἰς μόνην τὴν φράσιν (ἂν δὲν λανθάνωμαι) ταύτην « Ὡς ἐνι μάλιστα » εἰς τοὺς χρόνους τῆς Γραικικῆς βαρβα-ρότητος, μάλιστα εἰς τὸν δωδέκατον, δέκατον τρίτον καὶ καθεξῆς τοὺς αἰῶνας ἐπανέλαβαν εἰ ποιηταὶ τὸ Ἐνι, καὶ τὸ ἔγραφαν ἀδιαφόρως Ἐνι καὶ Ἐνε (καθὼς ἀπὸ τὸ ἰδι-κὸς ἔκαμν τὸ ἐδικός) ἔπειτα τὸ ἔκαμν Ἐναι, καθὼς εὐ-ρίσκονται καὶ τούτου παραδείγματα, καὶ τέλος τὸ κατέφεραν

εἰς τὸ εἶναι. αὕτη εἶναι ἡ φυσικὴ παραγωγὴ, ἥ κατὰ διαδο-
χὴν φθορὰ, στηριζομένη ἐπάνω εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐλησμονήσα
νὰ εἶπω, ὅτι ἔλεγαν καὶ ἔνευ ἀδιάφορος ἀντὶ τοῦ ἐστὶ καὶ
εἰσὶ.

Εἶναι δίκαιον νὰ εἶπω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἂν εἶχεν ὑπομονὴν
καὶ καιρὸν νὰ ὠριμάσῃ τὰς ἐννοίας του, ἐδύνατο νὰ γράψῃ
ὀρθώτερα, καὶ ἂν ἐπήδησεν εἰς τὸ στάδιον τοιαύτης σκέψεως,
ἐπήδησε καὶ ὠπλισμένος μὲ ὅπλα ἀληθινὰ, καὶ ὄχι μὲ τὸ
ξύλινον σπαθίον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ὁ Ἀρληκίνος ἐπάνω τῆς
σκηνῆς, καὶ κρατοῦν ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ γράψωσι περὶ γλώσ-
σης, χωρὶς καμμίαν σκέψιν, ἢ μελέτην τῆς γλώσσης. Τὸ κα-
κόν του εἶναι ὅτι τὰ ὅπλα δὲν εἶναι καλῶς ἀκονημένα, καὶ
τινὰ καὶ παντάπασιν σκωριασμένα. Ὅτι πολλὰ τῆς κοινῆς
γλώσσης εἶναι διαλεκτικαὶ διαφοραὶ, δὲν ἔχει ἀμφιβολίαν·
ἀλλὰ τὸ νὰ ἀνάγῃ τις ὅλως αὐτῆς τὰς βαρβαρότητας εἰς τὰς
διαλέκτους, καὶ νὰ τὰς δικαιολογῇ μὲ αὐτάς, εἶναι πλάνη,
τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ὑποθέτει, ὅτι αἱ γλῶσσαι (ἤγουν τὸ
πλέον εὐμετάβλητον πρᾶγμα ἀπὸ ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα)
μένουσιν ἀκίνητοι εἰς διάστημα πολλῶν ἑκατονταετηρίδων,
καὶ μεταξὺ μιγάδιον τόσων, καὶ βεβαρβαρωμένων ἀνθρώπων.

Λέγει πολλὰ φρόνιμα ὁ Ἐπίκτετης ὅτι εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ
παρόντος βίου εἰμεθα ὅλοι ὑποκριταὶ ἄλλος ἄλλου δράμα-
τος (role)· ἀλλ' ὁ μοιράζων τὰ δράματα εἶναι ἄλλος· καὶ εἰς
ἡμᾶς δὲν μένει παρὰ νὰ ὑποκριθῶμεν καλῶς τὸ δοθὲν, « Ἄν
» πτωχὸν ὑποκρίνεσθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυῶς ὑπο-
» κρίνῃ, ἂν πλούσιον, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην κ. τ. λ. »

Ἄς ἦναι καλὰ καὶ εἰς τοῦτο οἱ Λ. αὐτοὶ μᾶς ἐδω-
καν τὸ παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἀναιδεστάτης κενοδοξίας,
ὥς νὰ ἦτον ἄθλος Ἡράκλειος τὸ νὰ μεταγλωττίζῃ τις τὰ ξέ-
να. Ἄν δὲν ἦτον ἄθλος, ἤθελε βέβαιον εἶσθαι μεγάλῃ εὐερ-
γείᾳ εἰς τὸ γένος, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ὠφέλειαν,
καὶ διὰ τὴν ἐν ταυτῇ καὶ τῆς γλώσσης τρίψιν καὶ τελείωσιν ἢ

καλὴ μετάφρασις. Ἀλλὰ τὸ νὰ βάλλῃ ὁ εὐεργετῶν τὴν εἰκόνα του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ πληροῦνται sans façon μόνος του, καὶ πρὸς τούτοις νὰ λέγῃ ἀναισχύντως πρὸς τοὺς εὐεργετοὺς υμένους C' est moi qui vous ai procuré ce bien, regardez-moi, et reconnaissez votre bien-faiteur. Ἄλλην ἐξήγησιν τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται, ἢ εἶμαι κακὸς σχολιαστὴς.

Εἰς ἡμᾶς πλέον δὲν εἶναι κολακεία, καθὼς ὠνειδίσθη ἀπὸ τὸν Κωμικὸν εἰς τὸν Θηραμένην, νὰ μετακυλισθῶμεν,

Πρὸς τὸν εὖ πράττοντα μᾶλλον τοῖχον, ἢ γεγραμμένην
Εἰκὸν' ἐστάναι, λαβόνθ' ἐν σχῆμα

Ἀλλ' εἶναι γνῶσις, εἶναι ἀνάγκη, εἶναι τῶν δυστυχῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα φυσικὸν δίδαγμα.

Τῆς μετὰ τούτων φιλίας καὶ τῆς παρὰ τοῦτων προστασίας· τὰ καλὰ ἀποτελέσματα δὲν θέλεις βραδύνειν νὰ τὰ ἴδῃς.

Ἀγνοοῦν ὡς φαίνεται, ὅτι εἰς τούτους εἶναι καὶ Σχοινάδες πάμπολλοι Mr. le Cordier) καὶ τέκτονες (Mr. le Fevre, ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ Faber, ὅθεν καὶ τὸ Or fevre ὁ χρυσοχόος, ὡς νὰ ἔλεγε χρυσοτέκτων)· καὶ ἂν ἐξετάσωμεν τὰ παλαιὰ ἑνδοξα ἔθνη, εὐρίσκομεν τὸν ἐνδοξότατον ῥήτορα τῆς Ῥώμης ἐπονομαζόμενον Κικέρωνα, ἡγουν Ρεβιθηῶν, καὶ τὸν παλαιὸν Κάτωνα, Πόρκιον, ἡγουν Γουρυνῶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάμπολλα.

Rulhière, dans son Histoire de l'Anarchie de Pologne, publiée à Paris en 1807, en 4 volumes, dit en parlant des habitans de l'Hépire (vol. 3 p. 316.), ὅς τις παραβάλλῃ σχεδὸν μὲ τὸν Θουκυδίδην καὶ μὲ τὸν Τάκτιον.

On y trouve, après deux mille ans, les mêmes inclinations et le même courage. Et nous pouvons déjà remarquer ici ce que les récits suivans confirmeront encore, que dans la Grèce captive, de toutes parts couverte de ruines, dont tous les gouvernemens ont été détruits, dont les révolutions successives ont transformé les temples en églises,

et la plus part des églises en mosquées, après tant de Siecles et de bouleversement, le génie de chaque lieu reste toujours le même.

Μετὰ δύο χιλιάδας ἐτῶν εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς αὐτὴν αἱ αὐταὶ κλίσεις, ἡ αὐτὴ εὐψυχία. Καὶ δύναμαι νὰ σημειώσω τώρα ὅ,τι καὶ αἱ καθεξῆς διηγήσεις θέλουν βεβαιώσῃν περισσότερο, ὅτι εἰς τὴν αἰχμάλωτον Ἑλλάδα, σκεπασμένην πανταχόθεν ἀπὸ ἐρείπια, τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ πολιτικαὶ κυβερνήσεις κατεστράφησαν, καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι μεταβολαὶ μετεμύρφωσαν τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν εἰς Χριστιανῶν ἐκκλησίας, καὶ τούτων πάλιν τὰς περισσοτέρας εἰς Ὀθωμανῶν προσκυνητήρια, μετὰ τοσούτους αἰῶνας, καὶ τόσας ἀνχστατώσεις, ἐφύλαξε πᾶσα χώρα τὴν ἰδίαν αὐτῆς φύσιν ἅμε τάβλητον.

Ὁ Φοῦρνος καὶ ἡ Φορὰ σ' ἐτάρχζαν. Ἀντὶ τοῦ πρώτου ἦτο δυνατὸν (Je vous le demande en conscience) νὰ εἴπω Ἰπνὸς, ἡ Κλίβαννον, ἢ ἄλλο τι συνώνυμον; Μετεχειρίσθη λοιπὸν τὸν Φοῦρνον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς Ἑλληνικὸν βιβλίον τοῦ Δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου· ἰδοὺ λοιπὸν τί λέγει ὁ Ἀθηναῖος (Βιβλ. Γ. σ. 113:) δι' εἶδος ψωμίου ὀνομαζόμενον Βωλητῖνος ἄρτος, « Καὶ ἐν τῷ ζυμοῦσθαι οὐ κολλᾷται τῇ καρδίᾳ. Ἐπειδὴν δ' ἐμβληθῇ εἰς τὸν Φοῦρνον, ὑποπάσσει, » ται τῷ κερύμῳ χόνδρος τις ». Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν Φοράν· ἔχω καὶ ταύτης μάρτυρα τὸν Πλούταρχον. Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀντωνίου (§. 68) λέγει, « Ἀναγκάζεσθαι τοῖς ὤμοις καταφέρειν μέτρημα πυρῶν τεταγμένον. . . καὶ μίαν μὲν Φοράν » ἐνεγκεῖν, τὴν δὲ δευτέραν κ. τ. λ. » Ἀπὸ τοῦτο τὸ Φοράν τὸ ὁποῖον ἐδῶ (ἐμπορεῖ νὰ ἀντιλέξη τις φιλόνεικος ὅτι) σημαίνει κυρίως une portée, ou un voyage, ἐπέρασεν ἡ λέξις φυσικᾶ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ une fois. Καὶ εἰς μὲν τὸν Πλούταρχον, γράφοντα εἰς τὴν παρχμὴν τῆς γλώσσης, τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον· ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἱπποκράτην καὶ τὰ φοράν, ἀπαρχαλλάκτως σημαῖνον κάθε φοράν.

Εἶναι λεξικογράφοι τινὲς εἰς τοὺς ὁποίους εὐρίσκει τις ὡς ἔ-
λεγεν ὁ Ἀριστοφάνης

Βόρβορον παχύν,

Καὶ σκῶρ αἰεὶ νῶν· ἐν δὲ τούτῳ κειμένους,

ποῦ καὶ ποῦ κανένα μαργαρίτην. Ὅθεν, διὰ νὰ συναχθῶσιν
οὗτοι οἱ μαργαρίται, χρειάζεται καὶ χρόνος μακρὸς, καὶ ἄν-
θρωπος πολλῶν καυχάλων, ἄνθρωπος μὲ κρίσιν ἱκανὴν
νὰ διακρίνη τοὺς μαργαρίτας ἀπὸ τὴν κόπρον.

Ὡς ἀργαλέον πρᾶμ' ἐστίν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί

Φίλον γενέσθαι παραφρονούντων πλουτίων.

Πρόσεχε ὅμως, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ θεοῦ, εἰς ὅσα ἐμ-
πορεύεσαι· ὅτι αἱ περιστάσεις εἶναι τοιαῦται, ὅποῃ καὶ τοῦ
Κρίστου τὸν πλοῦτον, καὶ τοῦ Ἰησοῦ τὴν πτωχείαν νὰ προξενή-
σωσι. « Οἱ γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν
» καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς κ. τ. λ. » Ἄν καὶ ἄλλος
ἦτον ὁ σκοπὸς τοῦ Παύλου, ὅταν ἔλεγε τοῦτο, ἡ φιλοσοφία
ὅμως ὅπου εὐρίσκει τὰ τοιαῦτα, ἔχει δίκαιον νὰ τὰ οἰκιοποι-
ῇται ὡς ἰδικά της παραγγέλματα.

« Καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐμπεσεῖν ». Τὸν γνωρίζω κα-
λῶτατα ἀπὸ μακρὰν ἐπιστολικὴν κοινολογίαν. Προτιμᾷ τὴν
ταλαιπωρίαν εἰς τὴν ὁποίαν τηγανίζεται παρὰ τῶν Γραβῶν
τὴν μετάφρασιν. Ἡ ψυχὴ του δὲν ἔχει δύναμιν νὰ συνδυάσῃ
τὰς ιδέας της, τὸ σῶμά του τήκεται, καὶ φοβερίζεται ἀπὸ
πράλυσιν. Εἰς τοσαῦτα δεινὰ ἔχει συμβουλήν; γνωρίζεις
θεραπεῖαν;

Ἄ! φίλε· δὲν εἶχε παντάπασιν ἄδικον, ὅστις εἶπε τὸ « Ἀλί-
» θε βιώσας » ἂν καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ἐὰν ὅλοι ἠκολούθουν
τὸ παράγγελμα τοῦτο, ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἤθελε μείνειν πάν-
τοτε εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς νηπιότητα. Τίς ἔγραψε ποτὲ
δέκα μόνους στίχους ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ κανέν' ἐχ-
θρόν; Συγχωρημένον εἶναι τὸ ἀντιλέγειν εἰς τὰ ἀληθῆς ἢ κα-
τὰ τὸ φαινόμενον κακῶ; λεγόμενα· ἀλλὰ τὸ νὰ πολεμῇ τις τὰ

ἠθικὰ τοῦ λέγοντος φρονήματα εἶναι τοιαύτης μοχθηρίας, ὁποῖαν μόνοι οἱ Π. εἶναι καλοὶ νὰ δείξωσι.

Χαίρω ὅτι μὴδὲ σὺ δὲν ἐγκρίνεις τὴν ψωμοζήτησιν τῶν ψήφων καὶ ἐπειδὴ χωρὶς αὐτὴν εἴσοδος δὲν εἶναι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, φανερόν ὅτι vous n'aurez jamais le plaisir d'apprendre que j'y sois entré, παρεκτὸς ἂν καταργηθῇ τὸ ἐντροπιασμένον ἔθος τοῦτο. Μένε λοιπὸν ἡσυχος, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, ὅτι ἐγὼ ὁ Μπουταλᾶς, ὅστις δι' ἀτολμίαν δὲν ζητῶ τὸ ἐτήσιόν μου μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ἔτους, θέλω ὑπάγει εἰς ἐπίσκεψιν ἀνθρώπων (τῶν περισσοτέρων ἀγνώστων εἰς ἐμὲ) poux leur faire ma reverence, et pour leur demander leurs voix. Ἀκούω ὅτι τινὲς ἀπὸ τοὺς ψηφηφόρους τούτους παραξενεύονται, καὶ τρόπον τινὰ τραχύνονται κατὰ τῆς ἀδιαφορίας μου ταύτης. Καὶ καταλαμβάνεις καλὰ, ὅτι φυσικὰ δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀρέσκη τὸ νὰ μὴ θέλω νὰ ἐμβῶ κ' ἐγὼ διὰ τῆς αὐτῆς πύλης, διὰ τῆς ὁποίας εἰσέβησαν καὶ αὐτοί. Μὴ λυπῆσαι ὁμῶς περὶ τούτου· ἂν δὲν ἔχω τὰς θρίδακας, μοῦ μένει ὁ ὀβολός. Τὸ ὁποῖον διὰ νὰ καταλάβῃς, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀναγνώσῃς τὸ κέ. θαυμαστὸν κεφάλαιον τοῦ Ἐγχειριδίου τοῦ Ἐπικτήτου.

Ἀπήχημα, Contre coup, λέξις ἰατρικὴ διὰ τὰς πληγὰς κυρίως τῆς κεφαλῆς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἐνεργεῦσιν ὅχι εἰς αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου ἔγινεν ἡ προσβολὴ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπάντικρυ.

Ἥμην ἄρρωστος. Τώρα ἀναλαμβάνω πάλιν· ἀλλὰ σὲ βεβαιώνω, ὅτι ἄλλη τοιαύτη μία, ὁποῖαν ἐδοκίμασα ζάλην, εἶναι ἱκανὴ νὰ με ἐμβάλῃ εἰς τοῦ Χάρωνος τὸ πλοιάριον. Καὶ ἴσως ἐσύμπερεν ἤδη νὰ κάμω τὸ ἀνεπίστρεπτον τοῦτο ταξείδιον, διότι, ἐὰν τὸ ἔαρ δὲν μὲ ἀναρρώσῃ ὀλίγον, φοβοῦμαι ὅτι δὲν εἶμαι πλέον καλὸς εἰς τίποτε.

« Τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανεῖω »; λέγει ἡ παλαιὰ παροι-

μία. Ἡ δὲ τῶν νέων ἡμῶν Ἑλλήνων, « Ἡ παπᾶς, ἡ ζευγᾶς ».
Τὸ λεξικὸν τοῦ Ζωναρᾶ εἶναι

Βόρβορος παχὺς, } » Ἀκλάσων ἔσχεν γλῶσσαν, αἰ-
Καὶ σκῶρ αἰετῶν ἐν δὲ τούτῳ κειμένους, } » σχίστην νόσον ». Εὐρ.

Ἀραιοτάτους ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὀλίγους μαργαρίτας

Χαίρω καὶ διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Κ. Καλὸν κατευ-
όδιον! Μὴ ξενισθῆς τὸν πλεονασμὸν (Καλὸν καὶ εὖ) ὡς
βάρβαρον, ἐνθυμούμενος ὅτι εἶναι τῶν Ἀθηναίων· Ἀρσοφ. Βα-
τραχ. στιχ. 1528.

Πρῶτα μὲν ΕΥΘΔΙΑΝ ΑΓΑΘΗΝ ἀπιδόντι ποιητῇ,

Κ' ἐς φάος ὀρνυμένῳ δότε, δαίμονες εἰ κατὰ γαῖαν.

Πρῶτα μὲν, ὡ θεοὶ τοῦ ἄδου, δότε καλὸν κατευόδιον εἰς τὸν
ἀπὸ τὸν ἄδην εἰς τὴν ζωὴν ἐπιστρέφοντα ποιητὴν.

Ἐξ ὀλόκληρα ἔτη διέτριψεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, εἰς τὴν
ὁποίαν ἀπέκτισε μόνον πλοῦτον, καὶ ὄχι ἄλλο τίποτε. C' est un
pauvre homme, quoiqu' il ne soit pas (il s'en faut
beaucoup) un homme pauvre.

Ὁ φίλος ἔκτοτε τοιοῦτον τὸν ἔκρινε, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν
κατεφρόνει. Μεταξὺ τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν τὸν ἔδιδε τρό-
πον τινὰ νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὸ εἰς Π. ταξειδίον του συνήρ-
γησε πολὺ καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν πα-
λαιόν του φίλον· ὡς νὰ εἶχε ψυχὴν παρὰ τὴν φιλίαν τοῦ χρυ-
σίου δεκτικὴν ἄλλης φιλίας ὁ ὀνιώδης Μίδας.

Ἐξεύρεις τὴν παροιμίαν· « Πρὸς Κρῆτα κρητίζειν » Συγχω-
ρημένον εἶναι τὸ Κρητίζειν, ὅταν γίνεται, ὄχι διὰ νὰ βλά-
ψωμεν ἄλλον, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βλαφθῶμεν ἀπ' ἄλλον.

« Αἰθίωπα σμήχεις » ἄλλη παροιμία. Ἐχε ὑπομονὴν, τοῦ-
λάχιστον πρὸς ὀλίγον καιρὸν, μήπως ἔλθῃ εἰς αἴσθησιν.

« Ἡ μὴ διδάσκειν, ἡ διδάσκειν τῷ τρόπῳ ». Ἀλλ' αὐτὸς ἔ-
χει τὰς τραγικὰς κατάρας εἰς τὴν κεφαλὴν του, ἥγουν εἶναι ἄ-
παις, ἀνέστιος κ. τ. λ. καὶ αἱ ἀναβολαὶ εἰς αὐτὸν μόνον φέ-
ρουσι ζημίαν.

« Τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν τοῖς σοφοῖς ἐστὶν ἀπαρέσκειν. »

Ὅταν τὰ τυραννόπωλα κρίνονται νόμιμοι ἄρχοντες, τί ἐμποδίζει νὰ δικαιώσωμεν καὶ τὰ ληστώπωλα, καὶ ἀπλῶς ὅλους τοὺς κατὰ διαδοχὴν καὶ πατρικὴν κληρονομίαν μαστιγίας.

Εἰς τὸ περὶ ζώων Ἱστορ. τοῦ Ἀριστοτέλους εὐρίσκεται καὶ ὈΝΟΣ ἰχθύς, τὸν ὁποῖον εἰς ἐκ τῶν νεωτέρων τῆς Φυσ. Ἱστορ. συγγραφέων νομίζει ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς, τὸν ὁποῖον οἱ σημερινοὶ Κρήτες ὀνομάζουσιν ἀκόμη Γαδαρόφαρο, ἢ Γαῖδαρόφαρο. Ἡ γνώμη αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν καταρχὰς ἔδωκα ὀλίγην προσοχὴν, μ' ἐφάνη πολλὰ πιθανή, ἀφοῦ εὗρηκα εἰς τὸν Ἀθήναιον Βιβλ. Ζ, σελ. 315, περὶ τοῦ θαλασσίου τούτου ὄνου τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα λόγια, α *ΟΝΟΣ, ὃν καλέουσί τινες Γάδον ν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα περὶ τῆς ταυτότητος ἢ ἐτερότητος τοῦ Ἀριστοτελικοῦ *ΟΝΟΥ, καὶ τοῦ Κρητικοῦ Γαδαροφάρου, τοῦτο εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ θαλάσσιον τοῦτο ζῶον ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς παλαιούς (δηλαδή εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος) καὶ *ΟΝΟΣ καὶ Γάδος. Τί τὸ ἐκ τούτου κριτικὸν πιθανὸν συμπέρασμα; ὅτι καὶ ὁ χειρσαῖος ὄνος ὠνομάζετο εἰς καὶν μέρος τῆς Ἑλλάδος Γάδος, ὅθεν ἐγεννήθη ὁ ἡμέτερος Γάδαρος. Διὰ νὰ μὴ σὲ βάλλω ὅμως εἰς κίνδυνον ν' ἀπατιθῇς ἀπὸ τὴν εὐλογον ταύτην συνώνυμον ὁμωνυμίαν, δίκαιον εἶναι νὰ σὲ φανερώσω, καὶ τί ἐφρόνουν περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ Γαδάρου πρὶν πέσω εἰς τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀθηναίου. Ὁ Γάδαρος ἐλληνιστὶ ὠνομάζεται ἀκόμη καὶ Κάνθων καὶ Κανθήλιος, ὅθεν καὶ τὰ Κανθήλια (πληθυντικῶς), τοῦ Γαδάρου τὸ σαγμάριον. Ἀλλὰ τοῦ Κάνθων τούτου παράγωγον ἐγεννήθη ὁ Κάνθαρος, ἀπὸ τὴν πρόληψιν εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν οἱ παλαιοὶ, ὅτι ὁ Κάνθαρος (εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν Ἀσκάνθαρος) ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν κόπρον τοῦ Γαδάρου (Κάνθωνος). Ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁ Κάνθων καὶ ὁ Κάνθαρος φανερόν εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην, ὅστις (Βίρην. 82) ὠνομάζει Κάνθωνα (Γάδαρον), τὸν Κάνθαρον (Ἀσκάνθαρον). Τί παράδοξον λιπὸν ἀνίσως καὶ ὁ ἡμέτερος Γάδαρος ἦναι παραφθο-

ρὰ τοῦ Κάνθαρος; Ἐὰν ἦναι δύσκολος ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραγωγῶν, τοῦτο καὶ μὲ φαίνεται βέβαιον, ὅτι ὁ Γαείδαρος εἶναι φαντασίας τῶν γραμματικῶν παίγνιον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Γαδάρου. *C'est faire trop d'honneur à cet animal que de s'en occuper davantage.*

Εὐρίσκονται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ῥήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια τείνει εἰς τὸ νὰ κάμῃ ἄλλον νὰ ἐνεργήσῃ. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Πλουτίζω (πλούσιον ποιῶ), Φοβέω καὶ Φοβίζω (τὸν κάμνω νὰ φοβῇται) καὶ ἄλλα. Μόλον τοῦτο ὅταν τῆς ἐνεργείας τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἔχῃ φυσικὴν ὑπαρξιν καὶ αἰσθητὴν (ὅποιος εἶναι ὁ πλοῦτος), ἀλλὰ μόνον ἀφηρημένην καὶ νοητὴν (ὅποιος εἶναι ὁ φόβος), τὴ συνηθέστερον εἶναι ἡ περίφρασις. Ποιῶ ἢ Παρασκευάζω φοβεῖσθαι, καὶ κομψότερον, Ἐμποιεῖν τινι φόβον, δέος, αἰσχύνῃν κτλ., ἡγουν τὸν κάμνω νὰ φοβῇται, νὰ ἐντρέπεται κτλ.

Ἰδού κατάλογον τινῶν ῥημάτων τύπου ἐνεργητικοῦ ἢ οὐδετέρου εἰς τὸν ἐνεστῶτα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα παθητικοῦ ἢ μέσου. Τοῦ τύπου μόνον λέγω· ὅτι καὶ τούτων οἱ μέλλοντες μῆτε πάθος, μῆτε μεσότητα κυρίως δηλοῦσιν, ἀλλ' ἐννοοῦν ὅ, τι καὶ ὁ ἐνεστῶς, ἡγουν ἐνέργειαν. Ἡ ἂν ἐννοοῦν καμμίαν φορὰν μεσότητα παραβαλλόμενοι μὲ ἄλλας γλώσσας τὴν ἐννοοῦν εἰς μόνον τὸν μέλλοντα. Π. χ. Σιγῶ ἢ Σιωπῶ· εἰς τὸν μέλλοντα ποτὲ δὲν θέλεις εὑρεῖν Σιγήσω ἢ Σιωπήσω, ἀλλὰ πάντοτε (εἰς τοὺς καλοὺς συγγραφεῖς δηλαδὴ) Σιγήσομαι καὶ Σιωπήσομαι· οἱ Γάλλοι ὁμῶς ἔχουν τὴν μεσότητα καὶ εἰς τοὺς δύο χρόνους· *Je me tais, je me terai.* Καὶ διὰ μὲν τὰ οὐδέτερα ἴσως εὐκολον εἶναι νὰ δώσῃ τις λόγον. Τὸ Σιγῶ πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν (τὴν πρὸ Ὁμήρου καθ' ὑπόθεσιν) ἦτον ἀληθῶς ἐνεργητικὸν, σημαῖνον τὸ Γαλλικὸν *Je fais faire un autre*. Ἡ πιθανότης εἶναι ἀπὸ τὸ σωζόμενον Σιγάζω, τὸ ὁποῖον σημαίνει κάμνω ἄλλον νὰ σιγάσῃ. Τότε ἐξ ἀνάγκης, θέλοντες νὰ παραστήσωσι αὐτοπάθειαν ἢ

ἐνέργειαν ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸν ἐνεργοῦντα, ἔλεγον Σιγῶμαι je me tais, καὶ καταλλήλως εἰς τὸν μέλλοντα Σιγήσομαι je me terai. Ἐπειτα, καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἀπηρχαιώθη τὸ Σιγῶμαι εἰς τὸν ἐνεστῶτα, ἦγουν ἔδωκε χώραν εἰς τὸ οὐδέτερον Σιγῶ· ἀλλ' ἔμεινεν ὁ μέλλων, καὶ ἐπροξένησε τὴν τοιαύτην ἀνωμλίαν. Καὶ ποία γλῶσσα εἶναι χωρὶς ἀνωμλίας;

Τοῦ δὲ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος ἡ μετὰβασις εἰς μέλλοντα μέσον εἶναι πλέον δυσκατανόητος. Π. χ. Λαμβάνω—Λήψομαι διὰ τί ὄχι Λήψω; Δὲν ἔχω καιρὸν, μηδὲ δίκαιον ἔχεις σὺ νὰ ζητῇς παρ' ἐμοῦ, ὅτι δὲν ἐστάθησαν ἀκόμη καλοὶ οἱ Λεξικογράφοι καὶ Γραμματικογράφοι νὰ κανονίσωσι. Παράβαλε τὸν κατάλογον μὲ ὅλα τὰ συγγενῇ ἄρθρα τοῦ Σνεϊδερείου Λεξικοῦ (τὸ ὁποῖον βέβαια εἶναι τὸ καλῆτερον ἀπ' ὅλα) καὶ Θέλεις ἰδεῖν πόσον ἀκόμη εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν.

Περὶ τῶν ὑποτακτικῶν μορίων δὲν φυλάττω πανταχοῦ τὸν κανόνα, τὸ μὲν ἐξ ἀπροσεξίας, τὸ δὲ ὅτι καὶ παρετήρησα ὅτι εἶναι περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δύσκολον νὰ φυλαχθῇ, sans blesser l'oreille. Καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι γνώμη πολλῶν ὅτι τὸ Ὅταν συντάσσεται καὶ μετ' ὀριστικοῦ.

Ὁ λίθος ὀνομάζεται ἑλληνιστὶ Ὀπάλλιος. Ὁ δὲ Πλίνιος προσθέτει, ὅτι ὠνομάζετο παρὰ τινων καὶ Παιδέρως· τὸ ὁποῖον βέβαια τὸ εὔρηκεν εἰς συγγραφά τινὰ Ἑλληνα. Τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν αἰνίττονται καὶ οἱ στίχοι οὗτοι τοῦ Ὀρφῆως (Περὶ λίθ.):

« Φημί δέ τοι τέρειν καὶ Ὀπάλλιον οὐρχνίωνας,

» Ἀγλαὸν ἱμερτεῦ τέρενα χροά παιδὶς ἔχοντα ».

Ὅπου βλέπεις τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Παιδέρως (beau comme un petit amour).

Ἄς μεταβῶμεν τώρα, καθὼς λέγει ἡ παροιμία, « ἀπ' ὄνων » ἐφ' ἵππου; ».

Εἰς τὰς περὶ Μουσικῆς καινοτομίας, ἂν καὶ νὰ τὰς κρίνω

ὅθεν εἶμαι καλὸς, τοῦτο μόνον εὐρίσκω κακὸν, ὅτι ἀρχιτάν εἰ κεῖθεν, ὅπου ἔπρεπε νὰ τελειώτῃσι. Ὁμοιάζουσι τὸν φθισικόν, ὅστις, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐσυμβουλευέτο τὸν ἱατρὸν τοῦ διὰ παρωνυχίδα τοῦ δακτύλου, κ' ἔλαβεν ἀπόκρισιν τὸ « Οὐκ » ἔς· σοι περὶ παρωνυχίας ·. *Mon cher ami, il ne s'agit point d'un mal d'aventure.* Δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς περὶ τερερισμάτων· ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ αὕτη ἤθελ' ἐξ ἀνάγκης φέρειν καὶ τὴν μουσικὴν τῆς φωνῆς.

Μόνος σὺ μὲ κάμνεις μακρομωρολόγον, καὶ φοβοῦμαι ὅτι μὲ μαγεύεις. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν εἶναι τὸ τελευταῖον βῆμα τοῦ πολιτισμοῦ, οὐδὲ γεννᾶται κατὰ δυστυχίαν εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη ἀδιαφόρως. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἡμεῖς οἱ ἀρχαριοὶ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ μεταβῶμεν πάραυτα ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Χρονογράφου καὶ τῆς Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας, ἢ καὶ τὸ χειρότερον τῶν δύο, τὸ ὕψος τῶν Ἀττικῶν σχολαστικῶν μας, εἰς τὸν ὀρθὸν χαρχκτῆρα τῆς ἐκφράσεως τῶν ἐννοιῶν!

Εὖγε καὶ ὑπέρευγε! ὅσα μὲ ἀναγγέλλεις διὰ τὸν Ε. Τοῦτο μόνον δὲν εἶναι ἄξιον τοῦ Εὖγε, ὅτι μοῦ τὰ ἐκράτεις ἕως τώρα κρυφά. Εὖγε! ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔχεις ἀπόφασιν νὰ τὸν στείλῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅσα ἐξεύρει εἶναι πολλὰ διὰ τὴν ἡλικίαν του. Πρόσεχε ὅμως, φίλε, νὰ μὴ γίνωνται ὑπὲρ πολλὰ· ὅτι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνάλογόν τι μὲ τὸ συμβαῖνον εἰς τὸν στόμαχον. Ὄταν τούτου τὴν δύναμιν ὑπερβαίνωσι τὰ βρώματᾶ, δὲν τρέφουσι πλέον, ἀλλὰ γεννῶσι κακοχυμίας. Καὶ αἱ κακοχυμιαί τοῦ νοῦ, ὅταν μάλιστα ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν, γίνονται πλέον δυσθεράπευτοι παρὰ τὰς κακοχυμίας τοῦ σώματος. Βάλλε λοιπὸν μεταξὺ τῆς σπουδῆς τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου νέου, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Πλάτων παραγγέλλει ἀβλαβεῖς ἡδονάς, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν πέψιν τῶν μαθημένων εὐκολύνουν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐνισχύουσιν εἰς τὰ μέλλοντα μαθήματα. Στείλῃς τὸν λοιπὸν ἀγαθὴ τύχη! εἰς τὴν Ἑλλάδα· Ἄμποτε καὶ αἱ θυγατέρες σου νὰ ἔβλεπαν καὶ

πρὸς ὀλίγον τὴν πατρίαν γῆν! Διότι, φίλε, ἂν αἱ περιστάσεις μᾶς ἀναγκάσωσι καμμίαν φοράν νὰ φωλεύσωμεν μεταξὺ τούτων, εἶναι νομίζω χρέος νὰ μὴν ἀποξενώνωμεν παντάπασι τοὺς νεοσσούς ἀπὸ τὴν πατρικὴν μας φωλεάν.

Εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτις στοιχεῖα τῆς ἀναγεννήσεως ἢ ἀναφωτισεώς μας· ἀπ' ὅ,τι κάμνομεν, καλῆτερα νὰ κάμωμεν χρειάζεταιτι θαῦμα· ἀλλ' οἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι χρόνοι τῶν θαυμάτων, ὅτε μὲ μόνην τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν διεδίδοντο χαρίσματα γλωσσῶν, προφητείας καὶ πάσης σοφίας, ἐπέρασαν, οὐδὲ θέλουν ἐπιστρέφειν πλέον. Τώρα χρειάζονται ἰδρῶτες ἀκάματοι συνωδευμένοι μὲ τὸ Γνωθὶ σαυτόν.

Παρακαλῶ τὸν φίλον Π. νὰ μὴ κρίνῃ περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς δὲν τὸν ἐσυγχώρησε τὸ ἐπάγγελμά του. Βεβαίως ἐκείνον, ὅτι μ' ὅλον ὅτι ἐδαπάνησα μέρος τι τῆς ζωῆς μου εἰς τῶν τοιούτων τὴν ἔρευναν, ὁμολογῶ (χωρὶς ὑποκρίσιν μετριοφροσύνης) ὅτι ὅσα εἶπα, λέγω, καὶ θέλω εἰπεῖν εἰς τὸ ἐξῆς, εἶναι καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἀβέβαια. Ἐνδέχεται νὰ ἦναι καλὰ, ἐνδέχεται νὰ ἦναι καὶ ἐσφαλμένα. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ δυσυχίαν ἦναι ἐσφαλμένα (καὶ τὸ σφάλμα θέλει εἶσθαι τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεως, μεγάλου Κριτικοῦ, ὅχι ἰδικόν μου), φρονιμωτέραν ἄλλην συμβουλὴν εἰς τὸ ἔθνος νὰ δώσῃ τις δὲν ἔχει παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ χυδαῖσμοῦ, ἡγοῦν, « νὰ γράφῃ » καθὼς μιλεῖ, καὶ νὰ μὴ γυρεύῃ νὰ σιᾷσῃ τὴν γλῶσσαν » ὅπου ἔλαβε ἀπὸ τοὺς γονιούς του· ἐπεὶ δὲ αὕτη εἶναι καὶ γλῶσσα τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους, γλῶσσα τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ ἀπόστολοι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὁσάκις διδάσκουσι τοὺς ἀπαιδεύτους νησιώτας Γραικοὺς· καὶ βλέπεις πόσους ἔσυραν εἰς τὸν Παπισμὸν μεταχειριζόμενοι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους· ἂν ἐμεταχειρίζοντο τὴν γλῶσσαν τὴν λέγουσαν αὐθὺς ἀντὶ τοῦ πάλιν, καὶ ἐπιτρέπω ἀντὶ τοῦ συγχωρῶ, καὶ ἀπλῶς τὰ μακαρόνια, δὲν λέγω τοῦ Π. (ποῖαν ἰσχὺν ἔχει εἰς τὰ τοιαῦτα ἡ μαρτυρία τοιοῦτου παχύ-

θέρμου ἀνδρός ;) ἀλλὰ τοῦ ὄντος σοφοῦ καὶ δοξάσαντος ὅπως·
δήποτε τοὺς ὁμογενεῖς Ε., κανεῖς δὲν ἤθελε τοὺς ἀκούσειν.

Ἡ πρώτη πείρα εἶναι πάντοτε δύσκολος. Τὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν ἐδοκίμασα κ' ἐγὼ κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας δοκιμὰς ἐφθασα ὅχι εἰς τὸ νὰ γράφω ὀρθῶς, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πληροφορηθῶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅτι « καθεὶς πρέπει νὰ » γράφῃ ἐξ ἀνάγκης τὴν γλῶσσαν τοῦ αἰῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν « ἐγεννήθη, καθὼς καὶ τὴν λαλεῖ ἐξ ἀνάγκης ». Ἐνταῦθα ὁμως εἶναι κάποια ἐξαίρεσις· ἂν ἔχῃ τύχην νὰ γεννηθῇ εἰς καιρὸν ὅταν ἡ γλῶσσά του εἶναι κανονισμένη, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκόλουν· ἂς ἀκολουθῇ τὴν γραμματικὴν τοῦ ἔθνους του· ἂν ἐκ δυστυχίας (comme nous autres pauvres diables) ἰδῇ τὸ φῶς εἰς καιρὸν, ὅταν ἡ γλῶσσά του εἶναι τρόπον τινὰ συνηλικιωτὴς του, τότε ἔχει τὴν ἄδειαν, ὅταν ἔχῃ παιδείαν αὐτὸς, νὰ παιδεύσῃ, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, καὶ νὰ ἀναθρέψῃ τὴν γλῶσσάν του· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲ μεγάλην προσοχὴν, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἐξαίρετον αὐτοῦ κτῆμα, ἀλλ' ἀνήκει εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Ἰδες, φίλε, πόσην ἀμηχανίαν ἔχεις εἰς τὸ νὰ ἀποκριθῇς εἰς τὸν Prevost περὶ φιλοσοφικῶν βιβλίων. Ἐχομεν μεταφράσεις· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ τὰς ἀναγνώσῃ; ἄλλαι εἶναι γραμμέναι τυραννικῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς, διότι ἐξελληνίζουσι τὴν γλῶσσαν τόσον ἄμετρα, ὥσάν νὰ μὴν ᾔτον τὸ ἔθνος συνηθισμένον παρὰ ἀπὸ λογίους· ἄλλαι ἐγράφησαν δημαγωγικῶς· ἤγουν ἐξεχυδάϊσαν τόσον τὴν γλῶσσαν, ὥσάν νὰ μὴν ᾔσαν εἰς τὸ ἔθνος ἄλλοι παρὰ ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι. Ἐχω τὴν τυραννικὴν μετάφρασιν τοῦ Λωκίου· σὲ βεβαιόσω, φίλε μου, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνώσῃ τις μίαν σελίδα, χωρὶς νὰ φωνάξῃ μὲ τὸν Κωμικόν

Αἰβοῦ· τευτὶ καὶ δὴ

Χωρεῖ τὸ κακόν· δότει μοι λεκάνην.

Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Θέλεις βέβαια σημειώσῃν ἐν παρόδῳ, ὅτι τῆς

κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ θαυμαστικὸν Ἡβοῖ! εἶναι ἀπὸ τῆς Αἰβοῖ τῶν παλαιῶν. Συμβούλευε τὸν Α. νὰ φεύγῃ τὰς ὑπερβολὰς, νὰ μὴ γίνεταί δηλαδὴ μήτε τύραννος, μήτε δημαγωγὸς τῆς γλώσσης.

Χαίρω ὅτι εὐρέθη ἄνθρωπος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν Θουκυδίδην, ὁ ὁποῖος χρειάζεται ὤμους Ἀτλαντικούς, ὅχι μόνον διὰ τὴν δύσκολον καὶ συνεστραμμένην αὐτοῦ φράσιν, ἀλλ' ὅτι ὁ μεταφράζων (εἰάν θέλῃ καὶ δύναται νὰ πληρώσῃ τὰ ἀληθῆ καθήκοντα τοῦ μεταφραστοῦ), πρέπει νὰ ἐρμηνεύῃ ὅχι μόνον τὰς ἐννοίας τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ εἰκονίζῃ τρόπον τινὰ καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου· καὶ ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἀκόμη ἄτονος, καὶ πολλὰ περισσότερον ἐκκελυμένη παρὰ νὰ παραστήσῃ τὸν αἰμίμητον τόνον τοῦ Θουκυδίδου. Μ' ὅλον τοῦτο μὴ τὸν ψυχραίνῃς τὸν ἄνδρα· ὅποι-αδήποτε ἤθελεν εἶσθαι ἡ μετάφρασίς του, ὠφέλιμος θέλει εἶσθαι καὶ εἰς τὸ γένος καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ γένους. Περὶ τοῦ Ἡροδότου μήτ' αὐτὸν, μήτ' ἄλλον τινὰ μὴ κοινώσης τίποτε, ὅχι δι' ἀπιστίην μου, ἀλλὰ διὰ τὸ « Ὁ μέλλεις ποιεῖν μὴ » πρόλεγε· ἀποτυχὼν γὰρ γελασθήσῃ ».

Ὡς τόσον πρόβαινε εἰς τὴν μετάφρασίν σου· διότι καὶ τέλος πάντων τίνα χρειάν ἔχεις ἀπὸ τὴν κρίσιν μου; Τοῦτο μόνον σὲ λέγω ἐν τοσοῦτῳ, ἀφ' οὗ τελειώνης, φέρ' εἶπεῖν, μίαν σελίδα, ἀναγίνωσκε τὴν μόνος σου δις καὶ τρίς εἰς διαφόρους τόνους· ἀπὸ τὸν κατώτερον εἰς τὸν τρανώτερον, καὶ ἅς προσέχουν ἐνταυτῷ τὰ αὐτία εἰς τὸ στόμα. Ἀπίστευτον εἶναι, φίλε μου, πόσον ὠφελεῖ τοῦτο. Σὲ χρειάζεται ἀκόμη ἄλλη μία γυμνασία· ἀναγίνωσκε καθ' ἑξίν ἅπαξ τοῦ ἔτους ἀπὸ τοῦς Ἑλληνικοῦς συγγραφεῖς, ἀπὸ μὲν τοῦς πεζοῦς τὸν Πλάτωνα, ἀπὸ δὲ τοῦς ποιητὰς τὸν Εὐριπίδην. Δὲν μνημονεύω τὸν Ὀμηρον (τὸν παλαιὸν λέγω, τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος)· cela va sans dire. Δὲν γνωρίζω μετ' αὐτὸν συμπλοκάς λόγων πλέον ἐναρμονίους, παρὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Εὐριπίδου.

Ὡ πόσον ἤθελαν εἶσθαι οἱ δύο μάγοι οὗτοι ἀρμονικώτεροι, εἰ ἂν ἔξευραν τὸν συλλαβισμόν τοῦ Φικιάνω !

. Ἀλλὰ, φίλε μου, εἶναι ἀδύνατον ἀκόμη τοῦτο· καὶ μὴν εἶπης ὅτι κρίνω κατὰ πρόληψιν πρὶν ν' ἀκούσω. Κρίνω καθ' ὃ βλέπω εἰς τὸ φωτισμένον ἔθνος τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σχεδὸν ἀκόμη ἐντελεσάτην τῆς γλώσσης του γραμματικὴν. Καὶ πῶς θέλεις ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν τώρα καλὴν γραμματικὴν; Ἡ Γραμματικὴ εἶναι μέρος τῆς Λογικῆς, ἢ νὰ εἶπω ὀρθώτερον εἶναι αὕτῃ ἡ Λογικὴ, καταγινομένη εἰς τοὺς ὅρους καὶ τὰ σημεῖα τῶν ἐννοιῶν. Ἀλλὰ Λογικὴ εὐρίσκεται πού ποτε ἀκόμη ὀρθή;

Προθυμήθητι τώρα ἐπιμόνως νὰ τὸν διδάξης τὴν Γαλλικὴν, καὶ θέλεις ἐμπνεύσειν εἰς αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ τὴν ὀρεξιν τῆς ἡμετέρας, ἂν ἐπιχειρήσης τὸ πρᾶγμα μὲ ἡσυχίαν καὶ εὐνοίαν, καὶ τρόπον τινὰ στρατηγηματικῶς, καὶ κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, « Ἐπίσθητι εὐκαίρως, ἀκαίρως ». Τοῦτο, ὅταν ἤμην εἰς Ὀλλανδίαν, εἰς ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μινίςτρων, ὅσις μ' ἐδίδαξε τὴν Λογικὴν καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, μ' ἐσυμβούλευε συνεχῶς, καὶ δὲν θέλω τὸ λησμονήσῃν ποτὲ, μήτ' αὐτὸ, μήτε τὴν ὀργισμένην ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζεν ἡ δυσυχὴς μου ἀκοή, ὅσάκις τὸν ἤκουον νὰ μὲ λέγῃ « Ἐπισέβητι εὐκαῖρως, ἀκαῖρως ». N'est ce pas délicieux?

Δὸς τον εἰς τὸ Γαλλικὸν ν' ἀναγνώσῃ τὸν Gilblas θαυμαστὴν μυθιστορίαν, καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ πλοκὴν, καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου, ὅστις κρίνεται ὁ ἄριστος χαρακτῆρ τῆς ὁμιλίας (style de conversation)· καλὸν ἦτον καὶ τὸ mille et une nuits. Καὶ ἂν τοῦτο ᾖναι μεταγλωτισμένον εἰς τὴν ἡμετέραν (καθὼς τὸ νομίζω), ἐμπορεῖς ἔπειτα νὰ τὸ μεταχειρισθῇς ὡς δέλεαρ διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Γραικικῆς.

Ἄλλο δέλεαρ· λέγε τον συχνὰ τὰ ἀρχόμενα καλὰ καὶ ἔνδοξα τοῦ γένους. καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὰ παλαιά. Διὰ τὰ παλαιά εἶναι καλὸς ὁ Ἀνάχαρσις, Les ouvrages de Plurtaque par Abbé Ricard.

Εἶναι πρᾶγμα παρατηρήσεως ἄξιον, ὡς σημεῖον καὶ τοῦτο τῆς ἐνεργουμένης ἀναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν γίνονται, ἢ τοῦλάχιστον ὑποκρίνονται φίλοι. Ἐξεύρεις, ὅτι οἱ Ἀ. δὲν μᾶς ἀγαποῦν· δὲν σὲ λανθάνει ὅτι καὶ τὸ ἀπαίδευτον, ἡγουν τὸ περισσότερον μέρος τῶν ἡμετέρων τοὺς ὀνομάζουσι *par charité Chrétienne* Κοπρολόγους· Εἶναι ἐδῶ τις ἐξ αὐτῶν, ὅστις εἶπεν τὸν πρέσβυν Α. Ε. (*encore par charité Chrétienne*) ὅτι ἡ βασιλεία των ἄλλως νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Γραικῶν δὲν δύναται, ἐὰν δὲν τοὺς ἐξολοθρεύσῃ ἐν στόματι ῥομφαίας. Τώρα ὁ Αἱματολόπτης (ἡ λέξις εἶναι τῶν νῦν Πελοποννησίων) οὗτος περιέρχεται καυχώμενος ὅτι εἶναι Γραικός, καὶ διὰ νὰ τὸ πιστώσῃ κάλλιον, ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψίν μου τὴν παρελθοῦσαν κυριακὴν. Φλυαρεῖ λοιπὸν ὅστις ὀνομάζει φιλοζοφίαν τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία μόλις ἔμβασε τὸν πύδα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἤρχισε νὰ κάμνῃ τὸ γένος ζηλωτόν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαλείψω καὶ τὰ κατὰ τῶν καρκίνων, ὡς βλέπω, διὰ τοῦ Κωμικοῦ.

. . . . Τὸ γένος, ᾧ τις ὀργίσῃ
 Τὸ τῶν γερόντων, εἰσθ' ὁμοίον σφηκιᾶ·
 Ἐχουσι γὰρ καὶ κέντρον
 Ὀξύτατον, ᾧ κεντοῦσι, καὶ κεκραγότες
 Πηδῶσι, καὶ βάλλουσιν ὥσπερ φέψαλοι.

Μία μόνη ὥρα ἂν μ' ἐπερίσσευε καθ' ἡμέραν, ἤθελα μετὰ χαρᾶς τὴν δώσειν εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Θρηνῶ δσάκις τὸν βλέπω ἀτελῇ, τὸν ὁποῖον ἤρχισα μὲ τοσαύτην προθυμίαν, καὶ μετέφρασα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ. Ὁ Ἡρόδοτος μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ὁμοῦ καὶ μὲ ὀλίγας σημειώσεις, ἤθελεν εἶσθαι ἀληθὲς κειμήλιον διὰ τὸ γένος, ὅχι διὰ τὴν μετάφρασίν μου, ἀλλ' ὅτι εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Τί νὰ κάμω; - Καὶ πράττομεν καὶ ζῶμεν ὅχι ὡς θέλομεν; - ἀλλ' ὡς δυνάμεθα. *Malgré notre libre arbitre.*

Ἐχαστα, φίλε μου, καὶ τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἐλέγξω διὰ τὴν

μακράν σου σιωπὴν· ἐπειδὴ ἐγὼ πρῶτος σὲ ἔδωκα τὸ παράδειγμα, ἀγκαλὰ δὲν ἔπρεπε μήτε σὺ νὰ γίνεσαι μιμητὴς τῶν κακῶν. Ἐξω ἀπὸ τὰς ἀσχολίας τὰς ὁποίας ἐξεύρεις καλῶτατα (εἴθε καὶ ἡ σιωπὴ σου μὴν ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν παρ' ἀσχολίας!) ἤμην, φίλε, πρὸς τὰ τέλη τοῦ θέρους πολλὰ κακὰ, ὅχι δηλαδὴ ἀσθενὴς περισσότερον ἀφ' ὅ,τι εἶμι καθ' ἑξίν, ἀλλ' ἡσθινόμην εἰς διάστημα πολλῶν ἐβδομάδων μίαν ψυχικὴν ἀηδίαν, τὴν ὁποίαν νὰ σὲ περιγράψω δὲν εἶναι εὐκόλον· διότι, μὴ ὅλον ὅτι ἦσαν τινὲς αἰτίαι τῆς τοιαύτης ἀηδίας, δὲν ἦσαν ὅμως ἀνέλογοι μὲ τὴν δυσθυμίαν τῆς ψυχῆς μου. Ὀλίγαι ἡμέραι εἶναι ἀφ' οὗ αἰσθάνομαι καλλιώτερον, καὶ πρῶτην λαμβάνω τὴν ἐπιστολήν σου εἰς χεῖρας, φοβούμενος μὴ μὲ καταλάβῃ πάλιν ἡ δυσθυμία. Ἀρχομαι λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα διὰ νὰ προφθῶ καὶ νὰ δώσω τὴν ἐπιστολήν σήμερον εἰς τὴν πόσιν.

Τὴν κατάρτατον δεισιδαιμονίαν, φίλε μου, εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας τὴν στοχάζομαι διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους ὡς χαλινόν, ὁ ὁποῖος δὲν ὠφελεῖ τίποτε τοὺς χαλινωμένους, ἀλλὰ δίδει μικράν ἀναψυχὴν εἰς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν ἀνιλεῶς σπαράττεσθαι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὰ ἀπαίδευτα θηρία ταῦτα, ἃν ἔτρεχαν ἀχαλίνωτα. Ἐκ δυστυχίας ὁ χαλινὸς τῶν νόμων δὲν εἶναι ἱκανός, φίλε μου, ὥς ἦσαι βέβαιος· καὶ τοιαύτη ἦτον ἡ περὶ τούτου γνώμη τῶν παλαιῶν φιλοσόφων. ἔχομεν ἐδῶ τινὰς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, τῶν ὁποίων τὰ ἄθλα εἶναι πολυδιήγητα ἀφ' οὗ ἡλευθέρωθησαν ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν· συμπεραίνω λοιπὸν τοῦτο· Ἡ δεισιδαιμονία εἶναι καὶ αὕτη ἓν εἶδος προλήψεως· ἀπὸ τοῦ ἄλλο μέρους καὶ τὸ νὰ στοχάζεται τις ὡς ἀδιάφορον τὸ νὰ πράττῃ ὅσα ῥητῶς οἱ νόμοι δὲν ἐμποδίζουν, ἢ καὶ αὐτὰ τὰ ἐμποδιζόμενα, ἃν ἔχῃ τὸν τρόπον ἢ νὰ τὰ κατασιγάσῃ ἢ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς νόμους, εἶναι καὶ τοῦτο πρόληψις. Ὅθεν δύο κακῶν προκειμένων, πρέπει, μὲ φαίνεται, νὰ μὴ μετακινή τις τὴν δεισιδαιμονίαν ἀπὸ τῶν ἀπαιδευτῶν τὰς κεφαλὰς, ὅταν

δὲν ἦναι πλέον εἰς ἡλικίαν δεκτικὴν φρονιμωτέρας παιδείας. Σὲ βεβαιόω, φίλε μου, ὅτι γνωρίζω ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἦλθαν τὴν ἀρχὴν, ἦσαν ἀνεκτότεροι, καὶ τὴν ὁμοῦ μὲ τὴν καταφρόνησιν τῆς θρησκείας κατεφρόνησαν καὶ τὴν ἐντροπὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλην λοιπὸν θεραπείαν δὲν εὗρισκω παρὰ νὰ ἀφίνη τις τὴν δεισιδαιμονίαν εἰς τοὺς ἡλικιωμένους, καὶ νὰ καταγίνεται ὅλως διόλου εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῶν νέων· αὐτοὺς μόνους εἶναι ἐλπίς νὰ κάμῃ τις καὶ ἀδεισιδαίμονας καὶ τιμίους ἀνθρώπους. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε πάλιν.

Ἐξεύρεις νὰ μὲ περιγράψῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου; Ἐνθυμοῦμαι τὸν ἵππον, ἐνθυμοῦμαι τὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου δράκοντα, τὸν ὅποιον φρονεῖ ὁ ἀναβάτης. Ἀλλὰ παρίσταται πλησίον τοῦ ἁγίου καὶ παρθένος, τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσε τάχα ἀπὸ τὸν δράκοντα; Καὶ εἶναι τοιαύτη ἱστορία εἰς τὸ συναξάριον τοῦ ἡρώος; Ἐὰν ἔχῃς τὴν Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, ἰδὲ τὴν κά. καὶ γγ'. στροφὴν τῆς δωδεκάτης ὠδῆς, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται νὰ παρωδῇ μέρος τὴν Χαρίκλειαν, τὴν γεννηθεῖσαν ἀπὸ Αἰθίοπας, καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνδρομέδας· καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς θαυμάσιον σύλληψιν, καὶ μέρος τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅλα ταῦτα in un miseuglio poetico, che se non è vero, è ben trovato.

Πλειότερα νὰ σὲ γράψω δὲν εὐκαιρῶ, τὸ μὲν, διότι προσμένω παρὰ σοῦ ἀπόκρισιν εἰς μίαν ἐκκτοντάδα ἐπιστολῶν μου· τὸ δὲ, ὅτι τὴν ὥραν τχύτην εἶναι ἡ κεφαλή μου Οὐρία καὶ τρόπον τινὰ ἡλίθιος. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις ἀπαντῶ ῥήσεις εἰς τὸν Στράβωνα.

Ὅτι δὲν εἶναι μόναι αἱ ἰδιαί μου ἀπορίαι εἰς τὸν Στράβωνα, αἱ ὁποῖαι μ' ἐμποδίζουν, ἀλλ' ἔχω καὶ τὰς ἀπορίας τοῦ Σ., ὅστις (ὁ θεὸς νὰ τὸν στερεωνῇ!) ἀπορεῖ πολλάκις καὶ εἰς ὅσα ὁλος ὁ κόσμος εὐπορεῖ.

Μ' ἐπλήγωσες, φίλε, μὲ τὸ μήνυμα τῆς ἀτυχίας τῆς σχολῆς τοῦ Ἄθου. Καθὼς βλέπω δὲν εἶναι χαῖρι ἀπὸ τοιούτους δια-

Εόλους, Μ' ἐπαρηγόρησεν ὀλίγον ἡ πρόνοια τὴν ὁποίαν ἔχετε διὰ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα παρὰ σοῦ πρῶτον μανθάνω ὅτι εἶναι δύο. Δὲν ἦτον τρόπος οἱ ζηλωταὶ νὰ ἐνώσωσι καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὰς χρηματικὰς τῶν βοηθείας, νὰ τὰ κάμωσιν ἐν καὶ ἰσχυρόν; Διηλαδὴ μὲ πολλοὺς διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὅμως ἕκαστος νὰ ἔχῃ ἐξαίρετον ἐπάγγελμα χωριστὸν τῶν ἄλλων.

Ὁ Σ. Π. ἔφυγε μὲ μεγάλην ἔπειξιν καὶ σπουδὴν, ὥσάν νὰ ἐκυνηγεῖτο ἀπὸ δώδεκα λεγεῶνας δαιμόνων.

Τί θέλω εἰπεῖν ἂν ἀκούσω ὅτι ἐνυμνεύθης; θέλω εἰπεῖν, φίλτατε ὅτι ἕκαμες ἔργον φρονιμώτατον. Ἐχω περὶ τούτου μίαν θαυμαστήν καὶ ὄντως Sentimentale ιδέαν τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, ἀλλὰ μῆτε Φιλόστρατον ἔχω, μῆτε καιρὸν νὰ τὸν ἐξετάσω. Μὴ λησμονήσης νὰ μὲ πέμψῃς ἀπὸ τὰ σακχαρωτὰ τοῦ γάμου· τὸ γλυκύτερον ὅμως εἰς ἐμὲ εἶναι νὰ μὴ λησμονήσης τὸν γάμον, ἀλλὰ νὰ τὸν τελειώσῃς, ἐπειδὴ τὸν ἔβαλες εἰς τὸν νοῦν σου. Εἶναι, φίλε, βίος δυστυχέστατος ὁ ἄγαμος βίος· καὶ ὁ φρόνιμος καὶ χρηστοθήης ἄνθρωπος ἔχει χρέος, καθὼς ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς του τὴν λαμπράδα τοῦ βίου, οὕτω νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς ἄλλους. Τοῦτο εἶναι τὸ βούλημα καὶ δόγμα τῆς φύσεως.

Ἄμποτε ὅσοι δίδουσι τοιοῦτους κανόνας νὰ γράφωσιν οὕτως· ἀλλέως ἤρχνισθη ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἂν καὶ βαρβαρωμένη, δυνατόν εἶναι νὰ καλλωπισθῇ, ἂν ἐπιτύχῃ νομοθέτας λελογισμένους. Τοιοῦτους ὀνομάζω, ὅσοι μετὰ τῆς φυσικῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἔχουσι καὶ ἱκανὴν εἶδῃσιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ πολλῶν ἄλλων γλωσσῶν (ἐν πρώτοις τῆς Λατινίδος), καὶ πρὸς τούταις ἕκαμαν καὶ μελέτην ἀρκετήν, καὶ περιεργάστησαν μὲ σκέψιν τὰς ἀνωμαλίας ὅλας τῆς γλώσσης καὶ τὰ γενέθλια τῶν τοιοῦτων ἀνωμαλιῶν. Πῶς θέλεις νὰ θεραπεύσῃ πάθος ὁ ἱατρὸς, ὅταν δὲν ἐξεύρῃ μῆτε τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους μῆτε τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον προσκαθεζέται καὶ ἐνδομυχεῖ τὸ πάθος;

Τὸ νόστιμον εἶναι ὅτι ἔγινες αἵτις νὰ ἀναγνώσω ὀλίγας σελίδας τῆς μεταφράσεως, καὶ παρὰ ταύτας τὸ προοίμιον ὄλον, εἰς τὸ ὅποιον ὁ μεταφραστὴς, θέλων νὰ ὑπερυψώσῃ τὴν γλῶσσαν του (καὶ εἰς τοῦτο εὐγέ του !) ὑπὲρ ἐκείνην τῶν Γαλλων, καυχᾶται ὅτι δὲν μετεχειρίσθη περισσοτέρας λέξεις ἢ φράσεις παρὰ τὸ κείμενον, καὶ πολλάκις ἔγινε καὶ βραχυλογώτερος παρὰ τὸν βραχυλογώτατον Τάκιτον. Ἦτον τὴν νύκτα τοῦτο, δὲν ἐξεύρω εἴτε ἀπὸ κατάχρησιν τοῦ καιροῦ καὶ κακοσχολίαν, εἴτε ἀπὸ ζήλοτυπίαν, ἠθέλησα νὰ δοκιμάσω, ἂν μεταφράζεται εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν ὁ Τάκιτος. μετέφρασα μίαν σχεδὸν σελίδα αὐτοσχεδίως καὶ χωρὶς σκέψιν· τοιαύτη βέβαια κατεσπευσμένη μετάφρασις καταλαμβάνεις ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἀθλίᾳ. Μ' ἐπληροφόρησεν ὅμως ἡ μικρὰ αὕτη δοκιμὴ, ὅτι δυνατόν εἶναι νὰ μεταφρασθῇ ὁ Τάκιτος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν λακωνικῶς, ἀλλὰ πολλὰ σαφεστέρως παρὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ . . . Τρελά καὶ ἀνόητα πράγματα. . . . ἄκουσον λοιπὸν ἄλλο τρελώτερον· στοίχημα βάλλω, ὅχι μόνον ὅτι δύναται νὰ φυλάξῃ τὸν λακωνισμόν τοῦ Τακίτου, ἀλλ' ὅτι ἐμπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ καὶ τὴν ἀτιμίαν τῆς καταχρήσεως τοῦ ἄσυνδέτου. Διότι, φίλε, μὴν ἀκούῃς τοὺς πανηγυριστὰς τοῦ Τακίτου. ἀπὸ ἑκατὸν τοιούτους μόλις εὗρεῖς δέκα, οἵτινες τὴν ἀνέγνωσαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἐνόησαν· οἱ λοιποὶ εἶναι ψευῆσαι καὶ ἀλαζόνες, οἱ ὅποιοι ἐπαινοῦν, φοβούμενοι μὴ φανῶσιν ἄγευστοι καὶ ἀνειδήμονες τοῦ παρὰ τῶν ἄλλων ἐπαινουμένου συγγραφέως. Λακωνικὸς εἶναι καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἀλλ' αἱ περίοδοι του εἶναι ὅλαι συνδεδεμέναι μετέχνην καὶ καὶ κομψεῖαν μεγάλην. Ταῦτα λέγων δὲν καταφρονῶ τὸν Τάκιτον, ὅστις εἶναι θαυμαστὸς συγγραφεύς, ἀλλὰ θέλω τοῦτο μόνον νὰ παραστήσω, ὅτι ὑπερτερεῖ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσαν τῆς Λατινικῆς· καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς τὰ προτερήματα, ἔχει πολλὰ καὶ ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν, καὶ θέλει ἀποκτήσῃν περισσότερα, ἂν δὲν τὴν διαττρέψωσιν οἱ **Φκιᾶσται** καὶ νομοθῆται της.

Φκιάνω, ἡ ἄγνοια (πρᾶγμα δεινὸν καὶ πολλῶν ἀνοησιῶν αἰτία!) τῆς παραγωγῆς τοῦ ῥήματος ἐγέννησε συλλαβισμόν τοιοῦτον (Φκ) ἄξιον Λυδικῶν αὐτίων. Τὸ ἀληθές ῥῆμα εἶναι Εὐθειάζω ἀπὸ τὸ Εὐθεῖα, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄδεια τὸ ἀδειάζω, ἀπὸ τὸ ἑταιρεία τὸ ἑτεριάζω (καὶ κοινῶς τερειάζω) ἀπὸ τὸ χρεία τὸ χρειάζομαι κ. τ. λ.

Τὰ σύνθετα τῶν οὐδετέρων ὀνομάτων εἰς 05, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον λήγουσιν εἰς 75· ἀλλ' ὅμως εὐρίσκονται καὶ πολλὰ ἑξαιρέσεις, οἷον Ἐκμελής καὶ Ἐκμελος, Φανερόμιτος ἀντὶ τοῦ Φανερομισῆς. Εἰς τὸν Ἰππυκράτην ἔχομεν τὸ Ἀκρόπαθος ἀντὶ τοῦ Ἀκροπαθῆς, εἰς τὸν Ὀμηρον Εὐτείχεος (τὸ ὅποιον εἶναι διάλυσις τοῦ Εὐτειχος κατὰ τὸ Ἀδελφός, Ἀδελφεός) ἀντὶ τοῦ Εὐτειχῆς.

Μ' ἔγραψες δὲν ἐνθυμοῦμαι πότε, ὅτι τὰ κοινὰ συντάγματα, ἦγουν τὰ Γραικισὶ γραφόμενα, σὲ προξενοῦν ἀηδίαν. Ἄκουσον ἄλλην παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα ἀναγινώσκων τὰς διαφόρους προκηρύξεις, ὅσας μ' ἔστειλες, ἡ ἔλαβον κατὰ καιρὸν ἀλλαχόθεν, καὶ τινὰς ἐπιστολάς. Ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φίλε μου, συγγραμμάτια (εἰς τὰ ὅποια ἐλησμόνησαν ἀ συγκαταριθμήσω, τὰ προοίμια τῶν μεταφραζομένων βιβλίων καὶ τὰς ἀφιερώσεις ἢ προσφωνήσεις), ἀμαρτάνουσιν ὅχι μόνον κατὰ τὸ λεκτικὸν ἢ φραστικὸν μέρος τῆς συνθέσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερον, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ διανοητικόν. Αἱ ἰδέαι εἶναι συμπεπλεγμέναι μὲ τὴν ἀνχρυστίαν, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ἀλογίαν, ὥστε ὅχι ἀηδίαν, ἀλλὰ θάνατον εἶναι καλὰ νὰ προξενήσωσι. Πόθεν τοῦτο; ὅχι βέβαια ἄλλοθεν, πλὴν ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἐκείνην αἰτίαν καὶ πηγὴν, ὅθεν ἀναβλαστάνουσι καὶ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ λεκτικοῦ μέρους· ἦγουν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν, ἡ τὴν πολλὰ μικρὰν πεῖραν τῷ Ἑλληνικῶν συγγραφῶν. Καὶ τούτων τὴν γλῶσσαν μᾶς συμβουλεύουσι νὰ τὴν ἐξορίσωμεν σχεδὸν ἀπὸ τὰ σχολεῖα! Τόσον, φίλε μου, ταράττομαι, ὅσάκις ἡ κακὴ μου τύχη μὲ καταδικάζει νὰ ἀνχινώσκω τοιαῦτα ἀσύντακτα καὶ

κατὰ λέξιν καὶ κατὰ διάνοιαν (τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ κατὰ Γραμματικὴν καὶ κατὰ Λογικὴν) συντάγματα, καὶ μάλιστα ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλονται μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ, ὥστε κινδυνεύω νὰ ὁμογνωμήσω μὲ τὸν Κλαύριον. Μ' αὐτὸν εἵμεθα καθ' ἐκάστην εἰς φιλονεικίαν περὶ τῆς παραδόσεως τῶν μαθηματικῶν. Αὐτὸς δι´χυρίζεται ὅτι οἱ συμπολιταί του κάμνουσι κατάχρησιν τῶν μαθηματικῶν, ἀμελοῦντες ἄλλα πολλὰ ἐπίσης ὠφέλιμα. Ἐγὼ ἀντιλέγω, ὅτι μανθάνουσι δι' αὐτῶν οἱ νέοι νὰ συλλογίζωνται ὀρθὰ, ἐπεὶδὴ εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ὅλα πρέπει νὰ ᾖναι ἀποδεδειμμένα, ἐπεὶδὴ ἡ πρόοδος εἰς αὐτὰς καταγίνεται δι' ὀρισμῶν καὶ θεωρημάτων, ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον, καὶ ἀπὸ τοῦ δειχθέντος, εἰς τὸ ἔτι ἀδεικτον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτὸς πάλιν ἀποκρίνεται ἀποτόμως καὶ Λακωνικῶς, Μανθάνουσι νὰ συλλογίζωνται ὀρθὰ περὶ μόνων μαθηματικῶν πραγμάτων, καὶ ὅχι τι πλέον. Ἴσως ἔχει δίκαιον. Αἱ Μοῦσαι εἶναι ἀδελφαί, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰς χωρίζῃ, ὅστις θέλει νὰ τὰς λατρεύῃ ὀρθῶς.

Τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν μ' ἔστειλες, ὁ χαρακτήρ δὲν ἔχει κάμμειν ὁμοιότητα μὲ τὴν ἐλθοῦσαν ἀπὸ Τεργέστην. Ἰδοὺ λοιπὸν σὲ τὴν πέμπω, μὴ πως δυνηθῇς παραβάλλων αὐτὴν μὲ ἄλλα γράμματα ἐμπορικὰ, ἢ πρὸς σὲ ἴσως, ἢ πρὸς ἄλλον (κατὰ τύχην) τινά, νὰ ἀνακαλύψῃς τοῦτον τὸν καλὸν κάγαθόν καὶ χαρίεντα Γραικόν. Πολὺ ἐπεθύμουν νὰ τὸν γνωρίσω.

Κατὰ πρώτην προσβολὴν τὸ Εὐκαιροῦ ἤθελέ τις νομίσειν ὅτι ἔπρεπε νὰ ᾖναι Εὐχερος (ὅταν δηλαδὴ σημαίνῃ τὸ Κενόν), ἐπεὶδὴ τὰ κενὰ εἶναι φυσικὰ καὶ εὐχερα, ἡγουν εὐληπτα εἰς τὰς χεῖρας καὶ εὐκολοσήκωτα.

Ὅταν ὁμως ἐξετάσῃ τις τὰ συνώνυμα τοῦ ῥήματος Εὐκαιρῶ, τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα Ἑλληνικὰ, ἔπειτα καὶ τὰ Λατινικὰ (διότι εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τοιούτων ἡ παράθεσις τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἶναι ἀναγκαία), πληροφορεῖται ὅτι τὸ Εὐ-

καιρος, τὸ σημαῖνον τὸ Κενὸς πρέπει νὰ γράφεται μὲ κ καὶ μὲ δίφθογγον, ἤγουν εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸ εὐ καὶ τὸ Καιρός.

Τῆς καταχρηστικῆς ταύτης σημασίας πρώτη αἰτία φαίνεται ὅτι ἔγινεν ἡ κατάχρησις τοῦ Εὐκαιρῷ ἀντι τοῦ Σχολάζω, ἣτις ἤρχισεν ἀπὸ τὸν χρόνον τοῦ Πολυδίου, καὶ τὴν ὁποίαν κατακρίνει ὡς ἀλλότριον τῆς Ἀττικῆς συνηθείας ὁ Φρύνιχος (σελ. 50) « Εὐκαιρεῖν, οὐ λεκτέον, ἀλλ' εὖ σχολῆς ἔχσιν ».

Τὸ Σχολάζω εἰς τοὺς παλαιοὺς εἶχε διπλὴν σημασίαν, καὶ τὸ παραδοξότερον ἐναντίαν. Μὲ τὴν δοτικὴν ἐσήμαινε τὸ Καταγίνομαι εἰς τι· μὲ τὴν γενικὴν μόνην, ἡ συνωδευμένην μὲ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ, ἐσήμαινε τὸ Παύω νὰ καταγίνωμαι εἰς τι. Τῆς ἀντιφάσεως ἡ αἰτία ἦτον αὐτὴ τοῦ δηλουμένου πράγματος ἡ φύσις : δὲν παύει τις νὰ καταγίνεται, ἤγουν νὰ σχολάζῃ εἰς τίποτε, παρὰ μεταφέρων τὴν σπουδὴν καὶ σχολὴν του εἰς ἄλλο πρᾶγμα· μήτε καταγίνεται ἢ σχολάζῃ εἰς τι, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ καταγίνεται εἰς ἄλλο. Ἡ αὐτὴ ἐναντιοφανὴς σημασία ἐπέρασεν εἰς τὸ Vaco τῶν Λατίνων, τὸ ὁποῖον κατὰ λέξιν σημαίνει τὸ Σχολάζω. Σημαίνει καὶ εἰς αὐτοὺς, καθὼς καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς, καὶ τὸ καταγίνομαι εἰς τι, καὶ τὸ παύω νὰ καταγίνωμαι εἰς τι. Εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὀνομάζομεν Σχολεῖον, τὸ Φροντιστήριον, διότι σχολάζουσιν εἰς αὐτὸ τὰ παιδία εἰς τὰ μαθήματα, καὶ μ' ὅλον τοῦτο, λέγομεν « ἐσχόλασαν τὰ παιδία » ἤγουν ἔπαυσαν νὰ καταγίνονται εἰς τὰ μαθήματα, καὶ Σχολὰς τὰς ἐορτάς, τὰς ἡμέρας δηλαδή, ὅποτε γίνεται ἡ τοιαύτη παῦσις, χυδαῖστί Σκόλαις, καὶ Γαλλιστὶ Vacances (ἀπὸ τὸ Λατινικὸν Vaco). Ἀλλ' ὅστις σχολάζει ἀπὸ τινος, ἤγουν παύει νὰ καταγίνεται εἰς τι, ἐμπορεῖ κατὰ μεταφορὰν νὰ ὀνομασθῇ Κενὸς ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα. Ἐάν λοιπὸν ὁ Σχολάζων ἦναι Κενὸς, καὶ ὁ Εὐκαιρος ἀκολούθως δύναται νὰ σημάνη τὸν Κενόν. Ὅτι δὲ ὁ Σχολάζων ἐσήμαινε τὸν Κενόν, φαίνεται ἀπὸ τὸ Vacuus τῶν Λατίνων παράγωγον τοῦ Vaco, καὶ σημαῖνον τὸν Κενόν. Φαί-

νεται πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς συγγραφεῖς, ἤγουν ἀπὸ περιόδον χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ καταχρήσεις ἠϋξάναν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Λέγει ὁ Ματθαῖος (IB', 43) » Ὅταν » δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχε- » ται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν καὶ οὐχ εὐρίσκει. » Τότε λέγει· ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον καὶ » ἐλθὼν εὐρίσκει ΣΧΟΛΑΖΟΝΤΑ, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμη- » μένον. Τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ » ἕτερα πνεύματα κ. τ. λ. » Δὲν ἐξεύρω πῶς ἐξηγοῦσι ταύ- την τὴν ῥῆσιν οἱ Πατέρες. Εἰς τὴν στοχάζομαι ὡς θαυμαστὴν φιλοσοφικὴν παρατήρησιν, ἐκφρασμένην παραβολικῶς κατὰ τὸν Ἀσιανὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου. Λέγει ὁ Ματθαῖος ὅτι ποτὲ πάθος κακὸν δὲν ἐξωθεῖται ἀπὸ τὰς ταλαιπωροὺς ἡμῶν ψυχάς, παρὰ μὲ τὴν ἀντεισαγωγὴν ἄλλου πάθους χρηστοῦ. Ἀλλ' ἐὰν τὸ πρὸς καιρὸν ἐξωσθὲν πάθος ἐπεστρέψῃ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εὗρῃ τὸν τόπον Σχολάζοντα, ἤγουν κενὸν καὶ μὴ κατεχόμενον ἀπ' ἄλλο πάθος, τὴν κυριεύει τυραννικώτερον παρὰ τὴν πρώτην φορὰν. Τοῦτο δηλοῦσι τὰ ἄλλα ἑπτὰ δαιμόνια, οἱ νέοι μουσαφίριδες.

Εἰς τοὺς καθεξῆς χρόνους ἔγινεν ἡ κατάχρησις σφοδροτέρα τοῦ Σχολάζων, καὶ τοῦ Εὐκαιρος ἀντὶ τοῦ Κενός. Ὅθεν εὐρίσκομεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, τὴν ἔτι καὶ νῦν σωζομένην φράσιν, « Σχολάζουσα ἐκκλησία », ἤγουν κενὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα τῆς, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχιερεὺς ἀπέθανε, καὶ εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Νείλου, » Εὐκαιρον' ἔππον, ἤγουν κενὸν ἀπὸ ἀναβάτην.

Ἄς ἐλθωμεν τώρα εἰς ἄλλο συνώνυμον τοῦ Σχολάζω, ἢ Εὐκαιρῶ, τὸ Ἀδειάζω. τοῦτο σημαίνει ὅχι μόνον ἔχω τὸν καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ κενόνω· οἷον « Ἀδειάζω τὸν πίθον » καθὼς καὶ τὸ ἄδειος ὅχι μόνον τὸν εὐκαιροῦντα καὶ σχολάζοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν κενόν· οἷον « Ἄδειος πίθος ».

Δὲν πιστεύω ὅτι μένει πλέον καμμία ἀμφιβολία, ὅτι εἰς

τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τὸ εὐκαιρος εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸ εὖ καὶ τὸ καιρὸς καὶ ὅτι σημαίνει, καὶ τὸν σχολάζοντα, ὡς τὸ « δὲν εἶμαι τώρα εὐκαιρος, καὶ τὸν κενόν, ὡς τὸ « εὖ- » καιρος πίθος » καὶ « εὐκαιρα » ἡγουν τὰ μάταια, καθὼς ἴσως εἶναι ὅσα ἐμωρολόγησα περὶ τοῦ εὐκαιρος.

Περὶ τῶν λοιπῶν φίλε μου Ἀλέξανδρε, ἄλλην φορὰν, διότι τώρα δὲν εὐκαιρῶ, ἢ δὲν σχολάζω, ἢ δὲν ἀδειάζω.

Καὶ πρὸς τί ταῦτα (à quel propos) ἠθελες μὲ εἰπεῖν τὰ κατὰ τῶν Γραμματικῶν; Ἡ ἀγγελία ἐκδόσεως Ἑλληνικῶν συγγραφέων μ' ἐφάνη ὅτι ἐζήτει νὰ δεῖξω ὅτι ὀλίγην ὠφέλειαν ἤθελαν προξενήσκειν εἰς τὸ γένος, ἂν δὲν παρεδίδοντα εὐμεθόδως. Ἐντεῦθεν ἐξεκυλίσθη εἰς τὰ ἄτοπα τῆς νῦν παραδόσεως, ἐντεῦθεν εἰς τὰς γραμματικὰς, ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀναγκαίαν ἀναμόρφωσιν καὶ τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς παραδόσεως, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διηνεκοῦς παραθέσεως καὶ πραραβολῆς τῆς κοινῆς γλώσσης μὲ τὴν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ μανθάνεται αὕτη μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν, καὶ νὰ γράφεται καὶ νὰ λαλῇται ἐκείνη μὲ περισσοτέραν ὁμαλότητα, καὶ τὸ πλεονάζειον λογὸν νὰ μὴ καταγεμισθῇ μὲ Ἰταλισμούς καὶ Γαλατισμούς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα Μακαρονισμόν. Ἠδολέσχισα πολλὰ· ἀλλ' ὅμως ἐλπίζω ὅτι θέλεις εὑρεῖν εἰς τὴν τοσαύτην ἀδολεσχίαν καὶ τινα νεοφανῆ καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεξέταστα. Εἰς τὰ περὶ μακαρονισμοῦ μάλιστα θέλεις γελάσειν.

Τὸ Ζαβὸς, φίλε, εἶναι μία ἀπ' ἐκείνας τὰς λέξεις, περὶ τῶν ὁποίων ἐπέχω, μ' ὅλον ὅτι ἐσημείωσα καὶ τι καὶ περὶ ταύτης εἰς τὸ λεξικόν μου τὸ Γραικιταλικόν. Ἰδοὺ λοιπὸν σὲ κάμνω συμμέτοχον ὅχι τῆς γνώμης ἀλλὰ τῶν δισαγμῶν μου. Τὰ κοινὰ λεξικά τὰ δίδουν ὡς συνώνυμον τοῦ Τρελὸς, καὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν τὸ μεταχειρίζεται συνεχῶς ὁ Ἑρωτόκριτος, ὁ Ὀμηρος τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας. Ἄν ἡ μνήμη δὲν μ' ἀπατᾷ ὅμως, νομίζω νὰ τὸ ἤκουσα καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν

ὥς σημαντικὸν τοῦ ἀνάποδος (Ἰταλιστὶ goffo)· καὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν φθάνεται νὰ τὸ μετεχειρίσθῃς καὶ σύ. Εὐρίσκω εἰς τὸν Ἡσύχιον « Σαβακός· ὁ σαθρός· Χῖοι ». Τοῦτο θέλει νὰ εἴπῃ (κατὰ τὸν συνήθη εἰς τὸν Ἡσύχιον τρόπον τοῦ ἐξηγεῖν) ὅτι παλαιὰ οἱ Χῖοι ὠνόμαζον Σαβακὸν τὸν Σαθρόν· καὶ αὕτη ἡ σημασία δὲν εἶναι μακρὰν τοῦ Ἀνάποδος. Φαίνεται ὅμως ἡ λέξις ἰδιά ὄλων τῶν Ἰώνων, καὶ ὄχι μόνον τῶν Χίων (Ἰώνων καὶ αὐτῶν), ἐπειδὴ καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἱπποκράτην, Ἰωνικὸν συγγραφέα, εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ Σαθρός, ὡς θέλουσιν οἱ ἐξηγηταί. Ὁ τύπος τοῦ Σαβακός φέρει εἰς ὑπόψιν ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι θεματικὴ καὶ πρωτότυπος, ἀλλὰ παράγωγος ἄλλης λέξεως τῆς Σαβός, κατὰ τὸ Ἥλιος Ἡλιακός, Κύριος Κυριακός κ. τ. λ. Ἀλλ' ἡ ὑπόνοια μεταβάλλεται εἰς πληροφορίαν ἀπὸ τοῦ Φωτίου τὸ Λεξικόν, ὅπου λέγει « Σαβούς καὶ Σαβάς, καὶ Σαβαζίου τοὺς Βακχεύοντας κ. τ. λ. » τὸ ὅποιον βεβαιοῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ Συμποσιακὰ, πλὴν ὅτι οὗτος τὸ γράφει μὲ δύο Β. ἐνταῦθα βλέπεις πάλιν ὅτι ἤλθομεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Τρελός, ἡγουν Βακχεύων, μαινόμενος, μεθυσμένος. Ἐμείνει τώρα ἡ μεταβολὴ τοῦ Σ, εἰς τὸ Ζ (Ζαβός). ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ σὲ ταραττῇ· διότι ἡ κοινὴ γλῶσσα τοιαύτην μεταβολὴν ἐκαινοτόμησε καὶ εἰς τὰς Ζωχάδας, τὰς ὁποίας ὁ Γαληνὸς ὀνομάζει Ἐσωχάδας, καὶ τὸν Ζόχον (φυτὸν) ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Σόγχος τῶν παλαιῶν, καὶ εἰς τὸν Ζοφὸν (ἡγουν σπογγώδη) τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἔλεγον Σομφόν, καὶ εἰς ἄλλα ἴσως πολλὰ, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Τόσα ἔχω περὶ τούτου νὰ σὲ εἴπω, πιθανὰ μὲν, ἀλλ' ὄχι ἱκανὰ εἰς πληροφορίαν. Εἶναι ἀκόμη πολλὰ τοιαῦτα, τῶν ὁποίων τὰ γενέθλια δὲν ἐδυνήθην νὰ ἀνακαλύψω. Ἀλλὰ χρειάζονται μελέτην, τὴν ὁποίαν νὰ κάμω δὲν ἔχω καιρὸν, ἀλλὰ εἶναι τύχης εὐρήματα· καὶ πολλάκις λέξις, ἥτις μ' ἐτυράννησε χρόνους πολλοὺς, παρεστάθη μηδενὸς καλοῦντος εἰς τὸν νοῦν μου,

σαφῆς καὶ ἀναντιρρήτως καθαρά ἐξηγημένη. Ἐκ τούτων νομίζω νὰ ἦναι ἡ Φούχτα καὶ τὸ Φουχτιάζω.

Εἶναι, φίλε μου, πράγμα πολλῆς ἐπιστάσεως ἄξιον καὶ τοῦτο. Λέγει εἰς τὴν Ἀπολογίαν τοῦ ὁ ἅγιος (ἂν καὶ εἰς τὰ Μηναῖα δὲν κατεχωρίσθη ὡς ἅγιος) Σωκράτης καὶ τοῦτο, ἐπαινῶν ἐκεῖνο τὸ τέλος τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἀρίνει πολὺν πόθον τοῦ ἀποθνήσκοντος εἰς τοὺς φίλους, Τελευτὴ ἡ πλεῖστον πόθον ἐμποιοῦσα τοῦ τελευτῶντος τοῖς φίλοις (qui laisse le plus de regrets aux amis du défunt) Σὲ φαίνεται καὶ συνετάφησαν ὅλα μ' αὐτόν· οὔτε πόθος, οὔτε λόγος οὐδεὶς περὶ αὐτοῦ.

Δὲν εἶναι καὶ τοῦτο παράδοξον νὰ μὲ ζητῇ δι' ἐπιστολῆς εἰς τῶν σωρωτάτων τί ἐννοεῖ ὁ Ἡλιόδωρος, ὅταν λέγῃ ὅτι τὸ ὄνομα Νεῖλος; (σελ. 381) σημαίνει τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ 365, καὶ διὰ τί δὲν τὸ ἐξήγηται εἰς τὰς σημήωσεις; Τὸν ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἔκμαχ περὶ τούτου σημείωσιν· διότι ἐνόμιζον γνωστὸν εἰς ὅλους τὸν λογαριασμὸν τοῦτον.

N—50

E— 5

I—10

A—30

O—70

Σ—200 365.

Θέλουσιν ἐμῶν τὸ θέλεις ὑποτακτικόν, ἢ τουλάχιστον τὸν ὑποπτεύεσαι τοιοῦτον. Δὲν εἶναι φίλε τοιοῦτον! Εἶναι βάρβαρος ἀποκοπὴ καὶ αὐτὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀπαρεμφάτων. Τὸ γένος ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ τοὺς μέλλοντας μὲ τὸ θέλω συνταγμένον μὲ τὸ ἀπαρέμφκτον τοῦ ὁποίου σχηματισμοῦ εὐρίσκονται, ἀλλὰ σπανίως, παραδείγματα καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. τοῦτο δὲν ἦτον τόσον κακὸν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ μέλλοντος ἔχει καὶ βουλευτικὴν σημασίαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν φράσιν « Ταῦτα δεῖ ποιεῖν τοὺς σωθησομένους » ἢ γοῦν τοὺς βουλομένους σώζεσθαι. Ἐπειτα ἔκοψαν τὸ ν τῶν ἐνεργη-

τικῶν ἀπαρεμφάτων καὶ τῶν οὐδετέρων. τοῦτο εἶναι ἀναντίρ-
ρητον· διότι μόλις παρῆλθαν ἑκατὸν πεντήκοντα χρόνοι, ἀφό-
την ἔλεγαν « θέλω γράψειν. » Εἰς δὲ τὰ παθητικὰ ἔκοψαν
πρῶτον (νὰ κόψῃ ὁ θεὸς τὴν ζωὴν τῶν τυράννων, οἱ ὁποῖοι
διαστρέφουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων !)
τὴν δίφθογγον καὶ ἔλεγαν παρὰδείγματος χάριν Ἐμβῆν, Στα-
θῆν κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐμβῆναι, Σταθῆναι. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο
εἰς τοὺς παθητικούς ἀορίστους. Τοῦτα δὲν εἶναι ὀνείρατα τῆς
φαντασίας μου· ἀλλὰ παρεκβολαὶ τῶν ὀλίγων μου σημειωμά-
των. Αἱ ἀποκοπῆς ἔλθουν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς ποιητάς, ἄλλοτε
διὰ τὸ μέτρον τῶν συλλαβῶν, ἄλλοτε διὰ τὸ κατάρτατον ὁμοι-
οτέλευτον, ἄλλοτε εἰς ἀπορυγὴν τῆς συνδρομῆς δύο φωνη-
έντων.

Ὅστις γὰρ θέλει εἰς αὐτῆς θλιβῆναι καὶ χαρῆναι.

Εἰ μὲν καὶ μετὰ τὸ θέλημα καὶ τὴν προαίρεσίν σου,

θέλεις γυρίσειν καὶ στραφῆν, παυόμεθα τοῦ λέγειν

Θέλω σὰς ἀφηγήσασθαι λόγους ὠραιοτάτους

Θέλεις χαρῆν καὶ τιμηθῆν καὶ ζῆσειν καὶ πλουτήσειν·

Καὶ τοὺς ἐχθρούς σου εἰς τὸν λαίμακν θέλεις καταπατήσειν.

Ἐμπορῶ νὰ σοῦ γεμίτω δύο σελίδας τοιούτων παραδειγ-
μάτων. ἀλλ' ἀρκοῦσι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα, περὶ τῶν βαρβάρων
ἀποκοπῶν, μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχασα ἀκόμη τὴν ἐλπίδα
(ἂν δὲν ἀποκόψῃ τὰς ἡμέρας μου ὁ χάρος) νὰ κάμω περὶ
αὐτῶν ἀκριβεστέραν ἔρουναν. Ἐὰν ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὑποτα-
κτικά, πῶς ἔχει τότε νὰ διακριθῇ τὸ θέλει τιμηθῇ ἀπὸ τὸ
θέλει νὰ τιμηθῇ; Τὸ πρῶτον σημαίνει, μέλλει τιμηθῆναι, τὸ
δεύτερον, θέλει τιμηθῆναι, ἢ τιμῆς ὀρέγεται.

Δύο πράγματα παρετήρησα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεταφράσεως
τῶν Διαλόγων τοῦ Φωκίωνος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι εὐ-
κολοθεράπευτον· τὸ ἄλλο (ἐὰν ὅμως δὲν λανθάνωμαι κρίνων
αὐτὸ ὡς νόσημα) εἶναι δύσκολον θεραπείας, ἐπειδὴ στηρίζε-
ται εἰς συστηματικὴν κατὰληψιν τοῦ νοός. Εὐκολοθεράπευτοι
εἶναι οἱ Γαλατισμοὶ ἢ Κελτισμοὶ, ὁποῖον εἶναι καθ' ὑπόθεσιν

(διὰ νὰ μὴ μικρολογῶ) τὸ « Ἄν οἱ ἐπὶ τῆς ὕλης ταύτης κριτικοὶ κανόνες εἰσὶν ἀληθεῖς. » Δὲν ἔχω κατὰ τὸ παρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ Mably. μ' ὅλον τοῦτο εἶμαι σχεδὸν βέβαιος, ὅτι ἔλεγεν εἰς τὸ Γαλλικὸν *sur cette matiere*. Ὁ μεταφραστὴς μετεγλώττισε κατὰ λέξιν τὴν *sur* πρόθεσιν διὰ τῆς ΕΠΙ, τὴν ὁποῖαν καὶ σημαίνει ἀληθῶς. ἀλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι, εἰς τοιαύτην περίστασιν μεταχειρίζονται τὴν ΠΕΡΙ καὶ ὄχι τὴν ΕΠΙ, παρεκτὸς ἴσως ποτὲ ὅταν ἡ σύνταξις ᾗ μετὰ δοτικῆς οἱ ἐπὶ τῇ ὕλῃ ταύτῃ· ἐκτὸς τούτων καὶ αὐτὸ τὸ Ὑλῆς ἴσως εἶναι Κελτισμός· ἐὰν ᾗτὸν ἔργον μου ἡ μετάρρασις, ἤθελα εἰπεῖν, οἱ περὶ τούτου κανόνες, ἢ οἱ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης κανόνες, ἢ οἱ περὶ τοῦ χρόνου τῶν βιβλίων κανόνες. Τοῦτο τὸ τελευταῖον εἶναι πράγματα μᾶλλον ἢ μετάφρασις· ἀλλ' ὅμως δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀμέσως προηγούμενον « Τὸ ὁποῖον (βιβλίον) πρέπει νὰ ᾗναι παλαιότατον ».

Προσεκάλεσα τὸν βιβλιοθηκᾶριον νὰ πλουτίσῃ τὸν κόσμον κ. τ. λ. Κελτισμός τὸ προσεκάλεσα (j' ai invité). Διὰ τί ὄχι Παρεκάλεσα; Μήτε τὸ βιβλιοθηκᾶριος δὲν εἶναι τόσον δόκιμος· καταλληλότερον ἤθελεν εἶσθαι εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν τὸ βιβλιοφύλαξ, κατὰ τὰ εἰς ἅπαντας γνωστὰ Χαρτοφύλαξ καὶ Σκευοφύλαξ. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὸ μετεχειρίσθη ὁ Φώτιος εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς του, ἔστω συγχωρημένον καὶ εἰς ἡμᾶς, πλὴν εἰς ἑξ' συλλαβάς, καθὼς τὸ ἔγραφεν ἐκεῖνος, Βιβλοθηκᾶριος. πρῶτον διὰ τὸν κανόνα « Τὸ δι' ὀλίγων γινόμενον μάτην διὰ πολλῶν γίνεται. » δεύτερον δι' ἄλλον ἀξιολογώτερον κανόνα, τὸν ὁποῖον ὑπαγορεύει ἡ ὀρθὴ τῶν γλωσσῶν θεωρία, τοῦτον: « Ὅταν φθάσῃ νὰ βαπτισθῇ τι » εἰς τὴν γλῶσσαν, τὸ ὄνομα πρέπει νὰ σώζεται ἀνλλοιω- » τως, παρεκτὸς ἂν ᾗναι κακοβαπτισμένον. »

Τὸ ἄλλο δὲ, τοῦ ὁποίου τὴν θεραπείαν εἶπα δύσκολον, εἶναι οἱ Ἕλληνισμοί. Περὶ τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπω τίποτε, ἐπει-

ὅη ἀφ' ὅσα εἶπα εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἡλιοδώρου, σχεδὸν ἄλλο τι νεώτερον νὰ εἶπω δὲν ἔχω ὅμως προσθέτω ἔτι τοῦτο. « Ἑλλήνιζε ὅσον θέ- » λεις τοῦτο ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ καὶ ἀδελμονῶ καὶ κλαίω ὁσάκις » δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω. Ἀλλ' Ἑλλήνιζε μὲ τρόπον, » ὥστε νὰ μὴν ἀντιφάσκης καὶ ἂν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, ὥστε νὰ » ἦσαι διόλου σύμφωνος, ὥστε νὰ ἦναι δυνατόν ἀπὸ τὸ σύν- » ταγμα σου, ὑπὲρ δῆποτε ἤθελεν ἦσθαι, νὰ συντελῇ ὅποι- » α δῆποτε γραμματική. »

Οὗτος ὁ κανὼν φαίνεται εἰς τὴν ἰδικήν μου κρίσιν ἀξίωμα γεωμετρικόν. Σπουδαίξεις νὰ εἰσάξης τὸ Εἶσι καὶ τὸ εἰσὶ εἰς τὴν γλῶσσαν; κατόρθωσέ το, καὶ ἐγὼ νὰ σὲ στέφω μὲ δάφνην ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Λέγεις, « Ἄν οἱ ἐπὶ τῆς ὕ- » λης ταύτης κριτικοὶ κανόνες Εἰσιν ἀληθεῖς ». ἀλλὰ παρα- τηρῶ πρῶτον, ὅτι ἔπρεπε, διὰ νὰ φύγῃς τὸν σολοικισμόν, νὰ εἶπης ΩΣΙΝ. δεύτερον ὅτι μετ' ὀλίγα λέγεις, « Ἦθελεν εἶναι μέγιστον ἐγκώμιον, ὁπόταν, κατὰ τὸ σύστημά σου ἔπρεπε νὰ εἶπης Ἦν ἂν, ἢ Εἶν ἂν μέγιστον ἐγκώμιον. Ἀπὸ τοι- αύτην ὕλην ἀνώμαλον πῶς θέλεις νὰ οἰκοδομηθῇ γραμματική; ἢ θέλεις νὰ λέγῃς, ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ κωφοῦ καὶ χυ- δαίου γεροντίου συντίθεται γραμματική· ἀπὸ δὲ τὴν γλῶσ- σαν τῶν σπουδαίων μήτ' αὐτὸς ὁ Ἑρμῆς δὲν ἐμπορεῖ νὰ συν- τάξῃ γραμματικὴν; Ἡμεῖς (πάλιν τὸ λέγω καὶ θέλω τὸ φω- νάζειν ἐν ὅσῳ ἔχει φωνὴν τὸ στόμα μου) ἄλλην ἐξουσίαν δὲν ἔχομεν, παρὰ νὰ διορθώωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν τὰς ἀνωμαλίας τοῦ Γεροντίου, ὅχι νὰ τὰς πολλαπλασιάζωμεν μὲ νέας ἄλλας ἀνωμαλίας. Παραδείγματός χάριν, τὸ Γερόντιον λέγει εἰς τοὺς μέλλοντας, καὶ εἰς τοὺς θνητικούς χρόνους θέλει εἶναι, καὶ Ἦθελεν εἶναι. Ἡμεῖς πρέπει νὰ λέγωμεν, θέλει εἶσθαι, καὶ Ἦ- θελεν εἶσθαι· Διὰ τί τοῦτο; διότι κατὰ δυστυχίαν τὸ Εἶναι ἔχασεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπαρεμφατικήν του δύναμιν, ἐπειδὴ ἔ- φθασε νὰ λάβῃ τὸν τόπον τοῦ Ἑστί, καὶ Εἶσι. Καθὼς

λοιπὸν λέγωμεν δι' ἀπαρεμφάτου, χυδαῖκῶς ἀποκοφθέντος, Θέλει γράψειν, καὶ ἤθελε γράψειν, οὕτω πρέπει νὰ λέγωμεν, Θέλει εἶσθαι, καὶ ἤθελεν εἶσθαι. Καὶ πρόσθε καλὰ ὅτι τὸ Εἶσθαι εἶναι ἀπαρέμφατον κτισμένον ἀπὸ τοὺς χυδαίους, ὅχι ὁρῶς χυδαῖκῶς. Ὅτι τὸ ξεμωραμένον γερόντιον ἔχει καὶ ποτε καὶ γινῶσιν ἱκανὴν διὰ τῆς ὁποίας ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἀναλογίαν. Ἐπειδὴ ἔφθασε νὰ μεταβάλλῃ τὸ Εἰμί, Εἶ, εἰς τὸ Εἶμαι, Εἶσθαι, καὶ τὸ Ἑσμέν, Ἑστὲ, τὸ εἰς Εἶμεθα, Εἶσθε, ταῦτα τὸν σχηματισμὸν τοῦ Κεῖμαι, Κεῖσαι, Κεῖται, Κεῖνται, ἐσυμπέρανεν ὁρθῶς ὅτι καὶ τὸ ἀπαρέμφατον ἔπρεπε νὰ ᾔηται Εἶσθαι κατὰ τὸ Κεῖσθαι· μέχρι τούτου ἔφθασεν ἡ γινῶσις του. Ἐὰν ἔκαμνε καὶ τρίτα πρόσωπα Εἶται (εἶτι), καὶ Εἶνται (εἶσι), κατὰ τὸ Κεῖμαι, καὶ Κεῖνται, βέβαια τὸ ὑπαρκτικὸν τῆς κοινῆς γλώσσης ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγκρίτως ὁμολώτερον, ἀπὸ τὸ ὑπαρκτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς.

Βλέπεις, φίλε, εἰς ποίας μακρολογίας καὶ μωρολογίας ἀναγκάζομαι νὰ ἐμβαίνω;

..... Ἐγὼ δ' οὐκ αἰτιόσ εἰμι

Ἀλλὰ Ζεὺς καὶ Μοῖρα

ἡ ὁποία μὲ ἔκαμε φίλον ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ διακρίνῃ τὰς μωρολογίας, καὶ νὰ συγχωρῇ, διὰ τὴν προθυμίαν, τὴν ἔλειψιν τῆς ἀκριβείας. Τοιαῦται διχτυρεῖται, φίλε, διὰ νὰ συντεθῶσι μὲ καὶ ποῖαν ὠφελείας ἐλπίδα, χρειάζονται ἄλλην κεφαλὴν παρὰ τὴν ἰδικὴν μου. Δὲν λέγω ὅτι εἶμαι πάντῃ στερημένος τῆς περὶ τῶν τοιούτων κρίσεως (μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ τοιαύτη ὑποκριτικὴ μετριοφροσύνη!) ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, φίλε, εἶναι μέγα (λέγω τὴν διόρθωσιν χυδαῖτθεΐτης γλώσσης) καὶ τοιοῦτον, εἰς τὸ ὅποῖον μόλις ἤθελεν ἐξαρκέσειν πολλῶν ἀνθρώπων πολυχρόνιος σκέψις καὶ κρίσις.

Εἰς αὐτὴν τὴν παλαιάν σου ἐπιστολὴν ἀνέγνων καὶ τὰ περὶ τοῦ Βενιαμίν. Μεγίστην χάριν πρέπει νὰ γνωρίζῃ εἰς τοὺς διώκτας, ὅτι δὲν ἠθέλησαν νὰ προδιδάσωσι περαιτέρω τὸν

ζῆλον αὐτῶν. Φοβοῦνται μὴ μὲ τὴν κινουμένην γῆν συγκινη-
θῇ καὶ τὸ ἐργαστήριον ὅθεν ζῶσιν. ἔχουσι δίκαιον· εἰς τὴν
κοιλιάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, chacun tra-
vaille pour soi.

(α) Πρὸς τὸν κύριον Ἰωάννην Ὁρλάνδον,
εἰς Ὑδραν.

23 Φεβρουαρίου, 1807.

Ἀσπάζομαι σε,

Δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔλαβα, πρὸ τῆς κατὰ τὴν 27 Νοεμβρίου
ἐπιστολῆς σου, ἄλλην παρὰ μίαν κατ' ἀρχὰς τῆς ἀποδημίας
σου. Ἀπεκρίθην ἥ ὅχι εἰς ἐκείνην, μήτε τοῦτο δὲν μὲ τὸ ἀναφέ-
ρει ἡ μνήμη μου. Αἱ ἀσχαλίαι μου εἶναι τόσον πολλαί, ὥς
μόλις μ' ἀφίνουνσι καιρὸν νὰ προνοήσω τὰς σωματικὰς μου
χρείας· ἐκ τούτου προέρχεται ὅτι παραπονοῦνται πολλοὶ φίλοι
διὰ τὴν σιωπὴν μου· ἀλλὰ δὲν ἐξεύρουν ὅτι « οὐδ' Ἡρακλῆς
» πρὸς δύο. »

Χαίρω ὅτι εὗρίσκεσαι εἰς τὴν πατρίδα σου· ἀλλ' ἔπρεπε
καὶ νὰ προθυμηθῇς νὰ τὴν ὠφελήσῃς, προξενῶν εἰς αὐτὴν διὰ
τῆς συμβουλῆς σου, διδασκάλους, φροντιστήρια, καὶ ὅσα ἄλ-
λα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν παιδείαν καὶ καλὴν ἀνατροφὴν τῶν
συμπολιτῶν σου νέων. Βλέπεις τί κάμνει ἡ ἀπαιδευσία· γυ-
μνῶνουσιν οἱ Ἀγγλοὶ (ὡς λέγεις) τὰς Ἀθῆνας ἀπὸ τὰ λείψανα
καὶ μαρτύρια τῆς ἀληθινῆς δόξης· Τί πταίουσιν εἰς τοῦτο οἱ
Ἀγγλοὶ; Τὸ ἀμάρτημα εἶναι τῶν ἀπαιδευτῶν Ἀθηναίων, οἱ
ὅποιοι δὲν εἶναι καλοὶ νὰ φυλάξωσι τὰ προγονικά των κτή-
ματα. Ὑγιαίνει!

Ὁ Κ.

(α) Αἱ τρεῖς αὗται ἐπιστολαὶ μ' ἐγγχειρίσθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον Κύριον Ἰω-
άννην Ὁρλάνδον, διὰ νὰ τὰς προσθέσω εἰς τὸ παρὲν Ἀπάνθισμα.

Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Ὀρλάνδον,
εἰς Λονδίνον,

22 Ἰουνίου, 1825.

Φίλε Πολίτα,

Ἀποκρίνομαι εἰς δύο μερικὰς ἐπιστολάς σου 13 Μαΐου καὶ 14 Ἰουνίου, καὶ τρίτην ἄλλην κοινὴν μετὰ τοῦ Κ. Λουριώτη (τὸν ὁποῖον ἀσπάζομαι) 20 Μαΐου.

Περὶ τῶν λαμπρῶν νικῶν τῆς Ἑλλάδος ὅσας αὐτόθεν μ. ἐκοινωνήσας, καὶ ὅσας ἐγὼ μαθὼν ἀπὸ Τεργέστης παρεκάλεσα τὸν φίλον Μαῦρον νὰ σὲ κοινωνήσῃ, δὲν εἶναι χρεῖα νὰ σὲ εἶπω ἂν ἐχάρην, οὐδὲ νὰ σ' ἐρωτήσω ἂν ἐχάρης. Εἴθε ἡ κοινὴ χαρὰ νὰ στεφανωθῇ μὲ τὴν ἀνυπέρβλητον χαρὰν τῆς αὐτονομίας! διότι (νὰ σὲ εἶπω τὴν ἀλήθειαν) ἂν καὶ ἔπαυσα πρὸ πολλοῦ νὰ φοβοῦμαι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνοχλοῦμαι ὅμως ἀπὸ τὸν φόβον μὴ γεννηθῶσι Τούρκοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τόσον πλειότερον, ὅσον οἱ Ἕλληνικοὶ οὗτοι Τούρκοι, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ ἀκούοντες τὸ Εὐαγγέλιον, εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς τοῦ ναμαζίου Τούρκους. Ἐλπίζω ὅτι ἡ κυβερνήσις, καὶ ἐξαιρέτως ὁ σεβασμιος αὐτῆς Πρόεδρος, προσέχει καὶ ἀγρυπνεῖ, νὰ μὴν ἰσχύσωσιν οἱ Ταρτοῦροι τοῦ Πατριωτισμοῦ. Τὸ ἰσχυρότερον μέσον ν' ἀποφύγῃ τὰς παγίδας τῶν εἶναι ἡ γρήγορος ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ γένος, καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τοῦ τύπου. Ὅταν λέγω ἐξουσίαν ἀπόλυτον, ἐξαιρῶ τὴν συκοφαντίαν καὶ τὴν δυσφημίαν. Διὰ τὰ δύο ταῦτα εἶναι δίκαιον νὰ κολάζωνται ἀπὸ τοὺς νόμους οἱ ἐφημεριδογράφοι· ἀλλὰ παρεκτὸς τούτων, πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακρίνωσι τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν, καὶ μάλιστα τῶν παλιτευομένων, ἡγαυῶν ἐκείνων, ὅσοι ὑπουργοῦν μικρὸν ἢ μέγα τι ὑπόργημα τὴν πολιτείαν. Ἄν τῶν δεθῶσιν αἱ χεῖρες νὰ

μη γράψωσι περὶ αὐτῶν, ἐγρήγορα μέλλει νὰ δεσμευθῇ ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοῦ βλέπεις, φίλε, ὅτι ἐξετάζεται δημοσίως εἰς τὰς ἐφημερίδας αὐτῶν τοῦ βασιλέως τῶν ἀδελφῶν ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ βλέπεις τοὺς χρεωστοῦντας ἡγεμονικούς νὰ κατατρέχωνται καὶ νὰ ἀναγκάζωνται εἰς πλήρωσιν τοῦ χρέους των, ἀπὸ τὸν παραμικρὸν πολίτην δανειστήν. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀκόμῃ οὔτε βασιλεῖς, οὔτε βασιλέων συγγενεῖς. Οὐαὶ εἰς ἡμᾶς, ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῶρα νὰ σεβώμεθα ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐσφτερίσθησαν, ἡ ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς κόλακας των τίτλους ἐναντίους εἰς τὴν Ἰσονομίαν! Ἀλλὰ πάλιν τὸ λέγω, ἡ ἀνάκρισις τῆς διαγωγῆς τῶν τοιούτων πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς ἀποδείξεις ἀναντιρρήτους, καὶ ὅχι εἰς συκοφαντίας. Ὁ συκοφάντης ἀδικεῖ τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ ταράσσει τὴν ἡσυχίαν της· ἀλλὰ δὲν κάμνει ὀλιγώτερον κακὸν εἰς αὐτὴν, ὅστις κρύπτει τὰ ἀποδειγμένα, διὰ σέβας, φόβον, ἢ ἄλλην τινα πρόφασιν. Βίς τοὺς φρονίμους ὀλίγα. καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα ὡς εἰς φρόνιμον τὰ γράφω, μὲ πίστιν ὅτι καὶ μόνος ἔχεις νὰ τὰ ἐξεύρης. Δὲν φοβοῦμαι κανένα, οὐδὲ τίποτ' ἐλπίζω ἀπὸ κανένα· δὲν συγχωρεῖται πλέον εἰς τὴν ἡλικίαν μου οὔτε διὰ φόβον οὔτε δ' ἐλπίδα νὰ σιωπήσω ὅ,τι κρίνω ὠφέλιμον εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλὰ πάλιν σὲ λέγω, αἱ κρίσεις καὶ ἀνακρίσεις μου πρέπει νὰ στηρίζωνται εἰς ἀποδείξεις ἀναντιρρήτους.

Τὸ ὅποῖον μ' ἐκοινώνησες ψήφισμα τῆς κυβερνήσεως εἶχα τὸ λάβειν πρὸ πέντε ἢ ἑξ ἡμερῶν ἀπὸ Λιθόρνον. Μ' ἔχαροποίησε τὸ πλεόν, ὅτι τιμᾷ τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς ἄλλογενεῖς, ὡς φροντίζουσιν περὶ τῆς παιδείας τῶν νέων.

Ἐξεύρεις, νομίζω, ὅτι ἔπεμψα πρὸ πολλοῦ φρ. 1200 εἰς τέσσαρας μερίδας, δῶρον τῆς γενναίας χήρας τοῦ περιφήμου Ὁλλανδοῦ Προφέσσορος Wyttenbach, διὰ τοὺς πληγωμένους. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἡ αὐτὴ χήρα μ' ἔπεμψεν ἄλλα τριακόσια φράγκκ, ὅχι διὰ τοὺς πληγωμένους, ἀλλὰ διὰ τοὺς πληγωτάς.

Ἡ ἐπιθυμία τῆς χήρας εἶναι (λέγει) νὰ μοιρασθῶσιν εἰς δύο, καθένα 150 φρ., ναύτας ἀπλοῦς (καὶ ὄχι καπιτάνους ἢ ναυάρχους) οἱ ὅποιοι κριθῶσιν ὅτι ἐφάνησαν τολμηρότεροι εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ἐμπρηστηρίων (brulots). Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς λοιπὸν ἔγραψα κατὰ τὴν 12 τοῦ περασμένου Μαρτίου πρὸς τὸν σεβάσμιον Πρόεδρον, πέμψας εἰς αὐτὸν καὶ τὰ 300 φρ. διὰ τοῦ ἐν Μασσαλίας κ. Θεοδώρου Πρασσάκη, καὶ παρακαλῶν τὴν σεβασμιότητά του νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γενναίας χήρας. Συλλογιζόμενος ὁμως τὴν ἐνθυμήθην τὸν περίφημον εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ἐμπρηστηρίων Κανάρην, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ σεβάσμιος Πρόεδρος θέλει ἀνταμείψειν τὸν Κανάρην, ὡς εἶναι δίκαιον. Μ' ὅλον τοῦτο, παρακαλῶ σε, μὴν ἀμελήσῃς νὰ δώσῃς νύξιν περὶ τούτου εἰς τὸν σεβάσμιον Πρόεδρον. Ὁ Κανάρης εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς καὶ ὡς φοβερός πυρπολητὴς τῶν τυράννων, καὶ ὡς πτωχὸς, καὶ τὸ ἐντιμότερον δι' αὐτὸν, ὡς ἀφιλοκερδής. Μὴ τὸ ἀμελήσῃς νὰ ζήσῃς !

Σ' εὖχομαι ἀπὸ ψυχῆς εὐδαιμονίαν, καὶ παντοτινὴν ἐνθύμησιν ὅτι μόνοι οἱ ἄδολοι ἐράσται τῆς πατρίδος τὴν ἀποκτῶσι !

Ο. Ο.

Ἐκ Παρισίων, 6 Αὐγ. 1825.

Φίλε Πολίτα,

Ὁ φίλος Κοντόσταυλος μ' ἔφερε τὴν 27 Ἰουλίου ἐπιστολήν σου, καὶ ἀνεχώρησε τὴν 3 τοῦ παρόντος, συνωδευμένος μὲ δύο μου ἐπιστολάς πρὸς τὸν σεβαστὸν Πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ συνεδρίου τὴν μίαν μακράν πρὸς πολλοὺς (ἂν ὄχι ὅλους) καὶ τῶν κυβερνητῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ τὴν ἄλλην μικράν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν ῥηθέντα Πρόεδρον, ἀφίνουσας τὴν ἐξουσίαν εἰς αὐτὸν νὰ κοινωνήσῃ ἢ ὄχι τὴν μακράν, ὅπως τὸν διδάξωσιν αἱ περιστάσεις, συμβουλευόμενος καὶ τὸν Κοντόσταυλον. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀποστολὴ τοῦ Κον-

τοσταύλου σᾶς κάμνει τιμὴν· ἐπειτηδεϊότερον εἰς τὴν ὑπόθεσιν δὲν ἠθέλειτ' εὑρεῖν ἄλλον κανένα.

Ἐμαθὲ ἀπὸ τὸν φίλον Μαῦρον τὰς ὑποψίας καὶ τὰς λύπας σου περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ σᾶς ἔλθῃ νέου συνεργοῦ. Μὴ λυπεῖσαι· δεχθῆτε τον μὲ ὅλην τὴν προσήκουσαν εὐμένειαν. Ἄν ἔχῃ ὁπωσοῦν ψυχὴν μαλακὴν, τὸν κερδαίνετε διόλου, καὶ τὸν κατασταίνετε ἀληθινὸν συμπράκτορα, καὶ ὄχι ἀντιπράκτορα. Ἄν κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἦναι σκληροτράχηλος, ἡ εὐμενὴς ἀποδογῇ σας σᾶς ἀπολύει ἀπὸ πᾶσαν ἐνοχλῆν, καὶ ἀφίνει εἰς μόνον αὐτὸν κακίαν ἀπροφάσιστον.

Εἰς ὅλας σας τὰς πράξεις ἓνα μόνον σκοπὸν ἀποβλέπετε τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· καὶ αἱ φιλίας καὶ αἱ ἔχθραι σας ἀπ' ἄλλο τι ἢ μὴ γεννῶνται παρὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ τί λέγω Ἐχθραι! Οὐδὲ τοὺς κακοὺς πρέπει κανεὶς νὰ ἐχθρεύεται· ἀρκεῖ νὰ προσέχῃ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀπὸ τὰ πολιτικὰ ὑπουργήματα, διὰ τὸν φόβον μὴ βλάψωσι τὴν πατρίδα. Διὰ νὰ περάσῃ τις τὸν ὀλιγοχρόνιον τοῦ βίου τούτου δρόμον, μία μόνη ὁδὸς εἶναι « Ἡ δὲ ἀνθρώπων » ὡς ἔλεγεν ὁ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος φονευθεὶς ἀπὸ Ταρτούφους Σωκράτης. Εἰς τὸ δὲ ἀνθρώπων τοῦτο πέρασμα μὴν ἐλπίσης ν' ἀπαντήσης δεξιὰ καὶ ἀριστερά σου ἀγγέλους, ἀλλ' ἀνθρώπους, καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς, καὶ καὶ φρονίμους καὶ ἀνοήτους. Εἶναι καὶ ἄλλη ὁδὸς τοῦ βίου, τὴν ὁποίαν ὁδεύουν οἱ ζῶντες εἰς τὰς ἐρήμους ἀναχωρηταί· ἀλλὰ τοιαύτην ὁδὸν οὐτ' ὁ Σωκράτης τὴν συμβουλεύει, οὔτε σὺ, εἶμαι βέβαιος, ἔχεις ὀρεξιν νὰ τὴν περάσῃς. Ἐκείνη εἶναι ὁδὸς διὰ θηρίων· εἰς τὴν πολιτικὴν ὁδὸν, ἂν ἀπαντῶμεν ἀνθρώπους μὴ διαφέροντας παρὰ τὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ θηρία, εὐρίσκομεν ὅμως κάποτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα ἀνθρώπους. Τούτους χροεωστοῦμεν νὰ κάμνωμεν φίλους καὶ συμμάχους ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατὰ τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

Ὁ φίλος Μαῦρος, ἔπειτα καὶ ὁ Κοντούσταυλος, μ' ἐκοινώνησαν.

σάν τὴν ζήτησίν σου περὶ σφραγίδος. Τύπωσε, ἂν ἀγαπᾷς, εἰς τὸ μέσον τὴν δικαιοσύνην μὲ τὴν ζυγαρίαν της. Ἄλλ' εἰς τὸν γύρον τί νὰ γράψωμεν; Εἶναι ὠραία τοῦ Σωκράτους τὰ λόγια ταῦτα, « Οὐχ οἶόν τε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην » γενέσθαι « ἀλλ' εἶναι πολλὰ μακρὰ διὰ τὸν γύρον τῆς σφραγίδος. Ἄλλο συντομώτερον τοῦ αὐτοῦ Σωκράτους, « Δικαιοσύνη » καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστί. » Ἄν σὲ φανῇ καὶ τοῦτο μακρὸν, βάλε τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν, τὴν εὐρισκομένην καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. ΙΣΟΤΗΣ, ΦΙΛΟΤΗΣ. Μὲ φιλότητα σᾶς ἀσπάζομαι καὶ τοὺς δύο.

Ὁ φίλος Ο. Ο.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΒΟΥΚΟΡΕΣΤΙΟΝ.

Ὁ πανιερώτ. Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Κ. Νεόφυτος.	10
Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μπουζαίου, Κύριος Ἰλαρίων.	5
Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀρτσεσίου, Κ. Ἰλαρίων	5
Ὁ πανοσιώτατος Πηγούμενος Χορέζου Κύριος Χρύσανθος.	5
Ὁ ἐπίσκοπος Παλμύρας Ἀθανάσιος ὁ ἐξ Ἄνδρου.	1
Ὁ πανοσιώτατος Ἀρχιεμμενίτης Ἀβράμιος Κοτάκης.	1
Ὁ εὐγενέστατ. μέγας Πάνος Κύριος Γεώργιος Φιλιππέσκος.	5
Ὁ εὐγενέστ. Μέγας Βόρνικος, Κ. Ἀλέξ. Σκαρλάτ. Γκίκας.	4
Ὁ εὐγενέστατος Μέγας Ἄγας, Κύριος Ἀλέξιος Πέλκος.	3
Ὁ εὐγενέστ. Μέγας Κλωτσάρης Κ. Κωνσταντῖνος Ἰατρόπουλος	2
Ὁ λογιώτ. Ἀρχιδιάκονος τῆς ἐπισκοπῆς Μπουταίου Καλλίνικος	1
Ὁ ἐξοχώτατος Ἰατρός Κύριος Νικόλαος Γιανέσκος.	1
Ὁ εὐγενέστ. Ἀρχων Μέγας Κλωτσάρης Πέτρος Ποενάρος	2
Ὁ Καισαρσισκὸς εὐγενής Κ. Ἰωάννης Μπαλατσάκος	1
Ὁ πανοσιώτατος Ἱερομόνοχος Ἱερόθεος.	1
Ὁ λογιώτατος Διονύσιος Ἱεροδιάκονος.	1
Οἱ λογιώτατοι Αὐτάδελφοι Μπαρόντσοι.	1
Ὁ Ἐντιμώτατος Κύριος Παναγιώτης Σορδώνης.	1
Ὁ εὐγενέστατος ἀρχων Πιτάρης Ἀλέξανδρος Κοντσά.	1
Ὁ Κύριος Ἀχιλλεὺς Παυλίδης	1
Ὁ Κύριος Ἰω. Γεωργιάδης.	1
Ὁ Κύριος Ἰω. Τριανταφύλλου.	1
Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Ρώτας.	1
Ὁ Ἐντιμώτατος Κύριος Θεολόγος Σαββόπουλος.	3

Ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Λάζαρος Καληδερόγλου.	2
Ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Χριστόδουλος Τσουκέλης.	2
Ἀθανάσιος Δημητρίου	1
Μηχαήλ Εὐσταθίου Πάγκοβιτε	1
Κωνσταντῖνος Εὐσταθίου Πάγκοβιτ.	1
Ἰω. Στάμεμου.	1
Ἀθανάσιος Βερόπουλος	1
Δημήτριος Νικολαΐδης	1
Ἰω. Λέσβιος	1
Δημ. Χαλίκογλους	1
Σκαρλάτος Σκαναβῆς	1
Μηχαήλ Ξανθός	1
Λεωνῆς Τσερλέντης	1
Δημήτριος Καληφέροφ.	1
Σταῦρος Μοιρασγίδης	1
Ἐμμανουήλ Μπαλτουρίδης	1
Δημήτριος Σάρρος	1
Ὁ μικρὸς Λουΐτζης Μπογδάν	1
Οἱ ἐντιμότατοι Διαμάντης καὶ Μηχ. Ἀγγελοβιτς.	2
Ὁ Πανοσιώτατος Διονύσιος Ἅγιος Ἰωαννῆτης	1
Ὁ λογιώτατος Ἀναστάσης Φιλίτης.	1
Ὁ εὐγενέστατος Ἄρχων Κλωτσάρης χρισοδ. Μαρίνογλους	1
Ὁ ἐντιμότατος Κωνστ. Δοῖνος.	1
Ἀλέξιος Χ. Μάνθου.	1
Ἰω. Μανόβιτς.	1
Παρασκευᾶς Γ. Καρακκημπίας	1
Δημητρός Χ. Συμεών.	1
Γεώργιος Ἰω. Πασχάλη.	1
Οἱ ἐντιμότατοι Κύριος Γεώργιος καὶ Δημ. Σελάκογλου.	2
Ὁ ἐντιμότατος Κύριος Κυριάκος Π. Ἀγγέλου.	2
Ἰω. Πάγκου.	1
Πέτρος Ἀλεξίου.	1

ΑΘΗΝΩΝ

	Κ. Δεκάτης	1
	Γ. Γρυπάρης	1
Δ. Παΐκος	1 Κ. Μελλάς	1
Γ. Βέλλιος	1 Π. Ι. Κιάπης	1
Κ. Παππαρηγόπουλος	1 Κ. Πολιάδης	1
Ν. Ζ. Μάμουκας	1 Α. Τολμίδης	1
Α. Μεταξᾶς	1 Α. Χωματιανός	1
Όλύμπιος Όλυμπίου	1 Χ. Κλωνάρης	1
Μ. Δημητριάδης	1 Δ. Γ. Σοῦτζος	1
Ιω. Τζαφατζῆς	1 Α. Πολυζωίδης	1
Αμφιλόχιος Σγαρδέλης	1 Ιωάννης Σωμάκης	1
Γ. Α. Ράλλης	1 Δ. Σκορδίλης	1
Μ. Ρενβέρης	1 Γ. Φέδερ	1
Χ. Αινιάν	1 Γ. Ναύτης	1
Σ. Πήλλικας	1 Διομίδης Γ. Κυριακοῦ	1
Δ. Ν. Δρόσος	1 Θ. Μανούσης	1
Κ. Τζακανίκας	1 Θ. Φαρμακίδης	1
Κ. Ν. Παγανέλης	1 Κ. Ν. Δόσιος	1
Ιω. Τυπάλδος	1 Κ. Μ. Κουρίτης	1
Π. Κένταυρος	1 Γ. Κουντουριώτης	1
Π. Αργυρόπουλος	1 Α. Λόνδος	1
Σ. Τριανταφύλης	1 Α. Μοναρχίδης	1
Π. Καλλιγᾶς	1 Φ. Κ. Μαῦρος	1
Α. Πετζάλης	1 Ρ. Παλαμίδης	1
Μ. Μαρινάκης	1 Γενεράλ Τζούρτζης	1
Μάσσων	1 Ν. Ζαχαρίτζας	1
Σ. Κονδάλης	1 Κ. Κολοκοτρώνης	1
Κ. Ράμφος	1 Γενναῖος Κολοκροτρώνης	1
Κ. Ι. Πιτζιπιός	1 Π. Ζωγράφος	1
Ε. Ν. Πρασακάκης	1 Εμμ. Μαρίτζης	1
Ε. Γεωργαντόπουλος	1 Α. Ν. Μόνστρας	1
Ν. Φλογαίτης	1 Εμμ. Βλαχάκης	1
Ι. Μ. Μαυρογορδάτος	1 Γ. Τισσαμενός	1
Π. Σπηλιάδης	1 Γ. Κουτζαλέξης	1
Γ. Νικητάδης	1 Β. Φώτσιος	1
Α. Φωκᾶς	1 Π. Π. Μπενεδούτζης	1
Π. Χωϊδᾶς	1 Ε. Τζίφος	1

Α. Τάκης	1	Σ. Νάκος	1
Γ. Σπανιολάκης	1	Α. Ζ. Μάμουκας	1
Α. Γλαράκης	1	Ι. Π. Κοκκώνης	1
Ε. Α. Σίμος	1	Χ. Καρβούρης	1
Σ. Δάρας	1	Μ. Καλλιφουρνᾶς	1
Κ. Μαργαρίτης	1	Κ. Σ. Πιττάκης	1
Αθ. Ματζούνης	1	Ιω. Βλαχούτζης	1
Θ. Στεφανόπουλος	1	Α. Χαράλαμπος	1
Φ. Μιμῆς	1	Α. Ρ. Ραγκαβῆς	1
Μ. Βάρλαμ	1	Ν. Σιλλίδεργος	1
Σ. Βάρβουγλους	1	Γ. Καρακατζάνης	1
Ε. Ν. Λουριώτης	1	Γ. Λασσάνης	1
Θ. Σχινᾶς	1	Σ. Α. Σίμος	1
Ιω. Βιζούλας	1	Ν. Χαριτίδης	1
Ιω. Σοῦτζος	1	Σ. Κ. Βαλτινός	1
Μ. Σοῦτζος	1	Ιω. Μάτζας	1
Ν. Θεογάρης	1	Χ. Ζαχαριάδης	1
Ιω. Βούρος	1	Δ. Καλλιφουρνᾶς	1
Σ. Αντωνιάδης	1	Σ. Ν. Βαλέττας	1
Γ. Χρυσίδης	1	Ιω. Περδικάρης	1
Ι. Χρυσάνθος	1	Ιω. Π. Γιαννακόπουλος	1
Κ. Ν. Πλέσος	1	Ν. Πετροκόκκινος	1
Χ. Χριστόπουλος	1	Λ. Σαλωνιτίδης	1
Δ. Σκουζές	1	Αγάθων Μαρίνης	1
Ηλίας Καλαμογδάρτης	1	Σ. Α. Γέροντας	1
Ν. Σκοῦφος	1	Α. Κ. Ρεζιοῦ	1
Σ. Σπηλιωτάκης	1	Μ. Βιττάλης	1
Ρ. Δημάρατος	1	Ιω. Παππαρηγόπουλος	1
Ύπάτιος Δράκος	1	Π. Μαυρομιχάλης	1
Δ. Βνοβίτζης	1	Α. Μαυρομιχάλης	1
Μ. Λιανοσταφίδας	1	Δ. Μαυρομιχάλης	1
Ιω. Χωρεπισκοπίδης	1	Ν. Ρενιέρης	1
Γ. Δούκας	1	Α. Γ. Κριεζῆς	1
Κ. Όλλανδός	1	Θ. Κωσταδημός	1
Μ. Ε. Γεωργιάδης	1	Ιω. Δραγούρης	1
Αθ. Λεονάρδου	1	Μ. Μοδινός	1
Φώτιος Τεφαρίκης	1	Σ. Σοφιανός	1

Γ. Γεννάδιος	1	Ιω. Γεωργιάδης	1
Ν. Χορτάκης	1	Δ. Σουτζος	1
Χ. Βάφας	1	Ι. Κράσσοις Ἐπικαταλυματίας	1
Ε. Ουλερίχος	1	Π. Μισαραλιώτης	1
Γ. Αθ. Γεράκης	1	Κ. Ρίζος	1
Κ. Τ. Οικονομίδης	1	Δ. Ρίζος	1
Ιω. Παττάκης	1	Γ. Μουσχοπούλου	1
Ν. Κράνιος	1	Φίλιππος Κουδαρας	1
Ιω. Ψαρράς	1	Κωνσταντ. Ιωαννίδ. λογιστής	1
Βίλκεν	1	Γ. Λοβέρδος	1
Ιω. Γιάγκος	1	Ν. Μπότσης	1
Ιωσήφ. Κ. Ξενοκράτης	1	Εμμ. Αργυρόπουλος	1
Ιω. Σεμτάλλος	1	Σ. Μαργαρίτης	1
Ο Διχνομεύς Ζ. Κωνσταντ.	1	Κ. Τζωρτζόπουλος	1
Αριστείδης Κροντιρόπουλος	1	Οδυσσεύς Χαλαλάμπης	1
Αριστείδης Κουμπάρης	1	Επαμινώνδας Κυριακίδης	1
Αντώνιος Κροντιρόπουλος	1	Μ. Δημητριάδης	1
Παύλος Όμηρος	1	Κ. Παππᾶ Ἀθανασίου	1
Αλέξανδρος Π. Αναστασιάδης	1	Ευαγγέλιος Ευαγγελάτος	1
Ι. Δ. Σταματάκης	1	Κ. Κοντογόνης	1
Κ. Μ. Θεοδώρου	1	Ιω. Φενερλής	1
Σ. Οικονομόπουλος	1	Γ. Ισχομάχος	1
Γ. Μαργαρίτης	1	Κ. Ν. Δόσιοις	1
Εμμ. Μαυρίτζης	1	Κ. Μ. Κούρτης	1
Α. Ν Μόσρας	1	Γ. Σταύρου	1
Εμμ. Βλαχάκης	1	Εμμ. Μεστανές	1
Ιω. Καρατζᾶς	1	Γ. Καλλιστράτης	1
Γ. Αργυρόπουλος	1	Α. Γ. Κοιντουριώτης	1
Γ. Α. Ἀγγελόπουλος	1	Π. Σουτζος	1
Ν. Κασσιέρης	1	Ν. Κωστής	1
Π. Κορωνάϊος	1	Α. Βενιζέλος	1
Ε. Ζ. Ψύχας	1	Ν. Στράτος	1
Μ. Θ. Ιωαννίδης	1	Σ. Βερόριος	1
Ρόσνερ	1	Α. Δελιγιάννης	1
Ε. Βασιλείου	1	Χ. Δελιγιάννης	1
Ζ. Χαρμολάος	1	Μ. Πάλλης	1
Μ. Γεωργαντάς	1	Α. Ζυγομαλάς	1

Διονύσιος Ὁ Πύρρος	1	Σ. Κοπανίτζας	1
Λουκάς Πύρρος	1	Α. Ι. Καραμίχου	1
Α. Μ. Ἀποστολίδης	1	Ν. Βάφας	1
Ἰω. Καλογερόπουλος	1	Δ. Καλόπαις	1
Εὐφροσύνη Ρουσσοπούλου	1	Π. Κ. Ἠπίτης	1
Ταρσίτζα Ρουσσοπούλου	1	Α. Δρόσος Π. Δημητρακάρ.	1
Ν. Γρυπάρης	1	Ν. Βαλσαμάκης	1
Α. Γ. Δουρούτης	1	Π. Παππαρηγόπουλος	1
Κ. Λεβίδης	1	Δαμιανὸς Βασιλειάδης	1
Ε. Κ. Κατακουζηνή	1	Γ. Δοκός	1
Μ. Ποτλῆς	1	Γ. Μ. Χρυσόχοος	1
Κίτζος Τζαβέλας	1	Δ. Σ. Στροῦμπος	1
Ὀνούφριος Ἀποστολίδης	1	Π. Θεοδοωσιάδης	1
Γεράσιμος Ὑδρας	1	Πέτρος Π. Πετροπετζιώτης	1
Ἡλίας Δωτίλας	1	Π. Ζαφειρόπουλος	1
Π. Ι. Κλάδος	1	Π. Γαῖτος	1
Ν. Φωτίλας	1	Κ. Κοκκίδης	1
Σ. Κρίνος	1	Σταμάτιος Δεκότης Βοῦρος	1
Φίλιππος Ἰωάννου	1	Δ. Α. Κονδάκης	1
Γ. Χρυσοβέργης	1	Γ. Καραμάνος	1
Γ. Νοταρᾶς	1	Ν. Σκουμπουρδῆς	1
Χιλ. Διδάσκαλος	1	Σκαρλάτος Σοῦτζος	1
Ἰωάννης Ἀγαθίδης	1	Παναγῆς Πούλος	1
Π. Στροῦμπος	1	Ἄρνετ. τῆς Α. Μ.	1
Α. Καραβέλας	1	Κ. Κάστελ	1
Σ. Δ. Ἀγέλαστος	1	Δ. Στροῦμπος	1
Ἰω. Ν. Ταμπακόπουλος	1	Σταματάρης	1
Α. Διαμαντόπουλος	1	Ν. Μαυρομάτης	1
Γ. Νικολαΐδης Σμυρναῖος	1	Δ. Κυργούσης	1
Γρηγόριος Β. Ἀριστεὺς	1	Ἰω. Κανάρης	1
Ν. Καλλισπέρης	1	Α. Βαυφιαδάκης	1
Κ. Τζακανίκας	1	Κ. Δελιγιάνης	1
Ἰω. Α. Σπηλιωτάκης	1	Ζήσης Σωτηρίου	1
Κ. Λιβερόπουλος Πρωτοσύγ.	1	Ἰω. Βλάχος	1
Ἰω. Κοτζᾶς	1	Πρώην Παροναξίας	1
Κ. Σχινᾶς	1	Ἰσοῦφ Ἀγᾶς	1
Ν. Γ. Δουρούτη	1	Π. Ρ. Παγώνης	1

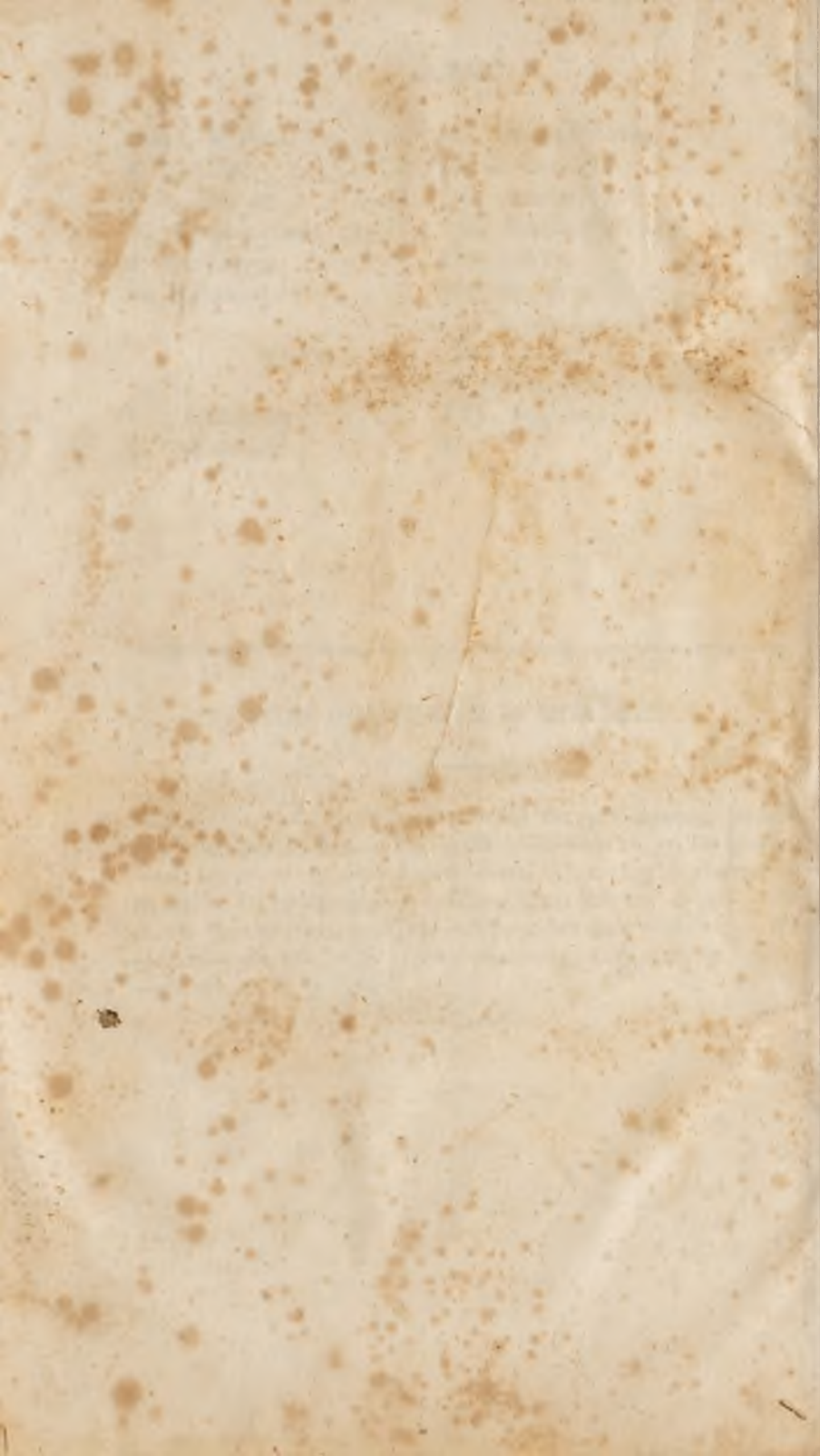
Α. Λογοθέτης	1	Ο. Κ. Κόντε Ρώμας	1
Α. Λουριώτης	1	Ο. Κ. Καΐσαρ. Δέ-Ρώμας	1
Γ. Γλαράκης	1	Ο. Κ. Ν. Κ Δέ-Ρώμας	1
Δ. Πετρίδης	1	Ν. Φώτιος Σπειζέρης	1
Γ. Αφθονίδης	1	Δ. Πανταζής	1
Γ. Σκουφος	1	Π. Α. Φραντζής	1
Π. Σκουφος	1	Ιω. Βενιζέλος	1
Δ. Βουδούρης	1	Ιω. Φιλήμων	1
Αθ. Λοιδορίκης	1	Χ. Ζώτος	1
Αναστάσιος Λοιδορίκης	1	Άς. Γ. Ποτιδαιάτης	1
Γ. Λεβέντης	1	Σταμ. Οικονομίδης	1
Σ. Ευκλείδης	1	Β. Χριστακόπουλος	1
Κ. Δ. Χάρακας	1	Κ. Δομνάνδος	1
Ι. Γ. Λαρεντζάκης	1	Κ. Ζωγράφος	1
Α. Αποστολάκας	1	Ιωάνν. Γ. Μελᾶς	1
Γ. Κωνσταντινίδης	1	Νικόλαος Μ. Σιδέρη.	1
Σωτήριος Ρόκος	1	Σ. Ρ. Χούστον.	1
Α. Γ. Κομπατής	1	Ηλ. Ρίγας ἐν Σμύρνη	1
Αριστείδης Κασσιμάκης	1	Ν. Παππαδόπουλος	1
Δ. Τζίνος	1	Έμ. Καστρισιδης	1
Δ. Ζαλοκώστας	1	Ηλιακόπουλος	1
Σ. Ρετζίνας	1	Σάββας Ν. Πετσοπούλης	1
Α. Α. Ρηγόπουλος	1		
Αθ. Τζίνος	1	ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
Χ. Βαρυκράτης	1		
Κ. Καστόρχης	1	Α. Κοντόσταυλος	1
Γ. Λεβίδης	1	Λουκάς Ράλλης	1
Χ. Αρχιτρίκλινος	1	Δ. Δεσποτόπουλος	1
Ιω. Ορλάνδος	1	Νεοκλῆς Παππάζογλους	1
Α. Γ. Κουμουνδουράκης	1	Λέων Βαδέν	1
Γ. Μάνδρας	1	Ν. Β. Βουδούρης	1
Ιω. Ευσταθιάδης	1	Ιω. Σέρρος	1
Ν. Φρεαρίτης	1	Ιω. Οθώνιος	1
Α. Πετράκης	1	Δ. Γεωργαντάς	1
Ν. Στεφανίδης	1	Δ. Γρυπάρης	1
Γ. Ψύλλας	1	Δ. Μπουρανδάς	1
Χ. Παππαδάκης	1	Γ. Αέλης	1

Σπύρος Μήλιος	1	Α. Μαυροκορδάτος	1
Α. Ζ. Μέσερ	1	Σ. Ζυγομαλάς	1
Σ. Ίω. Ράλλης	1	Β. Γιαννοῦτζος	1
Εὐ. Πετροκόκκινος	1	Κ. Ἀλεξανδρόπουλος	1
Β. Φρούραρχος	1	Π. Ράλλης	1
Ίω. Πάγκαλος	1	Α. Μαυρογορδάτος	1
		Α. Ι. Μικρουλάκης	1
ΣΥΡΑΣ		Ίω. Α. Ράλλης	1
		Ἀγγελῆς Ίω. Παλαιολόγου	1
Ι. Ν. Βαλέττας	1	Εμ. Μαρκάκης	1
Ζ. Ζ. Κορωνιδes	1		

ΤΩΝ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 6, στ. 11. γράφει διδάσκαλον. — αὐτ. 12. γρ. διδασκομένη. — αὐτ. στ. 13. γρ. χρείας. — αὐτ. στ. 14. γρ. Γαλλικῆς. — σελ. 36, στ. 15. γρ. τῶν. — σελ. 38, στ. 22. γρ. αὐτοκράτορος. — σελ. 47, στ. 1. γρ. ἐκλέξαντας. — σελ. 36, στ. 13. γρ. ἀγνοῖς. — σελ. 82, στ. 3. γρ. auteurs. — σελ. 89, στ. 12. γρ. vigoureux. — σελ. 92, στ. 28. γρ. intrigue. — σελ. 99, στ. 20. γρ. que. — σελ. 110, στ. 3. γρ. Βασιλείου. — σελ. 136, στ. 2. γρ. ὁ θεός. — σελ. 183, στ. 9. γρ. Colons.

le savant Coray

le savant Coray

Je suis un
seigneur

10/11

To be sent on request to
Miss M. M. M. M. M.
Miss M. M. M. M. M.

